حکایه‌لر تۋپلمی

سینشته

ایشانچ تۋره

۱۴۰۲ هـ.ش

www.ezgu.org

سینشته

حکایەلر تۆپلمی

ایشانچ تۆره

١٤٠٢

www.ezgu.org

کتاب بېلگیلری

کتاب آتی:	**سینشته**
یازووچی:	**ایشانچ تۉره**
نشرگه تیارلاوچی:	**محبوب الله توران**
صفحه‌لرنی ترتیبگه سالووچی:	**محبوب الله توران**
مقوا چیزووچی:	**اولـَنیش**
چاپ یېری:	
نشر ییلی:	**۲۰۲۳/۱۴۰۲**
چاپخانه:	
تیراژ:	

www.ezgu.org

اوشبو حکایه‌لریم تۆپلمینی جاندن عزیز سېویکلی عمر یۉلداشیم زهرا جان‌گه بغیشله‌دیم.

ایشانچ تۆره

www.ezgu.org

مندرجه‌لر

قرمزی یپراق ۱

بلبل سَیره‌مه‌گن کیچه ۱٤

ایکـّی کوی آره‌سی ۲٥

تورموش ۳۲

قاره قوش ٤۸

آغریق.. ٥۸

آق و قیزیل ٦۷

یرمیمنی ایزله‌یمن... ۸٥

اؤلماق آسان ایمس ۹۸

بای حاجی ۱۰۸

تؤی و عزا.. ۱۲۱

قؤش بقه‌تیره‌ک.. ۱۳۰

کیمیا ۱۳۹

قلمپیر ۱٦۰

اوزیلگن ارقان.. ۱٦۸

کؤزگو سینیقلری.. ۱۸۱

ییر اؤپگن برماقلر ۲۰۳

تهمت... ۲۱٤

www.ezgu.org

کتّه کمدن نـَری قاضی‌نینگ باغی، قۉشیق ۲۲۸

میمنه جان ۲۳۵

ایکـّی تقدیر ۲٤۸

ماوي بَیراق آستیده ۲٦۱

قیمّتگه توشگن محبّت ۲۷۱

مامانینگ یادگاری ۲۷۹

آمازون ۲۸۹

قیزیل داغ ۳۰۸

معجزه ۳۱٥

اوشلمه‌گن آرزو ۳۲۳

نجات ایزلب ۳۳۹

ینگلیش منظره ۳٤٦

بارسه کیلمس ۳٥۲

آتسیز چقه‌لاق ۳٦۳

www.ezgu.org

سۆز باشی

قۆلینگیزده‌گی اوشبو رساله حکایه‌لر تۆپلمی‌دیر. اونده همه‌سی بۆلیب ۳۲ حکایه سیغدیریلگن. بو کتابنی ایشانچ تۆره جنابلری حکایه‌لری‌نینگ بیرینچی جلدی دېب حسابله‌یمیز.

بیزگه معلوم بۆلیشیچه، ایشانچ جنابلری حاضرگه‌چه جمعاً ۸۳ ته حکایه یازیب، مجازي ترماقلر آرقه‌لی اۆز مخلصلری خذمتیگه یېتکزیب بېرگن. کمینه اوشبو حکایه‌لرنی تۆپلب، اولرنی املا جهتدن حاضرگی اۆزبېک–عرب یازوویگه ماسلب چیقیب و اولرنینگ ترکیبیده‌گی بعضی بیر قیین سۆزلرگه لغتنامه‌لر واسطه‌سیده ایضاح بېردیم. حکایه‌لرنینگ برچه‌سینی بیر کتابده تۆپله‌گنیمده کتاب حجمی آشیب کېتر ایدی، بار حکایه‌لرنی ایکـّی یاکه اوچ قسمگه بۆلیب نشر قیلیشنی معقول دېب بیلدیم. شونینگ اوچون هم حاضر استاد حکایه‌لری‌نینگ بیرینچی جلدینی حضورینگیزگه تقدیم اېتماقده‌من. قالگنلری هم البته که یقین وقتده خذمتینگیزگه یېتیب باره‌دی.

شو اۆرینده استاد ایشانچ تۆره‌نینگ ایجادیاتی و حکایه‌لری حقیده آزگینه سۆزلب اۆتیشگه رخصت بېرگه‌یسیز:

اۆزبېک تیلی دنیانینگ بای تیللریدن سنه‌له‌دی. قۆشنی اۆزبېکستانده چمه‌سی اۆتگن بیر عصر دوامیده مهم ادبي اثرلر، تیلشناسلیک همده ادبیاتشناسلیک بۆییچه اۆنلب مهم مرکزلر تأسیس اېتیلیب فعالیت آلیب بارماقده. اما، افغانستانده کۆپ ییللیک

www.ezgu.org

اوروشلر، دولت‌نینگ اۉزبېک تیلی و مدنیتیگه بې‌فرق یانده‌شگنی سبب خلقیمیزنینگ کتـّه قسمی سوادسیزلیگی، تیلیمیز بۉییچه متخصصلر آزلیگی و سۉنگگی یریم عصر مابینیده قۉشنی مملکت اۉزبېکستان بیلن علمي-ادبي علاقه‌لر تأینلنمه‌گنی باعث بو یورتده هلی دېیرلی اۉزبېک ادبي محیطی یره‌تیلمه‌گن. لېکن بو جریانده، سانی ایکـّی قۉل برماغیدن آشمسه هم تیلیمیزنینگ بعضی بیر فدایي قلمکشلری اۉزبېک تیلی‌نینگ اکادېمیک اۉرنینی سقلب قالیشگه جان و دل بیلن محنت چېکیب کېلگنلر. جمله‌دن، ایشانچ تۉره جنابلرینی انه‌شو محنتکش ایجادکارلردن بیری دېسک مبالغه قیلمه‌گن بۉله‌میز.

استاد حیاتی‌نینگ کتـّه قسمینی اۉزبېک تیلی و ادبیاتی ساحه‌سیده قلم تېبره‌تیش بیلن اۉتکزگن. او ذات‌نینگ اۉزبېک تیلیده یازیلگن اثرلرینی کۉپ باره اۉقیگنمیز. ایشانچ تۉره جنابلری بو یۉلده صادقانه و مسوولیتلی اینتیلیش بیلن ادبیاتیمیزنینگ ینگی یۉنلیشی بۉییچه تیلیمیزنینگ باشقه محنتکشلری قطاریده یۉللاوچیلیک وظیفه‌سینی بجریب کېلماقده. استادنینگ یازوولری بیلن تـَنیش کیشیلر بو ادعامیز ناتۉغری اېمسلیگینی البته که تصدیقله‌یدیلر.

استادیمیزنینگ حکایه‌لری و نثري ایجادی بابیده سۉزلنه‌دیگن گپ کم اېمس. لېکن قیسقه بیر شکلده بیلگنیمچه اوشبو تۉپلمده‌گی حکایه‌لرنینگ اَیریم خصوصیتلری تۉغریسیده اشاره قیلیب اۉتماقچیمن:

بدیعي‌لیک: حکایه‌لرنی اۉقیش جریانیده اۉقووچی‌نینگ کۉزیگه تشلنه‌دیگن بیرینچی و اېنگ مهم نرسه سۉزلر و گپلرنینگ بدیعي ترکیبی‌دیر. برچه‌میزگه معلوم

www.ezgu.org

که، افغانستان محیطیده اۉزبېک تیلی‌نینگ نثرچیلیگی بۉییچه قانیقرلی درجه‌ده ایش بجریلمه‌گنی اوچون کۉنگیلگه یاقه‌دیگن بدیعي نثري اثرلر جوده کم اوچره‌یدی. لېکن ایشانچ تۉره جنابلری بو کمچیلیکنی یخشی انگله‌گنی باعث برچه اثرلرینی گۉزل ترکیبلر ایله تاتلی یره‌تیشگه بار استعدادی و کوچی بیلن اینتیلگن.

اۉلمس سۉزلر: خلقیمیز آره‌سیده شونده‌ی سۉزلر بار که اېشیتیش یاکه گپگه قۉشیب ایشلـتیش بیلن انسانگه علیحده بیر روح بغیشله‌یدی. افسوس که بونده‌ی سۉزلر هلیگه‌چه سۉزلیکلر ترکیبیده قید اېتیلمه‌ی، پریشان حالده حیات کېچیرماقده. استادنینگ حکایه‌لری ترکیبیده بو قبیل سۉزلردن جوده کۉپ اوچره‌ب توره‌دی. تیلیمیزنینگ تېشه تېگمه‌گن و افغانستان محیطیگه خاص بۉلگن نایاب سۉزلرینی اۉلیمدن قوتقریش خصوصیده هم ایشانچ تۉره جنابلری‌نینگ اثرلری اهمیت کسب اېته‌دی.

قیشلاق حیاتی: اوشبو حکایه‌لرنینگ کتّـه قسمی قیشلاق حیاتی اساسیده تصویرلنگن. ملتلرنینگ تیل و عرف-عادتلرینی سقلشده قیشلاق آدملری اساسي رۉل اۉینه‌یدیلر. شونینگ اوچون هم ادبي اثرلر یره‌تیش بۉییچه قیشلاق حیاتیگه مراجعه قیلیش جوده مهم‌دیر. یازووچیمیز بو مهم مسوولیتنی یخشی انگله‌گن حالده حکایه‌لری‌نینگ کۉپچیلیگیده قیشلاق یشاوچیلری‌نینگ حیاتینی اوسته‌لیک بیلن عکس اېتدیرگن.

خلق عرف-عادتلری: کۉپ زمانلردن بېری خلقیمیز آره‌سیده تیریک سقلـنیب کېله‌یاتگن بیر قطار عرف-عادتلر و رسم-رسوملر اوشبو تۉپلمده‌گی حکایه‌لر ترکیبیده اۉز اۉرنینی تاپگن. خلقیمیز مدني حیاتی‌نینگ تورلی قیرّه‌لری یخشی‌گینه پرداز بېریلیب گۉزل تصویرلنگن بۉلسه، نامعقول و انساني حیاتگه ضرر یېتکزووچی عادتلر و رسم-رسوملر قاره‌لنگن و آدملرنینگ یره‌مس رسم و رسوملردن واز

www.ezgu.org

کېچیشلری–یو، تورلی کۉرینیشده‌گی خرافاتگه قرشی کوره‌ش آلیب باریشلری بۉییچه ترغیب ایتیلگن.

قاره تقدیر: اوزاق ییللر دوامیده اوروشلر و قان تۉکیشلر عاقبتیده یوزه‌گه کېلگن یامان وضعیت و ملتیمیزگه روا کۉریلگن ظلم و ستملر جریانیده‌گی خلقیمیزنینگ قاره تقدیری اوشبو تۉپلمده‌گی حکایه‌لر قهرمانلری‌نینگ قیلمیشلری عکس ایتدیریلگن لوحه‌لرده روایت قیلینگن. بو حکایه‌لر یالغیز حکایه‌لیگیچه قالمه‌ی، خلقیمیز تاریخی‌نینگ سۉنگگی ییللر اوروشلری دَورده‌گی کۉزگوسی صفتیده هم رۉل اۉینه‌یدی.

سۉزلریم آخریده، حرمتلی استاد ایشانچ تۉره جنابلری‌نینگ ایجادیاتیگه برکه و اۉزلریگه چرچه‌مسلیک و تن ساغلیک آرزو ایتیش بیلن بیرگه، بوتون خلقیمیز و اَینیقسه ادبیات شیدالرینی اوشبو حکایه‌لرنی اۉقیب فایده‌لنیشگه دعوت ایته‌من.

حرمتلر ایله

محبوب الله توران - کابل

www.ezgu.org

قرمزی یپراق

www.ezgu.org

قرمزی یپراق

«بۆدنه‌نی جایی یۆق، قـَیگه بارسه پیتپه‌لق!»

مقال

بویوک آتلیغ بیر انسان بار. او بیر پـَیتلری اۆز یورتیده هم، اۆزگه یورتده هم اۆزینی همیشه غربتده یشب کېله‌یاتگن حس قیلردی. اۆز یورتیده غریبلیک یامان بۆلرکن، غربت اونینگ سویـَکلرینی اۆغیرگه سالیب ینچگن، کېلچکله‌تیب[1] یوبارگن. هیچ بیر یېرگه سیغمه‌گن بویوکنی اوچینچی بیر غربت دیاری کوته‌یاتگندی گۆیا. او: «کېلگوسی وطن مېنگه سۆنگگی قۆنیم[2] بۆله‌دی» –دېگن إیلینجنی[3] یوره‌گی‌نینگ بیر چېتیگه توگیب قۆیدی.

بویوک‌نینگ تقدیری کۆپدن بیری کېله‌جک‌نینگ خام إیپیگه باغله‌نیب قالگندی. او قارانغی کېله‌جک بورچکلریدن اۆزیگه مکان قیدیرشگه توتینیب[4] کېلردی. نهایت یلاوی[5] اوزره قرمزی یـَپراق توشیریلگن بیر مملکت بویوکنی اۆز بغریگه آله‌دیگن بۆلدی. یېری کېنگ، سوو و هواسی چۆنگ[6] بو اۆلکه‌نینگ تیک یلاوی بېتیده افرا (Aphra) برگی صلابت تۆکیب توره‌دی. یـَپراغی اۆرته‌سیگه توشیریلگن تۆق قرمز بۆیاق کۆرر کۆزنی قوواتیره‌دی؛ إیچگه سرور؛ کیشی‌نینگ تیلیگه غرور؛ دلگه

---

[1] کېلچک: اۆغیر، نرسه‌لرنی تویه‌دیگن، ینچه‌دیگن ایدیش. کېلچکله‌ماق: اۆغیرگه سالیب ینچماق.

[2] قۆنیم: قۆنیش یاکه توریش جایی؛ منزل؛ تینیم، تینچلیک.

[3] ایلینج: یېتیشیش امیدی، کۆزلنگن درد–مقصد؛ امیدوارلیک.

[4] توتینماق: بیرار ایشنی بجره باشله‌ماق، بیرار ایشگه کیریشماق.

[5] یـَلاو: بـَیراق، توغ.

[6] چۆنگ: کتـّه، اولکن؛ زۆر؛ کوچلی.

www.ezgu.org

حلاوت بغیشلهیدی. سیاستی جهان‌شمول، اقتصادی یوکسک؛ تېنگلیک نظامی برقرار، تؤق، بای بو دیارنینگ قانونلری یخشی إیشلهیدی. بَیراغی ماوي[1] آسمان سری مغرور هیلپیرهیاتگن اؤلکه اساساً مهاجرلردن تشکیل تاپگن. بو توپراقنی بیر معناده هر خیل باسیم[2] و سیقوودن اېزیلیب ادا بؤلگنلر؛ یورتیده سیغمه‌گنلر، وطن گدالر مملکتی دېسه هم بؤلهدی. تؤق قرمزی برگ توشیریلگن بَیراق، اولوغوار یلاو مملکت‌نینگ ملي رمزی، شکوه و قدرتی بېلگیسی‌دیر.

عجب بؤلدی. انه باقینگ تقدیرنینگ إیشیگه، آرزو–إیستکلری اوشهلیب[3]، جناب بویوک تؤق قرمزی بیراق سالینگن بَیراقلی دیاردن کؤز آچدی. به‌هیبت هوا کېمه‌سی[4] بویوکنی عایله‌سی بیلن مینگ–مینگ چقیریم یؤل[5] آشه اولوغوار مملکتگه کېلتیریب توشیردی... طبعیتی ساووق؛ قؤینی إیسّیق وطنگه کېلیب قؤنگـَنیگه إیشانگیسی کېلمهیدی. بو نا تـَنیش إیزغیرین و ساووق یورتده نیمه‌لرنی باشدن کېچیریشی هلی قارانغی.

اېندی او، بؤیاقلری تامیب تورگن تؤق قرمزی بیراق‌نینگ سؤلیم[6] هواسیدن تؤییب–تؤییب نفس آله‌یاتگن بؤلدی. بویوک اوچون «آرتده قالدی درد و غم، آرته قالدی شؤر الم!». او قیزیل بیراقلر یورتی بیراغی‌نینگ تنسیق[7] توپراغینی شکرانه‌لیک حقی اؤله‌راق کؤزیگه سورتدی. بویوکنی قووناق[8] آنلر چولغب[1] آلدی. سېوینچ کؤز یاشلری

---

[1] ماوي: تینیق کؤک، هوا رنگ.

[2] باسیم: اورغو.

[3] اوشلماق: عملگه آشماق، رؤیابگه چیقماق.

[4] کېمه: کشتی.

[5] بیر چقیریم یؤل: ۱,۰۶ کیلو مترگه تېنگ قدیمگی اوزونلیک اؤلچاو بیرلیگی؛ بیر کیلو متر.

[6] سؤلیم: یاقیملی و گؤزل، لؤپـّی، دؤندیق؛ بې‌غبار، صاف.

[7] تنسیق: عموماً کم تاپیله‌دیگن، کم بؤله‌دیگن، کم اوچره‌یدیگن؛ نایاب؛ کم قیلینه‌دیگن یاکه بیرار جایده کم بؤله‌دیگن، لېکن سېویب یېیله‌دیگن.

[8] قووناق: شاد، خورسند، قووانچه تؤله.

www.ezgu.org

إیله باش اېگیب، قرمزی بیراقنی اؤپدی. بویوک‌نینگ بو اؤلکه‌گه نسبتاً آلقیشلری مؤل، ینگی-ینگی تیلـَکلری کورتکله‌ی باشله‌ییدی. کون‌چیقرده بیقیب[2] عمر کېچیریش توگب، اېزیلگن کؤنگیل چیگیللری یازیله کېتدی.

اېتیدن قره‌سه، اونی قـَینب کېلگن اؤسل[3]-قلتیس[4] نرسه‌لردن نشانه هم یؤق بو یېرلرده. مقدّس موهومات و آله قؤقیرلر روحینی کېمیرمه‌ییدی[5]. فکری، اعتقادی اوچون هیچ کیم جزاگه تارتیلمه‌یدی. بیر پـَیتلری دهشتلی ینگره‌ب کېلگن، اېندیلیکده اېسه، چؤغی انچه پسه‌ییب، اؤچیب، کوچسیزله‌نیب قالگن چیرکاو-کلیسالردن آنده-سانده قؤنغیراقلر تاووشی اېشیتیله‌دی. نیشی سوغیریب آلینگن کلیسا راهبلری انچه رام اېتیلگن. اولر حاضرچه بي‌آزار. مقدّس روح هم عرش اعلی‌سیدن یېرگه توشیریلگن. کلیسالر عامّه‌گه خذمت کؤرستیش اداره‌لریگه اَیلنتیریلگن...

او یشب کېله‌یاتگن یېرده چینه‌کم[6] دنیایي‌لیک گورکوره‌ب یشنب باره‌یاتیر؛ همّه نرسه انسان اوچون. بو یېرلیکلر جنّتنی اؤز زمینیده قوریب قؤیگنلر. توزوک[7]-تؤره‌لر[8] بیر تېکیسده إیش کؤره‌دی. برچه‌نینگ ارمانی اوشلگن؛ اېزگو و امان-امان کونلر بو زمینلرده طنطنه قیله‌دی. همّه نرسه بار، امّا، غربت دردیگه درمان یؤق. او إیشینی قیلیب باره‌وېره‌دی...

---

[1] چولغه‌ماق: اَیلنتیریب، اطرافلب اؤره‌ماق، اطرافیگه اؤره‌ب قؤیماق، اؤره‌ب چیقماق؛ روحیتینی، وجودینی اېگلله‌ماق، بند اېتماق، قمره‌ب آلماق.

[2] بیقماق: ۱. بیقینیب، بېکینیب یاتماق. ۲. پیستیرمه قؤییب، پایلب یاتماق.

[3] اؤسل: یره‌مس، یامان؛ بي‌معنی.

[4] قلتیس: خطرلی، عاقبتی یامان؛ ناقوله‌ی؛ علیحده احتیاطکارلیک طلب قیله‌دیگن، نازک.

[5] کېمیرماق: قتـّیق نرسه‌نی تیش بیلن قیریب، اوشه‌تیب میده‌له‌ماق؛ غجیماق؛ تته‌لب قیینه‌ماق، عذاب بېرماق.

[6] چینه‌کم: حقیقي، اصل، چین؛ چیندن.

[7] توزوک: قانون-قاعده‌لر تؤپلمی؛ نظام.

[8] تؤره: یوقاری طبقه‌گه منسوب کیشی؛ زاده‌گان، آق سویـَک؛ کتـّه عملدار، حاکم.

www.ezgu.org

هر نرسه‌نینگ بیر امّاسی بار–ده! دومه‌لاق[1] باشلرده قنده‌ی اۉیلر إیزغیب[2] یورگنیدن، یاووزلیک[3] شرپه‌سیدن[4] همّه قطاری جناب هم بې‌خبر. هه، تۉغری! هیچ کیم‌نینگ مییه‌سیگه کیریب باریب، اونینگ اۉی–خیالینی تیتیب تېکشیریب بۉلمه‌یدی–ده... همّه یېرده یازوولیک بۉلگنی سینگری قرمزی بَیراق اۉلکه‌سیده هم یۉق اېمس. بویوک: «بو اۉلکه، بیر قۉلینگگه بال توتقزه‌دی؛ ینه بیر قۉلینگگه آغو. إیسته‌سنگ بالینی تنله؛ إیسته‌سنگ آغوسینی إیچیب اۉل» –دېگن خلاصه‌گه کېلدی.

***

اېندی بیر ییل اۉتیب اېدی. کۉزنی قمشتیرووچی، کوزگی تۉق قرمزی یپراقلر جناب بویوکنی اۉزیگه ینه–ده مفتون اَیله‌دی. یپراقنی کۉریشدن حضور–حلاوت آله‌یپدی. جناب بویوک هر دایم کېچ قویاش باتیشدن آلدین اوییدن چیقیب، اوتوبوسگه اۉتیریب، کۉرکم باغ–راغلر سَیر اېتیب، تماشا قیلیشگه عاشق. طبعیت آغوشیده خیال سوریش اونینگ اېرمگیگه[5] اَیله‌نیب قالگن. او بیر عشق دردیگه مبتلا. جاندن عزیز سېوگیلیسی یپراقلر بیلن هر کونی بیر مرته دیدارلشه‌دی. الوان یپراقلر کۉرکینی[6] توصیفلش و تصویرلشگه سۉز یېتمه‌یدی؛ تیل اېسه عاجزلیک قیله‌دی. تۉلغَـنه–تۉلغَـنه آقه‌یاتگن بیر دریا کتـّه‌گینه شهرنی قاق إیکّیگه بۉلیب قۉیگن. بو مکان کتـّه یۉل بۉییده جایلشگن. یاتقیزیلگن تېمیر بۉیلب، آره–سیره گور–گورلاوچی تیرېنلر اۉتیب–قـَیتیب توریبدی. بې‌مثال کۉرکی إیله یوره‌ککه چۉغ ساله‌یاتگن

[1] دومه‌لاق: یومه‌لاق، گِرد.

[2] ایزغیماق: بیرار مقصدده کېزیب یورماق؛ ده‌یدیماق؛ سنغیماق.

[3] یاووزلیک: خونرېزلیک، جاهللیک.

[4] شرپه: قولاققه چلینر–چلینمس تاووش؛ کیمسه یاکه نرسه‌نینگ غیره–شیره، بیلینر–بیلینمس قاره‌سی، افاده‌سی؛ بېلگی، علامت.

[5] اېرمک: وقتنی کۉنگیل‌چاغلیک بیلن یاکه زېریکمه‌ی اۉتکزیش اوچون خذمت قیله‌دیگن نرسه، مشغولات؛ کۉنگیلگه تسلّی بېره‌دیگن، آووته‌دیگن نرسه، کیمسه؛ آوونچاق، یوپنچیق.

[6] کۉرک: حُسن، چیرای، گۉزللیک.

www.ezgu.org

آغاچلرنینگ[۱] الوان پیراقلی رنگلریگه کؤز سالمه‌ی بؤله‌دی‌می؟ اوسته قؤل طبعیتگه تشـنا اَیتمه‌ی بؤله‌دی‌می؟ کؤزنی سوغارمه‌ی بؤله‌دی‌می اؤزی؟ بو یېرده‌گی قرمزی پیراقلر بؤلک جایلرنیکیدن نیمه‌سی بیلن‌دیر اجرهلیب تورر ایدی، عجایب!

کیچیک‌راق شهر مرکزیده اوتوبوسلر توره‌دیگن جای بار. یؤلاوچیلر[۲] بسلرینی المشتیریب، ایسته‌گن تامان یؤل آله‌دیلر. اؤریندیقلرده[۳] اؤتیریب، اوتوبوس کوتووچیلر آیاق یازیش اوچون اویاق–بویاققه ساللـنه–سالـلنه تېبره‌نه‌دیلر. قاره تېمیر پنجره‌لر آلدیده قؤییلگن اؤریندیقلرده یشیل، قیزیل، زرّین کوزگی طرفه برگلرگه تیکیلیب اؤتیریش‌نینگ اؤزگچه گشتی[۴] بار. رنگین پیراقلرگه قناتلری چه‌ییلگن تورلی–تومن کپه‌لکلر[۵] اوچیب قؤنماقده ایدی. هوا ملایم، انچه‌گینه یاقیملی. ایسه‌یاتگن یېل بدننی سیلب اؤته‌دی... بیردن بیرتیق–چیرتیق بولوتلر آسمان یوزینی قاپلب آلدی. بیر سیدره[۶] سیپپه‌لب یاغیب هم اؤتدی. شو تابده، کؤک‌نینگ کون‌چیقر تامانیده، یریم دایره سیمان[۷] کمه‌لک[۸] بؤزه‌ریب چیقدی. انه تماشا طبعیت اؤز کؤهلیگینی[۹] بَیره‌م قیلماقده. کمه‌لک رنگلری بو گـَل[۱۰] انچه‌گینه یارقین پارلب تاوله‌نیب[۱۱] توریبدی. راسه تینیقلیگیدن کمه‌لک رنگلرینی گؤزل قیزنینگ اؤریلگن ساچیلرینی یېشیب، تره‌گنده‌ی قیلیب، یېتتی توتمگه اجره‌تیش ممکن ایدی. پروانه‌لر

---

۱ آغاچ: درخت، چؤپ.

۲ یؤلاوچی: مسافر؛ یؤله کېته‌یاتگن، اؤتیب باره‌یاتگن شخص.

۳ اؤریندیق: اؤتیریش اوچون مؤلجللنگن مخصوص ماسلـَمه، ستؤل، چوکی.

۴ گشت: بیرار نرسه‌دن آلینه‌دیگن ذوق.

۵ کپه‌لک: ایکـّی جفت آق، کول رنگ یاکه رنگمه–رنگ قناتلی نازک حشرات.

۶ سیدره: مرته، کرّه، باره؛ عینِ بیر پـَیتده؛ معلوم مدتده؛ قچانلردیر.

۷ سیمان: سینگری، اؤخشه‌گن، کبی.

۸ کمه‌لک: یای، کمان؛ آی کمان.

۹ کؤهلیک: کؤرینیشی یاقیملی؛ چیرایلی، خوشرؤی، گؤزل.

۱۰ گـَل: نوبت، اشغال اېتیلگن اؤرین.

۱۱ تاولنماق: جلوه‌لنماق.

www.ezgu.org

اۆزلری‌نینگ شوخ قناتلرینی انه شو کمه‌لک بویاقلریگه باتیریب، سۆنگ قنات رنگلرینی درخت برگلری اوزره سپیب، یاییب قۆیگنده‌ی ایدی گۆیا.

کۆپ اۆتمه‌ی، یۆقاری تاماندن گورکیره‌گنچه هواگه قاره توتون پورکب[۱] کیله‌یاتگن ریل، بیکت[۲] سرایچه‌سیده‌گی ساکنلیکنی بوزدی. کمه‌لک هم، قویوق توتون آرتیده بیکینیب آلدی. تیمیر یۆلده تر–ترلب، سیلته‌نیب[۳] باره‌یاتگن ریل سیکین اۆتیب بارماقده ایدی. جناب بویوک سنب قره‌سه، ریل تیرکمه‌لری[۴] بیر یوز اۆتـّیزته‌گه یتدی. چۆزیلیب کیتگن ریل اۆتیب بۆلگونچه کپه‌لکلر هم کۆزدن غایب بۆلدی.

جناب بویوک افرا درختی آستیده اۆتیریب، قیزیل برگلر تماشاسیگه غرق. شو پَیت بیر دانه قرمزی ییراق درختدن اوزیلیب، بویوک‌نینگ قوچاغیگه سییریلیب توشدی. قیزیل ییراقنی قۆینیدن آلدی–ده، قۆلیده توتگنچه اونگه تیکیلیب قالدی. ییراق یوزیده بیتیب قۆییلگن، بیراق، هلی اۆقیلمه‌گن سِرلی یازوونی بیر–بیر کۆزدن کیچیره‌دی. هلی بیری اوندن کۆز اوزگوسی یۆق. «اۆلیشگه وقت کۆپ؛ یششگه پَیت قیسقه‌لیک قیله‌دی. حیاتنی، بارلیقنی انگله‌گن، توشونگنینگ کویی یشه‌گینگ کیله بیره‌دی. منه شو قیزیل، ارغوان، یشیل، قۆنغیر[۵]، سریق، ماميش[۶]، ماوي، یاسمن رنگلی ییراقلر حقی حرمتی، کویگن عمرلریم عوضینی بیر اي طبعیت!» – دیگن تیلکلر اونینگ مییه‌سیده چقنب کیتدی.

***

[۱] پورکه‌ماق: توتماق؛ پوفله‌ماق؛ سوو یاکه باشقه سویوق نرسه‌نی کوچ بیلن ذره‌لرگه آیلنتیریب ساچماق؛ ترقتماق.

[۲] بیکت: تۆختب دم آلینه‌دیگن مخصوص جای؛ منزل؛ ایستگاه.

[۳] سیلتنماق: کوچ بیلن کیسکین تارتیلماق یاکه ایتریلماق.

[۴] تیرکَمه: واگون.

[۵] قۆنغیر: قاره–سریق رنگلی، تۆق مله؛ تۆق کول رنگ، قاره‌متیر.

[۶] مامیش: مامیقده‌ی (پخته‌ده‌ی)، آچیلگن، آق رنگ.

www.ezgu.org

تون اؤزی‌نینگ زر پلاسینی[1] تؤشه‌ماقده ایدی. یؤللر بؤییده اوستونلرگه اؤرنتیلگن یاریتگیچلر[2] شهرنی چیراغان قیلیب توریبدی. چیراقلرنینگ پارله‌شی تون پرده‌سینی آچیب تشله‌گن. کون بیلن اؤرته‌سیده فرق یؤق دېسه هم بؤله‌بېره‌دی. آپـّاق، کوپّه–کوندوزگه اؤخشه‌یدی. یېرگه ایگنه توشسه کؤرینه‌دی. اوتوبوسلر سرایچه‌سیده‌گی چیراقلردن توشیب تورگن نورلر افرا آیاغچی‌نینگ قرمزی پیراقلرنی ینه–ده، سبز جِلا اَیله‌گن. تېوره‌ک–اطرافده‌گی تؤرت–بېش قـَوَتلی اوی دېرزه‌لریدن پستگی منظره‌نی مراق بیلن تماشا قیلیب تورگنلر هم کؤزگه إیلینردی. اؤریندیقده اؤتیرگن جناب بویوک حیرتیدن چلغیب[3]، باشینی کؤتریب یان یېریگه قره‌ب قؤیدی. شو پَیت جناب بویوک آلدیده، کؤزیگه قاره کؤزلیک[4] تقیب آلگن سېمیز بیر کیشی پیدا بؤلیب قالدی. ایگنیده کؤک کؤیلک، آیاغیده إیپسیز بوت، قؤلیده قاره تؤربه اوشله‌گن نا تـَنیش آدم، آدابنی جاییگه قؤیماقچی بؤلیب، اؤز تیلیده «بون نوییی/ bonne nuit» – دېیه سلام قیلدی. بویوک بیلن قـَلین سؤره‌شدی و باش إیرغیب[5] قویوق إیلجه‌یدی. آدمگرچیلیک یوزه‌سیدن جناب بویوک هم «تون آیدین» –دېب بایه‌گی[6] کیشیگه قؤل اوزه‌تدی. اسمی نامعلوم بو آدم‌نینگ إیچیده نیمه‌لر کېچه‌یاتگنی بیلینمس، یوریش–توریشی عادي کؤچه آدملر سینگری، اېتیدن اؤیچن، بېجیریم، کم‌سوقوم[7]، مدّعاسیز کؤرینه‌دی. بیر قره‌سه، تیلمچیلیک[1] قیلیب یورووچی کؤچه

---

[1] پلاس: قؤلده یاکه ماشینده تیارلنه‌دیگن کتـّه جون شالچه، توکسیز گیلم؛ یېرگه تؤشله‌دیگن بویوم.

[2] یاریتگیچ: چیراق؛ گروپ.

[3] چلغیماق: بیرار نرسه‌گه الـَخسب، اساسي ایش، موضوع و شو کبیلرنی اونوتماق یاکه اولردن چېتگه چیقماق؛ اده‌شماق.

[4] کؤزلیک: عینک.

[5] ایرغیتماق: آتماق، اولاقتیرماق؛ یوقاریگه تامان سیلکیماق، کؤتریب تشله‌ماق. باش ایرغیتماق: باشنی قیمیرله‌تیب قؤیماق.

[6] بایه‌گی: بایه، هلی صادر بؤلگن، بایه یوز بېرگن، کؤریلگن، إشیتیلگن؛ هلیگی؛ اؤشه.

[7] کم‌سوقوم: اؤزینی کمتر، خاکِ سر توته‌دیگن؛ تارتینچاق طبیعتلی.

www.ezgu.org

گداییگه هم اۆخشب کېته‌دی. ساچی قیرتیشلنگن، یلتیره‌مه سۆپاق[2] تقیر[3] باش بیر کیشی اېدی؛ ساقاللری هم تگیدن قیریب آلینگنیدن یلتیره‌یدی؛ سۆل قولاغی اوزیک‌نینگ کۆزی‌دېک قیلیب تېشیلگن؛ بۆیی بلند؛ اېلکه‌لری کېنگ، قۆللری اوزون؛ باش برماغی‌نینگ تیرناغیده کنجیددېک خالی بار. قارنی آسیلیب‌راق توره‌دی. تمه‌کینی[4] بورقیتیب چېکیشی، شیره کـَیف تورقی[5] رزم سالیب قره‌لسه بیر نرسه‌لرنی اېسگه سالردی.

– مرحت قیلینگ، –دېدی شو کیشیگه جناب بویوک.

– رحمت، –دېدی ناتـَنیش آدم اۆز تیلیده و نیمه‌نی‌دیر اَیتماقچی بۆلیب لبلرینی جفتله‌دی. اونگچه:

– بیزگه بیرَر گپینگیز بارمی؟ –دېدی جناب بویوک.

– إیکّی دانه سگرت بېرسنگسز، منه شو إیکّی کسِتنی بېره‌من، –دېدی اۆنگ قۆلینی چۆنتگیگه تیقه‌یاتیب. جناب بویوک اۆیله‌نیب‌راق، باشینی قویی سالینتیردی و بایه‌گی کسِت تکلیف قیلگن آدمگه تیکیلدی. شو پـَیت بېکتلر آلدینی سورپره‌یاتگن کیچیک ماشینه غوریللب کېلدی و قیزیق کېچه‌یاتگن ملاقاتنی بوزگن بۆلدی. شاووقین تینگچ، نا تـَنیش کیمسه قاره تۆرووه‌سیده‌گی إیکّیته کسِتنی جناب بویوککه توتقزدی. جناب بویوک هم:

– سگرت سېندن اَیلنسین، –دېیه قـُطی‌سیدن بیر جفت سگرتنی نا تـَنیش آدمگه توتقزدی و هلی آهاری[6] کېتمه‌گن رادیوکسِتلرنی قۆلیگه آلیب، یوزیده‌گی یازوونی

---

[1] تیلمچیلیک: تیلنچیلیک، گدایگرلیک.

[2] سۆپاق: یسـّی و چۆزیق.

[3] تقیر: ساچی، جونی، توکی یۆق؛ توکسیز.

[4] تمه‌کی: تنباکی، چېکیملیک.

[5] تورق: تشقی قیافه، اوضاع، وجاحت.

[6] آهاری کېتمه‌گن: پردازی بوزیلمه‌گن، ینگی، ایشله‌تیلمه‌گن.

www.ezgu.org

اۆقیشگه کیریشدی. نا تـَنیش آدم کسِتلرنی اخلاص یوزه‌سیده ببره‌یاتگنگه اۆخشب: «بو کسِتلر ارزیگولی، چینه‌کم صنعت اثری مشهور امیریکه‌لیک اشوله‌چی خانیم مـَدونه و انگلستانلیک ادیل خانیم‌نینگ شاه قۆشیقلرینی اۆزیده جمعله‌گن. بولر مېندن سیزگه بیر هدیه. اویگه آلیب بارینگ، جان قولاغی إیله تینگلنگ. اۆزینگیزنی بولر دنیاسیگه آلیب کیرینگ و حیاتینگیز ینگی مضمون و معنا کسب اېته‌دی. اېوریله‌سیز[1]، دنیاگه قـَیته توغیلگن بۆله‌سیز دۆستیم!» –دېب تأکیدیله‌دی و خیرله‌شیب، یۆلیگه روانه بۆلدی. کوتیلمه‌گن تصادفي اوچره‌شوو جاییده توگه‌دی.

***

آقشام بۆینیگه آسیلگنگه اۆخشب تورگن ماميق[2] و زرّین چیراقلر اوخله‌مس تون‌نینگ داستانینی حکایه قیلیب تورگنده‌ی. آدملر إیشدن قـَیته‌یاتگن آنلر اېدی. ترانسپورتلر قتناوی قویوقلشدی. شو پـَیت سېکّیزینچی اوتوبوس غیرّ اېتیب بېکتگه کېلیب قالدی. عادّي کۆرینیشلی جناب بویوک اوتوبوس زینه‌لرینی هتلب[3]، باریب اۆریندیققه چۆکدی. اوتوبوس کېسیشگن تۆرت یۆلنی کېچیب اۆز یۆلیده کېته‌یاتگندی. یۆل‌نینگ إیکّی یاققه‌سیده تیزیلیب تورگن درختلر اۆشه توصیفگه سیغمس قرمزی یپراققه‌لرگه بورکنگن. کۆزنی قوواتیروچی رنگین برگلر کوچسیزلیکدن مه‌یین تیترَر اېدی.

ییگیرمه دقیقه إیچیده منزلیگه یېتیب آلگن جناب یوبوک، اوتوبوسدن توشیب، بېش–اۆن قدم آدیملب، تۆرتینچی قـَوَتگه کۆتریلیب اوییگه کیریب کېتدی. باره‌سالیب صنعت اثری بۆلمیش ادیل و مـَدونه خانیم‌نینگ یاقیمتای کویلرینی

---

[1] اېوریلماق: آیلنماق، اۆگیریلماق، اۆزگرماق؛ بیرار مقصدگه اېریشیش اوچون بېلیب یوگورماق، حرکت قیلماق.
[2] ماميق: پخته، پخته رنگ؛ آق رنگ.
[3] هتلماق: سکره‌ماق؛ قدملب اوستیدن اۆتماق؛ نرسه یاکه جای‌نینگ اوستیدن قره‌مه–قرشی تامانیگه اېرغیب اۆتماق.

www.ezgu.org

تینگلەماقچی بۉلدی. او تـَیپ ریکاردری‌نینگ اېشیکچەلرینی موروَت[۱] آچیب، کسِتلردن بیرینی تیقدی. بیردن قیامتنی اېسلتووچی غیرِ طبیعي، اۉته قۉرقینچلی موسیقەلرنینگ وهیمهلی گولدوراس[۲] آوازلری ینگرەدی. موسیقه شاوقینیدن اوی‌نینگ هواسی اۉزگردی. اوی دېوارلری، اېشیک و دېرَزەلردن یېر جنبشگه کیریب، ولقان[۳] آتیلەیاتگندەی بۉلدی. موسیقەدن دنیا توگب، آدملر جان تـلوسەسیده اۉزلرینی جهنـّم اۉچاغیگه آتەیاتگندەی روح حکمران اېدی خانەده. کېتیدن انگلیس تیلیده منه بو نجات قۉشیغی ینگرەدی، ترەلەبېردی.

اۉشه قۉشیق‌نینگ اۉزبېکچه معناسی تخمیناً منه بوندەی:

نجات قۉشیغیدن کۉزلرینگنی آچ،
حیات بیر زندان‌دیر، سېن اونده اسیر.
جگرینگنی اۉزینگ یېمسدن بورون،
کېچیکمسدن، شاشیل، اۉزینگنی اۉلدیر.
دنیا فتنه–فساد باتقاغیگه[۴] غرق،
او سېنی هم، یوتوب یوبارر آخر!
سېن–ده، بیر اۉلیکـسن، آچون بیر تابوت،
یېم بۉلیب کېتمسدن اۉزینگنی اۉلدیر.
قوزغونلر[۵] اېتینگنی غـَجیب[۶] یېمسدن–آق،

---

[۱] موروَت ~ موربت: ۱. آرام، استەگینه. ۲. موروَت: اسباب–اسکونه و ماشینلرنینگ بورەب ایشگه سالەدیگن کلیتی، گۉتکه، پېچ.

[۲] گولدوراس (گولدیراس): گولدورەگن آواز؛ کوچلی؛ دواملی.

[۳] ولقان: تاغلردن آتیلیب چیقەدیگن، اېریب آقەدیگن آلاو؛ آتشفشان.

[۴] باتقاق: آیاق باسیب بۉلمەیدیگن بۉش لای و شوندەی لای بیلن قاپلنگن یېر، میدان.

[۵] قوزغون: قرغەسیمانلر عایلەسیگه منسوب، هر قندەی نرسەنی هم یېیەوېرەدیگن، اۉلیمتیکخۉر اۉتراق قوش.

[۶] غـَجیماق: سویـَک، قتـّیق نان و شو کبیلرنی کېمیریب یېماق؛ موجیماق؛ تیشلب، چـَینب قتـّیق جراحت یېتکزماق.

www.ezgu.org

اؤلَکسه‌لر[1] باشینگنی چَینَمه‌ی توروب،
توبن یششگه سېن محکوم بېنوا.
اؤلیشینگدن آلدین اؤزینگنی اؤلدیر!
سېنینگ اؤلیشینگگه مېن بیر نجاتکار،
افلاس بو حیاتدن اؤزینگی قوتقار.
لعنتي بو دنیا سېن اوچون بیر دار،
حکمت درختی‌مس، بیتگنی آزار.
قرمزی ییراق‌دېک اوزیلیشینگ بار!
بیر کاسه آغونی بیر نفس سیپقار[2]!
بوندن اؤزگه نجات سیره تاپیلمس،
دنیا عذابیدن اؤزینگنی قوتقار!
سؤنگگی لحظه یېتدی کاسه‌نگنی تؤلدیر،
اؤلیشینگدن آلدین اؤزینگنی اؤلدیر!
و ...

بو دهشتلی قؤشیقلرنی حیاتیده اېشیتیب کؤرمه‌گن جناب بویوک إیکّی قؤلی بیلن باشینی اوشله‌گنچه اؤیگه تالدی. عنقانینگ اوروغی هم تاپیله‌یاتگن قرمزی ییراقلر یورتیده، اؤلیم قؤشیغینی تینگلشنی هوشی توگول خیالیگه هم کېلتیره‌آلمه‌یدی. اؤیلب–اؤیلیب آخری جناب بویوک، اؤلیشگه تشویق قیلووچیلر هر تؤکسیده آیاق آستیدن چیقیب قالمسلیگیگه هیچ قنده‌ی کفالت یؤق دېگن فکرگه کېلدی. قرمزی رنگدن باشقه هم رنگلر بارلیگیگه ینه بیر قتله إیشاندی. بیتته حقیقت بار؛ بیتته سؤز

[1] اؤلَکسه: اؤگن نرسه؛ اؤلیک؛ اؤلر حالتگه یېتگن، اؤته ضعیف، اؤلیمتیک.
[2] سیپقرماق: بیر سیمیریشده ایچماق، تگی–توگیگه‌چه سیمیرماق.

www.ezgu.org

شو كه: انسانگه حيات يا بال يېديرر يا آغو إيچيرر. سۆنگگی منزلگه باررنينگ بوندن اۆزگه يۆروغی يۆق!

www.ezgu.org

بلبل سَیره‌مه‌گن کیچه

www.ezgu.org

بلبل سَیره‌مه‌گن کېچه

کتّه حاولی. بیر یاغی باقه توتشگن، ینه بیر تامانی قـَلین اؤریک، جییده، یانغاق و توت درختلریگه قؤشیلیب کېتگن. حاولی‌نینگ قاق اؤرته‌سیدن سوو آقر، یازده غوج-غوج درختلر ییراغیدن سایه-سلقین ترهلیب تورردی. کؤم-کؤک درختلرنینگ شاخ-شبـّه‌لریده إیلینیب قالگن قویاش نورلری سېکین-سېکین برگلر آره‌سیده یشیناقده ایدی. بیر زوم اؤتیب، ییراقلر آره‌سیدن صُفه اوستیگه یلتیللب توشیب تورگن سرغیش قویاش تنگچه‌لری کؤرینمه‌ی قالدی.

آرتیق عمکی اَیونده آسیقلیق[1]، اَیلـَنه‌سیگه[2] زر اؤره‌لگن، پؤپکلی قفسنی پستگه توشیردی-ده، خلته‌چه‌سیدن پسته-بادام سالینگن دان-دوننی قفس کاسه‌چه‌سیگه سالیب سَیراقی قوشچه‌لرینی بیر آوقتلنتیرماقچی بؤلدی. قارنی آقیش، اوستی قؤنغیر و تؤق مله رنگ بلبل ایسه، بیگیزده‌ی تومشیغینی[3] قفس یاغاچلریگه اوریب، پیتیرله‌گنچه شته‌لاق آتیب سَیره‌شگه توشدی. او قوشچه‌نینگ شؤخ-شؤخ

---

[1] آسیقلیق (آسیقلیک): آسیب قؤییلگن، آسیلگن.

[2] اَیلـَنه: دایره، دایره‌وي؛ تؤگره‌ک، گیدیره‌ک شکلیده‌گی؛ تېوَره‌ک، اطراف.

[3] تومشوق: حیوانلر باشی‌نینگ آلد قسمی؛ آغیز، بورون تامان.

www.ezgu.org

تاووشلریدن میریقیب[1] لذّت آلرکن، بو گـَل اونی آلیب باریب، آقه‌یاتگن اریق بؤییده‌گی ایگلیب تورگن آلمه درختیگه إیلیب قؤیدی. آرتیق عمکی شوندن کېین سؤریگه[2] سالینگن کؤرپه‌چه اوزره یانباشلب، قرمزی چاینکدن کؤک چاینی قویه‌یاتیب، کؤپدن بېری کؤنگلیده توگیب یورگن مهم گپینی خاتینی مقتب خاله‌گه ایجـّه‌لب[3]، اَیتیب توشینتیردی:

– منه اؤغلیمیز آچیل شو پیشیقچیلیکده راپه–راسه اؤن بیرنی تؤلدیریب، اؤن إیکّیگه آیاق قؤیه‌دی... اېسله‌یسن‌می؟ بو حقده آوو اونده هم سېنگه گپیمنی بیر اوچینی چیقیریب اېدیم شکیللی. مېن قؤشنیمیزنینگ آی سولوو دېگن قیزینی کؤز آستیگه آلیب یوریبمن. قؤنی–قؤشنی، کتـّه–کیچیکلرنی چللب[4] شوگینه آچیل‌نینگ آیاغینی چـَتیب، باشینی إیکـّیته قیلیب قؤیه قاله‌یلیک، نیمه دېیسن هه خاتین؟

– میلی کو–یه آته‌سی! بؤییگه یېتمه‌گن قیزگه اؤنگ–سؤلینی بیلمه‌گن یاش باله‌نی اویلنتیریب قؤیسک، گپ–سؤز بؤلمس‌میکین؟ اېل‌نینگ آغزیگه اېله‌ی قاپلب بؤمه‌یدی، اېل–یورتده اودومگه[5] آیله‌نیب اولگورگن[6] عادتگه اَیریملر یخشی قره‌شمه‌یدی. ذاتیمیزده بؤمه‌گن إیشگه قؤل اورمه‌ییمیزمی اؤزی؟ تغین–ام اؤزینگیز بیله‌سیز آته جانی‌سی.

---

[1] میریقماق: نهایت درجه‌ده قانماق، قانیقماق، تؤیماق.

[2] سؤری: نرسه قؤییش، یاییش اوچون قوریلگن تؤرت آیاققه اؤرنه‌تیلگن تخته صفُه؛ تاک، قاواق و شو کبیلر چیرمه‌شووچی اؤسیملیکلرنی اؤستیریش، کؤتریب قؤییش اوچون شیپان شکلیده، تیک یاکه قییه قیلیب کؤتریلگن ماسلـَمه، قوریلمه.

[3] ایجـّلـه‌ماق~ هجاله‌ماق.

[4] چلله‌ماق: چقیرماق، دعوت قیلماق.

[5] اودوم: عموم تامانیدن قبول قیلینگن و عمل قیلینه‌دیگن ترتیب؛ عادت، رسم.

[6] اولگورماق: بیرار ایشنی بجریشگه امکانیت و وقت تاپماق، موفق بؤلماق، بجره آلماق، اېریشماق؛ بېریلگن بیلیملرنی توشونیب، اېگللب آلماق، اؤزلشتیرماق.

www.ezgu.org

– آی سولوو هم سکّیزنی تۆلدیریب تۆقـّیزگه کیردی ادەشمەسم. إیکّی یریم بیر بوتون دېگنلری‌دېک، خیرلی إیشنی کېینگه سورمەیلیک–ده، تۆیِنی باشلب یوبارەیلیک آنەسی، –دېدی آرتیق عمکی خاتینیگه و تۆی خرجتلرینی حسابدن بیر–بیر اۆتکزدی. کېرەکلیک آدملر، اَینیقسه مولـله بیژ–بیژ بیلن مصلحتینی هم پیشیریب آلدی. مولـله: «شریعتگه ماس، دینیمیزده بار گپ، یخشی إیشنی وقتیده قیلماغلیک عینِ صوابدیر» –دېیه سیرپەیگن[1] ماش–گوروچ، یاغلیق و اوزون ساقالینی سیقیمی إیله سییریب قۆیدی.

آرتیق عمکی اېرتەلب توریب آلیب بۆدنەلر و بلبلیدن خبر آلماقچی بۆلیب، برماقلرینی پیشانەسیگه توتیب کۆز قیری سالدی. قویاش یالقینلری تېگمەسین، دېب قفس پۆشینی قویی‌راققه توشیریب قۆیدی. یانغاق اېزیلگن إیدیشچه سوویدن قوش کاسەچەسیگه اوچ–تۆرت تامچی سوو تامیزدی. مزەنگ‌راق بلبلی اۆنگ قناتینی یاییب، پیخلرینی چۆقیب، تومشیغی بیلن قناتلرینی تیریشگنچه سییریب–سییریب قـَشیلەدی. شونده آچیل هم اۆیینینی تشلب، قوش تماشاسیگه، آتەسی‌نینگ یانیگه کېلیب توریب آلدی. آچیل قفس‌نینگ پاپوکلرینی[2] سیلەیاتیب، لبلرینی چۆچەیتیریب، سَیرەماقچی بۆلیب، بلبل آوازینی گیرقیرگن بۆلدی–یو، بیراق، اۆخشـَته آلمەدی. قوشچەگه تیکیلرکن، حیرت إیله آتەسیدن سۆرەدی:

– آته جان، بېچاره قوشچەنی نیگه قفسگه سالدیز؟ او سیقیلیب زېریکمەیدی‌می؟ اېزیلیب ادا بۆلەدی–کو بېچاره. آچیق هواگه چیقالمسه دیقەنفس بۆلیب، اۆزینی قفسگه اورمەیدی‌می؟ بلبل آچیلقیلیکده گـُل و گلزارگه اوچیب–قۆنیب، اۆینب سَیرەشنی یاقتیرسه کېرەک! او هم اۆزینی اۆز تۆدەلری آرەسیده کۆریشنی

---

[1] سیرپنماق: سیللیق یوزه، سیرت اوستیده مانع‌سیز، تۆسیق‌سیز سوریلماق؛ سیرغنماق، تایغنماق.

[2] پاپوک: نرسەلرگه بېزەک اوچون تـَقیلەدیگن بیر باغلم تاله، پت، ایپ و شو کبیلر؛ غـَجیم، شاکله.

www.ezgu.org

إیسته‌یدی. اگر اونینگ کوچی بۉلگنده ایدی آدملرگه اۉخشب بیزنی هم قفسگه سالرمیدی؟

– هه اۉغلیم، گپلرینگ تۉغری! ایرمک بۉلسین اوچون شونداق قیلگنمن–ده بالم. بو یم بیر عشق ایکن، شو بیلن آوونیب دردیمنی چیقره‌من–ده. اولرنی آچیب قۉیورَسم اوچیب کېته‌دی–ده! حیاتدن سیقیلگن دملرده، غم–قیغولرنی اونیتیش، طبعیتیم زنگ و کیرینی اَریتیش، یوره‌ی چیگیلینی یازیش، خفه‌لیگیمنی یوییش اوچون شو جانوارنینگ کیرته‌یگن[1] کۉزلریگه تیکیلیب، جرنگله‌گن آوازیدن تین آله‌من، توشیندینگ‌می اۉغلیم؟ او انسان بۉلیب توغیلمه‌گنیگه شکور قیله‌وېرسین! –آبروییی باریده.

– توشوندیم–و، اۉزیمنی اونینگ اۉرنیگه بیر قۉییب کۉردیم. یوره‌گیم بېتلَـمه‌ی[2]، هاولیقیب، اۉپیققنیمدن اۉرنیمده سکره‌ب توشتیم... قوشچه‌نی بیر قۉییبېریب یوباره‌ی دېب هم اۉیله‌دیم، سیزدن قۉرققـَنیمدن اوره‌سیز دېب شو إیشنی قیلمه‌دیم، آته.

آرتیق بای اۉغیلچه‌سی‌نینگ معنالی سۉراق و ملاحظه‌لریدن اۉیگه چۉمدی. بیردن خیالینی اۉزی رېجه‌لب یورگن موضوعگه بوردی. فکرینی تۉیگه قره‌تدی. بیر قرارگه کېلیب، آچیل‌نی اویلنتیرماقچی بۉلیب، تۉینی اۉتکزه‌یاتگن بۉلدی. اۉتمیشده شهزاده‌لر اۉن إیکّی یاشیده پادشاه بۉلگن ایکن. بیزنینگ آچیل هم شو یاشده دېگن خیاللرگه باردی. تۉیگه تیارگرلیک باشلندی. اَیتیله‌یاتگنلر اَیتیلیب، یساوول[3]، بکاوولِلر[1] شَی، حاضر ناظر بۉلیشدی.

---

[1] کیرته‌یماق: اویقوسیزلیک، هارغینلیک، چرچاقلیک و شو کبیلر نتیجه‌سیده کیچره‌ییب، ایچیگه توشماق.

[2] بېتله‌ماق: باتینیب بېتمه–بېت کېلماق، رۉپه‌ره بۉلماق، یوزمه–یوز کېلیشگه جرئت قیلماق.

[3] یساوول: اۉرته آسیا خانلیکلری دَوریده: یوقاری منصبده‌گی عملدارلرگه خذمت قیلووچی قوراللی ساقچی، پاسبان.

www.ezgu.org

آرتیق عمکی إیشلر سرانجام قیلینگنیدن کۉنگلی تۉق بۉلیب، سېویکلی بلبلیدن خبر آلیش فکریده قطار تۉرلر آسیقلیق درخت آستیگه باریب توردی. خودّی اېگەسینی تـَنیگن‌دېک، قوشچەلر قۉشەلاق–قۉشەلاق سَیرەی کېتدی. بوندن حضور آلگن آرتیق عمکی چۉنتـگیدن قۉل‌رۉمالینی چیقریب، قفسلرنینگ چنگینی اریتیب آلدی. «آت–آوازەنگ بار، تۉینی سرانجام قیل» –دېگن اۉی بیلن اندرمان[2]. کۉریب قۉییلگن تیارگرلیکلرنی بیر–بیر کۉزدن کېچیردی.

قۉشنی ولایتدن اشولەچیلر، چالغوچیلر چقیریلدی. تۉی‌بېکەلر[3] سرشته کۉریشگه توشدیلر. تۉیچیلر قۉشخانەلرده[4] مهمان کۉته باشلشدی. قازانلر آسیلدی، قاووردال و پالاو خان تۉرەلرنی دستورخوانلرگه تارتیش کېرەک.

«بو ایرکیت[5] ایشدن ایرگنەمن[6]» –دېگن معناده چقریق خطی یوبارلیگنیگه قرەمەی، قۉشنیلردن بیری عرَضلب تۉیگه کېلمەدی.

تشقی حاولیده کتـّە–کتـّە اۉچاقلردن قویوق توتونلر آسمانگه اۉرلەماقده[7] ایدی. قۉلیده تۉپ اوشلەگن کویاو تۉره – آچیل، بو حشمتلی منظرەنی یقیندن کۉرماقچی بۉلیب، او یاق بو یاققه اۉیناقلب اۉتیب توریبدی. تۉیگه اېرتەراق کېلگن خاتین–خلـَچ، قرّی–قرتنگ آچیلنی کۉریب: «انه کویاو تۉره! منه کویاو تۉره!» –دېیه برماق

---

[1] بکاوول: پادشاه، خان و لشکرلرگه آوقت تیاررلش اوستیدن نظارت آلیب بارووچی، حکمدارگه طعام تارتیشدن آلدین اونی اول اۉزی تاتیب کۉرووچی منصبدار؛ باش آشپز؛ تۉی و بَیرەم (هـَییت) مناسبتی بیلن اۉتکزیلەدیگن کورەش، پایگه، اولاق (کۉپکری) کبی ماسبقەلرنی باشقرووچی.

[2] اندرمان: بیرار ایشگه بېریلماق، مشغول بۉلماق؛ قیزیقیب کېتماق.

[3] تۉی‌بېکەلری: تۉینی باشقرەدیگن عیاللر، تۉی صاحبەلری.

[4] قۉشخانه: مهمانخانه؛ قرالر، خذمتکارلر، قۉشچیلر اوچون بېلگیلنگن تورر جای؛ سفرده قۉنیش، استقامت قیلیش اوچون بېلگیلنگن جای، سرای.

[5] ایرکیت: افلاس، کیشی ایرگـَنەدیگن درجەده کیر.

[6] ایرگنماق: ییرگنماق، جیرکنماق.

[7] اۉرلەماق: یوقاریگه، تېپەلیککه تامان یورماق، یۉنلماق، چیقماق؛ کۉککه (آسمانگه) کۉتریلماق؛ یوقاریلەماق.

www.ezgu.org

اوچی قیلیب اونی بیر–بیرلریگه کۉرستهیاتگندی. بونی سېزیب قالگن کویاو اویـلَیبلر کېتدی. هر حالده بو نرسه آچیل‌گه قتـّیق باتدی. کۉچهده هم تېنگقورلریدن[۱] شونگه اۉخشش گپلرنی اېشیتگن کویاو باله، اویَـتگه باتگنیدن إیچکری اویگه کیریب آلیب، اوستیدن اېشیکنی تورمکلب[۲] یاپیب آلدی، تشقریگه چیقمهی یاتهبېردی. کتـّهگینه گناه إیش قیلیب قۉیگن‌دېک اۉرتاقلری، تېنگقورلری سۉرهب کېلیششه–ده، بۉی کۉرستمهدی او. هلی تۉیدن بیراولر یېب، إیچیب خورسند–خوش کېتیششه، بیراق آچیل گپ‌نینگ تـگیگه یېتهآلمهیپدی. «تۉی آچیل خان‌نینگ تۉیی» –دېگن گپ یان قیشلاقلرگچه دنگنه[۳] بۉلیب کېتدی. ینگه، خاله، عمّهسی اول–بول نرسهلرنی آچیل‌گه احتمال توشونتیرگن بۉلسه بارديرِ.

الــله محل بۉلدی. آشلر هم پیشدی. تۉیگه چقیریلگن قۉنیقلرنینگ[۴] قۉللریگه إیلیق سوو سالیب، سچاق[۵] توتیشهیاتگن ییگیتلر تیزیلیشیب توریبدیلر. آش تارتیلدی. «آچیل بای‌نینگ تۉییدن نشانه» اۉلهراق قند، مهییز توگیلگن کۉک، قیزیل رۉمالچهلر ترقـَتیلدی. قۉللر دعاگه آچیلدی. اېزگو تیلکلر بیلدیریلدی. آش–آوقت بېریشدن سۉنگ کېچگه باریب، تون ساعت اۉن بیرلرده، گـَیس چیراقلری نوری آستیده «اجابت–قبول» مراسمی اۉتکزیلهدی، کویاو بیلن کېلین چیمیلدیققه[۶] کیریشهدی. آرزولر قولفی آچیلهیاتگن آنلر، حقیقي لذّت مَییدن سیپقریلهیاتگن لحظهلر انه شو جایده – چیمیلدیاقده بۉلهدی. آته–آنهنینگ آرزو–ارمانلری

---

[۱] تېنگقور: یاش جهتدن تېنگ یاکه اونچه فرق قیلمهیدیگن کیشیلر؛ بیرگه اۉسیب کتـّه بۉلگن اۉرتاقلر؛ تېنگداش، تېنگ–توش.

[۲] تورمکلهماق: قولفلهماق؛ اۉرهب یاکه توگیب باغلهماق؛ اېتـَگینی، بَرینی کۉتریب، بېلگه باغلهماق، بر اورماق.

[۳] دنگنه: غوغا، شادیانه؛ بیر قنچه عایلهلر اۉرتهسیده نوبت بیلن تیارلنگن، تیارلنهدیگن و ترقلهدیگن عمومي آوقت؛ شېریکچیلیککه بیرار تیریک مال ساتیب آلیب، سۉییب، گۉشتینی اۉز ارا تقسیملش.

[۴] قۉنیق (قۉناق): مهمان.

[۵] سچاق: یاغلیغ، دست‌پاک.

[۶] چیمیلدیق: گۉشنگه.

www.ezgu.org

اوشه‌له‌دی؛ انیقراغی چیمیلدیقده بلبل سَیره‌یدی. اؤنگچه هلی وقت بار اېدی. اؤیین–کولگی، رقص–تاماشه (تماشا)، شادیانه‌لر دوام اېتیب توریبدی...
شادلیک اوستیگه شادلیک، قووناق اوستیگه قووناق قؤشیله‌یاتگنده‌ی، حاولینی باشیگه کؤتریب بؤدنه‌لر و سَیراقی بلبل سَیره‌ب توریبدی. قوشچه‌نینگ یاقیملی آوازی کویاو باله‌نینگ خیالینی اؤغیرلب قؤیدی. آچیل خان تورمکلب آلگن اېشیک آرتیدن پرده‌نی کؤتریب، تیرقیشیدن مؤره‌ب[1]، بلبلگه کؤز تیکه‌یاتگندی. باریب قفسنی اویگه آلیب کیره‌ی دېسه، آدملر کؤریب قاله‌دی. آچیل‌نینگ جان و دلی بلبلده. کؤچه‌دن آچیل‌نینگ اؤرتاقلری اونی اؤیینگه چقیریب توریبدی. شاه تختیدن توشیب تېنگقورلر إیله قؤشیلیب، اؤیین قیلیشی غلطی بیر إیش. آچیل‌نینگ اویدن سیره چیققیسی یؤق. او تؤی بؤلیشینی یخشی بیلسه–ده، نیمه بیلن باشله‌نیب، نیمه بیلن توگشیگه کؤپ هم عقلی یېته‌بېرمه‌ییدی. او شونچه که: «چیمیلدیقده کویاو–کېلین بیر سؤزلیب قؤیه‌دی، باشیدن نـُقل، مه‌ییز ساچیشه‌دی؛ قیی–چوو قیلیشیب باله‌لر تېریب آلیشه‌دی، داستان توگه‌یدی، خلاص» –دېگن اؤیگه باردی.... هه دېمه‌ی، قارانغی توشدی. آلدینده وکیل آته توتیش، اجابت–قبول، ... تغین قولاققه شیویرلـَنه‌دیگن گپلر بار. هلی آیاق باسدیلر، کمپیر اؤلدی، آیینه توتیش، شربت یَـله‌تیش، کېلین سلاملر...؛ کېلین هیق–هیق سېوینچ کؤز یاشلری قیلیب، «یؤق، چیملدیققه کیرمه‌یمن» –دېگن نازلری؛ هلی آلدینده کویاونینگ سېوگی آسمانیده پرواز قیلیشی، کویاونی عشق تویغولری چولغـَشی، محبـت لاله‌سیدن بال تاتیماق لحظه‌لری توریبدی.
اؤکینچلر[2] بؤلسین، نې تیل بیلن اَیتیلسین که، آچیل خان‌ده هلی بونده‌ی تویغولر شکللـَنیب اولگورگنی یؤق. مقصد دُرّینی تېشماق، لذّت جامینی سیپقرماق دېگن

[1] مؤره‌ماق: بؤره‌ماق. مؤره‌له‌ماق: تؤسیق، تیرقیش، تېشیک آرقه‌لی قره‌ماق.
[2] اؤکینچ: نا مقبول، کؤنگیل‌سیز ایش، حادثه و اونی توزه‌تیب بؤلمسلیک تویغوسی طفیلی یوز بېره‌دیگن غمگینلیک، خفه‌لیک؛ افسوسلنیش، افسوس.

www.ezgu.org

عالي بخت گۆدكلرگه بېریلمه‌یدی.... وقت و زمانی اېمس–ده. حاولیده فقطگینه کېلین–کویاونینگ یقینلری قالگن. یار–یار، نای–نای آیتیشوولری، کولگی–تاماشه بوتون حاولینی شادلیککه بورکب توریبدی.
قفسده آسیلگن بۆدنه–یو، بلبل‌نینگ تینیمسیز سَیره‌شلری اَوجیگه میندی. تۆی قیزیمسدن بورون آرتیق عمکی بلبل قفسینی موشیکلردن[1] اسره‌ش مقصدیده اوزون سورووق بیلن ینه إیکّی قولاچ تېپه‌راققه إیلیب قۆیدی. سۆنگ تۆی إیشلری، مهمانلرنی کوزه‌تیب قۆییش، کېلدی–کېتدیلر بیلن قاریشیب[2] قالدی...
آسمان قاره چادرینی یایدی؛ حاولیگه آقشام چۆکدی. بَرنده (ایوان)گه کویاو و کېلین اوچون اۆتیرغیچ و اۆریندیقلر کېتیریب قۆییلدی. تېوره‌ک–اطرافده خاتین–خلَچ، تۆی تاماشه‌سیگه کېلیشگن بۆی قیزلر، بوروتی اېندی نیش اوریب چیققن اۆغیل باله‌لر. بو صحنه‌نی کۆریب تورگن جوان ییگیت–قیزلر بیر پس بۆلسین اۆز کیله‌جکلرینی مییه‌لریده چیزیب کۆریشه‌یاتگنده‌ی کۆرینیشردی. کوی و قۆشیق، چیلدیرمه نوالری آستیده آچیل و آی سولوونی آپه‌لری اعزازلب یسه‌لگن اۆریندیقلرگه کېلتیریب قۆییشدی.
یاشیگه یره‌شه آی سولوونینگ بۆیی پستک‌کینه، یوزلری آقدن کېلگن، ساچلری آره‌سیدن زر پرچه‌لری یلتیللب کۆرینر، بیلک و برماقلریده‌گی اوزوک و بیلک اوزوکلر اونگه آغیرلیک قیلیب تورگنده‌ی کۆرینردی گۆیا. غلطی صحنه. کۆزیگه سورمه، یاناقلریگه غازه[3] تارتیلگن بیر کۆرینیشده‌گی آی سولوو بۆیداشلریدن کۆزینی آلیب قاچر، تاباره اېگیلیب یېرگه کۆز سالیب توردی. اویـلَگنیدن آی سولوو باشینی یېردن کۆتره‌آلمه‌ی، گاه اېگیلیب، گاه سوزیلیب قاله‌دی. کاکلچه‌لری‌نینگ بیر

---

[1] موشیک (موشوک): پشک.
[2] قاریشماق: بیر–بیریگه آره‌لش، قۆشیلگن، بیرلشگن حالگه کېلماق؛ آره‌لشیب، قۆشیلیب، بیر بۆلیب کېتماق.
[3] غازه: سرخاب، له‌لاب.

www.ezgu.org

تـَرەمی یوزینی یاپیب تشلەگن. بعضیلر :«افسوس! گۋدکلرگە ظلم بۋلدی» –دېییشردی.

آچیلنی بیر عملب، کۋندیریب اویدن تشقریگە آلیب چیقدیلر. هلی بلاغت یاشیگە یېتمەگن کېلینچکنینگ یانیدن آچیل خان تۋره کیچکینەگینە بۋیینی زۋرغە کۋتریب توریبدی. یوزی بوغدای رنگ، چتمە قاش، قاتمەدن کېلگن، گـَودەسی اۋن یاشدن بلندراقنی کۋرستەدی. ایگنیدە إیپکدن تۋقیلگن غراوی[1] تۋن؛ باشیگە باستیریب اۋرەلگن إیپک سلـّە آغیرلیک قیلەیاتگندی. چۋچـّەیگن لبلریدە هلی بیگیتلیکدن علامت یۋق. بېلی الوان شفتالی گل رۋمال بیلن بایلنگن. ینە سېکـّیز، اۋن یاش قۋشسک بایْنینگ اۋغلی بای حقیقي کویاو تۋرەنینگ اۋزگینەسی بۋلەدی قالەدی. کېلین کویاوگە کۋزگو توتیب، تاواقچەلردەگی شربتنی یـَلـَتدیلر. عیاللر تیلیدن اَیتیم[2]، تېرمە[3] تۋی قۋشیلقلری ینگرەدی. کېلین کویاولیک گشتینی باشیدن کېچیرگن بالە–چقەلیک خانیملر و آییمچەلر یوزیگە اویـَتگە اۋخشەگن بیر حالت یوگوردی. اولر پیچیرلەشیب: «ییبی! بو بالەکـَیلر اۋزلرینی توتەآلرمیکن؟ یاتیش، توریشلری قنداق بۋلرکن، توبە ابی!» –دېیە بیر–بیرلریگە جیلمەییشردی. شو پـَیت کېلین کویاونی إیچکری اویگە چیمیلدیققە آلیب کیریشدی. بۋلەجک ابر–خاتیلر قـَلین قۋش[4] بخمل کۋرپەچەلر اوستیدە ینە بیر بار رسم و رسوم یوزەسیدن سوزیلیشتیریلدی. کېچە هم پیشەی دېب قالدی.

---

[1] غراو: پایەسی قتـّیق و بۋغیم–بۋغیم، ایچی کاواک، قمیشگە اۋخشەگن اۋسیملیک؛ بمبوک.

[2] اَیتیم: قۋشیق، لـَپر و باشقەلر؛ فولکلوریک موسیقە ژنری.

[3] تېرمە: سَرەلب–سَرەلب ییغیب، بیرلشتیریب تشکیل ایتیلگن، توزیلگن.

تېرمە قۋشیق: فولکلوریک قۋشیق؛ بخشیلر قۋشیقلریدە داستاندن کېین، ایکـّینچی اۋریندە تورەدیگن، بند توزیلیشی ابرکین، اوچ قطاردن ۱۰۰–۱۵۰ مصرعگەچە بۋلەدیگن فولکلور ژنری؛ عموماً خلق آغزەکی ایجادیگە منسوب، عادتدە تۋرت مصرعدن عبارت قۋشیق توری.

[4] قۋش: ایکـّیتە، بیر جفت؛ قۋشەلاق.

www.ezgu.org

«کېلین کویاونی»نی یالغیز قالدیرمسلیک مقصدیده قۆلیده پیچاقچه آلیب، چیمیلدیق آرتیده تونَب[1] چیققن ماما چیمیلدیقنی قییه[2] قیلیب، بیر نرسه‌لرنی بیلماقچی بۆلیب، بۆیین چۆزدی. قره‌سه که هیچ گپ بۆلگنی یۆق. جیملیک حکمران. چیمیلدیق آرتیده‌گی ماما بیردن اۆرنیدن سپچیب[3] توردی و سینیق تاووشی بیلن: «یېبی، کېلین کویاولر تۆپ و قۆغیرچاقلرینی[4] بغیرلریگه باسیب، اوخلب قالیشدی! خورّه‌ک آتیب اوخلب قالیبدیلر–کو!» بو کېچه بلبل سَیره‌مبدی چاغی–ده» –دېگنده‌ی قیلیب، ایلجه‌ییب، تشقریده کوتیب تورگن کویاو کېلین آنه‌لریگه خبر یېتکزگن بۆلدی. کېلین کویاونی بونده‌ی وقتده اویغاتیش نا قۆلی ایدی...

شیربوروگ، کانادا
۲۰۱۵/۱۲/۳۰

---

[1] تونه‌ماق: بیرار جایده تونَنی اویقو بیلن اۆتکزماق، کېچه‌سی یاتیب قالماق.
[2] قییه: بیر تامانی بلند، بیر تامانی پست یېر، قییهلیک؛ تاغ یاکه تېپهلیک یان–بغری؛ آغمه، یاتیق؛ قییغاچ آچیلگن نرسه‌نینگ آرهلیغی، تیرقیشی. قییله‌ماق: قییه حالده یۆنلماق، قییه قیلماق.
[3] سپچیماق: کېسکین حرکت قیلیب، بیرار کیمسه یاکه نرسه‌گه تشلنماق، اۆزینی (یوقاریگه) آتماق؛ سکره‌ماق، ایرغیماق، تۆستَدن اۆرنیدن تورماق؛ ایرغیب توریب کېتماق.
[4] قۆغیرچاق: اۆیینچاق.

www.ezgu.org

ویلون

یاکه

إیکـّـی کوی آرەسی

www.ezgu.org

ویلون

یاکه

ایکـّـی کوی آره‌سی

یاز. عادتده بر وقت اویغانه‌من؛ بو گـَل نبگه‌دیر اوخلب قالیمن، اویقونینگ بیر تامچیسینی هم قالدیرمه‌ی، سؤنگ‌گچه سیمیریبمن[1] شبکللی. یؤق، هلی ینه بیر آز میزغیگیم[2] بار ابدی. شو پـَیت درختلر آره‌سیدن آیینه آرقه‌لی اوستیمگه توشیب تورگن قویاش‌نینگ تنگه‌ده‌ی‌گینه یالینی‌می یاکه ابرته‌لب ابسه‌یاتگن پاریم‌گینه شمال‌می، قالگن شیرین اویقومنی آلیب قاچدی. شمال‌نینگ قنده‌ی‌دیر تصویرلب بؤلمس ایلویزه‌ک نالیشلری، مونگلی[3] تاووشی بوتون وجودیمنی چولغب آله‌یازدی. بو یبل‌نینگ اوننی[4] هم تیلینی ابشیتیب‌گینه انگلب آلیش ممکن؛ سؤز بیلن سیره

---

[1] سیمیرماق: ایچگه تارتیب ایچماق؛ چوقور نفـَس بیلن ایچگه یوتماق.
[2] میزغیش (میزغیماق): آزگینه اوخله‌ماق، کؤز ایلینتیرماق.
[3] حزین، غمگین؛ مأیوس.
[4] اون: تاووش، آواز.

www.ezgu.org

توشونتیریب بۉلمه‌یدی. ییل دېگنی اۉزیدن شونچه‌لیک قیغولی تاووش تره‌ته‌دی‌می؟ بو حالتده تانگ قاتدیم آوو. بونچه‌لیک تأثرچن حزننی عمریم بۉیی تویمه‌گن ایکنمن. قویاش بیر قولاچ کۉتریله‌ی-کۉتریله‌ی دېگنده ینه آیینه آرتیدن ییراغلر آره‌لب یسه‌یاتگن اۉشه مه‌یین[۱] شمال‌نینگ مأیوس معنادار تاووشلری کوچه‌یه باردی. ییغره‌نیش سیمان[۲] نالیشلر قنده‌ی‌دیر آغیر ماتمنی ایسله‌تر، الوداع کوییگه اۉخشب کېته‌دی. بولردن چۉقراق[۳] دېسم ینگلیشمه‌یمن. خودّی آخر زمان بۉلگن ینگلیغ. بیلمه‌دیم، کۉرینمس قنده‌ی سحرلی برماقلر، ماهر صنعت اوسته‌سی، بو شاه اثرنی کیمگه تقدیم قیله‌یاتگندی؟! بیلمه‌دیم. قنی ایدی، موسیقه‌چی بیر استاذ بۉلسه-یو، طبیعت‌نینگ تیلیدن ینگره‌یاتگن اوشبو مودراق[۴] آهنگینی نۉته‌گه توشیرسه، قَیتان-تسمه‌گه[۵] کۉچیریب، مغزینی چقیب-چقیب، بیر ایشیتدریب بېرسه ایدی، دېیمن اویقو اره‌لش خیالیمده. چیندنم بو بیر بۉلیق[۶] و توگَل[۷] موسیقه اثری ایدی. بیر شهکار! صنعتچی طبیعت‌نینگ شاه اثری!

عالم جهان معناسی بار بو کوی‌نینگ. فقط آهنگساز ایمس، اونی سۉزده گَوده‌لش اوچون نیچه، شوپنهاور، کافکا کبی فیلسوف شاعر، یازووچی و متفکّر هم کېره‌ک ایدی اۉشه دم. شاعر هم کملیک قیلسه کېره‌ک، دېیمن نظریمده. حقیقتدن بو بیر غمنامه کتّه داستان! نوایی‌نینگ بیتیگیدن اۉزگه‌سی ایپله‌ی آلمسه[۸] کېره‌ک. بو داستاننی «خمسه» قیلیب یازیشگه حاجت بار، تفسیر قیلیش لازم، تلقین ایتیب،

---

[۱] مه‌یین: ایپ‌دېک یاقیملی؛ یومشاق و نازک، قۉلگه ملایم.

[۲] ییغره‌نیش سیمان: ییغیگه اۉخشه‌گن.

[۳] چۉق: کۉپ.

[۴] مودراق: حرکت‌سیز، تینچ، اوخله‌گن حالتلی؛ اویقو باسیب موده‌ره‌گن حالت.

[۵] قَیتان (تسمه): کسِت، پیته.

[۶] بۉلیق: یخشی اۉسگن، دورکون، تۉلیشگن؛ تۉله، سېمیز؛ بۉرسیلداق، کۉپچیب تورگن، تیقمه‌چاق.

[۷] توگَل: بیتگن، چله یېری یۉق، آخریگه، پایانیگه یېتکزیلگن؛ تۉله-تۉکیس، بې‌کم و کاست؛ تۉلیق، بوتون.

[۸] ایپله‌ماق: عهده‌له‌ماق، عهده‌سیدن چیقماق؛ یۉل-عملینی قیلماق، ایپینی قیلماق.

www.ezgu.org

اونگه حاشیه‌لر آچیب، شرحلر بیتیشگه ضرورت بار ایدی... قَیسی اقلیمدن قۆییب[١]، قَی اولکه‌دن، نیمه خبر کېلتیره‌یاتگندی بو تاتلی قورغور شمال...؟ مېن انگله‌مه‌ی توریبمن. تۆییب–تۆییب گپله‌شیب، جانیمگه قۆشه آلمه‌دیم اۆشه ده‌یدی یېل بېزگک‌نینگ[٢] بیر چیمدیمنی. کان بۆلیب قالدیم–اه... افسوس کان بۆلدیم!

درخت یپراقلری آره‌سیدن اَیوانگه توشگن، بلداغ‌دېک قویاش‌نینگ إیسیققینه یَللیغی[٣] منگله‌ییمگه[٤] تېککچ، سېرگک تارتیب[٥] تۆله اویقودن اویغانیب کېتدیم. یک‌شنبه دم آلیش کونی، نیمه قیپتی؟ قۆی ینه بیر آز خیال سوره‌ی دېدیم اۆزیمچه. سۆنگراق بیر تۆلغه‌نیب اۆرنیمدن تورماقچی بۆلدیم. قره‌سم قویاش إیکّی–اوچ قولاچ کۆتریلیبدی. شمال‌نینگ سۆراغلب یله‌یاتگن بایه‌گی مونگلی نغمه–یو، نالیشلری اۆچگن. همّه یاقده سو سېپگن‌ده‌ی ساکینلیک. اونینگ اۆرنینی ماشینلرنینگ غر–غورلری ایگلله‌گن. آدملرنینگ غله–غاووری، همیشه‌گی حیات. اۆرنیمدن توریب، اَیواندن کۆچه‌گه بۆیلب قره‌دیم. درختلر آره‌سیدن تۆقّیز قَوَتلی اویلر کۆزیمگه إیلیندی. باله‌لرنینگ قیی–چوو اۆییینلری، قاچدی–قوودی اۆینشمه چاغی کۆچه‌نی تۆلدیریب توریبدی. بیر پس اۆتیب، کۆچه جیمیدی. بیز یشب تورگن تۆقّیز قَوَتلی بنانینگ یانیمیزده‌گی دهلیزده قاره کیینگن نا تَنیش آدملر کیریب چیقه‌یاتیر ایدی. اۆلیکنی آلیب کېتیشگه شَی تورگن قاره ماشین هم کېلتیریب قۆییلگن.

معلوم بۆلدی که، قدردان قۆشنیمیز تمره ماما وفات بۆلیبدی. جان و جگر بۆلیب کېتگن تبرّک کمپیر بو یاروغ عالمنی ترک ایتیبدی. قۆنی–قۆشنی اۆز ارا «ای

---

[١] قۆیماق: اۆتیرگن یاکه یاتگن جاییدن تورماق، تیککه تورماق؛ کۆتریلماق؛ قۆزغلماق.

[٢] بېزگک: وقتی–وقتی بیلن ایسیتمه چیقریب، قلتیرته‌دیگن یوقوملی کسللیک.

[٣] یللیغ: نور، یالقین، النگه.

[٤] منگله‌ی: پېشانه.

[٥] سېرگک تارتماق: تېز فهمله‌ماق، درحال سېزماق؛ اۆتکیر ذهنلیک، سېزگیرلیک.

www.ezgu.org

اتـّنگ! یخشی بؤمبتی! رحمتلی آدمی جانی ایدی، یخشی انسان ایدی» – دییشه‌یاتگندی.

بیز یشه‌یاتگن تؤقـّیز قـَوَتده بیر ارمن عایله‌سی یشب کیلردی. همّه‌سی اؤزبیکچه‌نی یخشی بیلیشردی. ارمن دیگن آت قالگن–ده، یؤقسه اؤزیمیزگه اؤخشش إیناق[1] بیر عایله ایدی. بناده‌گیلرنینگ قالگن برچه‌سی محلي آدملر.

تمره ماما فرشته‌دیک‌کینه بؤلیب، خرّه‌کده اؤتگن–قـَتگنگه جیلمه‌ییب، کؤچه‌نی تاماشه قیلیب اؤتیرردی. حرمتلی، عزتلی قرییه[2] ایدی. مراسم بؤله‌دی، قؤشنیچیلیک، قؤل قاووشتیرگنی مین هم پستگه توشدیم. قاره کیینگنلر تمره مامانینگ تابوتینی سیکین آلیب کیلیشیب، بیلگیلنگن جایگه قؤییشدی. ییغی–سیغینی ایشیتمه‌دیم. ارمنلرنینگ دفن مراسمی بیزنیکیگه سهل اؤخشه‌مس‌راق ایکن. إیسیریق[3] توتیب چؤقینه‌یاتگن راهب و راهبه‌لر هم کؤرینمه‌دی. اولر بیزگه اؤخشب، «تنگریگه مهمان بؤلسین» –دییه کون‌نینگ إیکـّینچی یریمیده اؤلگن بؤلسه هم مرحوملرینی شپـّه آلیب باریب، کـؤمیشمس ایکنلر. سیکین‌گینه کیکسه بیر کیشیدن سببینی سؤره‌دیم. «اؤلیکلرنی بیر نیچه ساعت إیچیده آلیب باریب توپراققه قؤییش تؤغری إیش ایمس. تدقیقاتلرگه قره‌گنده کؤپ اؤلیکلر قبرده تیریلرکن. قیینه‌لیب–قیینه‌لیب اؤلیشرکن بیچاره‌لر؛ دکتورلر تامانیدن اؤلگنلیک تشخیصی قؤییلمه‌یدی... احتیاط بؤلیش کیره‌ک، احتیاط» –دیدی او پیچیردب.

اؤلیک قؤییلگن تخت تیوره‌گیده همّه‌سی بؤلیب اؤنته‌چه کیشی ییغیلیشدی. کؤکسیده وِیلون قیستیریب بیر ییگیت هم آیاق اوستیده توریبدی. تمره مامانینگ تعذیه‌سی مراسمیده بیر هم وِیلون چه‌لیب، مونگلی کوی اجرا قیلدی که، مبالغه‌سیز

---

[1] اؤز ارا دؤستانه مناسبتده؛ اهلِ.

[2] قرییه: قری(گن) کیشی؛ کیکسه، چال.

[3] ایسیریق: ایسیریقداشلر عایله‌سیگه منسوب کؤپ ییللیک یاووایی اؤت اؤسیملیک (ترکیبیده الکوییدلر بؤلیب، خلق طبابتیده شفابخش واسطه صفتیده تورلی یؤللر بیلن (توته‌تیب) فایده‌لنیب کیلینه‌دی).

www.ezgu.org

اېرته‌لبکی باشیم اوزره اېسه‌یاتگن اۉشه مونگلی کوی‌نینگ اۉزگینه‌سی ابدی. پرده‌لر نالیشی بدنده توکلرنی سیخ-سیخ قیلگودېک درجه بلندله‌ییدی. شو قدر آغیر، باسیق کوی اجرا قیلیندی که، گۉیا آسمان اېگیلیب بو کوی قرشیسیده باش اېگه‌یاتگنده‌ی بیر فضا توغیلدی. حزین کویلر بوتون وجودیمنی کرخت[1] قیلیب یوباردی. یوره‌گیم اېزیلگنیدن کۉز یاشی قیلدیم. وَیلون مېنینگ تنیمده تیتراق پیدا قیلگندی؛ حزین نوالر بیلن روحیمده‌گی غم-قیغولر زنگی یوویلیب تازه‌له یازدی. ییغیلیشگنلر قیسقه-قیسقه قیغوداشلیک سۉزی اَیتیشدیلر. سۉنگره تمره مامانینگ خاطره‌سی، حقی-حرمتی و روانی شاد بۉلسین اوچون قیزیل ارمن شرابلردن اېچیلدی.

ارمن کیشیسی بۉلمیش مرحوم کمپیر سکسان آلتی یاشگه کیرگن اېکن. اونینگ قیافه‌سی همان خاطره‌مده مجسّم. بو انسان بۉیی کیچره‌ییب، بېلی بوکیلیب‌راق، کۉزی خیره کۉره‌دیگن بۉلیب قالگن کمپیر ابدی. قۉللری‌نینگ سیرتیدن بۉرتیب[2] چیققن تامیری کۉکـَریب تورر، موسیچه‌گه اۉخشب، دهلیز اېشیگیده اۉریندیقده اۉتریب، اۉتگن قـَیتگنلرنی تماشا قیلردی. هزل-هوزیلی هم بار ابدی.

خیرلشوو چاغی تمره مامانی سۉنگگی یۉلگه کوزه‌تیلر لحظه‌لرده ینه وَیلون اَوج پرده‌ده، ماتم کویی، اَیریلیق ناله‌سی؛ تمره مامانینگ اوشلمه‌ی قالگن آرزو-آرمانلری، حسرت و اۉکینچلر تره‌لیب تورردی. ییگیرمه دقیقه‌گه یېتر-یېتمس تمره مامه‌نی وَیلون نوالری بیلن کتـّه یۉلگه کوزه‌تیب قۉییشدی. مراسم آخریگچه قۉللریده انجیل کۉترگن ترسا و راهبه‌لردن هیچ کیم کۉرینمه‌دی... وَیلون‌نینگ مونگلی اونلری اېکـّی قولاغیمده منگو اۉرنه‌شیب قالدی. هنوز اۉشه مه‌یین شمال‌نینگ نالیشلریگه اویغون وَیلون مونگی قولاغیم آستیده جرنگ ساچیب کېله‌دی. قـَیده‌سن؟ یوره‌گیمنی اېزگن، روحیمنی قـقشتگن اې رحمسیز وَیلون! ساغینچلریم[3]

---

[1] کرخت: حس-سېزگیسیز اۉلیک؛ حرکت‌سیز، قاتیب قالگن؛ اېس-هوشینی یۉقاتگن، هوش‌سیز.
[2] بۉرتماق: کۉتریلیب چیقماق، تورتیب چیقیب تورماق؛ قیزه‌ریب شیشماق، کۉکره باشله‌ماق؛ اونماق.
[3] ساغینچ: ساغینیش حس-تویغوسی.

www.ezgu.org

ارداغیده منگو مکان آلدینگ–کو! مېن همان سېن بیلن یشه‌یمن. سېن هم تاووشلرینگ إیچره یۆق بۆلیب کېتگن مېنی هم اېسله‌یسن‌می هیچ...؟

شیربوروگ – کانادا

۲۰/۱۲/۲۰۰۵

www.ezgu.org

تورموش

www.ezgu.org

تورموش

آستان بؤوه قیشلاغیده اؤزیگه تؤق آدملردن ایدی. او بیر قیز، إیکـّی بربسته[1] اؤغیلنی دنیاگه کېلتیردی. إیکـّی جریب سېر حاصل باغی، اوچ جریب سوو إیچر پَیکالی[2] و کیم قنچه دَیمه یېرلری بؤلردی؛ إیش–کوچ، ییغیم–تېریم و بوتون تیریکچیلیگی اؤغیللری قؤلیده. کتـّه درنغیلله‌گن حاولیده إیکـّی اوی، بیر پسخانه، بیر هم آمبارخانه سالینگن بؤلیب، بیریده آستان بؤوه، ینه بیریده إیکـّی اؤغیل یشب کېله‌دی. پسخانه‌ده ایسه قیزی منظر توره‌دی. اویلرنینگ قوریلگنیگه قیرق ییلدن آشیب کېتگن، اوستی اؤییله‌ی–اؤییله‌ی، سویَکلری سینه‌ی–سینه‌ی دېب توریبدی. اویلر برنده‌سی‌نینگ تؤسین[3] و اوستونلری قییشه‌ییب[4] سینیشگه تیار کؤرینه‌دی.

اکه–اوکه صمد و غفورلر کون بؤیی إیش–یوموش بیلن بند، فقط تونه‌گنی‌گینه کېچقوروnلری حاولیگه کیریب کېلیشردی. بؤیلری إیکـّی متردن آشر، یوزلری

[1] بربسته (بروَسته): گـَوده‌لی، کېنگ یغرینلی؛ تیک قامتلی، کېلیشگن، کؤرکم.

[2] پـَیکال (پـَیکل): اریق، یؤل کبیلر بیلن اجره‌تیلگن کتـّه اېکین میدانی؛ پال، چېک.

[3] تؤسین: عمارت‌نینگ و هر قنده‌ی قوریلمه یاکه انشاآت‌نینگ تامی، آره‌یاپمه‌لری، پالیگه کؤنده‌لنگ سالینگن به‌قوّت یاغاچ، تېمیر یاکه باشقه نرسه.

[4] قییشه‌یماق: اېگیلماق، بوکیلماق، آغماق، قینغه‌یماق.

www.ezgu.org

کتّه-کتّه، گَودەسی اولکن کېلبتلی[1] کیشلر ایدی. یاشلری قیرقدن آشگن اېسه-ده، هلی بېری اویلنمەگنلر. کیم بیلەدی، بەهیبت کۉرینیشلری احتمال اویلَـنەآلمسلیکلریگه سبب بۉلگن‌دیر. قیشلاقداشلر کتّـه-کتّـه کاووش کییگنلری اوچون اولرگه تَـرَپّل، دېب ننـَقه تاقیشگنلر. یاستیق‌دەی-یاستیق‌دەی بیللری بۉلیب، بیر آغدریش، بیر چاپیش و باغ قَـزیش إیشلرینی قَـیرەتیب تشلەشردی. بی‌آزار محنتکش انسانلر ایدیلر، اَیتیشلریچه عمرلری‌نینگ کېکسەلیک پللەسیده حج هم قیلیب کېلیشگن. آوقتلەنیشگه اۉته اۉچ[2] آدملر ایدی. صمد و غفورلرگه کنجد یاکه زغیر یاغیدن دملنگن بیر کرسان[3] دُمبه پالاو بۉلسه بۉلدی، قارنینی بیرگه تشلب، تاشبقـّەدەی تېرس[4] آغدریرلمەگونچه بیردیلر. تیریکچیلیک، اوی-رۉزغارنینگ قالگنی بیلن إیشلری بۉلمسدی. پالاونینگ خبرینی اېشیتسه بۉلدی، اۉز إیشلرینی قۉیر، اېرتەلبدن بیراونینگ حشریگه باریب، پالاوینی یېب، إیشلب بېریشنی جوده-جوده یاقتیریشردی. تناول قیلگن پالاوینی کۉچەلرده مقتشگه توشیب، «شو، یېگن پلَـوینگ‌نینگ یاغی تیرسگینگچه آقمَـسه حسابمس» -دېب قۉیردی کېریلیشیب اکه-اوکەلر. خلص، بیری قۉییب، بیری مقتب کېتردی.

آستان بۉوەنینگ دولتخانەسیده إیلگریگی مال-حال، تاووق، إیت و موشیکدن-ده، نشانه هم قالمەگنیگه کۉپ ییللر بۉلگن. بیر نېچه ییلدن بېری آستان بۉوەنینگ کۉچەگه چیققنینی هیچ کیم کۉرمەگن. دروازەسینی بیراو تَـقیللتگن هم اېمس. اۉغیللر اۉز دنیاسی بیلن، منظر بۉلسه پسخانەده إیستلمەگن یازیق و یالغیزلیک اسیری. یاشی ییگرمه آلتیدن آشگنیگه قرەمەی، حاولیدن چیقمەگنیگه انچه ییللر

---

[1] کېلبتلی: قامتلی، بیچیملی.

[2] اۉچ: نهایتده بېریلگن، حرص قۉیگن.

[3] کرسان (کارسان): یاغاچدن ایشلنگن کتـّه تاواق.

[4] تېرس: تېسکری، قرەمه-قرشی تامان؛ قارس.

www.ezgu.org

بۉلگن. اکه–اوکه غفور و صمد، شونینگ‌دېک منظر و آستان بۉوه اۉزگه سیاره‌دن کېلگن سیمان شو زیل حیات کېچریب کېلماقده ایدی.

پسخانه‌ده گپ کۉپ، وضیعیت اۉزگچه‌راق. پسخانه، بیر گۉزل قیزنینگ اچّیق قسمتی، قـَیناق کۉز یاشلری–یو، إیچکی حسرت و آه و ناله‌لری‌نینگ دردخانه‌سی. بایقوشلر[1] إینیگه[2] اۉخشش بو خانه‌ده منظرنینگ سۉزلرینی اېشیته‌یاتگن آدم یۉق. او انه شو تۉرت دېوار إیچیده یشش‌گه محکوم. کلفت بیر حاولی؛ تاملرنینگ بالارلری قیشده آلاو یاققنیدن همّه یاغی قاره‌ییب کېتگن، قـَلین کویه باسگن خانه‌ده تازه هوادن باشقه نرسه بار. او شوگینه پسخانه‌ده یشرکن، تېرمولیب، بۉزه‌ریب اۉتیریشدن اۉزگه چاره‌سی هم، علاجی هم یۉق. تازه هواگه چیقماق، قویاش‌نینگ بېمنّت نورلریدن بهره آلیش اونگه نصیب اېتمه‌گن. «بو حاولیده هر کیم و همّه نرسه نامحرم!» –دېگن گپ قولاغیگه سینگیب[3] کېتگن. اۉیلرده‌گی کۉرپه–یاستیق، گیلم، تۉشکلر بیر احوالده. آستان بۉوه منظرنینگ اۉییدن بترراق یاتاقده زنگ باسیب، سَسیب، قنـغسیب یشش‌گه اۉرگنیب قالگن. منظرنینگ اکه‌لری اېسه کون بۉیی تشقریده إیش–یوموش بیلن بند. عجب‌سینه‌سن کیشی. منظرنی «نظارت قیله‌ی» –دېب تېپه‌سیده تورگن کیمسه یۉق. آیاق–قۉلی آچیق بۉلگنی بیلن ذهنی قوفلاق. جیلله قورسه یازیلیب، یَیره‌لیب، حاولیگه چیقسه بۉله‌دی–کو. سایه‌سی اۉزیگه بېگانه قیزنینگ آیاغینی کیشنلب[4] تشله‌گن نرسه شو بۉلمه‌غور عنعنه و اعتقاد. بو یاغینی سۉره‌سنگیز، غریب احوال. منظر إیسلیقی، اووه‌ده[5] اوست–باشیدن اویَـلیب قیز اۉرتاقلری بیلن قۉشیلب، اۉیین–کولگی قیلیشگه–ده یوره‌گی بېتلـَمه‌یدی. او اۉزینی

[1] بایقوش: بای‌اۉغلی.
[2] این: اویه، مکان.
[3] سینگیماق: شیمیلماق، شیمیلیب یاکه سیزیب ایچکی قـَتیگه اۉتماق؛ هضم بۉلماق اۉزلشماق؛ اۉرنه‌شیب قالماق.
[4] کیشن: تۉسیق، غاو؛ زنجیر.
[5] اووه‌ده: ییرتیلگن، تۉزگن، دبدله بۉلگن.

www.ezgu.org

هیچ آباددن آتیلگن و لعنتلنگن یالغیز قیز حس قیلر، آته-آنه‌نینگ إیسّیق قوچاغیدن مهر آلمه‌گن، باله‌لیگیدن بدنیده یَیره‌ب کېتگن اۋکسیک و تنهالیک زهرینی پنه-پنه‌لرده کۆزی یاشی قیلیب چیقره‌دی و شو بیلن بیر آز روحی تینچ آله‌دی. یېتیم قالگن قیز شو یاشگه یېتیب هم آدملر ارا عادي مناسبتلر، قۆنی-قۆشنیلر ارا کیردی-چیقدی نیمه‌لیگینی بیلمه‌یدی. منظر آنه‌دن یېتیم قالگن قیز-ده. آنه‌سیز باله‌نینگ حیاتی کېمتیک، إیچکی عالمی ویران، یوزی سامان بۆلرکن. او تېوره‌ک-اطرافدن مطلق اوزیلیب قالگن. پیشیریش، یوویش، تیکیش، بیچیش، کشته-کۆنگره... دېگنلری‌دېک، بَریدن بې‌خبر. ینه عجب‌سینه‌سن کیشی، هیچ کیم منظرنی بو کویگه سالگنی یۆق. محیط تأثری و آته‌نینگ انزواده یششی بونگه سبب بۆلگن.

آستان بۆوه یېتمیش آلتی یاشلرده ایدی چمه‌سی. قاتمه‌دن کېلگن، بۆیی بلند، قۆللری اوزون، منگله‌ییده تیرناق‌دېک نار خالی بار، تیشلری‌نینگ یریمی توشیب بۆلگن. تورقینی آفتاب آلگن و اونـیّققن[1] بیر الهچه چاپان کییَر، مله‌گینه سلله‌سینی پېچ قۆیمه‌ی اۆرر، ساقالی کیر آقرگن بیر کیشی ایدی. آستان بۆوه زیقنه و قوروموساقلیگی[2] بیلن دانگ تره‌تگن آدم. شو یاشگه کیریب مچیت اېشیگینی کۆرگن کیشی ایمس.

لایی یالغیزلیک إیله قاریلگن آستان بۆوه‌نینگ طبیعتی شو، کیچیکلیکدن فعلی شونداق بۆلگن ایکن. بو انتیقه ذات بیر عمر یالغیز یششگه اۆرگنیب قالگن، قوم-قرینداشلری بیلن یخشی-یامان کونلرنی به‌هم کۆرمه‌گن. اۆزیگه یره‌شه پول و دولتی بۆله توریب، تیرناغینی سۆرگنلر سۆرتیگه کیرردی. بایلیگینی بیراوگه ایمس، حتا، اۆزیگه هم روا کۆرمسدی. ییللر اۆتیب آستان بۆوه‌نینگ اوییدن قاره توتون چیققنینی یقین-اوزاق توگول، قۆنی-قۆشنیلر هم ایسلـَمه‌یدی. اونینگ کۆچه‌گه

[1] اونـیّقماق: بۆغیق قاره توسگه کیرماق.
[2] قوروموساق: صرف-خرجتدن، چیقیمدن قاچه‌دیگن؛ زیقنه، خصیص.

www.ezgu.org

چیقمه‌گنیگه کۆپ زمانلر بۆلگن. اَینیقسه، خاتینی اۆلگندن کېین تشقی عالمدن بوتونله‌ی اجرهلیب قاله‌دی. آدم سانیگه قۆشیب یورگن هم خاتینی اېدی. عجب‌دنم–عجب‌راق آدم اېدی آستان بۆوه. اۆزیگه یره‌شه پول و دولتی بۆله توریب، بو کیشی جوده‌یم زیقنه، درست‌گینه تېمیرنینگ ایرتیغی اېدی.

منظر یشب کېله‌یاتگن خانه‌گه قویاش نورلری تېگمس، خانه‌نینگ تېشیک–تیرقیشلریگه سوواق اورمه‌گن، اۆرگیمچک إین قوریب آلگن، کلته کلاسلرنینگ إیزغیشی، قۆنغیز، قورت–قومریسقه‌لرنینگ بۆز قۆیگن‌ده‌ی یۆرتیب کیریب–چیقیشلری، ایلان باله‌لری‌نینگ تپ اېتیب بالاردن توشگنینی کۆرگن یات آدم‌نینگ اۆته‌که‌سی یاریلیشی هیچ گپ اېمس. اوی‌نینگ پخسه‌لرینی یامغیر یېمیریب کېتگن. شمال قۆپسه تام مۆریسیدن چنگ و توزان اره‌لش یَخاللر اوی‌نینگ إیچیگه اوره‌دی. خانه‌نینگ بالارلری الـله‌قچان چۆکه باشله‌گن. قیشـّه‌ییب کېتگن ایشیکنی غیقیلله‌تیب، زۆرغه سوریب اویگه کیریله‌دی. خانه‌ده یاقیلگن آلاودن قالگن توتون–کویه‌لر، سَسیگنیدن بورقیب دماققه دارییدی. اېسکیرگن کیگیز تېوره‌گی بۆیلب، توفلنگن ناس هیدیدن خانه قنقسیب کېتگن. اوی دېوارلری قاره‌ییب قالگنیدن اۆچیق الیکـَین چیراغنی هم کۆریب بۆلمه‌یدی. آستان بۆوه اۆرگیمچک‌دېک، نوره‌ب باره‌یاتگن ساووق و ساکن اویده توریب یوریشگه اورینه‌دی. یاز بۆلیبدی هم که، آستان بۆوه سوغدیسینی ییغیب آلگنیچه یۆق. یَغیر باسگن بۆز کۆرپه‌دن صندلی‌نینگ بورچکلری بۆرتیب کۆرینه‌دی. آستان بۆوه انه شو بیر تۆله‌گه اۆخشه‌گن خانه‌ده یونگی چیقب‌راق تورگن یاستیققه اۆمگنینی[۱] تشلب یاته‌دی. سوومی، نان‌می کېره‌ک بۆلگنیده قیزی منظرنی بیر چقیریب قۆیردی. آخری منظر جیرکنگنیدن، چقیرسه هم آته‌سی‌نینگ آلدیگه بارمه‌یاتگن بۆلدی. آته‌نینگ کیری، سَسیغی بیر یاققه تورسون اېگنیده کۆیلیک، بېلیدن پسیده إیشتان قالمه‌گن.

[۱] اۆمگن: سینه، کۆکس.

www.ezgu.org

آته‌نینگ قؤرقینچلی سبرّه‌ییب قالگن تنه‌سینی یؤل–یؤل، سریق رنگلی اله‌چه تؤن زؤرغه یاپیب توریبدی. ناقؤله‌ی وضعیت، قیزی آلدیده اؤرنیدن تورسه اویَت جایلری آچیلب قاله‌دی.

آستان بؤوه‌نینگ دؤریلله‌گن آوازی هلی اؤشه–اؤشه. هر بیرده قاره‌ییب کېتگنیدن کاساودېک برماقلری بیلن یېتینی قـَشیب، آرقه‌سینی دېوارگه إیشقب آرام آله‌دی. إیچی توتقیب بیرار نرسه یېماقچی یاکه، إیچماقچی بؤلسه: «غفور آوووووو غفور، صمد آواآآآآوووووو صمد!» –دېب بلند تاووشده چقیرردی اؤغیللرینی. هیچ کیمدن آواز چیقمس اېکن، غولدوره‌گنچه کیر باسگن ینه اؤشه یاستیققه تیرسکله‌یدی.

آستان بؤوه‌نینگ وفادار، آلغیر کوچیگی و دؤرسیلله‌گن قاره موشیگی[1] هم تؤرت ییل بورون بو اوینی ترک قیلیب کېتگن. بو حاولیده قاره ماللرنینگ تیاغی تېگمه‌گنیگه هم کؤپ ییللر بؤلدی. آستان بؤوه قـَی احوالده بؤلمه‌سین شو إیکـّی کؤزینی یشب تورگن اویی‌نینگ بالارلریدن اوزمه‌یدی–ده اوزمه‌یدی. شونده‌ی قیلیب، آستان بؤوه خودّی سؤنگگی امیدلریگه قؤل اوزه‌ته‌یاتگن کبی تېپه‌گه قره‌ب– قره‌ب، کؤزلری قراقیب، چرچاق باسیب، اویقوگه گېتگنینی بیلمه‌ی قاله‌دی.

کونلردن بیر کونی نیمه بؤلدی–یو، اوزاق قریندا‌شی گـُل قودوقلیک مرتاض ارباب آستان بؤوه‌نینگ اوییده کؤرینیب قاله‌دیگن بؤلیب قالدی. عجبلنرلی جایی یؤق؛ نیمه قیپتی، اوزاق–یقینلردن قریندا‌شلر کیله‌دی–ده، حال–احوال سؤره‌شیب. باریب– باریب مرتاض ارباب‌نینگ آیاغی بو اویدن اوزیلمه‌یاتگن بؤلدی. باشلرده ارباب آستان بؤوه‌دن خبر آلماقچی بؤلیب، او یاتگن خانه‌گه بیر–إیکـّی باش سوقدی هم. او قیشلاقدن بازار–اوچار قیلگنی شهرگه کېلرکن، هر گـَل میوه–چېوه سالیغلیق بیر الوان رؤمال توگوننی منظرگه قالدیریب کېته‌دی. اکه–اوکه ساده غفور و صمدلر مرتاض ارباب‌نینگ کېلیب–کېتیشیگه عادي قره‌یدیلر. آستان بؤوه اېسه، بو کېلیب–

---

[1] موشیک: پشک

www.ezgu.org

کېتیشدن خبر هم بؤلمه‌ی قاله‌دی. بیلگنده هم بیر نرسه دېییشی قیین. قریندا‌ش‌نینگ یوزی قیزیق بؤله‌دی.
کون ایسّیگن آنلر ایدی. توشده هوا تفسیدن آدملر سایه–سلقینلرگه اؤزلرینی آلگنلر. نفس اؤنگله‌ی دېسنگ، هیر اېتگنی شمال‌نینگ اؤزی یؤق. قرینداش کوته‌یاتگن‌دېک گـُل قودوقلیک مرتاض ارباب حاولی‌نینگ کتـّه دروازه‌سیدن شاشه–پیشه کیردی–ده، سلله‌سی‌نینگ پېچینی تیشله‌گنچه، منظر یشه‌یاتگن پسخانه تامان یؤل آلدی. پلله‌لری توشه‌یازگن اېشیک‌نینگ تیرقیشینی قییلله‌تیب آچدی و إیچکریگه کیردی. منظر اؤرنیدن توریب، اوی بورچه‌گیدن سلام قیلدی. بېگانه اېرککنی حیاتیده یقیندن کؤرمه‌گن منظر یکـّهلیک جانیگه تېککنیدن‌می هیجانینی یشیره‌آلمه‌ی، اؤزینی مرتاض ارباب‌نینگ قوچاغیگه آتدی. ارباب بېلیدن قوچیب بغریگه باسدی.
– منظر، – دېدی ارباب بیر نرسه‌گه چنقاق آهنگده.
– سېنی بو کلفت تورموشدن قوتقزه‌من؛ قیغورمه، یاروغ عالمگه آلیب چیقه‌من. سېن هم انسان‌سن. سېنینگ هم اېرینگ بؤلیشیگه حقـّینگ بار.
– آتم–کو مَیلی، اکه‌لریمدن هدیک‌سیره‌یمن[1]. بوندن بترراق کونگه توشیب قالیشدن قؤرقه‌من بای، – دېب، دغ–دغ تیتره‌ی کېتدی منظر.
– منظر، –دېب پس تاووشده، – آل–آل ساوغه‌لرنی بېکیت بیر یاققه، اکه‌لرینگ بیلمه‌سین تغین، دېدی.
ارباب‌نینگ یوره‌گی گوپ–گوپ اوریب، تیزّه‌لری قلتیره‌شگه توشدی.
مرتاض ارباب قیرق بیش یاشلریده. ایلکه‌لری کېنگ–کېنگ، کوره‌گی یاییق، تنه–تؤشی کېلیشیم اېرکک. کؤزلری بقره‌یگن، کؤپنی کؤرگن خوش گپدان بیر آدم. اوچته خاتینی بار، باله–چقه‌سی هم کؤپ... بو کون حاویلی خلوت. سېوگی‌نینگ

[1] هَدیک‌سیره‌ماق: هدیک آلماق؛ خوف‌سیره‌ماق، قؤرقماق، چؤچیماق.

www.ezgu.org

آچیلمه‌گن دفتری اۉقیلیشی کېره‌ک. محبّت‌نینگ إیچیلمه‌گن شرابی سیپقریلیشی لازم. مرتاض‌نینگ قوچاغیده اېریب باره‌یاتگن منظر بۉز قیز اېمسمی؟ بو إیش‌نینگ عهده‌سیدن قنده‌ی چیقسین؟

– مېنینگ هم بختم آچیلرمیکن؛ مېن قناتلری سینگن قوشنی بو توتقینلیکدن سیز آزاد قیله‌سیزمی؟ اَیتینگ، – دېدی منظر حسلری قۉزغالگن بیر کویده کۉزلریدن قـَیناق یاشلری دۉمه‌له‌یاتیب!!

– بیله‌سن‌می منظر؟ بو مېن عشقینگ گداسی، بیر سۉزلی، مرد مرتاض بۉله‌من، – دېدی منظرنینگ یناغی، یوز و کۉزلری، آتشین دوداقلری–یو، آپّاق بۉیینینی چۉلپ–چۉلپ اۉپه توریب.

– جیمینگ، اویَت بۉله‌دی، – دېدی منظر، – اکه‌لریم بیلیب قاله‌دی دېب قۉرقه‌من. باشیمنی چاپمه‌ی قۉیمه‌یدی.

– گپ بیلیشدن اۉتیب کېتگن؛ سېن هلی تـَقیلمه‌گن قیزیل مونچاق‌سن، تاپگن گداییگی قبول قیل.

–کېین نیمه بۉله‌دی؟ نیمه قیله‌سیز سۉغین[1]؟

– اۉشه آلدینگی کېچه‌لرده‌گی‌دېک قـَیلیق[2] اۉینه‌یمیز–ده، نیمه قیلردیم. ساده‌گینه منظریم.

– بیلسه‌لر اۉلدیریشه‌دی، مېنگه تېگمه‌نگ... نرگه تورینگ اویـَله‌من ...قیله بېرسه‌ییز ییغله‌یمن.

– آق بیله‌گینگنی قۉلیمگه توتقز، قوچاغینگده اېریب کېته‌ی، منظر.

– بشقه نرسه قیمه‌یسیزمی؟

– یۉق، همّه‌سی یخشی بۉله‌دی...

---

[1] سۉغین: سۉنگره، سۉنگ، کېین.

[2] قـَیلیق: قللیق.

www.ezgu.org

– اخخخخخ قتّیق قیسدیز، قَبیرغم سینه‌یازدی[1]، بای.

– اوزاق مدت خلوتده‌میز، بو تون مېن اوچون سېوگی شربتینی سیپقره‌یاتگن تون بؤلدی. تؤیگنیمچه قؤی، قانیب–قانیب سیپقره‌ی لبلرینگ‌نینگ قیزیل شرابیدن... قؤی لذتینگه کؤمیب تشله مېنی... منظر.

– قؤلیزنی یؤرغه‌لَته‌بېرمنگ مونچه...

– قؤللریم سېنگه محرم...

– اخخ! مونچه... اخ، واخ وااااخخخخخ.

– مرادیزگه یېتدیزمی؟

– بو آنلرنینگ توبیگه یېتگنلر بارمیکن... کؤمّه‌لرینگدن اؤپه‌یین، – دېدی ارباب منظرنینگ قؤیینیدن ایریلرکن. اونده مېن سېکین سییریلیب حولیدن چیقیب کېته‌من. تېز–تېز کېلیب توره‌من. منظر، مېنی کوت منظر، خیر یخشی قال. ینه یخشی کونلرده اوچره‌شگونچه.

مرتاض ینگی قیزیل خؤرجینینی ایلکه‌سیگه تشلب، باره سالیب بایلنگن آتینی ایگرلب، جدوغینی[2] باسیب، شهرگه یؤل آلدی. تانگ آتیب کؤک‌نینگ اېتَگی اېندی‌گینه قیزَره‌یاتگندی. مرتاض قویاش‌نینگ یللیغی یوکسک درختلر اوچیگه تېگر–تېگمس شهرگه یېتیب آلدی.

شو کونی قیشلاققه اوزون قولاق گپلر ترقه‌لیبدی. همّه‌نینگ آغزیده میش–میش گپ–سؤزلر. «مرتاض‌نینگ یپ–یالانغاچ بؤلیب، بیر نرسه قیله‌یاتگنینی کؤردیم» – دېدی قؤشنی‌نینگ اؤغلی شوم‌تَکه[3] قربان. هه، راستدنم هلی بو داستان‌نینگ همّه‌سی اېمس اېکن. تام‌نینگ مؤریسیدن[4] قولاق سالیب تورگن قربان‌نینگ اَیتگن

---

[1] سینه‌یازدی: سیناماققه یقینلشدی.
[2] جدوق: آت یاکه اېشک‌نینگ ابزلی. کېره‌کلی نرسه‌لر، کېره‌ک–یراغ، انجام.
[3] شوم‌تَکه: نهایتده شؤخ، تؤپالانچی باله.
[4] مؤری: تام‌نینگ توتون چیقیب کېته‌دیگن یؤلی، مؤرکان.

www.ezgu.org

و اېشیتگنلری بؤییچه، منظر مرتاض‌نینگ شیرین سؤزلری–یو، وعده‌لریگه شلقه توشیب، اونینگ قؤینیگه اؤزینی تشله‌گن. مرتاض منظرنی بغریگه باسگنچه، تؤغری کېلگن جاییدن چؤلپیلله‌تیب اؤپه باشله‌ی‌بېرگن و إیسته‌گنینی قیله‌بېرگن. ایچینتیرگن... لذتلی دقیقه‌لر نالیشلری اَوجیگه مینیب، اخ–واخلر کېتی اوزیلمه‌گن اېکن. شونده منظر اکه‌لریدن خواطر آلیب:

ـ تؤختــنگ–تؤختــنگ، تېگره‌ک–تاشگه بیر قره‌ب کېله‌ی، کون چیقمسدن آلدین یووینه‌ی، – دېب سېکن حاولی اؤرته‌سیگه باریب اطرافگه قولاق آسه‌دی. یوره‌گیده شبهه قالمسلیگی اوچون کتـّه دروازه‌نینگ یانیگچه باریب هم کېلدی. آته‌سی یاتگن تامانده همیشه‌گی‌دېک ساکنلیک.

منظر بؤلیق قیز، تؤله‌دن کېلگن یاقیمتای‌گینه، آپـّاق سولوو دېسه سولوو. «آی مامه»دېک گؤزل. کؤکره‌کلری تؤلیشیب، إیکـّی ممه‌سی شیرینلیگیدن آتیله‌ی، دېب توریبدی. اؤشه کېچه مؤریدن پایلب تورگن قربان‌نینگ تصویرلشیچه، پسخانگه کیرگن مرتاض، هؤپیققنیدن قؤللری بیلن منظرنینگ بېلیدن قتـّیق قوچیب اوی‌نینگ تؤریگه کؤتریب بارگن. بدنی مجنون تال‌دېک تیتره‌یاتگن منظر نیمه‌لر بؤلیشینی کؤز آلدیگه کېلتیره‌آلمه‌ی برماقلرینی یاناغیگه توتگنچه:

– ویی قؤرقه‌من، بیر نرسه قیله‌سیزمی، – دېیه مرتاض‌نینگ قؤینیده راسه تلپسلپدی. اولـّیگه راضیلیک بېرمبدی. مرتاض شوقی آشیب منظرنی اغـَنه‌تیب، خوب اؤینشماققه کیریشیبدی. شونده:

– هیچ نرسه بؤلمه‌یدی قؤرقمه منظر آی. – دېبدی مرتاض تېز باسگن یوزلرینی اېتـَگی بیلن اَریته‌یاتیب.

– تؤغری اَیته‌سیزمی؟ سؤزلریزگه إیشانسم بؤله‌دیمی؟ –دېبدی منظر مرتاضگه اویـَتچن قره‌ب.

www.ezgu.org

– هه! سېن اَیتگندهی بۋلهدی. بیتته تاپدی متل اَیتسم مَیلی‌می؟ – دېبدی مرتاض منظرنینگ هیجانینی باسماقچی بۋلیب.

– هه، قولاغیم سیزده، اَیتینگ. تاپه‌آلمه‌سم چی؟ – دېبدی اۋزینی إیکـّی قۋلی بیلن قوچاغلب آلگن منظر.

– تاپه‌آلمه‌سنگ بۋیینگدن، آغزینگدن اوچته‌دن اۋپه‌من–ده.

– ویی! اونداغ دېمنگ اویَت بۋله‌دی، – دېبدی منظر.

– بۋمه‌سه یخشیلب اېشیتگین تاپدی متلنی: «شیپ اېتدی، شبرغان کېتدی»، او نیمه‌دیر جانیم؟

– اویَتلی اېمس‌می اۋزی؟

– یۋغ–ایی، اویَتی بارمی؟!

– کېچه کیره‌دی، کېین اېسدن چیقه‌دی – توش اېمس‌می؟

– یۋق، تاپالمه‌دینگ منظر. – اېندی اۋپسم مَیلی‌می؟

– قـَی یېریمدن؟

– اېنگ شیرین جاییڭدن.

– سېکین‌می؛ قیتیغیم بار اېدی.

– امممفچچچچچه! – قیلیبدی مرتاض.

قربان‌نینگ گپلریگه قره‌گنده، اۋشه کېچه مرتاض قه‌ییش[1] برماقلری بیلن منظرنینگ کۋیلگینی آره‌لب، سیرمه‌له‌ی، پشه‌له‌ی باشلبدی. شونده:

ـ یالغیزلیک جانیمگه تېگدی، اۋزیمنی آلدیریب قۋییبمن، –دېبدی منظر، – «چومچوق پیرّ اېتسه، یوره‌گیم شیرّ اېته‌دی، قۋیمه‌دیز–ده» – دېبدی منظر مرتاض‌نینگ قۋللرینی بۋینیدن اوزگوده‌ی بۋلیب.

[1] قه‌ییش: ۱. تسمه. ۲. خمیر آوقت‌نینگ بیر توری.

www.ezgu.org

مرتاض برماقلرینی منظرنینگ کۉکسیدن قوییگه قرەب اۉرمەلەتیبدی[1]... سېوگی دفترینی آچه باشلبدیلر.
شوندن سۉنگ، مرتاض کپەلککه اۉخشب، بال تەتیگن اَری‌دیک، آستان بۉوەنینگ اوییگه تېز–تیز اوچیب کېلەیاتگن بۉلیبدی. إیکـلّەسی ایمین–ایرکین دان آلیشەیاتگن بۉلیشیبدیلر. آستان بۉوه، اکه–اوکه صمد و غفورلر همّه نرسەدن بېخبر. آستان بۉوەنینگ بو نرسەلر حقیده اۉیلشگه تابی هم قالمەگن.
آرەدن بیر ییلچه وقت اۉتدی. منظر إیکـیّ قت بۉلیب قالگن ایکن. باشی قارانغی کونلرینی ییغلب–سیختب اۉتکزەدی. قارنیدەگینی کتـّه کۉیلگی آستیده قنچه یشیرمەسین، بیر کون کۉز یاریشی کېرەک. جمعه کونی مرتاض حاولیگه کیریب کېلیب، منظرنینگ قولاغیگه بیر نیمەلرنی‌دیر شیویرلەدی و آرقەسیگه قـَیتیب کېتدی. انچه مدتدن بېری مرتاضدن درک بۉلمەییدی. منظرنینگ آی–کونی هم یقینلەشیب قالدی. هلی بالەنی دنیاگه کېلتیریب کۉرمەگن بو خاتین، جانینی قۉیرگه جای تاپمەییدی. قۉنی–قۉشنیدن بیر عمللب یشیریب کېلگنی جانیگه آره کیرگن. باردی، بیرار گپ–سۉز بۉلیب قالسه اوندن بدتر شرمندهلیک یۉق. «فلانچی‌نینگ قیزی حرامی توغیبدی» – دېگن گپ اۉلیم بیلن بب–برابر.
منظر بیر نرسه بیلگنگه اۉخشب چهارشنبه آقشامی رمال، بۉغچه–توگونلرینی تخلب[2] تیارگرلیک کۉریب قۉیدی. ایندی گـُل قودوققه مرتاضنی إیزلب بارمسه بۉلمەیدی خیالیده... خیریت ایرتەلب قاره سحردن مرتاض آستان بۉوەنینگ اوییده پیدا بۉلدی. إیکـلّەسی سېکین نخرەدن[3] آشیب، جر یاقەلب یۉلگه توشدیلر. هر تۉکیسده[4]

---

[1] اۉرمەلەماق: یورماق، تیرمەشیش، سودرلماق.
[2] تخلەماق: بوکلب، تخیگه سالیب قۉیماق؛ اوستمه–اوست تېرماق؛ قلشتیرماق.
[3] نخره: آشیب اۉتیش اوچون دېوار اۉییغی.
[4] تۉکیس: مکمل، بې‌کم و کاست؛ کېنگ–مۉل. بو یېرده حالت و وضعیت معناسیده.

www.ezgu.org

خوف–خطر بار. بۉیی یېتگن قیزنینگ یۉقالیب قالیشی قیشلاق اوچون کیچیک گپ ایمس. یۉلده منظر کۉز یاریشی هم ممکن...

اۉشه کونی توشده صمد و غفورلر هم حاولیده پیدا بۉلیب قالیشدی. کپّان–کپّان‌دیک بیللرنی برنده‌گه تیرکب قۉییشدی–یو:

– منظر منظر منظر، – دیب صمد چقیردی سینگلیسینی. حاولیدن هیچ قنده‌ی آواز ایشیتیلمس ایکن خانه‌لرنی بیر–بیر قیدریب چیقدی. باره سالیب آته‌سیدن سۉره‌دی منظرنی. اۉلیم تۉشگیده یاتگن آته زۉغه «یۉق» – دیگن معناده باشینی قیمیرلتدی. غفور هم بۉلگن واقعه‌نی بیلماقچی بۉلیب آته‌سیدن إیجّه‌لب سۉره‌ی کیتدی. آستان بۉوه بو گپلردن بیخبر بۉلگنی اوچون اۉغیللریگه «یۉق» معناسیده آخرگی ایما–اشاره‌نی قیله آلدی. صمد اوکه‌سی غفورگه قره‌ب:

– آتم بیتاب، ملانی هَیقیریب کېل ایندی، یاسین توشیرسین. جانی اوزیله‌یپدی، – دیدی. شو آره‌ده قیشلاقداش آقساقاللر هم ییغیلیب کېلیشدی. آستان بۉوه کۉزلرینی همان اوی بالارلریگه تیکیب آخرگی نفسلرینی آله‌یاتگندی. یاسین توشیریلدی. آستان بۉوه‌نینگ آیاقلری ساویی باشله‌دی. امّا، کۉکره‌ک قفسیده یوره‌گی تیپه‌یپدی. تۉپلنگن آقساقاللردن بیری صمدگه قره‌ب:

– بار اوکه! یوگیره سالیب شهردن کفنلیک آلیب کېل، – دیدی.

دیپسینیب[١] تورگن صمد قیپ–قیزیل تیرگه باتیب:

ـ پولیم یۉق–ده، ملا اکه دیدی.

اوکه‌سی غفوردن هم تاووش چیقمه‌دی. جانینی تسلیم قیله‌یاتگن آستان بۉوه کۉزلرینی چیرت آچیب بالارلرگه قره‌ب ینه بیر اشاره قیلگنده‌ی بۉلدی و جانی اوزیلدی. بو وضعیتدن حیرتلنگنلر یخشی انگلـمه‌دیلر ایما–اشاره‌نی. اونگچه غلفور:

[١] دیپسینماق: سیسکنماق، چۉچیب توشماق؛ قیمیرله‌ماق، سیلکینماق؛ قلتیره‌ب قۉزغلماق.

www.ezgu.org

- «توریب تورینگلر بیر-إیکـّی کؤرگنلریم بار ایدی، قره‌ی چی نیمه ایکن، - دیب تشقریگه چیقیب بیر اوزون خاده آلیب کیلدی-یو:
- آتم شو تیپه‌ده‌گی بالارلرگه بیر نرسه یشیریب قؤیگن بؤلیشی ممکن نظریمده» - دیدی و اوزون قؤللرینی یوقاریگه کؤتریب بالار آره‌سیده بیر باغلم زر وراققه اؤره‌لگن لؤتنی[1] آلیب اؤرته‌گه تشله‌دی. آستان بؤوه‌نینگ قاره‌ییب کیتگن جسدی شلویره‌ب، ابجغی چیققن[2] کیر تؤشک اوستیده همان یاتیبدی. اؤراغلیق[3] نرسه‌نی آچیب کؤریشدی. پولدن تشقری قؤش آلتین بیلک اوزوک، بیر نیچه‌ته کوموش سیرغه، تنگه‌لر، قیمت بها اوزوک و تقینچاقلر چیقدی اؤراغدن. إیسلیقیسی چیقیب‌یاتگن حاولی نورگه باتگنده‌ی برچه‌نینگ کؤزیگه جنت بؤلیب کؤرینه‌ییدی.
تاپیلگن بیر دسته پولدن کیین سَسیب‌یاتگن قارانغی اویگه ینه فیض کیرگنده‌ی بؤلدی. «رحمتلی یخشی آدم ایدی...» - دیگن مرحوم شأنیگه ایلیق سؤزلر یاغیله‌باشلندی. صمد و غفورلرنینگ آغزی قولاغیده، یوزیگه قان یوگیردی. ایندی، بو پول نه فقط گؤر-چؤبگه یِیته‌دی. خامه‌کی حساب-کتابگه قره‌گنده، بو پول آستان بؤوه‌نینگ إسقاتی[4]، شام آقشامی، اوچی، ییتتیسی، تؤقـّیزی، قیرق و ییل آشیدن هم آرتیب قاله‌دی... إیشلـَمه‌ی یاتیب ییسه هم توگـَمه‌یدیگن دولت. کیچیکتیرمه‌ی، آستان بؤوه‌نی توپراققه تاپشیردیلر....
«منظرنی مرتاض آلیب قاچگن»، دیگن گپ قیشلاققه ترقه‌لیب بؤلگندی. اونینگ هم آته میراثدن حقی بار. آره‌دن انچه وقت اؤتگچ، مرتاض، منظر و اؤغیلچه‌سی شمایل آستان بؤوه‌نینگ فاتحه‌سیگه کیلیش فکریده ایدیلر. بیران واقعه یوز بیرمس‌میکن؟ دیگن اؤی-اندیشه بار إیچلریده. اکه‌لری قاله‌بیرسه، قیشلاق و اینگ

---

[1] لؤت: کتـّه مقداره‌گی مبلغ.
[2] ابجغی چیقماق: پچقله‌نیب، ابزیلیب کیتماق، ابجق و یراق‌سیز حالگه کیلماق.
[3] اؤراغلیق: اؤره‌ب، بیرکیتیب قؤییلگن؛ اؤره‌لگن.
[4] اسقاتماق: کیره‌ک بؤلماق، کونیگه یره‌ماق، ایش بیرماق.

www.ezgu.org

مهمی شریعتچیلر اذن بېررمیکین؟ جواب یۆق. عفور و صمدنینگ اۆپکه‌لری إیچیگه اۆپریلیب توشگن. شرمندهلیک کتـّه فاجعه بیلن توگـَمه‌سه بۆلگنی... غفور و صمد بو یاقده؛ مرتاض، منظر و شمایل او یاقده. بو توگوننی إیچیش‌نینگ بیتنه یۆلی بار. او هم بۆلسه شریعت فتواسی...

(انچه بورون یازیلگن حکایه قـَیته إیشلندی)

۰۱۵/۱۱/۲۰۰۷

شیربورگ، کانادا

www.ezgu.org

قاره قوش

www.ezgu.org

قاره قوش

(فنتاستیک حکایه – راوي/حکایه‌چی تیلیدن)

اېگنیمده[1] تونیکراق کییم کییب کؤچه‌گه چیقدیم. بولوتلر ییغلشگه توشگنده‌ی بیردن پتیر–پوتیر یاغه کېتدی. هر نه اوزاققه چؤزیلمه‌ی تیندی. کؤچه‌میزده کؤپچیب یاتگن، هیچ نرسه‌گه اؤخشمس توپراق‌نینگ یاقیمتای‌گینه هیدی بورنیمگه اوریلدی. بیرهم یاقیملی ایدی که خماری توتیب هنوز اېسله‌یمن–ــه، قنی اؤشه بالهلیک‌نینگ مستانه دَوری؟! خاطره‌مده خودّی تمغه باسگنده‌ی یاپیشیب آلگن. اؤشندن بېری بونداق إیسنی هیدله‌گیمچه یؤق. ینه اؤشه توپراقلر هیدینی نصیب اېترمیکن، بیلمه‌دیم تـَغینم... بَری بیر، کؤنگیل دېگنلری اؤشه یاققه قره‌ب إینتیلر، تلپینه‌ببرر، اؤرتنه‌ببرر اېکن–ــه. شو تابده اویگه کیرمه‌ی، حاولیمیز یانیده‌گی میدانچه‌ده آیاقلریم یازیلسین دېیه بیر–إیکّی قور[2] آیلندیم. سؤنگ قؤشنیمیزنینگ باغیگه کیریب، سلسله باغله‌گن غؤره–داوچه‌لردن اوزیب چؤنتککه سالدیم. اؤریک و کؤک سلطانلردن اوچ–تؤرتته‌سینی قرسلله‌تیب یېدیم. آغزیمنی شؤر، ناردان تات قیتیقلب یوباردی. مزه دېگنی شو بؤلسه کېره‌ک دېیمن. قـَیده‌سن بالهلیک، قـَیده‌سن اؤسمیرلیک‌نینگ اؤشه کونلری؟!

---

[1] اېگین: کیشی تنه‌سی‌نینگ کییم کییله‌دیگن اوست قسمی.

[2] قور: دَوره، گـَل، دفعه.

www.ezgu.org

اویمده‌من. کېچگه یقین بۉله‌یاتگندی. وقت‌نینگ آرتیدن قمچیلیب قووه‌یاتگنگه کبی، ساعت میللری شاشیلینچ بېشگه قره‌ب چاپه‌یاتگندی. اپریل آیی‌نینگ باشی، بهارنینگ اۉرته‌لری ایدی. هفته‌نینگ قـَیسی کونی ایکنی اېسیمده ایمس. اۉشه کېزلری جانلی طبیعت‌نینگ طرفه بۉیاقلری کۉزنی قووانتیره‌دی. جۉشقین حیات قوچاغیده تیریک جان‌زاد جنبشگه کیرگن آنلر. اۉشه زمان قیزغیش، قۉنغیر[1] توسلی اری و بینگککلرنینگ غونغیلله‌ی‌وېریشلری؛ چیگیرده‌کلرنینگ چیریللـَشی؛ یان قۉشنیلر حاولیسدن بۉدنه‌لرنینگ پیتپیلیق آتیب سَیره‌شلری؛ تورلی–تومن رنگلی کپه‌لکلرنینگ پیریللب اوچیب–قۉنیشلری مېنده اۉزگچه بیر کیفیت توغدیرگنی هم شونده‌ی‌گینه اېسیمده. اۉشه کون باشقه کونلرگه سیره اۉخشه‌مس‌ده‌ی ایدی نظریمده.

ینه بیر یانده قاره توسلی چومالی‌لرنینگ اوزون إیپگه اۉخشب اوزاق چۉزیلیب حرکتله‌نیشی، قدیمگی صلابتلی «إیپک یۉلی» کاروانینی اېسگه سالردی. تومنات[2] چومالیلر تینیم بیلمس کاروان سینگری یۉل باسیشه‌دی، بیر تۉپی[3] باریشه‌یپدی، ینه بیر سوریگی کېلیشه‌یپتدی. یوکلرینی منزلیگه تـَشیشدن تۉخته‌مس‌ده‌ی توییلیشه‌دی. کیم بیلسین، بو سېر غیرت مخلوق نیمه‌لر بیلن اندرمان؟ بولرنینگ تیلینی کیم بیلسین؟ إیشلری قنده‌ی باشله‌نیب، قچان توگه‌یدی؟ بو نرسه آدمزاد اوچون قارانغی – جومباق[4]!

مېن و ینه إیکـّیته اۉرتاغیم اوچاولان بالاخانه‌گه توتـَش اوزونه توشگن صـُفه اوزره کۉرپه‌چه‌لر سالیب، درسنگ قیلیشیب یاتیشردیک. آنده–سانده بابام‌نینگ: «باشیم

---

[1] قۉنغیر: قاره–سریق رنگلی، تۉق مله.

[2] تومـَنات: تومن‌نینگ کۉپلیک شکلی؛ تورلی–تومن، هر خیل.

[3] تۉپ: گروه، خیل، تۉپلم.

[4] جومباق: معمـّا.

www.ezgu.org

آرغرییپدی، جیم بؤلیلر، کولگولرینگ کؤمیر بؤلگورلر» –دېگن گپلریگه کیم قولاق آس‌سین؟

کؤکلم‌نینگ بې‌تکرار آنلری اؤیین–کولگوگه قره‌مه‌ی، دقتینی اؤغیرله‌ی ببررکن. شمال‌نینگ مه‌یین اېسیشیدن اؤیناقله‌یاتگن درخت یپراقلری سېکن سپلکینیب تیترر؛ باغ‌نینگ بیر چېتیده غاو اؤسگن قمیچلر بیر–بیر تېبره‌نیب قؤیردی. آفتاب کون باترگه تامان آغماقده ایدی. بابا قویاش‌نینگ تېره‌کلر یپراغلری آره‌سیدن تنگچه‌ده‌ی یېرگه توشیب تورگن، آلتین رنگ یل–یل زرّین نورلری کؤزدن غایب بؤلدی، یپراقلر آره‌سیدن جیلمه‌ییشلری تیندی. غاو–غاو برگلرنینگ شیتیرلب تېبره‌نیشلری هم ساکن تارتدی. یؤقاریدن[1] کؤتریلگن پاریم‌گینه یپل آدم‌نینگ بؤینی، اېتی–باشینی سیلر، گؤزللرنینگ تؤزغاق ساچلریگه اؤخشب، یوزلرگه یوماشقاق‌قینه اوریلر ایدی. شو یَیت قبله‌دن سوزیب کېله‌یاتگن، به‌هیبت اؤره‌مه بولوتلر تامچیلب اؤتدی. کېیتیدن مامه‌قلدیراق بؤلیب هوا گولدیره‌دی؛ چقماق چـقیلدی–ده، بیراق خیریت یامغیرلرنی تؤکمه‌ی اؤتدی. بایه‌گی[2] تیزلیب کېله‌یاتگن چوماللر کاروانی حرکتلـَنه‌آلمه‌ی قالدی، اِین–اِینیگه[3] کیریب کېتیشدی.

۲

هلی‌یم هوا تېپه‌دن باسیب تورگنده‌ی؛ نیگه‌دیر کؤزیمنی کؤکدن اوزه‌آلمه‌ییمن. خیالگه بېریلیب اُفققه تیکلیب قالدیم. نظریمده آدملرنینگ آرزو–اِیستک، اؤی و خیاللری انه شو اداقسیز ماوي آسمان بېتیده اؤییب یازیلگنده‌ی. مېن اېسه شولرنی

[1] یؤقاری: محلي شېوه‌ده جنوبگه آیتیله‌دی.
[2] بایه‌گی: اؤشه، آلدینگی.
[3] این: اویه، یشش جای، مکان.

www.ezgu.org

اۉقیشگه توتینه‌من گۉیا. حتـّا، مېنینگ-ده، اۉمنچیم[1] آسماندن بۉزه‌ریب تورگنده‌ی توییله‌یپدی خیالیمده؛ سِر و سیناتگه[2] قیزیقیشیم آرته بېردی.
آدملر دایم یېرگه، آیاق آستیگه قره‌ب یوریشگه عادتله‌نیب قالگنلر؛ کمدن-کمی آسمانگه باقیشه‌دی. سۉنگسیز کۉکده گپ کۉپ. عظیم کائینات، انتهاسیز بارلیق!!!
بـَری-بیر سمانینگ یشیرین، عقل یېتمس سِرلری آلدیده کیشی عاجز قالیب، جواب‌سیز اۉی و خیاللری إیچیده جیمیب کېته‌دی. گاهده آدملر یېرده کۉرگن اۉز کۉرگولیکلری، مصیبت، کلفت، الملری اۉچینی[3] انه شو قۉلی یېتمس آسماندن آلگوده‌ی بۉلیشه‌دی. کۉم-کوک و بوغریقن سېر بولوت آسمان، خیالیمچه، خودّی کیشیلرنینگ قرغیشیگه مبتلا بۉلگنده‌ی.
همّه آسماننی قرغه‌شگه توتگن. مېن هم إیچیمده قـَله‌شیب‌یاتگن شۉر، اچّیق اره‌لش سۉزلرنی داد سالیب ساووره‌ی دېیمن-و، آسمان‌نینگ بوجمه‌یگن[4] یوزیده جای قالمه‌گن. اُفقـقه چوقورراق کۉز قده‌یمن. ینه اۉشه حیرت. اما، یانیمده‌گی چوماللر اۉز إیش-یوموشیگه باشلشگن، نېگه‌دیر ناتینچله‌نیب، تلپاسگه توشگنلر. تیزیم-تیزیم بۉلیب آلیشیب یۉل باسه‌دیلر... آخری قه‌یاققه باره‌دی بو مخلوق؟ – دېیه اۉزیمگه سوال بېره‌من.
هواده بولوتلر قان تـَلشگنده‌ی قرمزی توس آلگن. جگردېک تلغیر بولوتلر قچان‌دیر یېرده یوز بېره‌جک کتـّه و دواملی بیر خونرېزلیکلردن درک بېریب توره‌یپگن مثال کۉرینیش بېره‌دی. هه، کۉکده گپ کۉپ. اونده حیرتلنرلی واقعه-حادثه‌لر مۉل-کۉل. آدمزاد انه اۉشه‌لرنی بیلیگیسی کېله‌دی، ایمس‌می؟ شو محل، خیال قناتیده چېکسیزلیک سَری اوچه باشله‌یمن، اوچه‌من-و، چوقورراق اۉیلشگه بېریلیب خیاللریم

[1] اۉمنچ: آرزو، امید.
[2] سِرّ و سینات: تخیلات، سرّ و اسرار.
[3] اۉچ: قصد، الم.
[4] بوجمه‌یماق: اجین باسیب بوروشماق، قـَوجیره‌ب قوروقشه‌ماق، جونجیکماق.

www.ezgu.org

دالغه‌لری[۱] إیچره شۉنغیب[۲] کېته‌من... کۉپ اۉتمه‌ی قویوق بولتلر تـگیدن، آسمان‌نینگ بیرتیق ایته‌گی آستیدن بیر تۉپ قاره قوش گـله‌سی شدت بیلن مېن تامان اوچیب کېله‌یپدی. إیلـس–إیلـس[۳] ایسیمده اۉشه منظره. قاره قوشلر کۉرینیشیدن عادّی قرغه‌لرگه اۉخشب کېته‌دی. بیراق قرغه‌گه قره‌گنده، اولرنینگ گـوده‌سی سهل کتـه‌راق، تورقی قۉرقینچلی و اۉته ساووق، قناتلری قیلیچ کبی اوزون چۉزینچاق. اولر یوکسکلیکدن اوچه‌یاتگنده، مۉلجلگه[۴] تامان قوییلیب باره‌دی–ده، جونجیتر[۵] نـفـسی إیله اۉشه یېرنی اۉبدیریگه کویدیریب، کۉمیردېک قاره‌یتیریب یوباره‌دی. قاره قوشلر سایه‌سی تېککن پرچه–نرسه قوریی باشله‌یدی.

۳

قاره قوشلرنینگ شوم، ساووق و ســـنقیب اوچیشلری قنده‌ی‌دیر بختسیزلیکدن درک بېریب توررده‌ی. بو نیمه‌سی؟ –دیب اولرنینگ بوتون اوضاعی منظره‌سینی مییه‌مده گـوده‌لنتیریش، چیزیشگه اورینه‌من. ایسدهلیکلریم‌نینگ بیر بورچگیده «قاره قوش» حقیده، بالهلیگیمده مامه جانیمدن ایشیتگنلریم بار ایدی. امّا، اۉز کۉزیم بیلن کۉرگنلریم مېنده اۉزگچه إیز قالدیردی. بیر زوم اۉتمه‌ی، هلیگی قاره قوشلر اوستیمدن گوریللب اوچیب اۉتدی. باشیم اوزره ناخوش بیر ساووق هوا کۉلنکه سالگنده‌ی بۉلدی. همّه یاق آغدر–تۉنتر بۉلیب ایوریلیب کېتدی. شونداققینه کۉز اۉنگیمده تیمیرسکیلنه‌یاتگن[۶] آت‌مورچه‌لر غاریده، کوتیلمه‌گن وضعیت توغیلدی. همّه‌سی سېرگک تارتیب قۉزغلان قیلیشگه بېل باغلب تورگنگه اۉخشه‌یپدی.

---

[۱] دالغه: کوچلی موج، تۉلقین.

[۲] شۉنغیماق: باتیب کېتماق، چۉمماق.

[۳] ایلـس–ایلـس: ایلـّه–ایلـه، غیره–شیره؛ بیلینر–بیلینمس درجه‌ده.

[۴] مۉلجل: ربجه، هدف، مقصد.

[۵] جونجیماق: ساووقدن قلتیره‌ماق، بوکچه‌یماق.

[۶] تیمیرسکیله‌ماق: پـیپسلب یاکه تیتکیلب قیدیرماق، اخترماق.

www.ezgu.org

آت‌مورچه‌لرنینگ تلپسلب[1]، تیغیز[2] قؤزغالیشلری اپتیدن، کتّـه بیر فاجعه یوز بېرگنگه اؤخشب کېتردی. اوزاققه چؤزیله‌یاتگن قاره کونلردن درک بېرردی.
شو پـَیتگچه چومالیلر بیر یؤنهلیشده[3] باریب قـَیته‌یاتگن بؤلسه‌لر، قاره قوشلر شرپه‌سیدن سؤنگ، بَری توم–تره‌قی بؤلیشب کېتدی. اؤرنیمدن توریب بیر–إیکّی قدم آدیمله‌دیم. قؤللریمنی پیشانه‌مگه توتیب آسمانگه تیکیله‌من، قاره قوشلر إیزینی قیدیریب، تېوره–تاشگه کؤز ساله‌من. هلی بېری بوندېک ناخوش قـَیغولی کیفیتگه توشمه‌گندیم.
ینه قاره قوشلرنینگ إیکّینچی نوبت هجومکارانه سوزیلیب اوچیشیگه کؤزیم إیلیندی. بو گـَلگیسی اؤته خوفلی ابدی. دنیانی لرزگه سالرده‌ی کوچگه اېگه مخلوق. بوتون بیر یورتنی جونجیتیب قؤیه‌دیگن درجه‌ده. بولرنی اوریب، قیریب ادا قیلیب بؤلمـَسه کېره‌ک، دنیانینگ هم کوچی یېتمس، دېگن اؤی–فکرگه باره‌من.
بو یاووز قوشلر، ابندی گـُل آچیب یپراق یاییب، داوچه‌له‌گن یم–یشیل درختلرنی کویدیریب، ابکن–تېکین، گلزار و چمنلرنی قوریتیب قؤیدی. شوندن کېین، إیچیمده‌گی اضطراب تاباره کوچه‌ییب باردی. بوندن قؤزغالگن چومالیلر ینه–ده، ناتینچلندیلر. اولر حقیده کؤپراق اؤیله‌ی کېتدیم. مورچه‌لرگه یقینلشدیم... چومالیلر آیاغیم آستیده قالیب، ینچیلیب کېتمه‌سین اوچون اولرنینگ غاریگه یاووقلشماقدن تییندیم[4]. نظریمده، بوگـَل چومالیلر کېسکین کؤپه‌یگنده‌ی بؤلدی. هه، اولر حدّدن تشقری تؤزیشیب غارلریدن تشقریگه آتیلیب چیقیشدی، بیر بلانی باشله‌گوده‌ی ابدی.

---

[1] تلسپله‌ماق (تلوسله‌ماق): جان تله‌شیش؛ اؤلیم آلدیده‌گی بېزاوته‌لیک.
[2] تیغیز: بیر–بیریگه جوده یقین جایلشگن؛ آرهلیغی قیسقه، زیچ، یقین.
[3] یؤنهلیش: بیرار تامانگه قره‌ب یؤل آلماق؛ یورماق، جؤنه‌ماق؛ قره‌ماق، قره‌تیلماق.
[4] تیینماق: سقلنماق.

www.ezgu.org

آسمانگه ینه تیکیلەی، دېب توریب اېدیم که، دهشتلی اوچیب کېلەیاتگن اۆشه قاره قوشلر کۆرکم بیر باغنی نشانگه آلیب، بیر پسده کۆمیرگه اَیلنتیریب قۆیدی. نیمه؟ اولر باغ-راغگه دشمن‌میلر؟ -دېب، سۆراق بېردیم اۆزیمگه. قاره قوشلرنینگ گـَلمه-گـَل قۆرقینچلی اوچیشلری دوام اېتەیاتگندی. اولر ینه نیمەنی بوزیش و ویران قیلیشگه چاغله‌نیشه‌دی[1] اېکن؟ -دېب اۆیلب قالدیم. قاره قوشلر نوبته‌گی اوچیشلریده ثمرگه کېلگن اېکینزارلرنی پـَیخان[2] اېتیشنی مۆلجلگه آله‌یاتگندی.

آه! نې تیل بیلن اَیته‌ی که، اېندی، حاصلگه باشاقلب، حاصلگه تۆله اېکینزارلرنی یاندیریب، کولگه اَیلنتیریب بۆلدی. قاره قوشلرنینگ حمله قیلیب اوچیشلری تین آلمه‌ی توریبدی. یاووز قوشلر، بو نوبت کۆم-کۆک سوو‌گه تۆلیب تورگن مصفا کۆل، حوضلرنی بارله‌شیب[3] توریشیبدی. اولر قناتلری اوچینی، تۆلیب تورگن حیات سوویگه تېگیزرکنلر، حیات‌بخش سوولر بیردن قانگه اَیلنه‌دی. قاره قوشلرنینگ کېتمه-کېت اوچیشی آدملرنینگ عادّي حیاتینی إیزدن چیقریب یوباره باشله‌یپدی. بختسیزلیک کېلتیرووچی قاره قوشلرنی اېل-یورت باشیدن اوزاقلشتیریشگه انسان کوچی یېتمه‌ی توریبدی. اراده‌سیزلیک قیلمسه‌لر اولرگه قرشی یالغیزگینه چوماللر بس کېله آلیشی ممکن. شو تابده، کۆنگلیمده توغیلگن اۆی-خیاللرنی گپیره‌ی دېسم تیلیم سۆزگه بارمه‌یپدی. توشیم‌می؟ -دېسم، کوپپه کوندوز. دانگ قاتیب، یا پیریم-اېی! -دېب‌من.

آیاق اوستیده توریب قالدیم. قاره قوشلرنینگ دهشتلی پروازی اۆکسیدی. ساووق لحظه‌لر تیندی چمه‌سی. هر نه باشیمیزدن دفع بۆلدی اولر، -دېب تورگندیم. بیر پـَیت إیپینی سېپیرگن ینگلیغ شیویلله‌گن آواز قولاقلریمینی یـَلب اۆتدی. بیردن اۆتیریب آلدیم. کیچیک‌لیگیمده اۆرگتیلگن إیریم-سیریملرنی قیلیب، بیر نرسه‌لرنی

[1] چاغلنماق: قصد قیلماق، اراده‌لی.
[2] پـَیخان قیلماق: یۆق قیلماق، اۆلدیرماق، جانینی آلماق.
[3] بارله‌ماق: نشانگه آلماق، باللـه‌ماق (شېوه‌ده).

www.ezgu.org

اؤقیدیم. اؤزیمنی الده‌گنیمنی بیلیب توریب‌من. چونکه، معنالرینی بیلمسدن، مېن اَیتماقچی بؤلگن بو سؤزلر بیلن جانلی حیات و تیریک طبعیت اؤرته‌سیده هیچ قنده‌ی علاقه، اویغونلیک یؤق. شو قدر مدهش که، عادّي خلق تیلیده آزگینه بؤرتیش بیلن گپیریلسه، بو منظره قیامت یاکه آخر زمانگه مېنگزه‌له‌دی. اؤیلریم بیلن آلیشیب توریبمن...

نخواتکی، اش–پش دېگونچه دنیا توگب قالسه–یه؟ شو زمان، گلّه‌سیدن اجره‌لگن بیتته قاره قوش پست‌کینه دېوارگه کېلیب قؤنه‌دی. کؤرینیشدن او سان–سانقسیز چوماللیلرنی بیر–بیر تېریب یېماقچی‌ده‌ی، شَـی بؤلیب توریبدی. بونی پـَیقه‌گن آت مورچه‌لرنینگ حرکتی تېزله‌شیب کېتدی.

عجبدن–عجب! بونی قره‌نگ که، قاره قوشلردن بیری چوماللیلرگه داریمسدن[1]، کېله سالیب، بیتته–بیتته سلماقله‌نیب یوررکن بېش–آلتی متر نریراقده، بیر–إیکّی قـَغ–قـَغ قیلدی–ده، سننب تورگن رادیو قرشیسیده توریب آلدی. بونی کؤریب حیرتگه چؤمدیم. اېی نیمه بؤلدی، یا پیری، دېدیم. دېوار اوستیگه قؤییلگن رادیونینگ مورروَتینی[2] کاساوده‌ی قاره‌ییب کېتگن پنجه‌لری بیلن شتته‌لب، اؤتکیر تومشوغی بیلن چؤقیدی. سیلتاوله‌نیب رادیو مورروَتی بورهلیب کېتدی، اَیتیب تورگن رادیو تؤستدن اؤچیب قالدی. «انقلاب!» دېگن سؤز قولاقلریمگه ساووق چهلیندی اؤشنده. إیزیدن «انقلاب» موسیقه‌سی ینگره‌ی کېتدی. چوماللیلرنینگ قؤزغالیشی شدتلندی. کېیتی کؤرینمه‌یاتگن قؤزغالان‌نینگ ساووق کؤلکه‌سی اوزاققه تارته‌یاتگنده‌ی ایدی. اؤشنده، إیلک اېشیتگنیم قؤرقینچلی «انقلاب!» کویی بؤلدی.

بو کوی قنده‌ی‌دیر تینچیمس واقعه–حادثه‌لرنی توغیشینی انگله‌تیب توریبدی.

---

[1] داریماق: باسماق، سینگیماق؛ یقینلشماق، کؤرینماق.

[2] مورروَت: اسباب–اسکونه و ماشینلرنینگ بوره‌ب ایشگه ساله‌دیگن کلیتی، گؤتکه، پېچ.

www.ezgu.org

ینگره‌یاتگن کوی باشیمدن خیالیمنی اوچیردی. اۆیلشگه کوچیم یېتمه‌ی جاییمده قاتیب قالدیم... بوندن بتری آلدینده، نې–نې کۆز کۆریب، قولاق اېشیتمه‌گن نرسه هلی آلدینده. قاره قوشلرنینگ مطلق... حکمران کونلری هلی إیلگریده، إیلگریده دېیمن.

کۆزیمنی آچسم تغین خیالگه بېریلیبمن اېکن. بیر قـَتیم وقت إیچیده شونچه واقعه–حادثه و منظره‌لر بیرین–سیرین کۆز اۆنگیمدن اۆتیبدی. منه اۆشه دملرنی أیتیب بېرگیم کېلیب، بیلگن و بیلمه‌گنلر بیلن بۆلیشدیم. یوز بیلگه تېنگ بیرگینه میزغیش حاصله‌سی شولر بۆلدی.

شیربوروک – کانادا
۲۰۱۱/۵/۷

www.ezgu.org

آغریق

www.ezgu.org

آغریق

ایلمراد قندوز ولایتی‌نینگ «اۉزبیک قیشلاق» دیگن چیککه قیشلاغلریدن بیریده یشه‌یدی. باله جان عایله‌نینگ آته‌سی. اۉرته حال‌گینه، قاره مال و بیر نیچیته قۉی، ایچکیلری بیلن اندرمان. تیاقلرگه عشقینی قۉیگن انسان. اوییده آقلیق، سوت، قَـیماق و قتیغی سیراب. اوچ–تۉرت جریب ییری هم بار، قۉلی گل باغبان؛ او ییر بیلن گپلشه‌یاتگن آدملردن ایدی. او کۉپراق ایکین–تیکین قیلیب باله–چقه‌سینی باقیب کیله‌دی. ایلمراد بالهلیگینی یالچیتمه‌گن. مکتبدن قاچیش عادتینی چیقریب، اۉقیش‌نینگ بیلیدن چاپگن؛ سوادی چله قالیب کیتگن؛ یازوولرنی بیر عمللب اۉقیی‌آله‌دی–یو، خط بیتیشگه برماقلری یخشی قاووشمه‌یدی. لیکن بلاگه اۉخشب جغرافیه‌نی سووده‌ی بیله‌دی؛ سوو قیلیب ایچگن دیسه هم بۉله‌بیره‌دی. کیم، قَـیسی قاره‌ده نیچه دولت بار؟ نفوسی قنچه؟ –دیب سۉره‌سه؛ جوابی نقد. قیسی‌دیر یورتدن آت توتسنگیز درآو قۉشنیلریگچه، تاغ، کۉرفز[1]، کۉل، بۉغاز[2] و دریالری، ییر اوستی و ییر آستی بایلیکلری–یو، تاغ و تاشلریگچه بیش قۉلده‌ی بیله‌دی، ینگلیشمسدن اَیتیب بیره آله‌دی.

---

[1] کۉرفز: دینگیز یاکه کۉل‌نینگ قوروقلیک ایچکریسیگه کیرگن قسمی؛ قۉلتیق.

[2] بۉغاز: ۱. قارینده بالەسی بار، حامله‌دار. ۲. ایکـّی سوو حوزه‌سینی توتشتیرووچی تار سوو یۉلی.

www.ezgu.org

اؤزبېک قیشلاققه حاضرگچه برق بارمه‌گن. تلویزیون یؤق، آته‌دن قالگن بیتته‌گینه تورقی کېتگن اېسکی رادیوسی بار اېلمرادنینگ؛ رادیونینگ یانیدن سیره جیلدیرمه‌ی[1]، دله‌گچه چیقسه هم رادیو سننه‌تیب یوریشی اونگه عادت. دایم تینگلب یوریشدن کیفلـنه‌دیگن بؤلیب قالگن. دنیا ینگیلیکلرینی برچه‌دن آلدین اېلمراد اېشیتگن بؤله‌دی، خبرلرنینگ کانی شونده. اَیریم قیشلاقداشلری هزللشیب، اونی «بی‌بی‌سی» دېب چقریشه‌دی. اېلمراد سېر غیرت؛ چاپان کییب، بېلینی قـتتیق تنغیب[2] باغلب یوره‌دی دایم. ناوچه‌دن[3] کېلگن، بیققی برماق. اییه‌گیده[4] سهل چندیغی[5] بار. قیرّه بورنی یاشلیگیده ییقیلیب سینگنی باعث منقه‌راق گپیره‌دی. کولچه یوزلی، قاشلری قلین، غاو، سینیق کیپریکلری چتیشگنراق، قیسیق کؤزلری ایچیگه تارتگن کؤرینیشده، چؤککنراق، قؤللری اوزون–اوزون، طومارچه تاقیسینی باشیگه یریم قییشیق قؤندیریب کییه‌دی. دؤریلله‌گن تاووشی بار، سؤزلرگه آهنگ قؤشیب، بُرّا–بُرّا اَیتیب، سلماقله‌نیب[6] گپیره‌دی.

دنیا بؤیلب، قیرغین کسللیک ترقلدی، –دېگن ساووق خبرلر کون آشه بالله‌لب بارماقده اېدی. عادّي اهالی –توشینمه‌گنیدن بؤلسه کېره‌ک– باسیق، وهیمه‌سیز ایش–یوموشلری بیلن بند، لبلرینی چؤچّه‌یتیریب، «توشونمه‌سک، بیلمه‌سک بو نرسه‌لرنی» –دېب قؤییشه‌دی. اېلمراد بو خبرنی اېشیتگچ، قولاغینی رادیودن اؤزمه‌دی. اېشیتگن، بیلگنلرینی قیشلاقداشلریگه یېتکزیب توره‌دی. آلیس قیشلاقلرگچه یېتیب اولگورگن کرونا خبریگه هم بیر آی بؤلیب قالدی. اېلمراد هم

[1] جیلدیرماق: اوزاقلشتیرماق، ییراقلشتیرماق.
[2] تنغیماق: محکم سیقیب، اؤره‌ب، اَیلنتیریب، ییچیلمه‌یدیگن قیلیب باغله‌ماق؛ چندیماق.
[3] ناوچه: بؤی بلند، دراز، اوزون.
[4] اییه‌ک: پستکی جغ.
[5] چندیق: بیتگن یره‌نینگ اؤرنی، ایزی.
[6] سلماقله‌ماق: وزمینلیک بیلن، دانه–دانه قیلیب گپیرماق، سؤزله‌ماق؛ شاشمسدن بیرته–بیرته قدم تشله‌ماق، سېکین یورماق.

www.ezgu.org

باشقه‌لر قطاری پروا قیله‌یپدی. «چیت اېلدن کیم بیزنینگ جِن قیشلاغیمیزگه کېلیب اۉتیریپتی؟ کروناdن بې‌غممیز شکر» –دېب اېنه‌غه‌نین یوره‌دی او. آدملر آره‌سیده اوزون قولاق گپلر زۉره‌یگندن زۉره‌یماقده. اېلمرادنینگ تیریکچیلیکدن قۉلی بۉشه‌مه‌یدی؛ بیراوگه ایشی یۉق؛ غیبت قیلیشگه وقتی بارمی دېیسیز.
کۉچه‌دن، «جنازه‌گه خبر اووووا...وو» –دېگن جرچی‌نینگ قیچقیریغی قۉلاغیگه چلیندی. «یا تنگریم، تینچلیک بۉلسین» –دېب بوتون دقتینی بایه‌گی تاووشگه قره‌تدی. انیقلب بیلیب آلگچ، «اېی رحمتلی! یخشی کیشی اېدی؛ آدم ذاتی بیر کون کېلر، بیر کون کېترکن بودنیادن» –دېیه چوقور آه چېکدی–ده، قۉلینی یوزیگه تارتیب آمین قیلیب قۉیدی.
اېلمراد اوییگه کېلیب، تازه کییملرینی اېگنیگه ایلیب، یان قیشلاقده جنازه اۉقیگنی کېتدی. قیشلاقده یېتیب بارسه مُرده‌نی جنازه میدانگه آلیب باره‌یاتگن اېکنلر. ثواب یېتسین قیلیب بیر زوم تابوتنی اېلکه‌سیگه آلدی. جنازه اۉقیشگه شَیله‌نیشدیلر. تابوتنی یېرگه قۉیدیلر. قیشلاقداشلر امام آرقه‌سیده صفله‌نیشیب تیزیلیشدی، ایکّی یوز کیشی ییغیلگندی چمه‌سی؛ اوچ صفدن آشدی آدملر. اېندی امام نیَت باشلب اېدی که، اېلمرادنینگ سۉل تامانیده تورگن اۉرته یاشلی بیر کیشی یېلکه‌سیدن کېیتمه–کېیت قتّیق تۉرت مرته کېیتمه–کېیت چوچکیردی[1]. اېلمراد بوندن چۉچیب توشدی؛ یوره‌گیگه آلمه‌ی، جنازه نمازیده توره بېردی. امّا، جهلی چیققن امام آرقه‌سیگه تیسرَیلیب[2]، اچّیق بیلن قاشلرینی توگیب، خۉمره‌یگنچه[3] قره‌ب قۉیدی.
جنازه اۉقیب بۉلینگچ، اېلمراد قبرستانگه باریشگه وقت تاپمه‌دی. اۉز ایش و کوچیگه توتینگنی اوییگه قـَیته بېردی.

[1] چوچکیرماق: عکسه اورماق.
[2] تیسرَیلماق: آرقه‌گه قـَیریلماق؛ چېکینیشگه مجبور بۉلماق.
[3] خۉمره‌یماق: قاواغینی سالیب تیکیلماق، یامان کۉز بیلن قره‌ماق.

www.ezgu.org

هوا تومنلی، بؤغیق. اطرافگه ییتنی جونجیته‌یاتگن ساووق چؤککن. یاغمیر ارەلش یکّه-یریم قار اوچقونله‌ییدی. آله قرغه‌لرنینگ تیره‌کلر شاخیگه قؤنیب، قـغیللشی مونگلی کیفیت توغدیره‌دی کیشیده. هه دیمه‌ی، ایزغیرین قیش سیپینی یایه‌دی. ایلمراد ماللرینی اؤیلب بیده، پیچن[1]، سامانی غملش پَییده[2]. اؤتگن ییلی ماللریگه ییم-خشک ییتکزه آلمه‌گنیدن اَیریملری اؤلیب کیتدگندی. سوت، قـتیق اوچون هم ساغین سیگیرلریگه قره‌ب توریشی کیره‌ک.

قیشلاقداشلر شام نمازینی اؤقیش اوچون مسجدگه تامان شاشیله‌یاتگندی. ایلمراد سهل آلدینراق باریب ملا امام و جماعه بیلن کرونا حقیده سؤزله‌شیب تورر ایدی. اوزاقدن قره‌گنده بیران سودا اوستیده تارتیشه‌یاتگنده‌ی توییله‌دی اَیتیله‌یاتگن گپ-سؤزلر. قؤلیده‌گی عصاسینی مسجد دیواریگه ته‌یَب قؤیرکن، شیویردب تسبیح اؤگیریب تورگن ملا امام:

- ایلمراد! -دیدی یؤغان آوازده، -عقلینگنی ییدینگمی بد بخت؟ نیمه‌لرنی گپیره‌ییپسن اؤزینگچه؟

- تینچله‌نینگ ملا اکه، مین فقط رادیودن داکترلر سؤزله‌گن گپلرنی توشینتیردیم خلققه، باشقه نرسه دیگنیم یؤق. بونینگ نیمه‌سی یامان ملا اکه؟

- ییغیشتیر بو بؤلمه‌گور گپلرینگنی. اؤزی درد بیره‌دی، اؤزی توزه‌ته‌دی، اؤزی امانتینی آله‌دی. باشقه‌سی پوچ گپلر، بیلدینگمی ایلمراد؟ -دیدی ملا غضب بیلن تیکلرکن.

- شو گپلر نیچه ییلدن بیری اَیتیب کیلینه‌دی، -دیدی ایلمراد تاماغینی قیریب. لیکن کسل بؤلسه همه داکترگه چاپه‌دی. آلدینگی اؤقیتیش، دم سالیشلر انچه

[1] پیچن: حیوانلرگه آذوقه بؤله‌دیگن اوت؛ اؤریب قوریتیلگن اؤت؛ خشک.

[2] پَـی: بیرار مقصدنی عملگه آشیریش قؤلیده‌گی حرکت، اوریش، قصد.

www.ezgu.org

کمه‌ییب کېتدی. مثلاً: اۉزییز هم نېچه مرته بارگنسیز کو داکترگه، کۉزیم بیلن کۉرگنمن تقصیر.

– خدادن قۉرق، گپنی شودگارگه بورمه اېلمراد. مېن بارگن بۉلسم شرعي ایش یوزه‌سیدن بارگنمن؛ امرِ معروف قیلگنمن، خدایی‌سیگه چقیرگندیرمن...

– مېن داکترلرگه ایشانه‌من ملا اکه؛ داری–درمانگه هم؛ سیز اۉزیز بیله‌سیز بو گپله‌نی.

– استغفرالله، استغفرالله، –دېیه اېلمرادنی کاییب[1] قۉیدی ملا، –سېن ایماننی بېلینی سیندیرمه او باله! خدانینگ غضبیگه اوچره‌یسن. بولر کرونا–مورونا اېمس؛ کافرلرنینگ حیله–نیرنگی‌گه اوچمه تـَغین[2].

– مېن کوف و شوفلرگه ایشانمه‌ی قۉیگنیمگه کۉپ ییللر بۉلدی ملا اکه، –دېدی اېلمراد اره‌ّنگ قۉلینی چېککه‌سیگه توتیب، اۉیچن[3] بیر حالتده.

– بو گپینگ بیلن باشقه مؤمن مسلمانلرنینگ ایمانیگه سوو قویماقچی‌می‌سن؟ گپیمنی یخشیلب اېشتیب آل او باله! بو کرونا دېگنی مسلمانلرنی اۉشلَـمه‌یدی. بېش وقت نمازینی اۉقیگننی یېتتی مینگ فرشته قناتی آستیگه آله‌دی. کرونا کافرله‌نی توته‌دی؛ بو گپیمگه ایشانه بېر.

قیشلاقداشلر جماعه بۉلیشیب اۉشه کونی شام نمازینی اۉقیب آلیشدی. اوزون سوره‌لردن اۉقیب، دعالرگه باشلشدن آلدین ملا نماز خوانلرگه قره‌ته:

او ملت! مېن سیزگه اَیته‌من ماسک‌می، پاسک‌می تاقمه‌یله. بولر شیطان‌نینگ ایشی. بو نیمه؟ اېشک بورنیگه خلته تـقـقنده‌ی بیر گپ اېمس‌می؟ استغفرالله دېنگ، یاربیم!

---

[1] کاییماق: تنبیه‌لاوچی گپ، سۉز اَیتماق، تنبیه بېرماق، اوریشیب قۉیماق.
[2] تـَغین: بونینگ اوستیگه، بوندن تشقری، اوستیگه–اوستک؛ ینه، قـَیته‌دن.
[3] اۉیچن: اۉی بیلن بند بۉلگن، اۉیگه چۉمگن.

www.ezgu.org

خونیک[1] کۉرینه‌دی اخیر. بعضی بیر روایتگه کۉره مکروه هم‌دیر بو عمل، شیطان ایشی‌دیر، –دېدی بوریا اوستیده آیاقلرینی کېرگنچه.

بیر هفته اۉتمسدن «ملانی هم کرونا اوشلبدی» –دېگن خبر ترقلدی قیشلاقده. اېلمراد بۉلسه «تنه‌م تۉکولگوده‌ی بۉلیب آغرییدی؛ سویکلریم زیرقیره‌یدی. تاماغیم قوروقشیلب، یۉتل اۉپکه‌منی ایچیمدن سوغوریب آله‌یاتگنده‌ی» –دېیه آغرینیب گپیره باشله‌دی. اېلمراد شو حالیگه قره‌مه‌ی، اېرته بروقت توریب بامداد نمازینی اۉقیشگه مسجدگه باردی. قره‌سه هیچ کیم کۉرینمه‌یپدی. بامداد نمازینی اۉقیگچ، شاشیلیب اویگه کېلدی. اوییده‌گیلرگه سېزدیرمه‌ی اۉزینی قره‌نتین اېتدی. «قوخ، قوخ، قوخ! بیرآز زکام‌من، اۉتیب کېته‌دی، وهیمه قیمه‌یله» –دېب خاتینیگه توشونتیریش قیلدی.

اېلمراد اۉن بېش کون قتّیق رژیمده قره‌نتینده قالدی. نیمه قیلسم اېکن؟ –دېب توریبدی. یازده قیزیق قویاشده تابلنگن پیازلری مییه‌سیگه اوردی[2]. پیاز یېپیشگه کیریشدی، سویوق آوقتلر بیلن یېگنی غرچیلله‌گن قیزیل پیاز بۉلدی. کونیگه بېش–آلتی محل قیزیل پیازنی باسیب یېیه‌بېردی. سۉنگ یشب تورگن اوی‌نینگ دېرَزه‌سینی لنگ آچیب تشله‌دی. سلقین هوا خانه‌نی تازه‌لب توریبدی. سویوق آوقت، یېگولیک، ایچکیلیکلرنی اېشیک آرقه‌سیدن آلیب توردی. رادیو موروَتینی اَیلنتیرگنی ایلنتیرگن. کرونا بۉییچه یڭگیلیکلرنی متصل تینگلب باره‌دی. اېلمراد توشینیب یېتدی که، کرونادن آمان قالیش‌نینگ بیردن–بیر چاره‌سی اۉزیگه ایشانیش، کسللیککه تسلیم بۉلمسلیک‌دیر. نماز–نیازینی اوزمسدن اۉقیب توریبدی. طهارت آلیب، آیاق–قۉللرینی صابونلب یووه‌دی و کېلیب قرآن تلاوتیگه اۉتیره‌دی.

---

[1] خونیک (خونوک): کۉرینیشی یاقیمسیز؛ کۉریمسیز، چیرایلی اېمس، ناخوش، جیرکنچ.

[2] مییه‌سیگه اوردی: اېسیگه کېلدی.

www.ezgu.org

خدادن آمانلیک سؤره‌ب التجا قیله‌دی. ملانینگ گپلریگه قولاق آسمسدن قؤللرینی ویروسگه قرشی سنیتایزر/الکول بیلن تازه‌لب توریشگه اهمیت قره‌تدی.

ایلمراد اؤن بیش کون دیگنده آیاققه توریب آلدی. قؤنی-قؤشنی، اوزاقدن سؤره‌گنلرگه قنده‌ی توزه‌لگنی تؤغریسیده معلومات بیره‌یپدی. او:

«اؤلمسلیک اوچون کؤکنار شیره‌سیدن هم ییب توردیم؛ همّه‌سیدن کؤره یم قیزیل پیاز کروناگه قرشی قلقان بؤلیب، مینگه قـَیته جان عطا قیلدی، ایچیمنی تازه‌له‌دی پیاز. تاماغیم‌نینگ یؤلینی بؤشتدی؛ کؤزلریمدن یاش آقیزیب، کؤکره‌گیمنی یومشتدی؛ هر کون بیر کتـّه قیزیل پیازنی قپـّه ایکّیگه بؤلیب طاقچه‌ده یانیمگه قؤیدیم، قیزیل پیاز ویروسلرنی خانه‌دن قوویب چیقردی دیب اؤیله‌یمن» -دیدی سؤره‌گنلرگه.

ایلمراد اؤزیگه کیلدی. عایله‌سی، باله-چقه‌سی، مال-حالیگه خودّی اولّگی‌دیک قره‌ی بیردی. رادیوسی قؤلیدن توشگنیچه یؤق. «اؤزبیک قیشلاق»ده ایلمرادنینگ دانغی چیقدی[1]، آبرؤیی آشدی. قیشلاق آق ساقالی بؤلیش، آدملرنینگ گپ و سؤزیگه قولاق آسیش اونینگ ذمه‌سیگه توشدی.

خبر کیلدی. قضاسی توتیب کرونادن ملا امام‌نینگ جانی اوزیلگنمیش. ایشلر آغیرلشدی. اونینگ گؤر و چؤپی هم ایلمرادنینگ بؤینیده. مسجدگه ینگی پیش‌نماز تاپیشنی هم ایلمراد عهدهلیشی لازم. «اؤزبیک قیشلاق»ده کرونادن بیتته اؤلیب، اؤنته ساغه‌یگنی رسماً قید قیلیندی. ایلمراد «باله‌لریمیزگه رحمی کیلیب بیزنی تنگری اؤزی یارله‌قه‌دی[2]»، دیب خورسند. او کروناگه قرشی واکسین آلیشگه نوبت کوتیب توریبدی.

---

[1] دانغی (دانگی) چیقدی: شهرتی، داوروغی چیقدی.

[2] یارله‌قه‌ماق: قؤللب-قوتّله‌ماق، مدد بیرماق.

www.ezgu.org

نیمه بۆلمسه هم حیات بیر یېرده تۆختب قالمه‌یدی اېکن. او «خداگه شکر! منه واکسینلر چیقدی؛ اۆلگنلر اۆلیب، ساغه‌یگنلر حیات قوچاغیگه قـَیتماقده‌لر...» دېگن خلاصه‌گه کېلدی.

اېلمراد ساغلیغینی تۆله تیکله‌دی. اېندی اېلمراد کوزه‌ک[1] انارلری، سپ-سریق خوشبۆی بۆلیق بېهی‌لری، خَوازده آسیقلیغ تاپیی اوزوم و مه‌ییزلرینی، بادام، یانغاق، پخالگه اۆره‌لگن قاوون و ترووزلرنی؛ سوت-قتیق، سوزمه[2]، سریاغلرنی بازارگه آلیب چیقیب پوللشنی رېجه‌لشتیره‌یپدی. یۆل یاقه‌سیده دوکانچه‌سی هم بار. فقط ساتیش رخصت اېتیلسه بۆلدی. بویاغی...

۲۰۱۱

تورانتو، کاناده

[1] کوزه‌ک: کوز، خزان.
[2] سوزمه: سورپ خلته‌گه سالیب، آسیب قۆییلگن قـتیق‌نینگ زردابی سیزگچ حاصل بۆلگن سوت محصولاتی.

www.ezgu.org

آق و قیزیل

www.ezgu.org

آق و قیزیل

شهر آدمگه سیغمه‌ی تۉلیب تاشگن، ایگنه تشلشگه بۉش جای‌نینگ اۉزی یۉق. جنراتورلرده تریلله‌تیب دېزل یاقه‌یاتگن ایشخانه‌لر، اوسته خانه‌لر و آشخانه‌لردن تۉلغه‌نیب کۉککه کۉتریله‌یاتگن قویوق بوغ[١] و توتونلر شهر فضاسینی خیره‌له‌تیب، تومن حاصل قیلگن. باشکېنت. شهرنینگ تۉرت تېوره‌گی تاغلر بیلن اۉره‌لگن. شمالدن جنوبگه یاستـَنه[٢] توشگن تاغ شهرنی کون چیقر و کون باتر قیلیب ایکّیگه بۉلیب قۉیگن. تاغلر ارا یاقه‌لب اونچه کتـّه بۉلمه‌گن بیر دریا اۉته‌دی. باشکېنت مقامیگه ایگه اوشبو محیط هواسی افلاسلیگی بیلن مشهور. بو جای‌نینگ شونده‌ی قاق اۉرته‌سیدن اۉته‌دیگن دریا فقطگینه قیشده سوو کۉره‌دی؛ باشقه محللر چیقدیخانه، یانیدن اۉتسه سیبدیک هیدیدن بورون بیتگوده‌ی بۉله‌دی. بلچیقلر اۉره‌میدن[٣] إیرماقلب[٤] اۉته‌دیگن سوولرده خاتین-خلـَچ اۉتیریب آلیب شال-شلته،

---

[١] بوغ: سویوقلیک یاکه قتـّیق جسملرنینگ گاز سیمان حالتی.

[٢] یاستنماق: آیاق-قۉلنی اوزه‌تیب، یاتگن یاکه اۉتیرگن حالده اۉزینی اېرکین توتماق؛ یسلنماق؛ یېرنینگ معلوم سطحینی قاپلب، اېگللب یاتماق، چۉزیلیب یاییلیب یاتماق.

[٣] اۉره‌م: اۉره‌لگن حالده کېلتیریلگن، اۉره‌ب قۉیilگن؛ اۉره‌لگن نرسه‌نینگ بیر قـَوَتی؛ بیرار نیمه‌لر بیلن اۉره‌لگن، آرهلیقده بۉلگن جای.

[٤] ایرماق: بیرلشیب، کتـّه دریا حاصل قیلووچی هر بیر اَیریم کیچیک دریا؛ دریاچه.

www.ezgu.org

کؤریه–تؤشک، کیر–میرلرینی یوییشه‌دی. باشکېنت، کتـّه کېنت تاغلری‌نینگ بېتیده آدملر ایمی–جیمیده بیر کونده سینچ[1]، گووه‌له[2] باش‌پنه اویلر قوریب آلیشگن. توبنده[3] – شهرنینگ کؤرکم و آباد جایلریده بای و بدولتلر یشه‌سه؛ تاغ بغری تېپه‌لرده اېسه چیغایلر[4]، کمبغللر کون کؤریشه‌دی. تاغلردن اونچه اوزاق بؤلمه‌گن یېرده پایتخت ارگینی اولکن چینار و یشل ارچه–ناجولر اؤره‌ب توریشه‌دی. حشمتلی بنالر، قطار کېتگن یانمه–یان سرای و مارکېتلر، دوکان و مغازه‌لر شهر زمانويلشگنیدن درک بېریب توریبدی. بنا–یو خیابانلر یاقه‌لریده یم–یشیل ناجو درختلری شهرگه کؤرک و صلابت بغیشلب توره‌دی. پسده، شهرده، نانی یاققه باتگن بایلر؛ منصبدارلر؛ تېپه‌ده اېسه اؤشه اطراف، قیشلاق و شهرلردن چیقیب کېلگن، باش‌پنه‌سیز کون کېچیریب، اېندی اؤز امانت اوییگه اېگه بؤلگن کمبغللر عمر اؤتکزیشه‌دی. فرقی شونده که، پسده‌گیلر تؤق و معمور یشه‌شه‌دیلر، تاغ یوزیده‌گی قشاّقلرگه «آچ قولاغیم – تینچ قولاغیم»، بؤلسه بؤلدی.

یخشی–یامان کونلر پسده هم تېپه‌ده اؤتیب بارماقده... کتـَک سیمان انه شو اویلردن کؤککه اؤرله‌یاتگن نیم‌جان توتونلر خودّی اؤچ آله‌یاتگن کبی ارگ سراییني هجومگه توتگنده‌ی. کؤرینیشدن تاغ بېتیده‌گی بو اویلر شهرنینگ افتی–انگارینی بوزیب یوبارگن. کیم قنچه شهردارلر بو اویلرنی بوزیشگه هم کیریشه‌دی، بیراق فایده قیلمه‌یدی. چیغایلر تیش–تیرناغلری بیلن تیریشیب قرشیلیک کؤرسه‌تیب کېلدیلر. «آچ بچـّه‌غردن قاچ بچـّه‌غر[5]»، دېگن مقال عیناً شولر حیاتیگه تؤغری

---

[1] سینچ: بنا و انشاآتلر دېواری‌نینگ تکلیک یاغاچ بیلن سرّاوی اؤرته‌سیگه قده‌لگن یاغاچلر؛ عمارت‌نینگ، دېوارنینگ شو قسمی اوچون باپ یاغاچ.

[2] گووه‌له: لایدن قؤلده یسلگن، آفتابده قوریتیلگن، تگی یسـّی چؤزینچاق قوریلیش مادّه‌سی.

[3] توبـَن: ١. قویی، پست. ٢. موقعی، خصلتلری، صفتی و شو کبیلر جهتیدن قویی درجه‌لی؛ پست، ارزیمس؛ حیات، اخلاق نقطه‌ی نظریدن یامان، یره‌مس.

[4] چیغای: مهاجر، اؤز یورتیدن اَیریلگن؛ قیشلاقلردن شهرگه کؤچیب کېلگن.

[5] بچـّه‌غر: نفرت، غضب بیلن قتـّیق کاییشنی، ناراضیلیکنی افاده‌له‌یدی.

www.ezgu.org

کېلەدی. سووچیلر قیشین–یازین مَشکلرنی تۆلدیریب اویمه–اوی سوو تەشیب آلیب بارمَسەلر، بو یېرده هم معنالی یششدن نشانه تاپمەیسیز. شو مسکنلردن توریب، شهرنی بېملال تماشا قیلسه بۆلەدی. اَیتیلگن تاغ یان بغیرلریده گوگردنینگ قـُطـّیسیگه اۆخشب زیچ قوریلگن اویلردن قییەلب، آقیب توشەیاتگن اخلت[1]، سییدیک، چیقیندیلر انقیب[2] دماققه اورەدی... گدای بارمس، مهمان کۆرمس بو اویلر بیر قرەشده شهردەگی غوغا، هر خیل دعوا–یو، دنگنەلردن فارغ یشەیاتگندەی تویولەدی. یۆق، اوندەی ایمس... چیقیندیلر شهر اریقلرینی بۆتقەگه[3] تۆلدیریب یوبارگن، بو منظره انسان کۆنگلینی بوزیب، غشلتمەی قۆیمەیدی. اوستیگه یاغین قوییب بېرسه بارمی، کثافتلر قۆزیب[4]، اریقلر حرکتگه توشیب کېتەدی. حرکتگه توشەدی ایمس، تیقیلیب تاشەدی هم، اسپلت یۆللریگچه لاله زار قیلیب تشلەیدی. امنیتسیزلیک، یېتیشماوچیلیک[5] کملیک قیلەیاتگندەی شهرگه بیر کېلیب–کېتیش مییەنی ققشـَتەدی...

شهر کۆچەلری بۆیلب–اینلب[6] یوررکن کیشی سودا رستەلری، مارکېتلر، تجارتخانەلر، تـَوارلردن[7] لیق تۆله دوکانلر کۆزگه تشلنەدی. مغازەلر آلدی–یو، یۆل بۆیلریده یایمه بازار قیزیگندن قیزیگن. ساتووچیلرنینگ: «منه لیلام بۆلدی! سَی کو بَی کو! آپ قال!» –دېگن بلند قیچقیریقلری شهرگه شاوقین سالماقده. ایشک ارابەلرده، یېرلرده سَبد تۆلدیریب هۆل–قوریق میوه–چیوه ساتووچیلرنینگ هَیقیریشلری–یو، لیلامی فروشلرنینگ تاماق ییرتیب بقیریشلری شهرنی شاشیلتیرگندەی. ازدحام ارا بیر–

---

[1] اخلت: سوپوریندی و تشلندیقلر، سوپوریش–سیدیریش نتیجەسیده تۆپلنگن افلاس نرسەلر.

[2] انقیماق: ترقلماق، گورکیرەب تورماق (هید حقیده).

[3] بۆتقه: طعاملر قالدیغی؛ افلاسلیک.

[4] قۆزیماق: قۆزغەماق.

[5] یېتیشماوچیلیک: کمچیلیک، نقصان، تنقیصلیک.

[6] اینلەماق: ایـنینی اۆلچەماق؛ سطحینی، یوزەسینی قاپلەماق.

[7] تَوار: کالا، جنس.

www.ezgu.org

بیریگه سورتیلیب، تورتیلیب حرکتلنه‌یاتگنلر بیزاریلر[۱] هم اورچیب[۲] کېتگن. خاتین–قیزلرگه تیگینیب، سورتیلیب شهوت حرصینی قاندیرگوچیلر–ده، بار دیگن گپ قولاقلرگه چهلینیب توره‌دی. شهرده ترتیب‌سیزلیکلرنی کېلتیریب چیقریش عادتِ حال. خاتین–خلچگه بو شهرده یوریش آسان ایمس. بیزاریلر منگو–کېله پۆچاغینی ارچیب[۳] یۆلککه اولاقتیررکن[۴]، خاتین–قیزلرنینگ اۆتیب–قـَیتیشی بي‌ملال ایمس. تاییب ییقیلیشه‌دی. إیشخانه–آشخانه‌لرنینگ کیر سوولری غرییلله‌تیب، دنگ تۆله اریقه سپلپیب تشله‌نر؛ موز قیماق[۵]، کۆکتلر سلقین سووی[۶] تیارلش ماشینلریدن توشه‌دیگن سوولر افلاس اریقلرنی سه‌سیتیب یوبارگن. ایت ایگه‌سینی ته‌نیمس بو تۆزیب کېتگن کېتده چۆنتک کېسرلرنینگ[۷] هم آشیغی آلچی تورگن. اۆز ایشینی قیلیب، اولوشینی[۸] آلیب توره‌دیلر. اۆغیرلیکنی بو یېرده اۆته رواجلنگن بیر کسب سنه‌سه هم بۆله‌دی.

۲

کېچه‌گیده‌ی ایسیمده؛ بهارنینگ سۆنگگی آیی ایدی. کون ایسیگن چاغ، اویده زېریکیب نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی، دیققه‌نفَسلیکدن[۹] ایچیم تارلیک قیلیب کۆچه‌گه

---

[۱] بیزاریلر: ناجۆیه خطِ حرکتلری بیلن اجتماعي ترتیبنی، کۆپچیلیک‌نینگ تینچلیگینی بوزووچیلر، همه‌نی بیزار قیلووچیلر؛ آته بیزارلر.

[۲] اورچیماق: کۆپه‌یماق؛ کۆپلب نسل یوزه‌گه کېلتیرماق.

[۳] ارچماق: ارچیماق؛ پۆستینی آلماق، شیلماق.

[٤] اولاقتیرماق: اوزاققه آتماق، تشله‌ماق؛ چیپتیرماق.

[٥] موز قیماق: آیسکریم.

[٦] کۆکت: اۆسیب تورگن اۆت–اۆلن؛ اۆت–اۆسیملیک، آش‌کۆک، سبزی. کۆکتلر سلقین سووی: مېوه سووی، آب مېوه.

[٧] چۆنتک کېسر: کیسه‌بُر، اۆغری.

[٨] اولوش: حصه، بۆلک.

[٩] دیققه‌نفَس: زېریکیش یاکه بي‌طاقتلیکدن نفَس‌نینگ سیقیلیشی؛ بۆغیق؛ باسیلیب، بۆغیلیب، سیقیلیب یاتگن.

www.ezgu.org

چیقدیم. سگریتلرنینگ کېتی اوزیلمه‌یدی. هاووریمنی[۱] باسیشگه باشقه نیمه هم قیلردیم؟ مثبتراق فایدهلی إیشلرگه قۋل بارمه‌یدی. کون راسه ایسیب باشله‌گن پلله. بیردن هوا اَینیدی[۲]، قیسقه‌گینه یاغیب بېردی. همان کۋچه‌ده توریبمن. اوییمگه قـَیتمه‌دیم، ایستر–ایسته‌مس سروېسگه مینیب، بیر شهرلب کېله‌ی دېدیم اۋزیمچه. قره‌سم کتـّه گـَوجوم شهر کۋزیمگه اۋزگچه منظره کسب اېتگن:

اوچ کون آلدینگی مۋل یاغیشدن، شهر شلبّا[۳]. مۋترلر کۋچه‌لرنینگ افلاس سوویگه باتگنچه اۋمگن بېریب، مسافرکشلیک قیلیب، سوو سچره‌تیب قتنشماقده. شیپتیر اره‌لش، بلچیق سوولر تاشیب، شهر یۋلکلرینی یاپیب تشله‌گن. یۋلاوچیلر نیپه‌سینی تورگنچه، بورنینی اوشلب ناچار یۋلیگه دوام اېته‌دیلر. بیر «بلاسی بۋلمسه شودگارده قویروق نـَیله‌سین؟!». بونی قره‌نگ، تۋقـّیز آی سوو کۋرمه‌گن دریانینگ ایکّی تامانیده یېرلشگن شهرده قۋل باله کېمه‌لر دَنگ قـَیران سوو اوزره تینمه‌ی سوزه‌یپدی. سووسیز شهرده کېمه نیمه قیلسین؟ –دېیمن کۋزلریمگه ایشانمه‌ی. یۋلاوچیلر سرکنی کېسیب اۋتیشلری کېره‌ک–کو! ارابه‌دن کېمه یسَب پول تاپه‌یاتگن کراکشلرگه مزه. چقـّان باله‌لر آدملرنی یۋل‌نینگ او بېتیدن بو بېتیگه آلیب اۋتیش حسابیگه جرَق–جرَق پول قازانماقده‌لر. ایش–یوموش بیلن شهرگه چیققن کیشی بیر مفصّل حمام آلمسه اوییگه کیره‌آلمه‌یدی. اوست–باشینی یوویش آرتیقچه تشویش. شو احوالده کیشیلر ییللر–و، آیلر، هفته‌لب، کونلب امنیت‌سیزلیک، مینگ درد و عذابدن ناتینچلر، آغیر یشب کېله‌دیلر؛ خودّی، مستلرده‌ی گره‌نگ بیر قیافه‌ده اضطراب، تشویش بیلن حیات کېچیریشه‌دی. همه‌دن یامانی اۋزینی پارتله‌تیشه‌دی،

---

[۱] هاوور: ایسیقلیکدن کۋتریلگن کوچلیک، یېنگیل بوغ، حرارت، تفت.

[۲] اَینیماق: رنگ–توسی، صفتینی یۋقاتماق، اېسکیرماق؛ اۋنگماق؛ بوزیلماق؛ صاف حالتی یامان تامانگه اۋزگرماق.

[۳] شلبـّا: سووده ایوییب کېتگن، جیققه هۋل؛ شیلته.

www.ezgu.org

خودکـُش هجوملری شهرده دېیَرلی هر کون بېداد قیلیب کېلەدی... تام معناده قوتقو[1] حکمران.

٣

تقاعدگه چیققن قدم بابا خاتینی چمن خاله، کېنجه اۆغلی بهادر و ایکّیته نېورەسی بیلن اوزون آیللردن بویان شهرنینگ بیر چېتیده یشب کېلەدیلر. بیر سیگری، إیکّیته قۆیی، بېشته تاووق و بیتته خۆرازنی حاولیده باقیب کون کۆرەدی. حاولی آرەدن دېوار تارتیلیب إیکـّیگه بۆلینگن. بیر یاغیده مال–حالی، اوی‌نینگ کتـّەراق بۆلگیده اۆزلری یشەشەدی. حویلیده تورلی–تومن گـُللر رنگ تۆکیب، کۆرک ساچیب تورەدی. اۆرتەده کتـّەگینه گیلاس درختی قد راستلب توریبدی. سبر حاصل آلمه، ناک، اۆریک[2]، شفتالو، زیرەنه، بېهی آغاچلری گـُلگه بورکنگنچه[3] جلوەلنیب توریبدی. گـُللر آرەلب اېسەیاتگن سلقین شمال إیپار[4] ترەدی...

قدم بابا و چمن خالەلرنینگ اۆغلی بهادر عسکرلیککه کېتگن، خذمتدن بۆشب ترخیص آلیب، آته–آنەسی قاشیگه قـَیتیشیگه باری–یۆغی اوچ آی و نېچه کون قالگن. اېرتەلب ساعت اۆنلر چمەسی اېشیک تقللەدی. قدم بابا «–کیم بو؟» دېب دروازه آرتیدن بلندراق تاووش چیقریب تۆنغیلـلەدی[5].

– آوازینگدن اۆرگیله‌ی بَیرەمن، آچمەیسن‌می اېشیکنی؟! –دېب جواب قـَیتردی.

قدم بابا درواز پللەلرینی کېنگ آچرکن:

---

[1] قوتقو (قوتغو): یامان ایشگه، یۆلگه اونداوچی، آیاقلنتیرووچی دعوت.

[2] اۆریک: زردالو.

[3] بورکنماق: بیرار نرسه بیلن بېکینماق، قاپیناق یاکه قاپلنماق.

[4] ایپار: بعضی حیوانلرنینگ، اساساً سیبیرده یشەیدیگن بیر خیل کییک‌نینگ جنسي بېزیدن آلینەدیگن خوشبۆی مادّه؛ شو مادّەنینگ و عموماً خوشبۆی نرسەنینگ هیدی؛ مُشک.

[5] تۆنغیللەماق: اۆز–اۆزیچه غۆنغیللب، توشونیب بۆلمەیدیگن قیلیب، غودورلب گپیرماق؛ پۆنغیللەماق؛ ناراضیلیک آهنگی بیلن قۆرس گپیرماق.

www.ezgu.org

– ابی سن‌می‌سن اۉرتاق، کۉزلریمگه إیشانگیم کېلمه‌یپتی. قـَیسی شمال اوچیردی سېنی بو یاققه؟ کۉرر کونیم بار ابکن، – قولاچ آچیب قوچاقلشدیلر. قویوق حال–احوال سۉره‌شدیلر، –کیر اویگه جۉره، خوش کېلیبسن، –دېدی و خوش قرشیله‌دی. بَیره‌م تاغه بېتابلیگی و کرونا باعث چمه‌سی بیر ییلدن ببری بو یاقلرگه قاره‌سینی سالگنی یۉق. قدردان برادریدن خبر آلگن هم یۉق ابدی. ابسکی دۉستلرنینگ ایچیکیب[1] ساغینیشلری یوزه‌گه چیقدی. کۉرپه‌چه‌لر یاسته‌نرکنلر صحبت قوره باشله‌دیلر. تۉییب گپیریب، یوره‌ک زنگینی کېتکزیشگه نیمه یېتسین؟! قدم بابا دۉستی بَیره‌م تاغه ایکـّاولان بیر پیاله ابرته‌لبکی چای اوستیده او یاق بو یاقدن صحبتلرینی ینگی–ینگی موضوعلر بیلن قیزیته‌ییدی. گپنی اوزاقدن باشله‌ماقچی بۉلیب قدم بابا:

– «بیر کېپ‌سن–ده اۉرتاق، عمرگه وفا یۉق، دردلشیب کۉنگیل چیگیلینی یېچه‌یلیک[2]، دم غنیمت» –دېدی دۉستی بَیره‌مگه یوزله‌نیب. چمن خاله ابسه جیز–پیزگه تیارگرلیک کۉریشگه توتینرکن، دسترخوان یازدی. اۉن دقیقه إیچیده بیقینیدن بیر تنگچه سیری کېتگن کتــّه‌کان سریق چاینکده چای دملب، ابسکی جۉره‌لرگه تارتدی و توشگی تاماققه[3] اورینه کېتدی. قدردان دۉستلر اوزاق–یقیندن سۉره‌شیب حسرتشلماقده ابدیلر. توروش–تورموشلری‌نینگ اېنی–بۉییدن سۉز آچیب، آبدان[4] گپلشه‌ییدیلر. گپنی سیقیب سووینی چیقردیلر چمه‌سی. جانلی صحبت قوریشگه نیمه یېتسین؟! آیتیب توگه‌مس درد و حسرتلر یوره‌کلریده قـَله‌شیب‌یاتگن ابدی–ده.

---

[1] ایچیکماق: کوچلی درجه‌ده کۉریشیش، یېتیشی اشتیاقیده بۉلماق، مشتاق بۉلماق؛ آته–آنه ساغینیب کسل بۉلماق (بالەلر حقیده).

[2] کۉنگیل چیگیل(چیگل)ینی یېچماق: یوره‌ک آغریغینی، اووشیغینی ترقتماق؛ کۉنگیل غشینی کېتکزماق.

[3] توشگی تاماغی: توش طعامی.

[4] آبدان (آبدن): راسه؛ به‌تمام، بوتونله‌ی، مکمل صورتده؛ جوده، جوده هم؛ خۉپ.

www.ezgu.org

قدم بابا اوزون بۆیلیک، قاتمه‌دن کېلگن، قیرّه بورون، کېکیرتگی بۆرتیب چیققن‌راق، قاشلری اېگیک، چتّیق، چۆزینچاق باشی بار، قاق سویـَک، قبرغه‌لری سنهلیب تورر، یوزلریده چرچاق و هارغینلیک[1] قلقیب تورر، قارنی ایچیگه تارتیب کېتگن آدم اېدی. شاشیب سۆزله‌یدی، گپیرگینچه «ر» حرفی تیلگه توتـقیش بېرمه‌یدی. هر نېچه‌ده یېلکه‌لرینی بیر–بیر قاقیب قۆیه‌دی. جیکـّک‌کینه[2]، ابجیر[3] قدم بابا انچه‌دن بېری ایچیده ییغلیب، اۆرهلیب‌یاتگن آغریقلرینی تۆکیب سالماقچی بۆلدیمی یاکه بیر نرسه‌دن کۆنگلی خیره تارتگندی‌می بیردن توتقه‌ییب کېتدی و إیچیده‌گیلرنی بیر–بیر تۆکیب سالدی:

– مېنگه قره دۆستیم بَیره‌م! یوزلریمگه تۆر یوگوریب، تیشلریم تۆکیله باشله‌گنیگه انچه بۆلدی. ناتینچلیک بېلیمنی بوکیب، رۆزغار سویـَگیمنی آقرتیردی– بیله‌سن. منه یاشیم آلتمیش اوچدن نریگه باره‌یپدی. قیرق بیر یاشیمدن بېری بیر لحظه بۆلسین تین آلیب، آسوده اویقی یوزینی کۆرمه‌گنمن. انقلاب!!! فقط اوریش، اوریش، اوریش و قان تۆکیش! نیمه، بیز خلق اوریش و اۆلیش اوچون دنیاگه کېلگنمیزمی، – دېب باشیدن قاره‌کۆل کلاهینی یولقیب[4] آلیب، بار کوچی بیلن یېرگه اوردی، –شو یم حیات‌می، اۆرگیله‌ی یره‌تگندن بو نیمه کون اخیر؟! قـَیسی گناهیمیز اوچون قانگه باتیب یشه‌یلیک؟ –دېیه بیر چوقور آه تارتیب، آغزینی یومیب، خۆرسینگنچه[5] بورنینی تارتیب قۆیدی و یېنگلری بیلن کۆزلرینی ایشقه‌له‌گن[6] بۆلیب، حلقه‌لنگن

---

[1] هارغینلیک: هاریگن، چرچه‌گن حالت؛ هارگین اېکنلیک.
[2] جیکـّک: جثه‌سی کیچیک، ایخچم.
[3] ابجیر: آیاق–قۆلی تېز، تېز حرکت قیله آله‌دیگن؛ اېپچیل، چقـّان.
[4] یولقیماق: تارتقیلب اوزیب آلماق، سیلتب تارتماق، یولیب تشله‌ماق، یولماق.
[5] خۆرسینماق: بیرار غم، تشویش و شو کبیلر طفیلی آغیر نفـَس چیقرماق؛ اوف اورماق.
[6] ایشقـَله‌ماق: ایکـّی نرسه‌نی بیر–بیریگه سورکه‌ماق؛ قۆل بیلن قتـّیق باسیب سیله‌ماق، اېزماق

www.ezgu.org

یاشنی اریتدی. چوقور آه تارتیب بوریشیق[۱]، تېرلب تورگن یـلتیراق یوزیگه قؤل تارتیب قؤیدی.
بَیرەم تاغه اېسه بؤیچن[۲]، یوزیلری إیچکریگه چؤککن، سهل تؤلەدن کېلگنراق، تؤشلی[۳]، گـَودهلی، کؤزلیگی‌نینگ[۴] تېپەسیدن تیکیلیب قرەیدی، شوندن کؤزلری خیرەلشگنینی بیلسه بؤلەدی. بیر آز بوکچەیگن[۵]، اجین باسیب کېتگن یوزلری بؤزەریب تورر؛ پېشانەسی تیریشگن[۶] آقفینه آدم. هر دایم ساقالینی قیرتیشلب[۷] یورەدی. اېرَن–قـَرن[۸] جان قولاغی بیلن حقیقي اؤرتاغی‌نینگ سؤزلرینی تینگلب تورگن بَیرەم تاغه تاماغینی قاقیب، یؤتەلیب خیرلله‌گن تاووشینی صافلەدی:
– کؤنگلینگ بوزیلیب، بېزاوته بؤله بېرمه دؤستیم قدم، حق اَیتەسن بیلیب توریبمن، نیمه هم قیله آلردیک، کؤپنی باشیگه کېلگن سودا اېکن؟! –دېب یورەگینی کؤترگن بؤلدی. «تقدیرنی تدبیر قیلیب بؤلمەیدی»؛ قاچیب قوتیله آلمەیمیز، بـَری بیر یازیلگنی بؤلەدی، دېب تصدیق معناسیده باش اېرغیتیب قؤیدی. قدم بابا:
– شوندەی دېیسن–و، یېتیم، یېسیر، گؤدک، چال، کمپیرلر، اؤق و بمدن قانیگه قاوریلیب اؤله بېرسه، آز اېمس، کؤپ اېمس قیرق ییلدن آشەراقدیر که احوالیمیز شو! قاره بخت آدملر اېکنمیز برادر. نظریمده یېر آغیز آچگن، آذوقەسی انسانلر اېتی بؤلیب قالدی–یو، سیره تؤیمەیدی زمین آدملر گؤشتیدن؛ مینگ–مینگ بېگناه

[۱] بوروشیق: اجین باسگن، بوروشگن؛ سووی قاچیب قالگن، بوجمەیگن؛ بورمه، قت.
[۲] بؤیچن: بؤیلی، قدّی بلند؛ بؤیدار، ناوچه.
[۳] تؤشلی: تؤشی، کؤکرەگی بؤلگن.
[٤] کؤزلیک: عینک.
[٥] بوکچەیماق: یېلکەلری چیقریب، کؤکرەگینی ایچیگه آلیب اېنگشماق؛ بېلینی، کؤکرەگینی کؤتره آلمەی اېنکەییب قالماق، قدّی اېگیلماق.
[٦] تیریشگن: اجین باسگن.
[٧] قیرتیشلەماق: یخشیلب، تاپ–تازه قیلیب قیرماق؛ بەتمام، سیره قالدیرمەی، تگ–توگی بیلن یؤق قیلماق.
[٨] اېرَن–قیرَن: تانگدن انچه کېین، به فرصت، اېنەغەنین.

www.ezgu.org

انسانلرنی إیچیگه تارتیب کېتگنی–کېتگن. بو نیمه کۉرگولیک؟!! کونی کېچه مَچیتگه باردیم، تومنات آدملر تۉپلهنیشگن ایدی. جماعت نمازینی اۉقیشدن بورون ملا وعظ قیلدی منبردن توریب.

– نیمهلر دېدی مولـله؟ –سۉرهدی بیَرهم.

– نیمه دېردی؛ «الله یۉلیده جهاد قیلینگیز، پارتلهتینگیز، منه جنت اېشیکلری شهرلریمیزگه کېلیب قالدی. نریگی دنیاده سیزنی اللهنینگ مکافاتی کوتهدی. یېتمیشتهدن حور و غلمان خذمتینگیزده بۉلهدی...» –دېگن گپلرنی اَیتیب، برچهنینگ حسّیاتینی قۉزغب ییغلتدی. مېن اېسه حیران قالدیم، مینگ ییللردن بېری آته–بابامیز مسلمان کېلگنلر خداگه شکر. مونداق گپلرنی بیز اېشیتمهگنمیز... نماز–نیازیمیزنی قیلیب یورگن عادي بندهلری بۉلگنمیز، –حیرتی آشیب، کۉزلری چیققودېک بۉلیب، غضبله گپیریب بېردی.

– توبه–توبه، اۉزی اسرهسین بونقهلردن. بوندن بېش بدترینی اېشیتسنگ بیزنینگ محلهگه کېل اۉرتاق. نیمهسینی اَیتهسن؟ اوییمیز کویدی دۉستیم قدم، –دېب ایدی که، قدم بابا درداشینینگ سۉزینی آغزیدی یولدی. گپ–گپگه اولهنیب، توگهمسدن داستان کېتیدن قیغولی داستان باشلهنیب کېتهییدی.

چمن خاله صُفهچهنینگ بیر چېتیده اۉزینی اېلییب، قیمیر اېتمهی، جیم، قولاق سالیب اۉتیرر، لبلرینی سهل–پل قیمیرلهتیب قۉیردی. چمن خالهنینگ دردی قۉزیب دۉریللهگن تاووش چیقریب یوم–یوم ییغلهییدی. خالهنینگ کۉرگن–کېچیرگنلری بولرنیکیدن هم اۉتیب کېتگنگه اۉخشهیدی. باشیگه توشگن اۉلیم–یېتیم، ماتم و مصیبتلریدن کۉزلرینینگ تېگرهسی کۉکریب، ایچکریگه چۉککن... ایکّی سۉزیدن بیری اۉغلی بهادرنی اۉیلنتیریش بۉلیب قالگن. ینه شوندن گپ باشلرمیکن دېسه، یۉق، باشقه نرسهدن گپ آچدی خاله. چمن خاله بیردن گپگه قۉشیلیب، اۉتگن تون

www.ezgu.org

کؤرگن توشینی گپیره کبتدی. درد و الملری اېسیگه توشیب، سؤزی‌نینگ اداغیده «یازیق[1]!» ایکن شؤر پیشانم، –دېب قؤیدی.

تیلینگ آغزینگده تیبره‌نیشگه توشدی خاتین بیر نرسه دېماقچیمی‌سن؟ قنی گپیر چی آنه‌سی، –دېیه خاتینیگه سؤز بیردی قدم بابا. خاله، کؤرگن توشینی منه بونده‌ی حکایه قیلدی:

– ایشانه بېرینگ چال! مېن کؤرگن توش هر دایم اؤنگیدن کېلگن، –دېدی–ده، اوچمه–اوچ بؤلیب تورگن آیاق کییمینی إیریم[2] سَنب، یاقه‌سیگه «توف–توف»له‌گنچه کاووش پایلرینی تؤغریلب قؤیدی، –توش کؤرییمن ایکن، توشیمده حاولیمیزنی تؤلدیرگنچه برگ یازیب تورگن آلیچه درختیمیز آپـّاق بؤلیب قیبغاس[3] گـُلله‌گن‌میش. حاولیمیز تؤله قیزیل گـُلگه بورکنگن‌میش. تؤلین آی یالقینلریگه[4] چه‌ییلگن گـُللر بیرم اؤزگچه توس آلگن که، آیتیب ادا قیله آلمه‌یسیز. چیراییدن بغری دلینگیز آچیلیب، کؤزیز قوونب[5] کېته‌دی. قره‌ب، تیلموریب اولرنینگ الوان، قیزغیمتیر[6] رنگلریدن تویمه‌یسیز. کون اؤرته ایمش، نېگه‌دیر کؤزلریمگه غلطی‌راق کؤرینه‌یپتی غاو گـُلله‌گن آلیچه درختیمیز. نیمه حکمت؟ –دېیه یقیندن تیکیله‌من چېچکلب کېتگن آلیچه درختیگه. نې کؤز بیلن کؤره‌ی که، آلیچه درختی‌نینگ

---

[1] یازیق: ۱. گناه. ۲. یاییلگن، آچیلگن، تؤشلگن، کېنگ، اېنلی، یاییق. بو یېرده بخت‌سیز، یامان، قاره‌بخت معناده یوریتیلگن.

[2] ایریم: بیرار مقصد، نیَت بیلن قیلینگن خرافي تدبیر (مثلاً، تؤیدن یخشی نیَت بیلن بیرار نرسه آلیب کېتیش؛ درد–بلانی قـَیته‌ریش، زیان–زحمتدن، کؤز تېگیشدن سقلش اوچون بیرار نرسه‌نی باشدن اؤگیریب تشلش و باشقه‌لر).

[3] قیبغاس: همه‌سی برابریگه، یاپپه‌سیگه، شیغه؛ عینی، اوجی؛ جدّي روشده، قتـّیق؛ شاوقین–سورون، چوواس.

[4] یالقین: یانه‌یاتگن نرسه‌دن کؤتریلووچی النگه؛ یاروغ، یاغدو، شعله، نور.

[5] قوونه‌ماق: خورسند، شاد کیفیتده بؤلماق.

[6] قیزغیمتیر: قیزغیش.

www.ezgu.org

تنه‌سیدن یوقاریگه قره‌ب الله قَیسی قاره قلین چیگیرتکه[1] سیمانلر اۉرمه‌لب بارماقده. سان–سناقسیز قاپ–قاره چیگیرتکه سیمانلر اش–پش دېگونچه آپـّاق شوگینه تۉپ–تۉپ بۉلیب آچیلگن درخت گـُللرینی ییب، یلمب تشله‌دی. آلیچه درختیمیز یالانغاچله‌نیب غریب‌گینه احوالگه توشیب قالدی. بیر پسده کۉرکی یولینگن آلیچه آغاچی کاساوده‌ی قاره‌ییب کېتدی. قۉلیمگه سوپورگی آلیب، هَی–هَی‌لب، زار قالگور سه‌سیق قاره حشراتلرنی قوویب ساله‌ی، دېب تشلنه‌من، فایده قیلمه‌ییتی. آوازیم باریچه «یاردم قیلییلر!» دېب قیچقیره‌من. هیچ کیم دادیمگه یېتمه‌یدی. بولر قنده‌ی مخلوق، دېب قۉرقیب دغ–دغ تیتره‌یمن. آلیچه درختیمیز توگول حاولیمیزگچه تۉلیب کېتدی. نیمه دېگنیمنی اۉزیم یخشی توشینیب توریبمن. جین اورگور چالیم نېگه اېشیتمه‌یدی؟ –دېیه اۉزیمگه سوال بېره‌من. تورینگ چال! –دېب جانیم باریچه بقیره‌من. چال قولاغیمگه «شیطانله‌ییسن آنه‌سی، تۉغری یات»، –دېگن سۉز اېشتیلدی. بدنیم جونجیکیب، اویغانیب، سۉنگ اۉنگله‌نیب قره‌سم توشیم ایکن. «استغفرالله!»، اۉزینگ اسره تنگریم! –دېب جاییمگه اوزه‌له توشدیم. یوره‌گیم تۉلیب ییغله‌دیم. اۉنگیریم[2] بیلن کۉز یاشلریمنی اریتدیم. اېرته توریب خدا یۉلیگه، دېیه ایس چیقردیم و قۉشنیلرگه ترقتدیم.

۴

چمن خاله‌نینگ بو توشی قدم و بَیره‌ملر تاغه‌لرنی اۉیلنتیریب قۉیدی. «یاپیریم ای! بیر بلا بۉلمه‌سین تغین» –دېگن خواطرلی گپلر خاله‌نینگ ایچیدن اۉته‌ییدی. تیلیدن لاپ اېتیب چیقب کېتیشیگه سهل قالدی. قدم بابا و بَیره‌م تاغه‌لرنینگ قصّه‌سی هلی بېری توگه‌مه‌یدی... اولر اِیکّی ییلچه دیققه‌نفس بۉلیب، دردلرینی یازه آلمه‌ی

[1] چیگیرتکه: تۉغری قناتلیلر تورکومیگه منسوب، قیشلاق خۉجه‌لیک اېکینلریگه ضرر کېلتیروّچی حشرات؛ بلاخۉر، باسقینچی.

[2] اۉنگیر: ۱. تۉن و چاپان‌نینگ تیزه‌دن پستگی قسمی. ۲. اۉییلگن، چوقور جای؛ اۉییق.

www.ezgu.org

یورگنلری باعث خودّی مال بازارگه توشیب، سودالـَشه‌یاتگنلرگه اۆخشب، هواگه قۆل سیلته‌شیب نوبتی بیلن گپ قاتماقده‌لر ایدی.
قویاش قیزیب کېله‌یپدی. ساعت توشدن کېین ایکّی ایدی چمه‌سی. بیردن تی‌وی (تلویزون) برنامه‌سی تۆخته‌تیلیب، قۆقـّیسدن[1] ژورنالیست‌نینگ «شاشیلینچ خبر!» – دېگن اعلانی تلویزون پرده‌سیده کۆریندی. کېیتیدن ایسه:
– «حرمتلی وطنداشلر، بوگون ساعت ایکـّیده خدا و خلقیمیز دشمنلری قیز باله‌لر مکتبیده اولکن پارتلش صادر قیلیب کتـّه فاجعه یره‌تدیلر. بو مدهش واقعه‌ده یورتیمیزنینگ کېلگوسی مېوه‌لری بۆلمیش تۆقسانگه یقین ۱۶–۸ یاشگچه بۆلگن معصوم قیز باله‌لریمیز قربان بۆلدیلر. خبر تفصیلاتینی کېینگی کۆرستوولرده اعلان قیله‌میز. صبرلی بۆلینگیز، تۆزیم[2] بېرسین!» –دېیلدی مرکزي تی‌وی‌ده.
بو خبرنی ایشیتب تورگن قدم بابا، بَیره‌م تاغه و چمن خاله‌لر اونچه‌لر باشده عجب سینمه‌دی. سۆنگ بیر مونچه اۆتیب، «هر کونگی گپ، بیتمس–توگه‌مس داستان» دېییشیب، هیجاندن آیاق–قۆللری ساوویب، دانگ قاتیب قالدیلر. تلویزون پرده‌سیده کۆز کۆریب، قولاق ایشیتمه‌گن دهشتلی منظره: یاش‌گینه مکتب قیزلری‌نینگ قۆللری بیر یاقده ساچیلیب یاتیبدی، آیاقلری باشقه یاقده؛ اۆپکه، یوره‌ک، جگر، ساچ، کۆزلر، کاووش، مکتب قورال–انجاملری هر تامان تیتیلب کېتگن؛ و ایېنگ دهشتلی‌سی قیزگینه‌لرنینگ ساچیلیب کېتگن تنه اعضالری، درختلرگه ایلینگن، وحشتلی بیر منظره...
۵
بۆلیب اۆتگن وضعیتدن چمن خاله‌نینگ گېپیریشگه تیلی بارمه‌ی قالدی. آره‌دن بیر کون اۆتدی. بَیره‌م هلی یم شو یېرده دۆستی‌نینگ اوییده. ینه غم و غصّه، درد و

[1] قۆقـّیسیدن: هیچ کوتیلمه‌گنده؛ بېخواستدن، تۆسَتدن.
[2] تۆزیم: کیشی‌نینگ قیینچیلیک، کلفت، آغریق و شو کبیلرگه چیدم قابلیتی؛ چیدم، برداش.

www.ezgu.org

حال قیلیناماقده ایدی. صحبت اَوجیدن سهل پسه‌یرکن، چمن خاله بیر پیاله چاینی هوپلب توریب:

– آته‌سی! نیمه قیله‌سیز ایسکی الملرنی تازه‌لب، بهادرنی اۋیلنگ بهادرنی! عمرگه وفا یۋق. کۋره‌یپسیز امانت یشب کېلماقده‌میز. بهادرنینگ یاشی اۋتـّیزدن آشه‌ی دېب قالدی. بېش کونیم بارمی یۋقمی، آرزو–ارمانیمنی گۋرگه آلیب کېته‌من‌می؟! بیلمه‌دیم. شونی آیاغینی چتمه‌یسیزمی ایندی؟ بالم‌نینگ تۋیینی کۋریب قاله‌ی مېنم آنه بۋلیب، –دېدی خاله.

شوندن سۋنگ صحبت چمن خاله‌نینگ دېگنلریگه کۋچدی. آلدیندن گپله‌شیب یوریلگن اویلنتیریش مسأله‌سی تېزلشه‌یاتگن بۋلدی...

قوتلوغ نگارنی کۋز تگیگه آلیب قۋیگن چمن خاله اونی کېلین قیلیشگه ایندی عقلی یېتگنده‌ی. راضیلیکلردن سۋنگ قودهلیک إیپلری باغلندی. کېلیشوولر بجریله‌یاتگن بۋلدی. ایندی بو یاغی تۋیگه تردد. بهادر و نگارلرنینگ غایبانه اونشتیریش ایش و مراسملری بیتدی. ینه بیر هفته‌دن کېین بهادر جبهه‌دن–عسکرچیکلیدن تۋینی اۋتگزیشگه کېله‌دیگن بۋلدی. آته–آنه اینتیقلیک بیلن اۋغلی بهادرنی کوته‌یاتیرلر ایدی. عسکرچیلیکدن بۋشَـمه‌دی، مراسمگه قتنه‌شیش‌نینگ علاجی بۋلمه‌دی.

قوتلوق نگار و بهادرلر مجازی ترماقلر آرقلی بیر–بیری بیلن یازیشیب، گپله‌شیب، سېوگی–محبّت خیالینی سورماقده. بولر هلی جانلی دېدارگه اېریشه آلمه‌گنلر. خط و خبر، یازیشمه‌لر بۋلیب توره بېردی. عنعنوي تۋسیقلر سبب سېوگی شربتیدن قانیقیش یۋق... بهادر آته–آنه‌سی، یقینلری بغریده. ایکّی هفته اۋته‌دی کېته‌دی. بو یاغی، کۋریب قۋییلگن تیارگرلیکلر آرتیدن نوبت ایکّی قلبنی توتشتیریش، شادیانه کېچه، اۋیین–کولگیلر له تۋینی آمان–اېسان اۋتکزیش.

۶

www.ezgu.org

حاویلی برندەسی هر تور بېزەکلر ایله یسەتیب قؤییلدی. کویاو و کېلین‌نینگ یقینلری تؤپله‌نیشگن. تؤی بیلن باغلیق معرکه – قؤناقلرگه آش تارتیش، ساوغەلر بیلن سیلش و باشقه مراسم – بجا کېلتیریلدی.
تؤی اَوجیده. چیراق نورلری آستیده ایکّی کؤنگیل‌نینگ قاووشیش آنلری ایدی. همّه شاد و خورسند. کوی–قؤشیق، یاشلرنینگ مستانه کولگی ساچیب، رقصگه توشیشلری یورەک زنگینی یوویب کېته‌یپدی. برچه‌نینگ دوداقلری کولگی مزەسیگه چه‌ییلگن سیمان. حاویلی ایچیده کتـّـه–کیچیک یوزدن آشیق تؤیچیلر–و، مهمانلر حاضر و ناظر اېدیلر. ینگی کېلین و کویاوگه ایلیق سؤزلر، تیلک–ایستکلر اَیتیله‌یپدی. کېلین‌نینگ آته–آنەسی، قدم بابا، چمن خالەلر نگار و بهادرلرنی اؤرته‌گه آلیب اېسدهلیککه عکس آله‌یپدیلر. قدم بابا لبلرینی جفتلب:
«ایکّی قلدیرغاچگه اېزگو تیلک تیله‌یمن. فرزندلریمیزنینگ رزقی بوت[۱]، دسترخوانی تؤکین بؤلسین، آمین... عمرلری اوزون بؤلسین خداییم» –دېدی. چمن خاله سېوینچی إیچیگه سیغمەی بهادر و نگارنی بغریگه آلب، یوزلریدن چولپ–چولب اؤپدی.
سؤزلر اَیتر–اَیتیلمس بهادر و نگارلر تورگن ایوان آستیده گرمیلله‌گن مدهش پارتلش یوز بېردی. اؤیین–کولگی بیردنیگه عزا–ماتمگه اَیلندی قالدی. کېلگنلرنینگ یرمیدن کؤپی نابود بؤلیشدی چمەسی. قیامت قؤپدی دېیه وېرینگ. ییغیب، تېریب آلردەی احوال اېمسدی. یانیب تورگن چیراقلر اؤچدی. تؤیخانه‌نی قاپ–قاره تون چولغه‌دی. جانینی آلیب قاچگنلر بؤلگندیر... بیراو–بیراونینگ غیمیده اېمسدی. عینِ دمده شهرنینگ باشقه نقطه‌لریده، ولایتلر و بوتون یورتده قنچه‌دن قنچه پارتلش بؤله‌یاتگنی، کیم قنچه انسانلر قانی یېرنی قیپ–قیزیل قیلیب تشله‌یاتگنی یالغیز اؤزیگه عیان. بیر قره‌گنده بو اؤلیمستان یورتده عادّي واقعه‌گه اَیله‌نیب قالگن

[۱] بوت: تؤلیق، هیچ قنده‌ی کمچیلیگی یؤق؛ بې‌کم و کاست؛ یېترلی؛ تأمین اېتیلگن.

www.ezgu.org

شوندەی ماتم کونلرگه، ملهم بؤلگووچی هیچ کیم قالمه‌گنی شو دهشتلی پارتلشدن عیان بؤلدی ایدی. آمان قالگنلر جان هاووچلب قاچاقده ایدیلر...

اوچ کون اؤتیب قبرستان سَری یؤل آلدیم. گؤر اوستیگه گؤرلر قَـزیلیب، مزارستان کېنگه‌ییب، قبرلر کؤپه‌ییب کېتگن. قبرلر اوستیده تیکیلگن قیزیل توغلرنینگ[1] هیلپیره‌شیدن ساووققینه تاووش ینگره‌یاتگنده‌ی گؤیا. رزم سالیب قولاق آسگنلر خودّی مه‌یین إینقیراق، آه و ناله، داد و فریادلرنی اېشیتیشه‌یاتگنده‌ی. قبرلرده‌گیلر نظریمده گؤردن باش کؤتریب تورگن کبی. زمین اوستیده‌گی رنج و عقوبت یېر آستیده‌گیسیدن کم اېمس.

قره‌سم سؤل تامانیمده قطار کېتگن ینگی قبرلر توریبدی. هه، تؤغری تاپیب کېله‌من اېکن... اؤشه–اؤشه مکتب قربانلری مزاری... اېسیزگینه قیزه‌لاقلرنینگ قبرلری اوزره قیزیل یلاولر[2] تینمیسیز هیپلیره‌ییدی. تؤقسانگه یقین یاش‌گینه قیزلر، باله‌لر یاپـّه‌سیگه[3] هلاک بؤلگنلر... بیر زوم سکوت قیلدیم. آیاق اوستیده تېوره‌ککه کؤز ساله‌من. یوره‌گیم تؤلیب ییغله‌ی دېسم کؤز یاشیم کېلمه‌یدی. إیچیمده سوال اوستیگه سوال. قنی سؤراقلریمگه جواب؟ بو قیزه‌لاقلرنینگ قاتللری کیم؟ اؤلگن گؤدکلردن سؤره‌سم جیملیک. ساکن، ساووق قبر آستیدن جواب کېلمه‌یدی. باشیمنی چنگلـله‌گنچه کؤز اوزمسدن کؤککه اوزاق تېرمیله‌من[4]. یولدوزلرنینگ تونلری تینمه‌ی جیمرلشی[5]–یو، آنه زمینگه قره‌ب توریب جیلمه‌ییشلری[6] حسابگه آلینمَـسه، او یاقدن هم یعنی آسماندن جواب یؤق... چېکسیز کایینات و ماوي

---

[1] توغ: بَیراق، عـَلـَم، یَلاو.

[2] یَلاو: بَیراق، توغ.

[3] یاپـّه‌سیگه: همه‌سی بیر یؤله، همه‌سی بیردن؛ بوتونله‌ی.

[4] تېرمیلماق: کؤز اوزمسدن اوزاق قره‌ب قالماق، تیکیلماق؛ امید بیلن، بیرار ایچکی حسـّیات بیلن باقماق.

[5] جیمیرله‌ماق: مَیده تؤلقینلر بیلن قاپلنماق، موج اورماق؛ میلتیللب کؤرینماق، جلوه قیلماق.

[6] جیلمه‌یماق: تبسم قیلماق.

www.ezgu.org

آسمان هم يېتيم باله كبى يالغيز تشلب كېتيلگندەى گۆيا. زمين اَتلميش بارليقنينگ سۆليم بغريده بيزمى فقط تنها؟! دېيمن إيچيمده. باشقه سيارەلرده هم قاره كونلر بارمى، يۆقمى؟! او هم حاضرچه بيزگه قارانغى. شونيسى معلوم كه، يېرده بختلى يشەياتگن بار! بختلى يشمەياتگنلر اېسه سان–سناقسيز.

شوندەى قيليب، نگار و بهادرلرنينگ تۆيى، آرزو–ارمانلرى، سېوگى–محبت چۆغلرى منگو اۆچدى. ينگى اوى قوريلمەى–ياق، توبنگه چۆكيب كېتدى. آرزو–إيستكلر قاره چيگيرتكەلر باسگن آليچهلى حاولينى اېمس، قبرستاننى بېزەتيب قۆيدى. اولر بختنى قوچماق اوچون دنياگه كېليشگندى؛ قاره كونلر و قبرستاننى ساغينيش اوچون اېمس.

(قــيته إيشلنگن ورينتى)

۲۰۲۱/۶/۲۰

تورانتو، كانادا

www.ezgu.org

يرميمنى ايزلەيمن

www.ezgu.org

یرمیمنی ایزله‌یمن

کېلینگ باشده اۉزیمنی تـَنیشتیره‌ی. مېن دوکتور هولکر سینشته بۉله‌من. حیاتیم‌نینگ شوگینه یشیل فصلیده، یقین–یقینده باشدن کېچیرگنلریم‌نینگ بیر قـَتیمینی[1]، بیر شینگیلینی[2] حکایه قیلیب بېره‌یین؛ دردلریمنی بیر یازغیره‌یین، دېدیم.
بو گپلرنی اوییمدن، ایش خانه‌مدن، یقینلریم، دوستلریم دوره‌سیده توریب گپیره‌یاتگنیم یۉق. اۉته آغیر فضا آستیده، ساووق، جوده‌یم جومباقلی، ساکن و قۉرقینچلی بیر مکاندن توریب، إیچ دردیمنی سیز بیلن بۉلیشه‌یپمن.
اېر–خاتین ایکّـیمیز هم دوکتور بۉلیب شفاخانه‌ده ایشله‌یمیز. قیش آلدی هوانینگ کېسکین اۉزگریشدن کسللرنینگ سانی آرتیب بارماقده ایدی. شفاخانه‌میزده، دوکتور یېتیشمسلیگی بیلینیب توره‌دی. معاینه‌خانه‌میزگه؛ حتی که، اوییمیزگه هم کسللر کېلیشی‌نینگ کېتیتی اریمه‌یپدی. ایش ساعتلریمیز کۉپه‌یگن آنلر ایدی. دوکتور تېمور سینشته‌نینگ ایشی اۉته آغیر، او جراحلیک قیله‌دی. مېن اېسه بالەلر دوکتوری‌من. انترنېت صحیفه‌لرینی آره‌لب، جهان ایوانی طبابتیده یوزه بېره‌یاتگن ینگی‌لیکلر، واقعه–حادثه‌لرنی اۉقیب باره‌من. «کوید–۱۹» دېگن بلا دنیا

[1] قـَتیم: بیرار نسه‌نینگ بیر قتلنگن قسمی؛ کیچیک بیر قسم، آزگینه.
[2] شینگیل: اوزوم باشی‌نینگ بیر قنچه دانه‌دن عبارت شاخچه‌سی؛ بیرار نرسه‌دن قسم، آزگینه، بیر آز.

www.ezgu.org

ینگیلیکلریٖنینگ باشیده. عامهوي یېتکرمهلرنی بند قیلیب توریبدی. مجازي ترماقلرده قرمه–قرشی معلوماتلر بارگن سری تۆلقینلـَنیب، تۆر یایه باشلهگن بیر پـَیت ایدی. چیندنم دنیا بۆیلب بو ویروس یشین تېزلیگیده ترقهلیب بارماقده ایدی. بیز اویده عایله بغریده ایدیک. ابندی آدملر آرهسیده: «اۆلـَت[1] ترقه باشلبتی، ویروس ختایدن[2] کېلیبتی ابمیش! اوزاق–یقینلرده انسانلر توتدهٔی تۆکیلیب اۆلهیاتگنمیش»– دېگن دوو–دوو گپلر یوره باشلهگن کېزلر ایدی. دوکتورلر اللـــهقچان مسألهنی توشینیب، معمّانینگ تـَگیگه یېتگنلر. عادي آدملر آرهسیده قۆرقوو اورچیگن، وهیمه قۆزغالان سالماقده. کیمدیر اوندهٔی، کیمدیر بوندهٔی دېیشهدی. ایکـّیمیز هم اوییمیزده چقیریلمهگن قاره مهمان گپینی بیلگنلریمیزگه تـَیهنیب داستان قیلدیک...

شفاخانهدن قۆنغیراق قیلیشدی، ایریم جواب قیلرکن دقت بیلن ابشیتدیک... کسلخانهمیزده یوقیملی، خوفلی کسللیک کون ترتیبیگه چیققنینی خبر قیلیشدی. ضرور چاره–تدبیرلر کۆریش کېرهکلیگی همده ابرتهگه علمي مجلس بارلیگینی اَیتیب، بر وقتراق ایشگه کېلیشیمیزنی سۆرهشدی سیم قاقنن تامان[3].

ابرتهسی غیز ابتیب باردیک شفاخانهگه. علمي کمیسیونده موضوع تېورهگیده گپیریلدی...کون بۆیی کسل کۆرهمیز. نظریمده چیق–چیقلب تورگن ساعت میللری چرچاقدن زۆرغه سودرهلهیاتگندهٔی گۆیا. اۆشه کونی هوا ساووق، آسمان اوزره قاپ–قاره قـَلین[4] بولوتلر سوزهیاتگندی. قویاشنینگ آنده–ساندِه بۆزریشیدن فایده یۆق. اینجیق هوانینگ طعمی قاچیب، تومشیغی آسیلهنیب، کون آبدان ساویی

---

[1] اۆلـَت: آدم و حیوانلرده اۆلـَت تیاقچهسی قۆزغـَتهدیگن اۆتکیر یوقوملی کسللیک؛ کۆپلب یاکه یاپـّهسیگه اۆلیمگه سبب بۆلهدیگن کسللیک، مثلاً، وبا.

[2] ختای: چین مملکتی.

[3] سیم قاقماق: قۆنغیراق قیلماق، بیراوگه زنگ، تیلفون قیلماق.

[4] قـَلین: کۆندهلنگ اۆلچمی کتـّه؛ بیر–بیریگه جوده یقین جایلشگن، زیچ، تیغیز؛ توتش حالتلی، قویوق؛ کۆپ، مۆل.

www.ezgu.org

باشله‌گن پـیَتلر ایدی. تیریکچیلیک آدملرنی تین آلیشگه مجال بیرمه‌ییدی. دهلیزده بیتابلگنلرنینگ یاقیمسیز اینگراق تاووشی ایشیتیله‌دی. باله‌کَی‌لرنینگ قیی-چوو آوازی، خاتین-خلچنینگ غاوور-غوور گپلشیشی ساکنلیکنی بوزیب یوبارگن. کسللیکدن هم کؤره کمبغللیک، ناچارلیک بیمارلر یوزلریگه قلقیب چیققنی بیلینیب توریبدی. خیالیمده کسللر: «دوکتور آپه! اوّل قارنیمنی تؤیغیزینگ، کیین کسلیمیزنی دوالنگ» -دییه‌یاتگنده‌ی. یوره‌گیم غش تارته‌دی بو منظره‌نی کؤریب. ایچبوروغ[۱]، تاشمه[۲]، توماو[۳] اوشله‌گن کسللر کؤپراق کؤزگه چلینه‌دی. قؤلیده یاش باله‌سی، کلته-کلته یؤتـَله‌یاتگن خاتینلر صفی اوزون. ایسّیغی چیقیب، نفس آلیشی قیینلشگن بیمارلر هم کؤپه‌یه بارماقده ایدی. بوتون ولایتده اؤلیم اؤز کؤلنکه‌سینی سالیب توریبدی، آدملر آره‌سیده تلفاتلر بار...

ایشده‌میز، انچه‌گچه قالدیک شفاخانه‌ده اؤشه کونی. ایش ساعتلریمیز آشگن، خذمت قیلیب توریبمیز هر حالده. بیر هفته‌گه بارمه‌ی وضعیت کیسکینلشدی. احتیاط چاره‌لرینی کوچه‌یتیرگن بیر رژیمده کون بؤیی کسل کؤره‌میز. کسللر: «دوکتور آپه نسخه یازیب بیریدینگیز، ابندی دار-درمان پولینی قیردن قیله‌لیک؟!» -دیگنچه بیزره‌ییب، دادلب بؤزَریشه‌دی. قویاش باتیشگه بیر ساعتچه بار ایدی هلی. بؤساغه هتلب، تشقریگه چیقیشیم بیلن شهرده تونیکه[۴] ایدیشلرده ایسریق توته‌تیب، پول تاپه‌یاتگن بالەلرگه کؤزیم ایلیندی. عجیب بیر حالت! تؤقـّیز-اؤن یاشلر چمه‌سی یوپون کیینگن بیر باله کیله سالیب، توتب تورگن ایسیریغینی تیگره‌مدن آیلنتیریب،

---

[۱] ایچبوروغ: یؤغان ایچک‌نینگ یللیغلـَنیشیدن عبارت آغیر یوقوملی کسللیک؛ یوره‌ک بوروغ.

[۲] تاشمه: تشقی تأثیر یاکه ایچکی سببلر نتیجه‌سیده بدنده، شیلیق پرده‌لر پیدا بؤله‌دیگن خال-خال داغلر، پوفکچه‌لر، چیقیقلر.

[۳] توماو: ساوقاتیش، الرژي طفیلی بورون شیلیق پرده‌سی‌نینگ یللیغلـَنیشی و بونینگ نتیجه‌سیده بوروندن سوو آقیش کسللیگی؛ ریزش.

[۴] تونیکه: حلبی، میتل تورلریدن بیری.

www.ezgu.org

«خدا یۉلیگه بېرینگ بیر نیمه، ایسیریق مینگ دردگه دوا، اسپند بلا بند» –دېگنچه مېنگه تامان قۉلینی چۉزیب توریبدی. تنگه–تونگه اوزیش ایلینجیده باشقه ایسیریقچیلر هم یاپیرلیشیب[١]: «مېنی آدمیم، بو مېنی آدمیم نری تور» –دېیه بیر–بیری‌نینگ کۉکسیدن سوریشردی. بالەلردن بیر–ایکـّیتەسی:"منه بو یم ماسک، ماسکنی قۉچقاری مېنده–کو! آلینگ–اې، آلیب قالینگ کرونادن اَسرەیدی سیزنی؛ آنم ینگی تیکتیله، کرونانی تومشیغیدن آسمەی قۉیمەیدی» –دېیه قیچقیریب توریشیبدی. حالدن تایگن[٢] درجەده چرچه‌گنمن. ایشدن اویگه قـَتیشیم کېرەک ایدی.

کېچ پـَیت ساعت سکّیزگه یقین مېن تورموش اۉرتاغیم دوکتور سینشته بیلن خیرلەشیب، اوییمگه قـَیتیب کېلدیم. دوکتور نوبتچی بۉلیب شفاخانەده قالدیلر. قه‌یاققه قولاق آسمنگ ینه اۉشه–اۉشه «کرونا»، «ختای ویروسی» –دېگن گپ–سۉزلر تیللرده داستان. کتـّه–کیچیک‌نینگ آغزیده شو گپ. کیشیلر تلویزیون قرشیسیده یاتیب آلیب، بوتون دنیادن خبر تینگله‌شر، اېشیتگنلرینی باشقەلر بیلن بۉلیشر، بو خبر تۉغری، او ناتۉغری دېگن تارتیشوولی گپلر راسه قیزیگن بیر پـَیت. کیمدیر قۉرقیب وهیمه قیلسه، ینه کیمدیر «اسرەسه بلا یۉق، اسرەمـَسه پناه یۉق!» دېییشردی. همه هـَدیک‌سیرەب یشه‌یدی. آدم اۉز سایه‌سیدن قاچه‌یاتگن کونلر کېلدی باشلرگه...

اېرتەسی شاشیلینچ شفاخانەگه کېلدیم. ایشخانەمگه قـَیریله‌یـَپکن اېدیم هم که، جانیم جیمیرلب، سېسکه‌نیب کېتدیم. عمریمده بیرینچی بار تابوت کۉریشیم اېدی. اینیقسه ایکـّیته اۉلیکنی بیر پـَیتده شفاخانەدن آلیب کېتیشلرینی کۉریب، بوتون وجودیمنی قوتوغو[٣] چولغب آلدی؛ قۉرقووگه توشدیم. بونده‌ی یوقوملی کسللیک آدم

---

[١] یاپیرلیشماق: کۉپلشیب، گله بۉلیب کېلیب باسماق؛ هجوم قیلماق؛ کۉپلشیب کېلیب توشماق، یاییلیب ترقلماق.
[٢] حالدن تایماق: تینکه–مداری، سیلله‌سی قوریب، اۉلر حالتگه یېتماق.
[٣] قوتوغو: قیتیق؛ تېریگه، بدنگه بیرار نرسه‌نینگ تېگیشی، قیتیقلشی طفیلی یوزەگه کېله‌دیگن عصبي سېزگی.

www.ezgu.org

تنلَـمه‌یدی ایمسمی؟! غفلتده قالدینگمی اونینگ توزاغیگه ایلینیب، تاییب ییقیله‌سن. اۉنگلَـنیشینگ آسان کېچمه‌یدی... سۉنگ کېچ بۉله‌دی کېین.

اوییمیزده ایدیک، همان کوچه‌یتیریلگن بیر رژیمده ایشلب کېلماقده‌میز. بیر هفته اۉتر–اۉتمس ایریم دوکتور سینشته اۉزی‌نینگ بېتابلیگینی اَیتدی مېنگه. یوره‌گیم شووو ایتیب، رنگ و قوتیم اوچیب، قۉرقیب کېتدیم، یۉغ اېی؛ کۉرینیشینگیز یخشی آته‌سی، –دېدیم ایشانقیره‌ب[1]. و درّاو آله سالیب ایسیغینی اۉلچه‌دیم، قره‌سم ترما متر ۳۹ درجه‌نی کۉرسته‌ییدی. ایچیمگه شبهه یوگوریب، هیجان بوتون بدنیمنی چولغب آلدی. ایسیتمه‌لب‌سیز اۉتیب کېته‌دی، دېیه بیر پیاله موزده‌ی سوو کېلتیریب، پراستامول ایچیردیم. نې کۉرگولیک! قـَیسی تیل بیلن اَیته‌ی که، کۉپ اۉتمه‌ی شبهه‌لریم حقیقتگه اَیلندی. هه، قوریب کېتگور کرونا، هه کرونا! تیست قیلیب انیقله‌دیک بو آتی اۉچگورنی. دوکتوریمیزنی اوشلبدی ایکن کرونا. ایر–خاتین ایکـّی دوکتور بیر بۉلیشیب، درحال قۉشیمچه احتیاط چاره‌لرینی کۉره باشله‌دیک. دوکتور سینشته کېچیکتیرمسدن قرنتین رژیمیگه اۉتدی. قویاش تېگه‌دیگن بَر هوا بیر خانه‌ده جای سالیب، سویوقلیک بیره‌بیردیم. کۉکتلر، زیره، دارچین، جینسینگ، زعفران، زنجبیل، ایسپَرک، شیرین مییه[2]، لیمو، قلمپیر، انغیز[3]، مرچ، ریحان، عسل، قاو، یلپیز[4] و جاییگچه غمله‌دیک. اوزلوکسیز پرهېزانه آش–قـَتیغ پیتکیزیب توردیم کسلگه؛ کېیتینی اوزمسدن داری–درمانلرنی بیریشنی هم زۉره‌یتیردیم. نیمه قیلسم هم تأثیر قیلمه‌ییدی. ایریم ایسیتمه‌دن دیر–دیر تیترر ایدی، یخشی بۉلگنی اۉرنیده

---

[1] ایشانقیره‌ب: بیر آز ایشانیب، ایشانگنده‌ی بۉلیب.

[2] شیرین مییه: دوکـّکلر عایله‌سیگه منسوب، ایلدیزی صناعت و طبیاتده ایشله‌تیله‌دیگن کۉپ ییللیک اۉسیملیک؛ قیزیل مییه.

[3] انغیز (انغۉزه): هیدی سه‌سیق تاغ اۉسیملیگی، داری اوچون ایشله‌تیله‌دیگن گیاه.

[4] یلپیز: طبیات، عطارلیک و آذیق–آوقت صناعتیده ایشله‌تیله‌دیگن، سه‌برگ خوشبۉی کۉپ ییللیک اۉت‌سیمان اۉسیملیک.

www.ezgu.org

کون سایین آغیرلشه باردی. بوتون عایله‌میزنی اضطراب اۆز شکنجه‌سیگه آلگن آغریقلی دملرگه قاریلگنمیز. آته–آنه‌لریمیزگه خبر قیلیشگه کېچیکدیک؛ اولر قیشلاق، آلیسده توریشه‌دی. باله‌لرنی محافظتی کتـّه ایش بۆلدی مېنگه. شفاخانه باره‌یمی، باله–چقه‌گه قره‌یمی؟ بیر جانیم بیلن قـَی یاققه چاپریمنی بیلمه‌ی قالگنمن...

تۆرت قـَبتلی اویلردن بیریده یشه‌یمیز. وضعیتدن گمانلنگن قۆنی–قۆشنی بیزدن جیرکـَنه باشلشدی. همه نفرت اَره‌لش شبهه‌لنیب قره‌شه‌دی بیزگه. قۆلیمیزنی کۆکسیمیزده توتیب معامله قیله‌میز. محله‌داش، قۆنی–قۆشنیلریمیز مېندن اَینیقسه دوکتور تېمور سینشته‌دن شفا تاپگنلر. هر بیری‌نینگ دردیگه درمان بۆلگنمیز. باسیقلیک بیلن وضعیتنی کنترول قیلیشیمگه قره‌مه‌ی، قۆشنیلریمیز «بولرنی کرونا اوشله‌گنمیش...! کۆچسینلر، دَپ بۆلیشسین بوله!» –دېب یوریشیبدی. اولرنینگ «چیقسینله، کۆچسینله، بو یېردن کېتیشسین بولرا! شوم اایاغ اېکنله! بۆمـَسه...» – دېگن دغدغه‌لری اَوجیگه مینگن. آغیر بیر احوالده تۆشکده میخلـَنیب یاتگن اېریم دوکتور سینشته‌نینگ دردی زۆره‌یدی. کرونا کسل‌نینگ مغدیرینی قییه باشله‌دی. قۆشنیلرنینگ مشمشه‌سی یـَره اوستیگه گـَزه‌ک بۆلیب توشدی. اطرافده‌گی احوالنی کۆریب–بیلیب تورگن دوکتورنینگ یوره‌گی چۆکدی. «بولر کۆچمـَسه، کۆرپه–تۆشگینی کۆچه‌گه آته‌میز» –دېگن پۆپیسه‌لر ینگره‌ب توریبدی. باشیمیزگه خودّی آسمان قـَپیشگن‌ده‌ی گۆیا. کۆکدن لعنت یامغیرلری تینمه‌ی قوییله‌یاتگن سینگری بیر حالت حکمران اېدی.

... خیریت. وضعیتدن خبر تاپگن چیت اېل تشکیلاتلری بیزگه یاردم قۆلینی چۆزیشدی. شاشیلینچ چاره–تدبیرلر کۆره باشله‌دیلر. آذیق–آوقتیمیزنی یېتکزیب توریشدی. داریلر و کېره‌کلی چاره‌لر هم مهیا بۆلدی. حتی، اوییمیزگه جهازلر آلیب کېلیب، آکسیجن بیلن هم تأمینلشدی. «اۆزینگیزنی بای بېرمنگ دوکتور، یېنگیل

www.ezgu.org

کېچەدى، حياتگه اميدوار بۇلينگلر» -دېب كۇنگليميزنى كۆتريشدى كون باتردن كېليشگن مهربانليک تشکيلاتيگه علاقەدار شخصلر. دوكتور تېمور سينشته گپيريشگه تيلى ايلينمەيدى. اونگه هوا يېتمەيپدى. اۇزيم انگليسچەلب سۆراقلريگه جواب بېريب توريبمن. ايسيغى توشيب، كۆتريليب تورەدى. دوكتور سينشتەنى ۴۰ درجه تنه ايسـيّقليگى قاوجيرەتيب بارەياتير ايدى... اوييميزده كرونا كنترولدن چيقدى. ويروسنى قـَى يېردن يوقتيرگنينى بيلمەيميز. كېتمه-كېت دارى بېرديم، بير پس اۇتيب، ايسيغى ۲ درجه توشدى. بير اۇزيگه كېليب: «ايچيمده كېچەياتگن جريانلرنى گپيريشدن عاجزمن هولكر. حياتده اېنگ آغير آغريق كرونا آغريغى بۇلسه كېرەک. اېت و سويـگيمى قييمەلەگيچدن اۇتگزەياتگندېک، تنمده درد تويەمن» دېيه اېزيليب گپيردى دوكتور... اۇزيمنى زۆرغه توتيب توريبمن.

مېن حمايه چارەلرينى كۆريب، يريم كاسه سويوق آش ايچيرەى دېب آلديگه كيرديم. دوكتور سينشتەنينگ كۆزلرى جيققه ياشگه تۇلدى. دردلرينى تيلى اېمس قرەشلرى اَيتەيپدى. اونينگ محبتلى كۆزلرى سۆنيق[1]، اۇته سۆلغين[2]، ايچيگه نورەب بارەياتگن‌دەى. كۆزلرى اچّيق ياشگه تۇلگن دوكتور سينشته «هولكر! نخات كه مېن بو ياروق عالمنى ترک اېتسم، نخات مينگ بير چېچک آرزو-اميدلريمنى گۆرگه آليب كېتسم، نخات!!» دېدى مأيوس آهنگده مېنگه قرەب. ايچيمده ييغلب، درديمنى زۆرغه يوتيب توريبمن. كۆنگليگه مدار بۇلەيين، دېب تسلّى بېرديم. بالەلرينگيز ساغيندى، تېزليكده نصيب بۇلسه گُل‌دەى بۇلەسيز. ينه هميشەگيدېک جان و جگرلريميز، دۆستلر و اۇرتاقلرينگيز بيلن تۆپلەنيشيب، يخشى كونلرنى خوش قرشيلەيميز، دېب يوپـتماقچى[3] بۇلديم.

---

[1] سۆنيق: اۇچيق، سينيققن، سۆلغين؛ حرارتى، قۆرى كېتگن؛ بۇغيق، حزين.
[2] سۆلغين: سۆليق؛ اۇزينى آلديرگن، سينيققن، رنگى كېتگن، قوتى اۇچگن.
[3] يوپتماق: ييغلشدن تۇختتماق؛ آووتماق؛ قيغو-الَمينى يېنگيللتيشگه اورينماق، تسكين بېرماق.

www.ezgu.org

اوییمده‌من... سۆنگ مېن قازان–تباقلرنی یووه‌ی، دېب آشخانه‌گه باردیم. یېر و کۆک جای بېرمه‌ییدی. خانه‌مگه کیریب آلدیم. ناچارلیکدن یوره‌گیم تۆلیب ییغله‌دیم؛ کملیگیم کېلدی. قۆلیمدن هیچ نرسه کېلمه‌یاتگنیمدن اۆکسیندیم. وضعیتگه داش بېره‌المه‌ی، سېزدیرمسدن اوینی ترک اېتدیم. آچیق هواده بیر پس اَیلندیم، سۆنگ اوییمگه قـَیتیب کېلدیم، خانه‌مگه کیریب، ینه تۆییب–تۆییب کۆز یاشی قیلدیم. اوییمیز انجاملری تیلگه کیرگنده‌ی، بیر ناخوشلیکدن درک بېریب توریبدی نظریمده. خانه‌لر هواسی بۆغیق و آغیردن آغیر؛ ساکنلیک چۆککن. بویوم–انجاملریمیز نوحه قوریب، عزا توته‌دیگنده‌ی گۆیا. اۆلیم دېرزَه‌دن تیشلرینی شقیرده‌تیب توریبدی. حیات اَیریلیق کویینی چله‌یاتگن مثال. دوکتور سینشته‌نینگ کۆنگلی چۆکمه‌سین دیبه، یوزلریمگه تۆر یایگن مصیبت شریه‌لرینی یشیریشگه اورینه‌من. هلی دوچ کېلمه‌گنیم قاره کونلر مېنی سۆراققه توته‌یاتیر اېدی. کېلهجک مېنگه هلی قـَیده‌سن...؟ دیبه‌یاتگنده‌ی. بو جمعیتلرده اینیقسه یتیم باله‌لی خاتین ذاتی بختیلی یشب کېتیشی ممکن بۆلمه‌گن اِیشلردن اېمسمی؟! یامان کون کېلمه‌سین، دېیمن. اگر بیر کار–حال یوز بېرسه بارمی... قدر و قیمتیم سینیب تمام بۆله‌من. بلکه کیمگه‌دیر کېره‌ک بۆلرمن، هه کېره‌ک! کېره‌کمن فقط اېرککلرنینگ قوچاغینی ایسیّتیش، لحظه‌لیک شهوتینی قاندیریش اوچون، اېرمک اوچون کېره‌کمن... یتیم باله‌لریم چی؟... قالگن عمریم مېنی خودّی شکنجه‌گه ساله‌یاتگنده‌ی. خیاللریم، هلی بولر حلوا! –دېدی مېنگه... دردلریمنی ایچیمگه یوته‌من... «اۆلیب–اۆلیب تیریله‌من» دېگنلری شو بۆلسه کېره‌ک. دوکتورنینگ جانی مېنینگ ایچیمده. بو جان ایچیمده ساویمه‌سین دېیمن؛ بو جان کۆز اۆنگیمده به‌تمام اوزیلیشدن قۆرقه‌من... مېنی امیدسیزلیکدن باشقه نرسه اۆزیگه یۆلتمه‌ییدی. اۆزینگدن باشقه هیچ کیم سېنی اېشیتمه‌یدی؛ نه چاره قیله‌یین! آسمان بلند یېر قتـّیق. اېنگ آغیر باتگنی هم انه شو یالغیزلیک اېدی مېن اوچون.

www.ezgu.org

اویقیم قاچگن، قیغوگه قاریلیب یاتیب‌من، توز تاتگیم کېلمه‌یدی. باله‌لرنینگ ایزّی–چوولری ایچ و بغریمنی اېزیب بارماقده. تالیققنیمدن بیر پـیَت کۉزیم میزغیبدی. توش کۉرییمن. توشیمده باله‌لیک قوچاغیگه آتیلییمن. الغاق–دالغاق توشلر توفانی ایچره الجیره‌یله‌یمن، تلپَسه‌لنه‌من. کییم–کېچکلریم، کۉرپه–یاستیقلر بیلن آلیشه‌من. «اېشیتمه‌یپسیزمی؟ شونچه چقیره‌من نېگه تاووشینگیز چیقمه‌یدی آته‌سی! قۉللرینی بۉینیمگه یاستیق قیلگن دوکتوریمدن درک یۉق. قاره باسدی... اېی اېی؛ وادریغ! کۉرینمس قاره قۉللر حاصلدار درختنی ییقیب، ایلگیمده‌گی قیپ–قیزیل آلمه‌نی» یولقیب کېتدی. اویقیمنی نریگه سوریب، اۉرنیمدن سپچیب توردیم. قره‌سم یانیمده هیچ کیم یۉق. یاستیغیم‌نینگ یریمی بۉش. یاپیریم ای! دېیه یاقه اوشله‌دیم. ینه توشلریم‌نینگ دوامی اېسیمگه کېله باشله‌دی. آپه–سینگیللریم، بۉیداش دوگانه‌لر ایله «یشین–یشین»، «خاله–خاله» اۉینه‌ماقده اېکنمیز توشیمده. یخشی کۉرگن قۉغیرچاغلریم بیلن مستانه اۉینه‌ییمن. باله‌لیک سلطنتی اوستیده حکمران‌من. «باله‌لیگیم پاشالیگیم» –دېگنلریدېک. توشیمده بېخواستدن قۉغیرچاغیم قنی؟! کیم آلدی قۉغیرچاغیمنی؟! –دېب داووشیم باریچه قیچقیرییمن؛ تاماغیم ییرتیلگودېک بقیرییمن اېکن بیلسم. باله‌لریم بیلن اویده یالغیزمن، یالغیز.

عمر یۉلداشیم بیر هفته‌دن بویان شفاخانه‌ده یاتقیزیلگن. باله‌لرنینگ نان و آشینی بېرگنی اویگه کېله‌من و ینه شفاخانه‌گه باره‌من. یالغیزلتمه‌ی، کۉز قاره بۉلیب توریمن. کېینگی پـیَتلری نفس آلیشی ینه–ده اۉته آغیرلشدی. ماسلمه یاردمیده قیینه‌لیب نفس آله‌دی. شو بوگون وقتلی‌راق اویگه کېتیب قالدیم. تورر جاییمیز بناگه قره‌ب قـیَریلرکنمن، باله‌لریم دېرزه‌لردن چوویللشیب،کۉزلری مۉلتیره‌ب ییغلب توریبدی. اویگه کیریب درّاو دېرزَه‌لرنی آچیب هوا المشتیردیم. باله‌لریمنی آووتدیم، یېدیردیم و ایچیردیم. اولر آته‌سینی ازّانچه ساغینگنلر. مېن اېسه آته‌نگیز بوگون،

www.ezgu.org

اېرته کېلەدی قیلیب، گۆدکلرنی یوپنتیرەمن. شو ذیل تون بؤلیب، کون بؤلیب عمر اۆتەیاتیر اېدی.
کونلری گرەنگسیب تالیققنیم باعث توندن هم اۆسانگنمن[1]. تون دېگنی مېن اوچون یالمانغیز البستی. تون بؤله بېرسه یورەگیم بېزیللەی بېرەدی. کونده معنا کۆپ اېکن. هر قـلەی ماما قویاش یوزینگه جیلمەیەدی؛ کۆچه بالەلری‌نینگ شۆخ-شۆخ اۆیین‌قیراق تاووشلری دردینگنی آلەیاتگندەی... کاشکی قویاش باتمسه، تون بؤلمسه، دېیمن ایچیمده. کۆنگلیم بیر قیلگه آسیغلیق. دوکتوردن خبر آلیش اوچون آرە-سیرەده شفاخانه بیلن باغلەنیب توریبمن. تونلر همان مېنی اېتیمنی قییمەلب قیناققه آلیب توریبدی. تانگ سحر اویغانیب کېتدیم. دېرزەلردن کۆچه بۆیلب تونگولەمن[2]... دوکتور سینشتەنینگ صلابت تۆکیب تورگن بۆییگه کۆزیم توشرمی دېیمن. ینه کېچ بؤلیب قالدی. مېنی اېزەیاتگن آنلر یقینلشماقده...
... قندەی اوخلب قالگنیمنی بیلمەیمن. تون یریم اویغانیب کېتدیم. کۆچه یاغدوسی‌نینگ یلـّیغی پرده آرتیدن اۆیگه توشیب توریبدی. ینه مېنی قاره باسگن اېکن، آغیر توردیم جاییمدن، تېبرەنگیم کېلمەدی. قرشیمده کتـّه آینه مأیوس قرەب توریبتدی. کۆزگو آلدیده توریب آلدیم. ایچکی کېچینمەلریم آینه یوزیگه بیردن بلقیب چیقدی. تۆزغاق ساچلریمنی ترەشگه حالیم بؤلەدی. آنم و بالەلریم بیلن قبرستانده توریبمیز. قبرگه قاره ساچلریمنی یاییب اېگیلەی دېدیم و، وجودیمنی وهشت، قۆرقوو چولغب آلدی. بو منظرەنی ینه ده کۆریشگه جرأتیم سیندی. بۆییم برابر کۆزگوگه مُشتیمنی سالدیم. آینه چیل-پرچین بؤلیب تۆکیلیب توشدی. آرتگه تیسَریلدیم. قرەسم دوکتور سینشته یاتگن تخت تۆشک بۆم-بۆش. یالغیز اۆزیم‌من ... تشقری‌نینگ بیر قـتیم یالقینی دېرزه تیرقیشیدن دېوارگه آسیلگن دوکتورنینگ

[1] اۆسانماق: تالیقماق؛ تالیب بېمار بؤلماق.
[2] تونگولماق: تیکیلیب قرەماق، حیرت بیلن باقماق.

www.ezgu.org

تصویریگه توشیب توریبدی. کؤرکم عکس شیشه آرتیدن صلابتله پارلب‌یپدی. کولگیچلری إیچیگه چؤغ سالدی. دېوارده‌گی دوکتورنینگ عکسینی آلیب بغریمگه باسدیم و هؤنگره‌ب–هؤنگره‌ب ییغله‌دیم. مېن بیلن دوکتورنی اجره‌تیب تورگن سیمان شیشه‌نی آلیب تشله‌دیم. صورتگه تیرمولیب آوازیم باریچه ییغله‌دیم.کؤزلریمدن آقغن دوو–دوو یاشلر دوکتور صورتینی هؤل قیلیب یوباردی. اچّیق کؤز یاشلریم کولیب تورگن لبلری‌نینگ سېوگی عمّانیگه غایبانه قؤشیلیب کېتدی. یوریب، اَیله‌نیب، توننی تانگگه اولب چیقدیم...

قویاش اېندی نور ساچه باشله‌گنده‌ی. آغیر وضعیتگه قره‌مه‌ی، آدملر تیریکچلیک ارابه‌سینی تېبره‌ته‌ی دېب شهر تامان حرکتلنماقده. کؤچه‌ده قـَیسی‌دیر باله‌نینگ: «آلیب قالینگ! ییریک–ییریک خانه‌گی، مزه‌لی سېمیز تاووق غله‌سی فقط مېنده! مېنده!!» –دېگن قیچقیریغی اینگره‌یپدی. ایرته‌لبکی چایگه چاغلـَنیشگه مجبورمیز. آته‌لری‌سیز باله‌لریم آوقتلنگیسی کېلمه‌یدی سیره. بیر پـَیت اؤغلیم: «آنه–آنه! تیلفونده «دوکتور هولکر سینشته‌نی چقیر دېیپتی کیم‌دیر» –دېدی. یا پیریم، دېیه یوگیره سالیب گؤشکنی قولاغیمگه توتدیم؛ سلاملـَشیب، جواب قیلدیم تیلفونده. تـَنیش آواز شفاخانه رییسی ایدی. «تقدیر ایکن؛ سیز اېندی شفاخانه‌گه کېلیب اؤتیرمنگ، علاجی یؤق. باله‌لرینگیزگه باش بؤلینگ، سیزگه تؤزیم بېرسین؛ صبرلی بؤلینگ. دوکتورنی قؤلدن بــــِی.....ر...دیک!»– دېگن ییغی اره‌لش آواز مېنی تیریکله‌یین اؤلدیردی. اؤشه پـَیت او ایمس، مېن ایدیم تابوتده یاتگن. بؤغزیم ییغیگه تؤلیب. اخخخخخخ! وادریغ! یاستیغیم یریم بؤلدی؛ بختیمدن ایریلدیم‌می هلی؟! اېندی یرمیمنی قـَیدن ایزلب تاپه‌من، دېگنچه چوقور آه چېککنیم ایسیمده...

منه اره‌دن بیر ییل اؤته‌ی دېب قالدی. سیزگه تـَنیشتیرگنیم اؤشه دوکتور هولکر سینشته بؤله‌من، منه یانیمده بیر قیز، ایکـّی اؤغلیم و آنه جانیم توریشیبدی. هوا ساویی باشله‌یپدی. بیر–ایکـّی ساعتلردن کېین قویاش اُفـقده باش قؤیه‌دی.

www.ezgu.org

اوییمیزگه قـَیتیشگه ناچارمیز. بیز شو لحظه دوکتور تېمور سینشتهنینگ سۆنگگی منزل و منگو مکانی اوزره کۆزلر تۆله یاش آیاق اوستیده توریبمیز. دیدار قیامتگه قالدی، بو بارسه کېلمس جایگه اوچته بالهمنی یېتکلب کېلدیم. تۆرتاولـَشیب قبرنی قوچاقلهیمیز؛ ییغلهیمیز، قبردن تاووش کیلمهیدی. بالهلریمنینگ «آته جان!!!» – دېگن آوازینی هیچ کیم اېشیتمهیدی اېندی. غریب سینشتهمیزدن درک یۆق. اونینگ مزاریگه اوشاق تاشلر اېمس، یورهگیمنینگ قۆری، درد و غمینی یاغدیرماقدهمن. الوداع دېیمن دوکتوریم! الوداع!!!

شولرنی سیزگه حکایه قیلیب بیررکنمن، سنشتهم قبرینی یالغیز قالدیریب کېتیشگه مجبورمن اېندی. مَیلی مېن دربدر بۆلهی، یششگه محکوممن. سېن اېسه منگو آرام آل دوکتوریم!

اۆقیگنینگیز حکایهنی مېن انه شو منزلدن، قبرستاندن توریب، کۆز یاشگه کۆمیلگن حالتده سیزگه گپیریب بېردیم. خاتین لعنتلنگن بیر جمعیتده مېنی نیمهلر کوتماقده بیلمهیمن. بیراق اۆزیمنی قاره قرهشلرگه قربان قیلمسلیککه تیریشیب کورهشهمن. بالهلریم حقی حرمتیگه مېن جوابگرمن، فقط مین. سۆزیمنینگ سۆنگگیده بیز کۆرگن داغنی سیز کۆرمنگ... دېیه برچهگه اېنگ اېزگو تیلکلر تیلب، خیرلشهمن.

خدمتگارینگیز، دوکتور تېمور سینشتهنینگ نامراد هولکری

www.ezgu.org

اۉلماق آسان ایمس

www.ezgu.org

اۉلماق آسان ایمس

تۉرت خاتین آلیب، کېیینگیسیگه اویلـَنه‌من، دېب تورگن آلتمیش بېش یاشلی ساپه-ساغ ظاهر اَبه، قۉققیسیدن کسل بۉلیب قالدی. بای-به‌دولت، کېلیشگن آدم‌نینگ ساغی هم کسل-بېماری هم مبادا اۉلیب قالسه، اۉلیگی هم قدرلی بۉلرکن. ظاهر ابه‌نینگ احوالی کون سایین آغیرلـَشه باردی. داکتر، اېمچیلیک یېتمه‌گنی‌دېک، ملا، پالچی، قاقیمچی و بخشیلرنینگ کېتی اوزیلمه‌یاتگن بۉلیب بۉلدی. ایسیریقلر توتـَتیلدی. ایس چیقریلدی. ایسّیق-ساووق، اچّـیق-چوچوک آش-قـتیق یېدیردیلر. ایسیتمه‌سینی توشیریش اوچون منگله‌ییگه هۉل رۉمال قۉیلدی. ظاهر ابه ایسیتمه‌نینگ زۉریدن الجیره‌ماقده ایدی...

بیر هفته اۉتدی، اۉنگلنمه‌ییدی. صدقه‌لر اولشدی، اېل دعاسینی آلیش اوچون اولکن داش قازانلرده خیرات آشی پیریشماقچی بۉلیشدی. لنگیلـله‌گن اۉچاقلر اوستیده آسیلگن قازانلر بیقیرله‌ییدی. ارباب، یاش اولوغلر کسل‌نینگ تېگره‌سیده «یره‌تگن‌نینگ حکمی؛ دردینی بېرگن دواسینی هم بېره‌دی.» -دېیییشیب یوره‌ک کۉتریب، کۉنگیل آلیشه‌ییدیلر. ظاهر ابه سۉزدن قاله یازدی. امیدینی اوزگنلر بۉلدی. کۉپ اۉتمه‌ی، بېمارنینگ کۉزی آچیقلیگیده اونینگ مال و مُلکی اوستیده‌گی دعوالر هم باشلـَنیب کېتدی. اۉغلی یۉق ظاهر ابه قیزدن هم قیبیلگندی. خاتینلری‌نینگ اۉز

www.ezgu.org

ارا مشمشه‌لری بارگن سری زۉره‌یماقده ایدی. کونداشلرنینگ بیر–بیریگه اَیه‌مه‌ی تاش آتیشلری اَوجیگه آله‌یپدی. ساغلیغی چۉکیب، توشککه میخلـَنیب قالگن ظاهر ابه‌نینگ بیلگنلری ایچیده. تیشینی گز–گزلـَته‌دی–یو، فایده‌سی یۉق. ظاهر بای‌نینگ ایچیدن: «اخ نیمه قیله‌ی؟! بو مېکه‌جینلرنینگ ابندی تابینی آلالمه‌یمن–ـه!» –دېگن کېچینمه‌لر اۉته‌یاتگنی کۉزلریدن بیلینیب توررردی. لبلریدن همیشه‌گی‌دېک سۉکینچ سۉزلر گـُلـلـَمه‌یپدی. چېرتیب–چېرتیب ساووره‌ی دېسه، تاووشی چیقمه‌یدی. ظاهر ابه‌نینگ قانی قـَینب، غضبی تاشیب، تیشلرینی زۉرغه غیچیرلته‌دی و اوستونده آسیلگن قیزیل قمچیگه تیکیله‌دی، نې قیلسین که غیشت قالیبدن کۉچگن. «هیچ بۉمه‌سه قمچینی آلیب یانیمگه قۉییله برکه تاپگورلر» –دېگولیک گپینی تیلیدن تشقریگه چیقره آلمه‌ی، کۉزیگه یاش قـلَقدی.
ابه‌نی دورکون–دورکون اویلر و دُرِ دَوران خیاللری آلیس–آلیسلرگه آلیب کېتدی. اۉتمیشی‌نینگ قیرق ییللیک حیات داستانینی سۉلغین باقیشلری اَیته‌یاتیب توریبدی. یېنگ‌سیز چاپان کییب، یاغاچ ارابه مینیب، بارسه–کیمسگه روانه بۉلیشینی خیالیدن بیر–بیر اۉتکزه کېتدی. قیلگنیدن قیلمه‌گنلری هلی کۉپ؛ مۉل مراقلی کونلری بېلیدن چاپیلگن‌دېک گۉیا. اولرنی بیر–بیر اَیتیب توگـَتیشگه نه وقت بار، نه کوچ. دردی نـَفـَسی ایله اۉره‌لیب، پارتلب تشقریگه آتیلگودېک...
ظاهر ابه سینیق کیپریکلرینی یاپماقچی بۉلدی–یو، مداری یېتمه‌ی، کۉزلریدن اچّیق و ساووق یاشلری یوزلریگه دومه‌لب توشدی. اۉلیم بیلن آلیشه‌یاتگن کسل غیرتی جۉشیب، اۉرنیدن توره‌ی، دېب قۉزغالدی؛ بیراق کوچی یېتمه‌ی، ینه ناچار اۉنگ تامانیگه یانباشله‌یدی. هوشیده‌می، اوخله‌یپدی‌می، بیلیب بۉلمسدی.
سهل قیمیرلب کۉزینی آچدی. شونده‌ی‌گینه کۉز اۉنگیده بیر قاره قۉنغیز تۉپ یـَسب، جان–جهدی بیلن اونی پستلیکدن تېپه‌گه آلیب چیقیشگه تیریشه‌یاتگندی. رزم سالیب قره‌سه، اوسته‌کار قۉنغیز مهارت بیلن اۉزیدن ییگیرمه برابر کتـّه‌راق قیلیب

www.ezgu.org

تۉکیس یسه‌گن کاپتاکنی[۱] منزیلگه یېتکزمه‌ی قۉیگیسی یۉق. قۉنغیز اۉز قۉلی بیلن پیشیتیب یسه‌گن دومه‌لاق تۉپنی سهل سیلجیتیب، جاییدن آزگینه جیلدیره‌دی–ده[۲]، آغیرلیک قیلیبمی توتیب توره آلمه‌گچ، اوستیگه اغه‌نب توشه‌دی. بو وضعیت ظاهر ابه‌نینگ کۉز اۉنگیده کۉپ باره تکرارلندی. شو تاپده او باسیب اۉتگن یۉللری و کېچیرگن عمرینی شو منظره‌گه قیاسله‌گن بۉلسه عجیب‌مس. تغین اویاغینی اۉزی بیله‌دی.

کسل‌نینگ جان کویَرلری تېزراق توزه‌لیب کېتسین اوچون شفا سۉره‌ب، خدا یۉلیده بیر جانلیق هم سۉییشه‌دی. قاری‌لر کېلیشیب، قیزیل بخمل کۉرپه‌چه اوستیده، قرآن آچیشیب، باش تېبره‌تیب، تاماغینی قیرگنچه تلاوت قیلیش بیلن بندلر. بیر سیدره ختم توگه‌گچ، قاری‌لر آیاق یازیشدی. ملالر کۉپراق تۉیده حرمت قازانیشه‌دی. قـَیتیشیب ینه تلاوتگه توتیندیلر.

قیشلاققه خیرات آشیگه خبر ترقـَتیلگن. محلله‌نینگ کۉزگه کۉرینگن آق‌ساقال، کۉک‌ساقاللری کیریب کېله‌بېردی. مهمانلر آداب بیلن کۉرپه‌چه‌لر اوستیده اۉتیریشر، بیر–بیرلریگه باش ایرغیب، کۉز سوزیب سکوت سقله‌شر و هر نېچه‌ده «اي یره‌تگن ایگم اۉزینگگه شکر!» –دېیه قۉللری بیلن ساقاللرینی معنالی توتملب قۉییشردی.

بیر آز اۉتیب، دسترخوان تۉشلدی. اوّل قاری‌لرنینگ قۉلیگه سوو سالینیب، اَریتیشگه چاچیقلر توتقزیلدی. یۉل–یۉل شال دسترخوانده بۉسیلـه‌گن بوغذای نانلری اوشـَتیلدی[۳]. کتـّه–کتـّه تـَبنگلرده دماغنی قیتیقله‌یاتگن پالاو تۉره تارتیلدی. سۉنگ چینی کاسه‌لرده بوغی تاوله‌نیب ترله‌یاتگن قۉی گۉشتیدن کاسه‌لرده شۉروه کېلتیریلدی. ابه‌نی کۉریشگه کېلگنلر شۉروه‌نی مزه‌لتگنچه، شۉرپه–شۉرپه ایچیب،

---

[۱] کاپتاک: تۉپ؛ دومه‌لاق اۉره‌م، ایرغیب آتیله‌دیگن نرسه.

[۲] جیلدیره‌ماق: آز مقدارده آقماق، میلتیره‌ب توشماق؛ آزگینه حرکتگه توشماق.

[۳] اوشتماق: بۉلک–بۉلک قیلیب سیندیرماق، میده بۉلکلرگه بۉلماق، اجره‌تماق، سیندیرماق؛ اورماق، اوریب پرچه‌له‌ماق؛ بیریک پولنی شو قیمتده‌گی میده پوللر بیلن اَییر باش قیلماق، میده‌له‌ماق.

www.ezgu.org

یاغلیق‌قینه اِپتینی یپیشه‌یاتیر ایدی. سویـَگینی چـَینب، ایلیگینی قۉلی کیپگه قاقیب لوقـّه–لوقـّه یوتیشردی؛ سۉنگ لب و لونجینی یلتیره‌تیب، قۉلی‌نینگ یاغینی ساقاللریگه ایشقب، گـَلمه–گـَلیگه فاتحه‌گه قۉل کۉترردیلر. آخرده ختم پولینی آلیشیب، تورنه قطار بۉلیشیب ظاهر ابه‌نیکیدن چیقیشب کېتیدیلر. ملا حسین هم کېینگی ختم وقتینی اَنیقلب، رېجه‌لب آرتگه قـَیته‌دی...
نیمه بۉلدی–یو، اوزاق یاتیب قالگن کسل‌نینگ یانیگه کېلیب، کۉنگلینی کۉترووچیلر هم باره–باره سېرگیشردی[1]. بېمار دَره‌نغیلله‌گن حاولیده، ساکن اوی‌نینگ بیر چېتیده یالغیزلیک دردیدن تنه‌سی یېمریلگنده‌ی ایچیگه نوره‌ب تۉکیله باره‌یپدی. اگر اۉشه ساغلیگیده باقیب قۉیگن اَیغیر ایتیلری[2]، قفسلرده‌گی قۉشـّه–قۉشـّه کـَکلیکلری، غوجوم درختلرده تیزیب آسیلگن سَیراقی بۉدنه‌لری بۉلمسه، ابه‌نینگ ایچی ترسه یاریلیب شو ساعتی اوزیلیشی تورگن گپ. هر نه انه شولر کېینگه سوریب توریبدی. ظاهر ابه خانه‌ده، اوی بالارلریگه تیکیله–تیکله اۉساندی، سناقلی قالگن نفـَسلریدن بېزدی[3]. بو یاروق عالمده اۉپکه‌سیگه جایله‌یاتگن مصفّا بیر یوتوم هوا بُرده‌لنگن قۉرغاشین میده‌لری‌دېک تاماغینی قیریب چیقه‌یپدی. شولر هم یېتمه‌ی قاله‌دیگن پـَیتلر بۉلیب توریبدی. توشنیب بۉلمس درد. ظاهر ابه آره–سیره گپگه کېلیب غودیرده‌یدی. ابه آخری:
ـــ جاییمنی اوو انه اۉشه چارپایه‌دن، – اولّیگه کۉز اشاره‌سی قیلیب، کېین تیلی بیلن اَیتدی، – سالیب بېرسه‌یلر بۉلمه‌یدی‌می؟ –دېدی خاتینلریگه قره‌ب. کسل باقیشدن چرچه‌گن خاتینلری کۉرینیش بېرمه‌یدی. بیرگنه عایشه خاله مینغیلله‌ی–مینغیلله‌ی:

---

[1] سېرگیماق: آزه‌یماق، کم بۉلماق.
[2] اَیغیر ایت: آتگه اۉخشه‌گن ناوچه ایت. اَیغیر: اورغاچی آت، بییه.
[3] بېزماق: زده، بېزار بۉلماق؛ جانیگه تېگماق.

www.ezgu.org

«اوزیلمه‌یدیمی اؤلگور! جانیم غیقیلداغیمگه[1] تیقیلدی، کسل بؤمه‌ی هر بلا بؤگور» دېیه ایستر–ایسته‌مس، اېریگه اؤریک درختی آستیده‌گی سؤری اوزره جای تؤشه‌دی. اېندی، کسلنی چیرکتگه آلیب باریب یاتقیزه‌ی دېسه، بیر اؤزی اېپله آلمه‌یدی. گـوده‌لی آدمنی سودره‌ب باریشی عیال اوچون آسان اېمس. کونداشلرنی چقیریب، یاردم آله‌ی دېسه، غروری، خُرمه‌چه‌سیگه[2] سیغمه‌یدی. بیر ایکّـی کاییب، اېریگه سؤکتیره‌ی دېسه، کسل‌نینگ تیلی اَیلنمه‌ی توریبدی. قؤنی–قؤشنیلردن کؤمک آله‌ی دېسه، بَری اؤز ایش–یوموشلری بیلن کېتیشگن. عایشه خاله‌نینگ ایچیدن «اؤلیب کېتگور، تېکینخؤر قاری‌لر کېلیشمه‌یدیمی شو پـَیت؟ منه‌وی گؤرمه–گؤر بؤلگورنی اوزه‌تیب قؤییشگه قنی اېدی یاردم قیلیشسه!» –دېگن اؤی اؤتماقده. کونداشلر بیر–بیریدن قالیشمسلیک معناسیده، ناچار تاووش چیقرمسدن، شنغیلـله‌شیب قؤلمه–قؤل قیلیشیب ظاهر ابه‌نی کؤرپه‌چه‌سی بیلن بیر عمللب، تشقریگه سودره‌ی–سودره‌ی، سؤریگه آلیب باریب یاتقزیشدی. ابه بیر آغیرلشه‌دی، بیر اؤزیگه کېله‌دی. عایشه خاله «تېشیب چیقسین» –دېگنده‌ی قیلیب، بیر پیاله کؤک چایني اېریگه هوپلتدی و کېتیب قالدی.

بیر یاقده باغ‌نینگ اوزومی اوزیلیب، مه‌ییزغالگه اؤتقزیلگن. ینه بیر یاقده پامه‌دیرلر پیشیب، میوه‌لر حاصلگه کېلیب، تؤکین–ساچین. ییغیب آلیشگه آدم یؤق. ظاهر ابه بایه‌گی قاره قؤنغیزنی اېسله‌دی. خیالیده قؤنغیز بار کوچینی ایشگه سالیب، همان تؤپنی مقصد سری آلیب باریشگه تیریشه‌یاتگندی. ظاهر ابه نیمه‌گه اېسله‌دی اېکن؟ کؤرر کؤزگه قیزیق و غلطی بیر منظره. بو نیمه؟ ظاهر ابه ایچیده اؤتمیشینی، تورموشی و یشب تورگن حیاتینی، بار وجودینی انه شو تینیم بیلمس قؤنغیزگه مېنگزه‌تدی‌می؟ یاکه... اؤزیگه عیان.

---

[1] غیقیلداق ~ هیقیلداق: بؤغیز، تاماق، بؤیین‌نینگ آلد قسمی. هیقیلداغیگه کېلماق: اؤلر حالتگه کېلماق، اؤلگوده‌ی قیینه‌لیب کېتماق.

[2] خُرمه‌چه‌سیگه سیغمه‌یدی: غیرتیگه تېگه‌دی، یامانی کېله‌دی، غروری رخصت بېرمه‌یدی.

www.ezgu.org

بېمار بیر نفس اۉیگه باتیب، دهشتلی اۉلیمینی کۉز اۉنگیگه کېلتیریب کۉردی. چیده‌ب بۉلردی وضعیت ایمس... کۉزلری منگو اویقیگه کېتر-کېتمس روحینی اۉزیدن قاله‌یاتگن مال-مُلک، تۉرتته خاتین شور تقدیری کېمیره باردی. اۉزیدن کېین بېوه قالگن گۉزل خاتینلری باشقه‌لرنینگ قوچاغینی تۉلدیریشینی اۉیلـَسه، یاریلیب، پارتلب کېتگیسی کېله‌دی. یاش خاتینلر شریعت بۉییچه بېوه قالمه‌یدی.

ظاهر ابه بیلقیلـله‌گن قوچاقلردن تۉییب اولگورگنی یۉق. هلی ینه بیر آق بیلک و سوو ایچسه تاماغیدن کۉرینه‌یاتگن قرچیغـَی[1]دېک قیزنینگ حسرتیده اۉرتب، یانیب کېلردی. اېندی ارمان بۉلسه کېره‌ک. اۉلیمی آلدیدن تۉرتته خاتین کیمگه قاله‌دی؟ مال-ملکی کیملرگه یېمیش بۉلیب کېتیشیدن آغرینه‌دی؛ آغیر اَیریلیق دردی‌نینگ خیالینی چېکه‌یپدی. گاه اچّیغی بیلن دنیانی بورگه‌دی سیقیمیگه آلیب، غیجیملب تشله‌گوده‌ی بۉله‌دی... هلی اۉلمه‌ی توریب، دولتینی میراث‌خۉرلری تارتیشه-تارتیشه خام تلاش قیلیشنلرینی خیالگه کېلتیریش بیلن اندرمان. ظاهر ابه‌نینگ حالیدن مطلق جیملیکدن اۉزگه خبر آله‌یاتگن کیمسه قالمه‌دی. کوچسیز شمال اېسیب، شیتیر-شیتیر درختلر یپراغی قیمیرلـَشیدن تنگه‌ده‌ی قویاش یاریغی‌گینه ابه‌نینگ یوز و کۉزینی ایلت-ایلت سیله‌یدی خلاص. گۉشت و پۉستی اَیریلیب، سویـَکلری شاوشب تۉکیلگن حس قیله‌دی. اېندی آسیغی یۉق، غیشت قالیبدن کۉچگندی.

ابه‌نینگ کۉزی اۉنگیده ینه اۉشه قاره قۉنغیز صحنه‌سی گـَوده‌لندی. بو گـَل اۉشه قۉنغیز تلپینه-تلپینه دومه‌لاق تۉپنی تېپه‌گه یېته‌ریب چیقرگودېک؛ نه کۉز بیلن کۉرسین که، یومه‌لاق تۉپی ایرغیب، منزلگه یېتر-یېتمس قۉنغیز بیلن بیرگه کۉز ایلغه‌مس توبنلیک تامان دومه‌لب کېتدی؛ غایب بۉلیشدی. اۉلیم‌نینگ یخشیسی

---

[1] قرچیغـَی: کلته قـَیریلمه تومشوقلی، تیرناقلری اوزون و اۉتکیر، آوگه سالینه‌دیگن ییرتقیچ قوش.

www.ezgu.org

یۉق. هر کیم‌نینگ حیات چیراغی بیر تور اۉچه‌دی. یخشیلر اۉلسه جمعیت کېمتیک[1] بۉله‌دی. بیراو اۉلمسه حیات‌نینگ معناسی یۉقاله‌دی.

اۉکینچلر چولغه‌گن ظاهر ابه آسمان قدر یوک آستیده اۉته تأثیرلی آه چېکدی، بیر چوقور نفس آلیب، «وادریغ دنیا!» –دېماقیچی بۉلدی–ده، اولگوره آلمه‌ی، کۉزلری منگو یومیلیب، منگو اویقیگه کېتدی...

«گۉرگه! نه او یاق بۉلدی، نه بویاق» –دېب تورگن عایشه خاله بو وضعیتنی سیرتدن کوزه‌تیب توررکن، «بیردن اېبیبیی اوییم کویدی؛ بیرگینه‌م ایدی؛ باقرمانیم، تاپرمانیم، توترمانیم کېتدی. اېسیز تۉره‌مدن اجره‌لدیم. واییبی واییبی ویی!» –دېگنچه قیچقیریب ییغله‌ی باشله‌دی. اوچـلّه کونداش هم خودّی کوتیب تورگنده‌ی، شو کویی[2] اَیریلیق و ماتم اَیتیملرینی اَیته کېتدیلر. قۉنی–قۉشنی، یقین–اوزاقلر خبر آلگنی کېلیشدی.

قویاش کون باترگه آغه‌یاتگن پـَیت، آفتاب قیزیب توریبدی. ضرور بۉلمسه کۉچه‌گه چیقرده‌ی هوا اېمس. آدملر قاپ–قاره تېرگه باتیب، کون کېچیریشردی. خُم و کۉزه‌لر تۉله ساووق‌قینه سوو، ایچگنی اېچگن. سایه–سلقینلرده بیر چیریم[3] اویقی آله‌ی دېب یانباشله‌گن آدم‌نینگ سیلله‌سی قوریگنیدن[4]، توریشگه مداری یۉق. کیشی اۉلگنده بوتون احوال و وضعیت اۉزگره‌دی... آدملر: «مرحوم خداگه مهمان بۉلسین» –دېب جنازه‌نی اېرته‌راق توپراققه تاپشیریش پـَییده. اۉلیکنی اوی ایچکریسیگه آلیب کیردیلر. عایشه خاله اېری‌نینگ جـغینی آق سوپ[5] بیلن باغلشگه

[1] کېمتیک: بیر نرسه‌نینگ اوچگن، سینگن، کېرتیلگن، بوزیلگن، نوره‌گن جایی؛ پېتیشمه‌یدگن، تۉلمه‌ی قالگن جای؛ پېتیشماوچیلیک، کمچیلیک، نقصان.

[2] شو کویی: شو طرزده، شونده‌ی، شو خیل.

[3] چیریم: آز مدتلی، آزگینه، قیسقه فاصله.

[4] سیلله‌سی قوریماق: کوچ–قوّتی کېتماق، نهایتده چرچه‌ماق، تینکه–مداری قالمسلیک؛ یامان، ناچار احوالگه توشماق.

[5] سوپ (سورپ): سیدیرغه ایپ گزلـَمه و اوندن تیکیلگن کییم.

www.ezgu.org

شاشیلدی. کونداشلر هم حاضر و ناظر توریشر، کېرەک بۆلسه عایشه خالەگه یاردم قۆلینی چۆزیشماقچی اولر. شو کېز کتـّه خاتینی اېری‌نینگ یوزیدن یاپینچیقنی موربت کۆتریب، بسم الله... دېب جـغینی باغلەماقچی اېدی–یم که، مرحوم‌نینگ آغزیدن، تیشلریگه کییگیزیلگن قطار آلتینلر لاووللب کۆزگه تشلندی. چۆغدەی یرەقلب تورگن طلا تیشلرنینگ یلتیرەب تاولەنیشیدن اۆلیک خودّی کولگی ساچیب، تیریکلر کبی گۆزل و جاذبەدار بۆلیب کۆزلرگه کۆرینرکن. سریق شیطان اۆلیکنی هم چیرایلی قیلیب یوباریشینی شو زمان یخشی انگلسه بۆلردی.

عایشه خاله اېری‌نینگ یوزیگه سېکین‌گینه قیلیب آق پردەنی یاپدی–دە، سوغریلیب، تشقریگه چیقدی. سهل اۆتمەی، اوچی سینیق قیچینی آلیب کېلیب، مرحوم‌نینگ تیشلریدن آلتینلرنی اجرەتیب آلیشگه کیریشدی. قیچی ایش ببرمس ایکن، کونداشی اوچلی‌راق پیچاقچەنی، اوچینچی کونداش ابسه، آمبورنی آلیب کېلدی. تۆرتینچیسی اینگیچکه تېمیر قازیقنی کېلتیریب، تیشلرنی سوغوریب آلیشگه داریشدی. اوچ کونداش خزینه اوستیگه چۆککن بۆلیشیب، اۆتـیز ایکـّیته تیشدن بیرین–کېتین طلالرنی اجرەتیب آلمسه قۆیماقچی ابمس. آلدینگی قطار تیشلرگه قۆندیریلگن طلالردن بېش–آلتیتەسینی آسانراق کۆچیریب آلیشدی. اۆلیک‌نینگ آغزینی کتـّەراق آچیب، کلـّک تیشیگه داریب اېدیلر هم که، نې کۆز بیلن کۆریشسین، ظاهر ابەنینگ کۆزلری شقـّه آچیلیب کېتدی. تنەسیگه قان یوگورگندەی بۆلدی. شو پـَیت کونداشلر داد و وای کۆتریشدی.

اۆلیک تیریلیشی یخشی نرسه ابمس، بو قوم اۆرتەسیده نحس، شوملیک بېلگیسی سنەلەدی. اونی ینه حیاتگه قـَیتریشدن کۆره، مـَیغیده[1] کۆمیشنی افضل بیلیشەدی. بولرگه کۆره «اگر شوندەی قیلینمسه، بولرده بار اورو‌غ–ایماغی، باله–چقەسی بیلن

[1] مـَیغیده: بیلینر–بیلینمس.

www.ezgu.org

قیریلیب کېتیشی ممکن» –دېگن ایریم[1] بار. هه دېمه‌ی کۆپچیلیک تۆپلـَنیشدی؛ اوزاق–یقینلرده‌گی قوم و قرینداش، تـَنیش–بیلیش، یار و برادرلرگه خبر کېتگن. مونچه آلتیننی قاره یېرگه کۆمیب یوباریشگه کۆزلری قییمه‌ی توریبدی. جنازه‌گه کېلگنلر نیمه قیلرینی بیلمه‌ی حیران. کیم‌دیر اۆلیکنی کۆرگنی ایچکریگه کیردی. قره‌سه که، کونداشلر غله–غاوور تـَلشماقده ایدی. مرحوم‌نینگ کۆزلری چیندن هم آچیق، تیشلریدن سیزیب چیقه‌یاتگن قانلر قاتیب قالگن. پېشانه‌سیگه کفتنی قۆییب باقسه، تنه ساویگن، اوی دېوارلریدن «اۆلیش آسان اېمس؛ یشش اوندن–ده آغیر یوموش» –دېگن حکم جرنگلب تورگندی گۆیا.

۲۰۰۷/۱۱/۱۴

تورانتو، کانادا

[1] ایریم (Iirm): بیرار مقصد، نـِیت بیلن قیلینگن خرافي تدبیر. ایریم قیلماق: بیران–بیر فلاکت، زیان–زحمتگه یۆلیقمسلیک یاکه اونینگ آلدینی آلیش چاره‌سینی قیلماق، قیدیرماق؛ ایریم طرزیده بیرار نرسه قیلماق.

www.ezgu.org

بای حاجی

www.ezgu.org

بای حاجی

اؤر[1]، آغزی چووه‌لیق، یوره‌گی تار، ایچ قیسدی بیر آدم. ایویرسیب[2] گپیریشلری غشینگگه تېگه‌دی. فعلی آغیر بای بوبه بیلن تیل تاپیش آسان اېمس. اونگه یریم گپ کمیلیک، بیر گپ اېسه کؤپلیک قیله‌دی. چهارک گپنی تاپیب گپیریش مهارتی بؤلسین کیشیده. چهارک گپنی تاپگنده–یم اویاق بویاغینی قـیَچیلش کېره‌ک. بیر قهری قؤزیسه[3] نار تویه‌دېک گولدیره‌ب لقیلـله‌گنی لقیلـله‌گن. بیراونی آلدیگه یؤلتمه‌یدی. حاجی‌لرنینگ اېنگ بېمزه‌سی.

بای حاجی کون آشه سېمریگندن سېمریبی بېردی. تیزه‌لری ایشقـلگنیدن[4] یوره آلمه‌ی قالدی. آیاقلری مسجیگه سیغمه‌ی قالدی. اېگیلیب قره‌سه–یم آیاغی آستینی کؤره آلمه‌یدیگن بؤلدی. باریب–باریب آخری طهارت آلیشگه هم یره‌مه‌ی قالدی. آش–آوقتینی کؤکره‌گیگه قؤییب یېیدیگن بؤلدی بای حاجی؛ بعضاً آش تؤله تاواقنی قارنیگه میندیریب توریب یېیشگه توشه‌دی... «عزّت آو! عزّت!! آفتابه‌گه طهارت

[1] اؤر: ۱. اؤجر، جاهل. ۲. جرلیک، چوقورلیک؛ اؤره؛ تېپه‌لیک، بلندلیک، یوقاری.

[2] ایویرسیماق: ۱. میده–میده ایشلر بیلن آواره بؤلماق، ایمیللب ایشله‌ماق، غیمیللب یورماق. ۲. سوپوریلمه‌ی–سیدیریلمه‌ی، بیغیشتیریلمه‌ی، بې‌ترتیب حالگه کېلماق، کیر، چنگ و شو کبیلر بیلن قاپلنماق.

[3] قؤزیماق: قؤزغه‌ماق.

[4] ایشقه‌له‌ماق: ایکـّی نرسه‌نی بیر–بیریگه سورکه‌ماق؛ قؤل بیلن قتـّیق باسیب سیله‌ماق، اېزماق.

www.ezgu.org

سووی آلیب کېلیگن» –دېب چقریشلر–و، ایشتان باغی اوچلرینی توتملب، بیر نرسه‌نی چاتیگه سیقیب توریب، کېسک بیلن اَریتیشلری ارمان بۆلیب قالدی. اَیتگودېک دیندار کیشی؛ بیر عمر نماز–نیازینی ترک قیلمه‌گنگه سېمیزلیک پند بېررکن. اوهووووو! هر کون بېش محل دومه‌لب توریش‌نینگ اۆزی بۆله‌دیمی؟ مچیتگه باریش قـَیگه؟ حاولیسیدن تشقریگه چیقیشی آغیر ایش...

رۆزه‌گه بیرگینه هفته قالیب ایدی. بای جاجی‌نینگ فکر و ذکرینی رۆزه بند ایتگن. علیحده تیارگرلیک کۆریب قۆیه‌دی. قازان–تاواق، گفگیرلرنینگ جره‌نگ–جورونگیدن؛ اۆچاقده چرس–چورس آلاو یانیشدن مزه قیله‌دی. هر دایم حاجی‌نینگ حاولیسیده آوقتلرنینگ زۆری پیشر، بونی قیشلاقداشلر بیلیشردی. رۆزه‌گه اخلاصی بلند. همّه گناهلری یوویلیب کېته‌یاتگن موسوم. بای حاجی‌نینگ عمرینی چاغ اَیله‌گن[1] کونلردیر بوکونلر. اېشیته‌ی‌بېریب–اېشیته‌ی‌بېریب، ملالرنینگ گپیدن قولاقلری وعظدن لیق تۆله. اونینگ بیلیشیچه نـَریگی دنیا ثوابلری خرمان–خرمان؛ شیلدیره‌گن جیلغه‌لرده[2] یوزینی چه‌یبب، جنت‌نینگ آقر سوو، چمن–چمن اۆتلاقلریده قوش‌ده‌ی یېنگیل اوچیب، حور و غلمانلر قۆینیده تین آلیب یوریش بیردن–بیر ایستـَگی. بای حاجی منگو ناز و نعمتلر کانیگه چۆکسه؛ یېگنی آلدیده، یېمه‌گنی آرتیده بۆلیش ینگلیغ خیاللرنی کشته‌لب اَیتیب بېریش بابیده اوسته‌لرنینگ–اوسته‌سی. فقط ملا اَیتگنلرینی قیلسه بۆلدی. بویوریلگنلرنی بجرسه بارمی، ابدي عیش و عشرت اېشیگی آچیله‌دی... جاجی اوچون اولرگه یېتمه‌ی، اېریشمه‌ی، اۆلیب کېتیش ارمان. شو دملرده رۆزه‌دن باشقه‌سی بای حاجی‌نینگ ایچیگه سیغمه‌یدی. سېمیزلیک سبب قناره‌دی تره‌نگ قاتگن. اېندی رۆزه‌نی نیمه قیلسین؟ توته‌ی دېسه بیر عذاب، توتمسه باشقه عذاب.

---

[1] چاغ اَیله‌ماق: خورسند قیلماق، وقتینی خوش اَیله‌ماق.

[2] جیلغه: تاغ و تاغ یانبغریدن آقیب توشه‌دیگن کیچیک سای؛ ییلغه.

www.ezgu.org

طبعیتی تیرّیق[1] حاجی‌نینگ خیالی کؤچیب، میه‌سیگه چقماق چـَقیلگن‌دېک بېزاوته‌لندی. بیلینمه‌دی که مزه‌سی بؤلمه‌ی قالگنیدن‌می یاکه مال و مُلکی‌نینگ حساب-کتابیدن‌می، ایدی بو احوال؟ یلتیراق کلـّه‌سینی اوشله‌گنچه بیر جام موزده‌ی سوونی باشیگه کؤتردی. هر توگول هاووری[2] باسیلدی. «ابی اؤزینگگه شکرا!» - دېب تینچلندی بیر آز. خاتینی حاجی بی بی اؤپکه‌سینی چنگللب «ینه بیر بلالرنی وَیسشگه[3] توشمه‌سین تـَغین» -دېیه یاقه اوشلب توره بېردی. هر نه فکریگه کېلگن نرسه‌لر توته‌مه‌ی، لاپـّه اؤچدی. آلاو آلیب کېتسه بارمی.. .؟
بای حاجی اؤده‌غـَیلب[4] خاتیننی:
- سېنی اَیته‌من خاتین! بو یاققه کېل، گپیم بار سېنگه! -دېب چقیردی.
- تینچلیکمی آته‌سی، اَیتینگ قولاغیم سیزگه؟ -دېدی خاتینی و اطاعتکارانه کېلیب یانیگه چؤککه توشدی.
- رؤزنی دېیمن، رؤزه‌گه کم قالدی، بونی یخشی بیله‌سن-ـه! - بیر تؤلغه‌نیب، قارنینی قـَشیدی، -تیارگرلیک کؤریب باره بېرگین. فرشته‌لر، ارواحلر یارله‌قب[5] سحرلیککه توره‌میز نصیب بؤلسه! همـّه نرسه یېترلی‌می؟ کم-کېتیگ یؤقمی؟ اَیتگنلریم حاضر بؤسین!
- بیر هفته‌گچه خدا پاشاه، بیر نرسه بؤلر حاجی جان.
- ابسینگگه سالیب قؤیه‌ی دېدیم-ده!
- بېتاب‌سیز، اوندن کؤره ساغلیگیزی اؤیلنگ. تنه‌ییز شؤرپه‌ییب، یېرگه یاییلیب باراتدی. قیمیرله‌ی آلمه‌ییسیز حاجی، قاریننی اؤیلمَسه‌ییز بؤله‌دی.

---

[1] طبیعتی تیرّیق: بیرار نرسه‌دن رنجیگن، خفه؛ کیفی بوزوق.
[2] هاوور: حرارت، تفت، ایسـّیقلیک تأثیری.
[3] وَیسه‌ماق: اعتبارگه لایق بؤلمه‌گن، کېره‌کسیز، بی‌معنی گپلرنی گپیرماق.
[4] اؤده‌غـَیله‌ماق: بلند آواز بیلن داغ اورماق، تهدید یاکه پؤپیسه قیلماق.
[5] یارله‌قه‌ماق: قؤللب-قوّتله‌ماق، مدد بېرماق؛ عفو ایتماق، کېچیرماق، گناهیدن اؤتماق.

www.ezgu.org

– حدّینگدن آشمه! یخشیلب افطارلیککه تیارگرلیکنی باشلهی بېرگین هَیلیدن. آوازهمیز بار، شکر، آتیمیز کېتگن–ــه، بو اولغهییم کونلری[1] بای حاجینینگ اوییدن قویوق–قویوق توتونلر آسمانگه اۉرلب چیقمَسه، لذیذ–لذیذ ییمکلرنینگ اَنقیگن هیدی دماغلرنی قیتیقلَمهسه نیمه دېگن گپ؟ ایزّه بۉلهدی[2]! اوییمیز اوستیگه ارواحلر اوچیب کېلیشهدی اخیر. «قازانی تۉنتریلگن اېکن بولرنی» –دېب چیرقیلــله–چیرقیلــلهی کېتمهسینلر درگاهیمیزدن.

– بۉلهدی آته جانیسی، همّهسی بوت[3]، ایشیم شو. اورینیب–سورینیب شولر بیلن بندمن. اچّیغیز یمان بیلهمن. باله–چقهلر چیقیب کېتیشگن؛ بار–یۉغی ایکــّی کیشیمیز. اوییمیزده بارینی پیشیریب دسترخوانگه تارتهمن...؛ مېنی کۉپراق باشقه نرسه اۉیگه تالدیرهدی، –دېدی حاجی بی بی اېریگه تېرمولیب.

– نیمه او؟ –بۉغیق آوازده غۉنغیللهدی بای حاجی.

– یان قۉشنیمیزنی، ممه صالحنی اَیتهمن–ده. سېر جملغه، یاش بالهلری کۉپ. آیده بیر مرته–یم قاره قازانی قَــینـَـمهیدی شولرنی. باله–چقهلری بیلن تاپگن–توتگنی بیر تیشلم نان، او هم یا بۉلگنی یا بۉلمهگنی، تاپگنی. شو قوروق ناننی یم بیر جام سووگه باتیریب یا ییگهی یا ییمهگهی. هیچ نرسهسی یۉق شو بېچهرهلرنی. آدمنی رحمی کېلهدی... حاجی دولتیسزدن شولرگه یم بېریب تورسک خدا راضی بۉلهدی.

– اولهگه خدا بېرسین! نیمه کیپلینی آلگنمیسن؟! اوندن کۉره اۉزینگنی اۉیله، اۉزینگنی خاتین.

بای حاجی تیرناغینی شیمیگنلردن. تاواغینینگ یوقینی یلب یوتقهگنلر سۉرتیدن. اۉته خسیس، زیقنهلیککه جۉکی یۉق. اینجیق، قاواغیدن دۉل یاغهیاتگن راسه

---

[1] اولغهییم کونلر: اولوغ و برکتلی ایام.

[2] ایزّه بۉلهدی: یرهمس بۉلهدی، اویـَت بۉلهدی. ایزّه ~ استهزا.

[3] بوت: تۉلیق، هیچ قندهی کمچیلیگی یۉق؛ بیکم و کاست؛ یېترلی؛ تأمین اېتیلگن؛ سینمهگن، بوتون؛ ساغ.

www.ezgu.org

مزه‌نگ حاجی‌لردن. اونچه–مونچه‌گه کۉندیریب بۉلمه‌یدی، انایی‌لردن[1] ایمس؛ مال و دولتنی هم قۉلی قیسیقلیکدن تاپدی. آدمي‌لیکدن باشقه همّه نرسه‌سی بار. یخشیلیک‌نینگ کۉچه‌سیدن هم اۉتمه‌گن؛ کۉنگلی قاره، «اۉزیم بۉله‌ی» –دېگووچیلردن. بای حاجی قاپ–قاره تومن قورشاویده یشه‌یدی. ایچیگه چیراق یاقسنگ هم یاریشمه‌یدی.

بای حاجی‌نینگ یوزی یـپه‌لاق، کـلله‌سی کتـّه، دۉنگ پېشانه، منگله‌یی یلتیره‌ب تورگیچ، ساقالی دبنگ، آلد تیشلریدن ایکـّیته‌سی توشگن. کۉزلری قیسیق، تیلی زهر، سۉکانغیچ. سلله‌سینی پیچ قۉیمه‌ی اۉره‌یدی. سۉزلرنی چَـینب گپیره‌دی؛ غودورده‌ب گپیره‌دی؛ دېگنلری هم توشونیک‌سیز. سېمیزلیکدن تۆرت بورچک بۉلیب قالگن. ساغ کونلری عصاگه تـَیه‌نیب زۉرغه آدیمله‌یدی. بیر کون اۉتدی، اېرته‌سی:

– ایسـّیغیم آشیب باره‌پتی خاتین! –ایلکیس[2] ایسیتمه وجودینی چولغب آلدی، – داری–درمانینگ یۉقمی؟ اخ! یانیب باره‌پمن؟! –دېدی بای.

خاتینی درحال رۉمالنی هۉل قیلیب، پېشانه‌سیگه باسیب توردی. حاجی ایسـّیتمه اره‌لش الجیره‌یله‌ی باشله‌دی. خاتینی ایچیرگی ببردی؛ تاماغی آغریگندی، دېب اَچّیق تاش بیلن باسدی، ایسیریق کویدیردی. یریم پیاله شۉر سوونی آغزیگه قویدی. شوندن سۉنگ بای حاجی آوازی تینیب، اویقیگه کېتدی. چمه‌سی ایکـّی ساعت اوخله‌دی. تېرله‌دی‌می، نـَفَسی قیسدی‌می اویقیدن اویغانیب کېتدی. تېوره‌ک–تاشگه کۉز یوگورتیردی. قرمسه خاتینی یۉق. «اي خدا! اۉلیب، نېتیب قامه‌سم ینه. فرشته‌لر، ارواحلر حقی اۉزینگ اسره!» –دېدی و اوزه‌له توشدی.

حاجی بی بی آشخانه‌دن بۉشب، بای حاجی یاتگن اویگه باش سوقدی. یخشی یم که وقتیده کېلدی. یۉق اېسه حاجی بابلب ساووریب سۉکردی. خاتینی حاجی‌نینگ

---

[1] انایی: اۉز ایشیگه پخته ایمس، بیراوني‌نگ سۉزیگه لققه اوچه‌دیگن؛ ساده، گۆل.

[2] ایلکیس: بیردن، شرتته؛ کوتیلمه‌گنده، تۉستدن، بېخواستدن.

www.ezgu.org

یانیگه اؤتیریب نـفسینی راستله‌ماقچی بؤلدی و اؤپکه‌سینی توتیب قؤشنی‌نینگ‌کیگه بیر کاسه آوقت اولشگنینی اَیتدی. اېشیتگچ، حاجی غضب آتیگه میندی:

– اېی سېن خاتین، نیمه‌لرنی دېیه‌پسن؟ –قوخ–قوخ یؤته‌لیب، باشینی سیله‌ی توریب، بیر کاسه ساووقینه سوونی شنقه ایچدی، –قیسی زمانده یشه‌ییسن اؤزی؟ ثواب تؤربه‌نینگ تـگی تېشیلگنیگه انچه–مونچه بؤلدی. غریب–غُربا، دېیه بېرسنگ باشینگ آقـَریب کېته‌دی. «رحم قیلمه یېتیمگه...» دېگن گپ بار. اولرگه خدا بېرسین، دېب کیته‌بېر، ایشینگ بؤلمه‌سین، اؤزینگنی بیل، بو نصحیتیمنی قولاغینگگه قوییب آل، خؤب‌می؟! گپیمنی توشوندینگ‌می یاکه قـَیته‌دن ایجـّه‌لب اَیته‌یمی؟

حاجی بی بی اوّلیگه الَنگ–جَلَنگ بیر نرسه دېرینی بیلمه‌ی قالدی. کېین بیر خؤرسینیب، مینگ یوره‌کنی بیر یوره‌ک قیلیب آغیز آچدی: –مونچه تاش بغیر بؤمنگ. ایچیزده انسانیت اؤلگنیگه کؤپ ییللر بؤلدی. خودّی، کؤکره‌گینگیزده یوره‌ک اېمس، تاشنی کؤتریب آلگنده‌ی گپیره‌سیز، قارنیز تؤیسه هم کؤزیز تؤیمه‌ی کېتدی، –دېدی.

– انسانیتنی کؤرسنگ عربستانگه بار. کعبة اللهنینگ تېگره‌سیده تماشانی کؤره‌بېر. یېتتی مرته حج قیلیب، کؤپ نرسه‌لرنی کؤزیم بیلن کؤردیم. باشقه جایلرنی–کو، گپیرمه‌سم هم بؤله‌دی. اوّل اؤشه‌لرنی جزاله‌سین یره‌تگن اېگم. شونچه یمان بؤلدیم‌می؟ مېندن هم کؤره یمانلر کؤپ... تؤشکده یاتیبدی، دېب کؤپ تیلینگگه اېرک[١] بېره‌بېرمه! سېنی بوره‌شگن کوچیم یېته‌دی. سؤزیمدن چیقمه. بو دنیاده یخشیلیک قیلمه اېکن! شو یاشگه کیریب، آدملر بیلن اره‌له‌شیب، آخری شو خلاصه‌گه کېلدیم خاتین.

[١] اېرک: اختیار، میل؛ یؤل قؤیماق.

www.ezgu.org

– باشقه‌لر نیمه بۉلسه بۉلیشسین، حاجی؛ بیز اونداق بۉلمه‌یلیک، باله جان خلقمیز، بغری کېنگ بۉلیب کېلگنمیز، –دېدی حاجی بی بی اېریگه عجب‌سینمه‌ی[1]، اۉگیت قیلگن بۉلیب گپ قاتدی.

کون‌نینگ مداری اوزیلیب، چرچب باره‌یاتیر اېدی. سۉنگگی خیره نورلرینی ییغیب آله‌یاتگندی. اطرافنی سکوت چولغه‌دی، کۉچه هم تین آله‌یاتگندی. قویاش‌نینگ یللیغی سۉنیب بۉلدی. حشمتلی خانه‌ده بای حاجی هاردیغینی یازیب، آیاقلرینی بیر–بیریگه مینگشتیریب آلگندی. آیاق اوستیده اۉرگمچیک‌ده‌ی دېوارگه ترمه‌شیب[2] تورگندی. کۉزینی اېشیکدن اوزرکن، قاره‌تیر[3] باسیب، تویقوسدن[4] تابی قاچیب قالدی. دېوارگه سویه‌نیب توررکن، بای سۉل[5] قۉلینی عصاگه اوزه‌ته‌من، دېدی–یو، کوچی یېتمه‌ی ییقیلدی. دراو شاشه–پیشه[6] کېلیب، خاتینی اېری‌نینگ یوزیگه ساووق سوو اوردی، باشینی یاستیققه جایلشتیردی. سریمساق‌نینگ بیر دانه‌سینی ارچیب، سووینی ماموققه سیقیب، بورنیگه توتیب توردی. بیر یاغی سیتیلگن‌راق یېلپیغیچی[7] بیلن یېلپیی کېتدی. کۉپ اۉتمه‌ی، قریناش–اوروغ، قۉنی– قۉشنیلر یاپیریلیشیب[8] کېلیشدی. بیرگه‌له‌شیب، بای حاجی‌نی تېزلیک بیلن داکترگه آلیب باردیلر.

***

---

[1] عجب‌سینماق: بیر آز عجبلنماق.

[2] ترمشماق (تیرمشماق): محکم یاپیشیب، چیرمه‌شیب، یوقاری کۉتریلماق، یوقاریگه چیقماق؛ محکم اوشله‌ماق، یاپیشماق.

[3] قاره‌تیر (قاره‌متیر): قاره‌گه مایل، آچ قاره، سل قاره.

[4] تویقوسدن: بېخواستدن، قۉقـّیسیدن، کوتیلمه‌گنده.

[5] سۉل: چپ.

[6] شاشه–پیشه: شاشیلینچ روشده، شاشگن حالده.

[7] یېلپیغیچ: یېلپیده‌یگن نرسه؛ پکه، باد پکه.

[8] یاپیریلیشماق: کۉپله‌شیب، گله بۉلیب کېلیب باسماق؛ هجوم قیلماق، کۉپله‌شیب کېلیب توشماق.

www.ezgu.org

کسلنی بیرگه‌لیکده کۉتریشیب، داکترنینگ معاینه خانه‌سیگه آلیب باریشدی. ایگینیگه آق چاپانینی ایلرکن دوکتور:

– نیمه بۉلدی بای حاجی؟ –دقت بیلن قۉل تامیرینی اوشله‌ی توریب، اۉلچه‌گیچنی شیله‌ی[1] باشله‌دی، –قان باسیمیزنگیز بلند؛ قندینگیز هم یوقاری؛ یوره‌ک اوریشلرینگیز ناساز؛ ایسّیغینگیز هم بلند، دېدی داکتر و جایده داریلردن ایکّـی تابلیت ایچیردی و چوقور–چوقور نفس آلیشگه بویوردی. بای حاجی هوشلی–هوش‌سیز حالتده بیر قره‌ب، تغین کۉزلری یومیلدی. حاجی داکترگه باریشنی خوش کۉرمسدی. «یۉق!» –دېییشگه تیلی اَیلنمه‌ی، اېمچی[2] کۉریگیده[3]، تخت اوستیده یاتیبدی ناچار.

شوندن کېین حاجی بۉبه‌نینگ کۉزلری آچیلیب اۉزیگه کېله باشله‌دی. او ایسّیتمه اره‌لش دلینی یازدی:

– رۉزه آلدیدن شونـَقه بۉلگنیم یخشی بۉلمه‌دی داکتر جان، پله‌کت. پیغمبر یاشیمده‌من. بیر کون هم رۉزه‌م قۉلدن کېتمه‌گن. شوندن کېین اَیتینگ رۉزه توته‌یمی، یۉقمی؟ اۉلیب کېتمه‌ی تغین.

– مېن علم بیلن شغللَـنه‌من جاجی بۉبه. اۉقیگنلریمنی آدملرگه تطبیق قیله‌من. انسانلرنینگ دردینی آله‌من. رۉزه حقیده بیر نرسه دېیه آلمه‌یمن سیزگه. یخشیسی، سیز کېچ پَیت ساعت بېش–آلتیدن تا اېرته‌لب ساعت تۉقـّیزگچه هیچ نرسه یېمه‌سنگیز، ایچمه‌سنگیز توزوک بۉله‌دی. امّا آزگینه‌دن اِیسّیق سویوقلیک ایچه‌سنگیز فایده‌لی... وزنینگیزنی کمه‌یتیرینگ. انسان گـَوده‌سی‌نینگ یرمیدن کۉپینی سوو تشکیل قیله‌دی. سوو یېتمسه تنه سۉلییدی. بدندن سوو قاچمسلیگی کېره‌ک بای بۉبه.

---

[1] شیلماق: اجره‌تماق.
[2] اېمچی: اېملاوچی طبیب، همشیره.
[3] کۉریگیده: شکلیده، قیافه‌سیده.

www.ezgu.org

– ابی توبه قیلدیم ای! بو قنداق گپدی، ابندی اېشیتیشیم! یره‌تگن اېگم رۉزه‌نی چیقرگنده، شو سیز اَیتگن تامانینی حسابگه آلمه‌گن اېکنده، قۉییننگ ابی. بیلمه‌دیم سیزگه ایشانه‌یمی، خداگه‌می؟ اۉرته‌ده آخرت بار داکتر جان. بو گۉر عذابی، قبرنینگ قیسیشی، منکر–نکر، دۉزخ، ایلان–چیانگه ییم بۉلیشدن قۉرقه‌من داکتر صاحب. اجازه بېرینگ رۉزه‌منی توته‌ی... اۉلسم اۉله قاله‌ی، یۉق بۉمه‌یدی، داکتر جان بۉمه‌یدی توتمه‌سم!

– میلی، بو سیزنینگ شخصي إیشینگیز، توتگینگیز کېلسه توتینگیز. بیراق، شو مېن اَیتگن پیالله‌لرده بیر نرسه یېمسه‌نگیز یخشی بۉله‌دی. بونی ساغلیغیگیز اوچون اَیته‌من. کېچه‌لری آش قازان دم آلیشی کېره‌ک. مییه فعالیتی آسان کېچسین، قان هم اۉز مرامیده[۱] اَیلنسین، خوش‌می؟

بای حاجی اۉزینی بیرآز یخشی حسن قیلرکن، داکتر بیلن مسأله تـلَـشگیسی کېلیب، گپنی چۉزه‌بېردی. داکتر کسل بیلن اوزاق سۉزله‌شیب اۉتیریشگه وقتی بارمی؟ گپنی قیسقه قیلیب قۉیدی. و آخرگی سۉزینی منه بو جمله‌لر بیلن توگتدی:

– ساپّه–ساغ بۉلیب کېته‌سیز، توزه‌له‌سیز، –دوکتور قۉلی بیلن کسل‌نینگ پېشانه‌سینی سیله‌یاتیب، –اۉزیزگه قره‌نگ، همّه‌سی یخشی بۉله‌دی. اۉزیگه توَق انسان اېکن‌سیز، مثبت اۉیلنگ. دنیا کۉرگن، کۉپ نرسه‌دن خبردار انسان اېکنسیز و یخشیلیک قیلیشدن تارتینمنگ. مییه‌نگیزنی اېزگو ایشلر قیلیب، آذوقلنتیرینگ.

– گپیزده جان بار داکتر صاحب. –یومشه‌گن بۉلیب، دوکتورنینگ اَیتگنینی تصدیقله‌ی کېتدی، –چیندنم بونی قره‌نگ، افطارلیکده بیر بۉکیب یېسک، اوچ ساعت اوخلر–اوخله‌مس، ینه زمبیل[۲]دېک قیلیب قارینني تۉلدیرسک. اېرته تانگدن کېچگچه اۉن آلتی ساعت آچ و قینجیر تیپه تشلب یاتیب آلیشدن اۉزگه نیمه ایش

[۱] مرام: بیر ایش، فعالیت یاکه جریان‌نینگ معیاري اۉلچاوی؛ معیار.
[۲] زمبیل: زمبر، غلتک.

www.ezgu.org

بار؟ باشقه نیمه هم قیلردیک؟ خدانینگ اَیتگنینی قیلیب یشه‌ی بېره‌میز... بیزگه قالسه بو دنیا مهم اېمس، آخرت–نرگی دنیانی اؤیلب یشه‌لرینگ، –دېب اؤرگتیشگن بیزگه...

***

حاجی اویگه کېلدی، ینه آغیرلشدی. ایسّیتمه‌سی بلند، الجیره‌ب توریبدی. اېرته‌سی رؤزه. بای حاجی هنوز هم رؤزه توتیش فکریده تیارگرلیک کؤریب قؤیگن. خیالی‌نینگ بیر چېتیده «گؤزل حیات، بختیار کونلر، یاریغ عالم، بې‌منّت حیات‌بخش قویاش آستیده اېمس؛ قاره یېرنینگ تگیده» –اونینگچه. یوره‌گی حیات اوچون اېمس؛ نرگی دنیا اوچون تېپه‌دی. نیمه قیلسه هم جنّت نعمتلریدن بې‌نصیب کېتمه‌سین.

***

اېرته‌گه رؤزه. کؤنگیلده‌گی‌دېک دسترخوان بېزه‌تیلیشینی ایسته‌یدی حاجی. اېرته‌سی شام نمازیگه باریشنی آرزو قیلدی، علاجی یؤق–ده. دسترخوان اوستیده یؤق نرسه‌نینگ اؤزی یؤق. حاجی رؤزه نِـیتی قیلدی. بیلَـک باشینی توریب، غیرتگه مینیب، «اونچه–مونچه کسللیککه قؤل اوشلتمه‌یمن»، –دېگن اؤی بیلن رنگا–رنگ یېگولیک و ایچگولیکلردن تناول قیله باشله‌دی. قاوریلگن قؤزی گؤشتی–یو، بیقیرده‌گن شؤربه، دِملَـمه، کباب و پلاولردن بابلب توشیردی. شیرین–شربت سوولردن باسیب ایچدی...

ایکـّی قـَوَتلی اویده سلقین شمال اېسیب توریبدی. بیراق، قؤشنیسی‌نینگ اوییده اېسه جیم–جیت ساکنلیک. گؤیا بیر یاققه کؤچیب کېتگنده‌ی اولر. چیراق‌سیز اویده ناچار، آقشامدن آچ–نهار یاتگن قؤشنی‌نینگ حالی نې کېچدی اېکن؟ هیچ کیم بیر نرسه بیلمه‌یدی. حاجی بی بی خیر و صدقه اولـَشه‌ی دېسه، اېریدن قؤرقه‌دی. یشیریب، بوسیب بؤلسه هم بو آقشام ینه بیر تباق آش–آوقت اېلتماقچی هر نه...

www.ezgu.org

حاجی بی بی اېری‌نینگ بو کبی آوقتلـَنیشیدن جدّی خواطرلندی. «ترسه یاریلیب، اۉلیب کېتمه‌سین ینه» –دېگن اۉیگه هم باردی. «بونینگ اۉلیگی هم تیریگی عذاب» –دېدی لبلری پیچیرلب.

– آته‌سی، سیزنی اَیته‌من! هلی سحرگه یم توره‌سیز ینه. یېتر، بۉلدی قیلینگ یېییشنی، –دېدی خاتینی.

– شو کاسه‌ده‌گی ساووق سوونی آلیب بېر خاتین. خدا قبول قیلسه باشیمیزگه ثوابلر یاغیله‌دی یا نصیب. سحرلیکنی هم غملب قۉیگین. بو اولوغ کونلرده یخشی نِـیت قیلیش یخشی، بیلدینگمی خاتین دېرکن، –تمشه‌نیب[1]، اۉرنیدن جیلگیسی[2] کېلمه‌دی، یاته‌بېردی.

حاجی بۉبه ایکـّی قـَبت کۉرپه‌چه‌ده اۉتیرر، سېمیز یاستیققه یانباشلر اېکن، اوییشگن آیاقلرینی یازیشگه اوزه‌تدی. قۉلیگه قیزیل گـُل شفتالو رۉمالینی آلیب قاره تېرنی اَریتدی. او آخرگی لقمه‌لرنی تاماغیدن اۉتکزیب، لب و لونجینی سچاق بیلن اَریتیب قۉیدی. اۉنغه‌یسیزلنگنیدن[3] تورماقچی بۉلیب، حرکت قیلدی–ده، بیراق اۉرنیدن توره آلمه‌دی. خاتینی قۉلتیقلب، سویَب[4]، یان اویگه آلیب باره‌یاتگندی. هنسیره‌گنچه[5] خاتینی‌نینگ قۉلیدن بۉشب، اوی‌نینگ بیر چېتیگه اَغه‌نب توشدی. تقیر–توقور بۉلیب، اوی بورچگیده امانت قۉییلگن تاواق آشی هم یېرگه ساچیلیب کېتدی. اچّیغی چیقیب، «آشلر بو یېرده نیمه قیله‌دی؟ لعنتی قنجیق[6]!! شونداغ کونده اوست–باشیمنی رسوا قیلدینگ» –دېدی بای حاجی.

---

[1] تمشنماق: تاتگیسی کېلیب، لب–لونجینی قیمیرلتماق؛ لبلرنی آچه‌ی چـَینه‌ماق.

[2] جیلماق: جاییدن قۉزغلماق، سیلجیماق، سوریلماق.

[3] اۉنغه‌یسیزلنماق: اۉنغه‌یسیز حالگه توشماق، خجالت تارتماق.

[4] سویه‌ماق: بیرار یېریدن توتیب، کۉتریب مدد بېرماق، یاردم بېرماق؛ قۉللـه‌ماق.

[5] هنسیره‌ماق: یوگوریش، آغیر یوک کۉتریش، هوا یېتیشمسلیگی، هیجانلـَنیش و شو کبیلر طفیلی تېز–تېز، آغیر نفس آلماق؛ هللاسله‌ماق، هرسیلله‌ماق.

[6] قنجیق: فاحشه، بوزوق خاتینگه نسبتاً ایشله‌تیله‌دیگن حقارت سۉزی.

www.ezgu.org

حاجی بی بی قۉشنی‌سیگه آلیب باریب بېرماقچی بۉلگن آشنی – سېزدیرمسدن اېرینی چلغیتدی. اۉنگله‌نیب تورماقچی بۉلگن حاجی تیزّه‌لنگن جایده گورس اېتیب تغین ییقیلدی...

– اې خداییم نیمه بۉلدی سیزگه حاجی، اۉزیزنی توتینگ! –دېدی خاتینی.

حاجی‌نینگ بوتون تنه‌سینی ساووقلیک چیرمب آلدی. «نیمه بۉلدی اۉزی، حاجیمدن اجره‌لدیم؟!» –دېیه قیچقیردی حاجی بېکه. قۉلی بیلن اېری‌نینگ یوزلرینی بیر قـَیته سیرمه‌لب[1] نیمه بۉلدی سیزگه، اۉزیزنی اوشلـنگ»، آته‌سی، دېدی، اۉپکه‌سی تۉلیب ییغلب یوباردی.

بیراق، بای حاجی بۉبه‌نینگ تیلی سۉزگه کېلمه‌ی، کۉزلری آچیق قالدی...

(قـَیته ایشلنگن وریَنتی)

می آیی، ۲۰۰۱

تاشکېنت

---

[1] سیرمه‌له‌ماق: آخترماق، قۉلنی یوگوتیرماق، سیله‌ماق.

www.ezgu.org

تۆی و عزا

www.ezgu.org

تۆی و عزا

یاغمیر یاغیب، بیر کوپچیب[١]، مَیسه‌لرنینگ قولاغیدن قویاش قیتیلب تارته باشله‌گن کونلر ایدی. ایلیق شمال چنگ–تۆزانگه اَیله‌نیب کېتدی. بیر چقیریم نَـریده قویون کۆککه اۆرلب، خودّی اۆشه تیوره‌کده‌گی اۆتلب یورگن قاره ماللرنی دماریگه تارتیب یوبارگنده‌ی بۆلدی. سهل اۆتیب قوم یاغدی، گنبذلی تاملر اوستیگه قوملرنینگ سېپیلیب یاغه‌یاتگنی اېشیتیلدی. ایزیدن داوول[٢] کۆتریلیب، سوو بۆشه‌گن چېلکلرنی[٣] جرنگ–جورونگله‌تیب، اغده‌ریب تشله‌دی. قـسیر–قوسور اېشیکلر بیر–بیریگه اوریلدی، آچیلیب یاپیلدی. اېشیکلر تره‌قیلـله‌شیدن بیر–ایکـّی آینه هم سینیب توشدی... خیریت بیر پَسدن کېین ماما قویاش جیلمه‌ییب[٤] قۆیدی. هر توگول[٥] تیوره‌ککه سلقین تره‌لیب، کۆنگیل چیگیلی یازیلگوده‌ی هوا بۆلدی. طبعیت

---

[١] کۆپچیماق: شیشماق، بۆرتماق، شیشیب کۆتریلماق؛ یېتیلماق.

[٢] داوول: ١. ویرانلیک کېلتیرووچی کوچلی بۆران. ٢. آوچیلر، تۆپچی قاراووللر یاکه حربي‌لر اوچون مۆلجللنگن، تېریدن یاکه فۆلاددن یسلگن مخصوص ناغاره (ناغاره قاقماق، چلماق). ٣. قتـّیق، دهشتلی آواز چیقرماق، گومبورله‌ماق؛ بانگ اورماق.

[٣] چېلک: اساساً سویوقلیکلرنی سقلش، تَـشیش اوچون خذمت قیله‌دیگن، سلندر شکللی، یای‌سیمان بندلی ایدیش؛ پقیر.

[٤] جیلمه‌یماق: تبسم قیلماق.

[٥] توگول: رقم، نوع، تور (هر توگول: هر خیل)؛ نرسه، کیمسه‌نی‌گینه اېمس، بلکه؛ او یاقده تورسین، حتا.

www.ezgu.org

اینجیقلیکلری[1] تؤی بیلن باغلیق خورسندچیلیککه تأثیر قیلمه‌دی. قوده‌لر اؤرته‌سیده انچه‌دن بېری کېنگـَشیلگن تؤی آخری اؤته‌دیگن بؤلدی. «کېلر جمعه‌گه»، دېب انیقلـَشیب قؤیدیلر. یان شهردن کېلین توشیریله‌دی. شهرلر ارا قوده–انده‌لـَشو بؤله‌دی. گپ سېوگی بیلن مرادېکلرنینگ تؤیی حقیده! ...

٢

«قری‌سی بار اوی‌نینگ پری‌سی بار» –دېگن مقالگه بَیره‌م بی بی‌نی اؤرنک دېسه بؤله‌دی. تؤقسان اوچ یاش‌نینگ اچّیق–چوچوک میوه‌لرینی یېگن بی بی، اؤغیل–قیزلری، نېوره–یو چېوره، قؤنی–قؤشنیلری تامانیدن اعزازده. تؤینی سېمیز دعالر بورکـشگه نیمه یېتیبدی؟ اؤنگلریده خیرلی ایش توریبدی. کتـّه–کیچیک خذمتده. اودومگه کؤره تؤی–تماشا کونلرده تبرّک یاشلی قرییه‌لردن آق فاتحه آلیب قالیش بو عایله اوچون اېزگولیک سنه‌له‌دی. بَیره‌م بی بی مه‌ییزدېککینه سرغه‌ییب توریبدی. اېتی سویـَگیگه یاپیشیب، یوزلری چؤکیب، بېلی بوکچه‌ییب قالگن. تؤرلب کېتگن یوزلریگه قؤل سونرکن، کؤکیمتیر تامیرلری یقال کؤزگه تشلـَنیب توره‌دی. غاو اجین آره‌له‌گن یوزلریدن مینگ بیر واقعه–حادثه سؤزلب تورگنده‌ی گؤیا. نې–نې آق و قاره کونلر باشدن کېچیرگنیگه آپـّاق ساچلری، سؤلغین کؤزلری–یو قؤلی کفیده‌گی اېنلـَمه–بؤیلـَمه[2] توشگن چیزیقلر تانیغ[3]. بَیره‌م ماما قولاقلری آغیرلشگن اېسه–ده کؤزلری بیر آز کؤره آله‌دی. سؤزلرنی چـَینب گپیرسه–ده نیمه دېگنینی توشونیش اونچه‌لیک قیین اېمس. «ش» تاووشینی تینیق اَیته آلمه‌ی، قاریشتیریب «هردمگه سوکور» –دېدی. ایچکریگه تارتگن قباقلری آرتیدن ینه ایکـّی سوزوک

---

[1] اینجیق: اونچه–مونچه‌نی یاقتیرمه‌یدیگن، اَیتگنگه کؤنه‌وېرمه‌یدیگن؛ سېرخرخش؛ تشویش–خرخشی کؤپ؛ مشتقلی؛ اؤزگرتیرووچی، بیر خیلده تورمه‌یدیگن.

[2] اېنلـَمه–بؤیلـَمه: افقي و عمودي، اېندن و بؤیدن باشلنگن. اېنلـَمه–بؤیلـَمه چیزیقلر: متقاطع خطلر، بیر–بیرینی کېسووچی چیزیقلر.

[3] تانیغ (تانیق): شاهد، گواه.

www.ezgu.org

کۆزی دقتنی جلب قیله‌دی. سهل کم بیر عصرلیک حیات منه شو ماوي شیشه‌لر آرتیدن کېنگ عالمگه معنالی باقیب تورگنده‌ی. تیلی‌نینگ اوچیده: «های انسانلر اۆتکینچی حیاتنی غنیمت توتینگ؛ غم–قیغوگه اېشیک آچمنگ، بو بېش کون دنیاده مهمانمیز. قووناق یشنگ، بیر–بیرینگیزنی خفه قیلمنگ» جمله‌لری تیقیلیب کیله‌دی–ده نیمه قیلسین بلند تاووشده بُرّا–بُرّا آیته آلمه‌یدی...

۳

بو خاندانگه کېلین توشوریلیشی کېره‌ک. تۆیگه تیارگرلیکلر الـله قچان باشله‌نیب کېتگن. وقتیده مراسمگه چارلاو–چقیریقلر قیلینگن. اَیتیله‌یاتگن یېرلر اَیتیلگن، مهمانلر بیرین–کېتین کیریب کېله‌یپدیلر. بېکه‌لر باشیده تاغاره، دسترخوان کۆترگن خاتینلرنی کوتیب آلیشماقده. اېرککلر هم نری–بېریدن کېله تورگن آتلیق مهمانلرنی خوش قرشیلمه‌ماقده. «اۆتینگ–اۆتینگ، ایچکریگه، تۆرگه اۆتینگ» عباره‌لری تیلدن توشمه‌یپدی. تۆیده تۆپله‌نیشگن قیز–باله‌لرنینگ قیقیر–قیقیر کولگیلری جرنگ ساچه‌یاتیر. «کېینگی تۆی سېنیکی کیمیا!؛ یۆق سېنینگ عنبر، یۆق–یۆق سېنینگ گلبهار...» –دېیه بیر–بیرلرینی تورتیب، خاخهه–خاخهه کولگنی کولگن. بونده‌ی اۆیین–کولگیلری تۆیگه علیحده فیض بغیشلب تورماقده. تۆی بۆلسه شونداق بۆلسین–ده!

باشلری آچیق، ساچباغی[۱] قویموچی[۲] اوستیده تۆلغَـنه‌یاتگن قیزلر یَـسن–توسن، بېزه‌نیشلر بیلن آواره. آههههه! بۆی قیزلرنینگ مستانه تاوله‌نیشلری ییگیتچه‌لرنینگ یوره‌گینی سوغیریب آله‌ی دېیه‌یپدی. هیجاندن: «اۆله‌ی، اۆرگیله‌ی، داد–اَه کۆزلرینگدن!!!!» –دېییشگه قنی تیل؟ چیلدیرمه‌لر[۳] تاووشی آستیده «نای–نای» اَیتیب، اۆیینگه توشیشلری تۆینی تاباره قیزیتماقده ایدی. بۆیینلریده لاویلله‌گن

---

[۱] ساچباغ: باغیچ، قیتک.

[۲] قویموچ: گـَوده‌نینگ بېل بیلن دومغـَزه اۆرته‌سیده‌گی آرقه قسمی.

[۳] چیلدیرمه: یاغاچ گردَشگه تېری قاپلب یسلگن، چېرتیب چـَلینه‌دیگن موسیقه اسبابی؛ دایره، چیرمنده، دف.

www.ezgu.org

مونچاقلر، قولاقلرده یلتیراق سیرغه‌لرنینگ جرنگی–یو، برماقلرده‌گی اوزوکلر، بیلک اوزوکلر یانیب تورر، تیرناقلر قیپ–قیزیل قویوق قیلیب بۉیلگن. قۉل کفلریده‌گی قیزیل–قۉنغیر توسلی خینه ییگیتلر کۉزینی اۉینــتمه‌ی قۉیمه‌یدی. خاتین–قیزلرنینگ قیزیل–یشیل، رنگمه–رنگ کییملری تۉیخانه‌ده چمن آچگن کبی. تۉی دېسه – تۉی! هېهه!!! دایره‌لرنینگ گیزده‌له–گیزدانگ صداسیدن تۉیخانه‌گه کولگی–شادلیک یاغیلیب توریبدی. شۉخ–شنگ کییگن قیزلر بیرگه‌لـَشیب:

«کېلین کېلر یار–یار!» –قۉشیغینی اَیتیشه‌یاتگندی. کېتیدن کسِتلرده: «تۉیانه قیلینگ»، «اۉلنگ–اۉلنگ»، سۉغین «چیمیلدیغینگ چیپ–چینار»، «زلیخا جان جیگی–جیگی»، ایزیدن «مریم جان» قۉشیقلری ینگره‌ماقده. قۉشیق کېتیدن قۉشیق.

کېچگه باریب، قیزیقچیلر شلاییلیک[1] اَیتیشه‌دیلر، سازنده و قۉشیقچیلر کوی اجرا اَیلیب، نوا قیلیشه‌دی. بولر هلی باشلـَمه‌سی همّه قالگنی آلدینده، ینه اوچ–تۉرت ساعتدن سۉنگ باشلـَنیب کېته‌دی بـَری. قۉشنی حاولیده بخشی[2] سنـّه‌تیش هم رېجه‌لشتیریلگن...

۴

بیره‌م بی بی‌نی آق کیینتیریب، اَیوانده اۉرینديقده قویاشگه قره‌تیب اۉتقیزیب قۉیدیلر. «سیزّی یاشینگیز نصیب قیسین» –دېیه سویونگنیدن خاتین–قیزلر ماماني بیر–بیر قوچاقلب قۉییشه‌دی. بیره‌م مامانینگ یوره‌گی تۉلیب بیر نرسه‌دن خواطرلنگنده‌ی ایدی. مییه‌سیده: «یوره‌ییم بېزاوته، شاد کونلریزنی تارتیب آمه‌سه‌له، دېب قۉرقه‌من. اطرافنی یاووز، قاره شرپه‌لر اۉره‌ب آلگن...» کبی گپلرنی تیارلب آلیب، اَیته‌ی دېب توریبدی. تیل بیلن ایمس، آخری ایکـّی تامچی کۉز یاشی بیلن

---

[1] شلاییلیک: قیزیقچیلیک، هزل قیلیش، طنز اَیتیش. شلایین: قیزیقچی، هزلکش آدم، طنزگۉی.

[2] بخشی: خلق قۉشیقلری و داستانلرینی یاددن کویلاوچی شاعر، آقین. آقین: قازان و قیرغیزلرده بدیهه‌گۉی شاعر، کویچی و خلق شاعریگه آقین دېییله‌دی.

www.ezgu.org

دېدی قۆیدی... مامانینگ تېوره‌گیده نېوره‌لری کـَپلک‌سیمان اَیلـَنه‌دیلر. ماما بۆلسه، بونده‌ی شادیانه و قووناق آنلرنی کۆره‌یاتیب، تېوره‌ککه شیرین‌گینه جیلمه‌ییب قۆیه‌دی بعضاً.

۵

کتـّه حاویلینی سر انجام[1] قیلیب قۆیبشدی. ایچکری حویلی سوو سېپیب سوپوریلدی. درز کېتیب نوره‌ی دېب تورگن آغیلخانه[2] دېواریگه قیزیل گیلملر توتیلدی. تاووقلرنی هم ییغیب-تۆپلب اولکن سوت سېبت[3] آستیگه سالیشدی. حویلی‌نینگ اۆرته‌سیده سریق سماوار قیلقیلـلب قـَینه‌ییدی. قطار کېتگن برنده‌لیک اویلر دېواریگه پرده‌لر آسیغلیق. کېلین و کویاو یشه‌یدیگن خانه‌ده سۆزه‌نه‌لر[4] توتیلدی و علیحده اعتبار بیلن بېزه‌تیلدی. کتک-کتک[5] تۆق قیزیل بۆغجامه بیلن چیمیلدیق یسه‌دیلر. خاتین-خلـَچ، تۆی آلدی ایشلرگه بېریلگنچه اورینیشه‌دی. شیشیریقلر، شیرینلیکلر پیشیریلیب تیارلنماقده، دستورخوانلر ناز-نعمتگه تۆله.

تشقری حاولی-ده تازه‌لب قۆییلگن. تشقی حاویلی‌نینگ بیر چېتیده اۆچاقلر قـَزیلیب، کتـّه-کتـّه قازانلرده پـَلاو دملـَنیب، سناقلی ساعتلردن سۆنگ اېلگه آش تارتیلیشی کېره‌ک. قۆیلر هم سۆییلیب، اېتلر توزلـَنیب، تاغـره‌لرگه اۆسیب- اۆسیب تخلـَندی[6]. قۆچقارنینگ یوره‌ک، بویره‌ک، جِگر، تلاقلری قویروققه قاووریلدی. ایدیشلرده

---

[1] سرانجام: همه نرسه ترتیبگه سالینگن، جای-جاییده، به‌ترتیب؛ آرسته، آزاده، سریشته.

[2] آغیلخانه (آغیل): او حیوانلرینی سقلش و باقیش اوچون قوریلگن مخصوص بنا؛ مالخانه، قـَماو.

[3] سېبت: سبد.

[4] سۆزنه: سیدیرغه گزلـَمه‌گه گـُل تیکیب تیارلنگن، دېوارگه آسیله‌دیگن بېزه‌ک بویومی؛ گـُل کۆرپه.

[5] کتک: ۱. نرسه یوزه‌سیگه ایشلنگن، توشیریلگن تۆرتبورچک. ۲. بیر سطحده‌گی کیچیک-کیچیک بۆلمه‌لر، اویه‌لر، تېشیکلرنینگ بیری. ۳. قوشلر، تاووقلر یاکه باشقه جانوارلر توریشی اوچون مخصوص ایشلنگن قوریلمه؛ خانه، اویچه.

[6] تخله‌ماق: بوکلب، تخیگه سالیب قۆیماق؛ بوکلب، تخیگه سالب جایله‌ماق؛ اوستمه-اوست تېرماق، اوستمه-اوست قۆییب جایله‌ماق؛ قـَلشتیرماق.

www.ezgu.org

جوازخانه‌دن کنجد یاغی هم کېلتیریب قۉییلدی. پیاز، سبزی‌لر تۉغرب بۉلینگن. آشپز اۉزی‌نینگ ساچیققه اۉره‌لگن کتّه‌کان کفکیرینی یېچیب، آشنی باشله‌ماقچی...

۶

کون اۉرته کېلگن-کېتگنلرگه آش تارتیلدی. جرّار ییگیتلر عزت بجا کېلتیریب، آش یېب چیققنلرنینگ یاغلیق قۉللریگه صابون توتیب، ایسّیق سوو سالماقده. ییگیتچه‌لر قۉل اَریتیشگه سَچاق توتیب قره‌شماقده‌لر. آشدن بۉشه‌گنلر ساچه‌له سالینگن تۉی رۉمالچه‌لرینی چۉنتکلریگه سالیب اویلریگه روانه بۉلیشه‌یپکندی. ایکـّی ساعتگه یېتمه‌ی اوزاقدن کېلگنلر ترقه‌لیشدی... یقینلر ایسه، تانگ آتگونچه تۉی ایشلری بیلن بند بۉلیشه‌دی... بزم باشلَـنیب تانگ آتگونچه دوام اېته‌دی هلی. بیقیر-بیقیر قَـینه‌یاتگن سماواردن کېیتی اوزیلمسدن چای دملَـنیب مهمانلرگه تارتیلماقده. لیکاپچه‌لرگه[1] نـُقل، چاکلیتلر سالیب قۉییلگن. قالینلر اوستیده یانباشلب یاتگنلردن اَیریملری قوریللـتگنچه چیلیملرینی توته‌تیب، خمارلرینی یازماقده ایدی.

۷

قویاش اېندی-اېندی باته‌ی دېب توریبدی. اطراف قیی-چوو بۉلیب کېتدی. باله‌لرنینگ تیللری اوچیده «کېلین کېلدی» بۉلیب قالدی. آدملر گوره‌ّ کۉتریلیب، کوچه‌گه چیقیشدی. قره‌سه‌لر گـُلپۉش قیلینگن مۉترده کېلین-کویاونی آلیب کېلیشه‌یپدی. اولرنی تۉیچیلر کوتیب آلیشدی. دف-دایره‌لر ینگراغی آستیده کېلین-کویاونی کۉچه‌دن حاویلیگه آلیب کیریشدی. ستَـنگ[2] ییگیتلر سَوینچی[3] آلیش معناسیده سلـّه توتیب یۉل تۉسدلر. کیملردیر کېلین-کویاونینگ آیاقلری آستیگه یاغین یاققنده‌ی قیلیب سوو سېپیشدی.

---

[1] لیکاپچه: تۉگره‌ک شکلیده، یسـّی، قیرغاغی کۉتریلگن میده چینی ایدیش؛ شیرینی‌دانی.
[2] ستَـنگ: پرداز-اندازگه، کییینیشگه زېب بېرگن؛ اۉزیگه خاص غرورگه اېگه کیشی؛ کاکه.
[3] سَوینچی: سېوینچی؛ سېوینتیرووچی هدیه. (سَوینچی - میمنه شېوه‌سیگه خاص)

www.ezgu.org

۸

شو پـَیت قوتلوغ اَیه[۱] شاشیلگنچه یوگیره سالیب: «سیزنی اَیته‌من، سیزنی اَیته‌من» –دېیه برماقلری بیلن اېرینی تورتدی.

– نیمه گپ خاتین؟ –دېدی اېنـَغه‌نین قیافه‌ده سلطان بای.

– اېبیی! نیمه بؤلردی؟ مامه کؤز یومدیلر.

– نیمه دېیسن خاتین؟ –حیرت ایله تیکیلدی اېری.

– آنه‌ییز اؤلدیلر.

– اؤپکه‌نگنی باس! باشقه گپینگ یؤقمی سېنی، ساغ اېدیلرکو!؟

– اؤله‌ی یالغان اَیتسم. یورینگ–یورینگ بو یاغینی ییغیب آله‌یلیک اېندی.

کېلین–کویاودن آلدین اېر–خاتین بیره‌م بی بی یاتگن خانه‌گه باش سالدیلر. نې کؤز بیلن کؤریشسین که تؤستدن مامانینگ یاتگن جاییده جانی اوزیلگن. اؤغلی آنه‌سی‌نینگ یوزلریگه کؤزینی سورتیب، «راضی کېتگن بؤلینگ آنه جان» دېدی و تیسرَیلیب آرقه‌گه قـَیتدی. شوندن سؤنگ تؤیخانه‌ده غلطی فضا پیدا بؤلدی. بیر یاقده جؤشقین تماشا، بزم و خورسندچیلیک، بیر یاقده ماما عالمدن کؤز یومگن. بو وضعیتده سلطان بای بیر نیمه قیلیشی کېره‌ک. تؤی، عزا بیر کونگه کېلیب قالسه قیین بؤلرکن. سلطان بای برماقلرینی چېککه‌سیگه توترکن بیر زوم خیالگه چؤمدی. «سینگه اَیته‌من خاتین، آنم‌نینگ اؤلیمینی اېرته‌گچه هیچ کیمگه اَیتمه! توشوندینگ‌می؟» –دېدی–یو تؤی ایشلری بیلن قاریشیب کېتدی...

۹

کېلین–کویاونی موسیقه صدالری آستیده آلیب کېلیب سوزیلتیریب قؤییشدی. قوتلاو سؤزلری، «کېلین سلام» بؤلدی و «سلام–سلام» قیلیشلر دوام اېتدی. تیلکلر بیلدیریلدی. ساز، کوی و قؤشیقلر اَوجیده. یاش–قیزلر، باله‌لر رقص، اؤیین–

---

[۱] اَیه: آنه، آیی.

www.ezgu.org

کولگیلرگه غرق. ایمی–جیمیده[1] قرمزی چاینکلرگه عرق[2] هم سالینیب، ایچیلماقده. بزم و تماشا تانگ آتگونچه چۉزیلدی. اېرته‌لب، حاولی بۉشب قالدی.

۱۰

کېکسه‌لر، آقساقاللر ییغیلیشدی. اوزاق–یقینگه جنازه خبری کېتدی. کفنلیک سرشته قیلینگن اېکن. گۉر قـَزیشگه بوریلدی. ساعت بیر اطرافیده جنازه اۉقیلدی. کتّـه یۉلگه کوزه‌تیب قۉییشدیلر. تبرّک یاشلی اولوغ ماما – مرحوم بیره‌م بی بی‌نی توپراققه تاپشیریلدی. تۉی اَریشی بیلن شو حاولیده فاتحه اۉتکزیش مراسمی باشلندی... مرادبېک و سېوگیلر بیر هفته اۉتیب، مامانینگ مزاریگه باریب احترام معناسیده یوکوندیلر[3] و قۉللریده‌گی بیر–بیر قاوده[4] گـُلنی مزاریگه قۉییشدی. «اېندی خیر، تینچ یاته‌بېرینگ ماماگینه‌م» –دېیه الوداع سۉزلرینی اَیتیب آرتگه قـَیتدیلر.

۲۰۱۵/۹/۱۵

تورانتو – کانادا

[1] ایمی–جیمیده: نریدن–بېری، بیراو بیلیب، بیراو بیلمه‌گن طرزده؛ ایلیق–ایسـّیغیده، فرصتنی قۉلدن بېرمه‌ی؛ داوروق سالمسدن، همه‌گه کۉز–کۉز قیلمسدن، یېنگ ایچیده.

[2] عرق: شراب؛ سوو بیلن وینا اَره‌لشمه‌سیدن عبارت ایچیملیک.

[3] یوکونماق: تعظیم قیلماق؛ اۉتینیب مراجعت قیلماق، التجا قیلماق، یالوارماق.

[4] بیر قاوده: بیر باغلم، بیر دسته، بیر توتم.

www.ezgu.org

قۆش بقەتىرەك

www.ezgu.org

قۉش بقه‌تېره‌ک[1]

یاز آیلری، عینی پیشیقچیلیک پـَیتی. ییغیم–تېریمگه شاشیله‌یاتگن کونلر ابدی. آدملر اۉز باغلریگه کۉچیب باریب، کپه‌ده‌می، چـَیله‌ده‌می، تۉرت دېوار اوستیگه بالار قۉییب، پاخال سالیب‌می، یاکه اۉتاو[2] قوریب‌می یشب کېله‌یاتیر ابدی. ایش–یوموشلریدن چرچه‌گنلر یولدوزلی ساکن کېچه‌لر آغوشیده تامیرلریدن آغریقلرینی قووه‌یاتیب، تین آلیشردی. انسان طبیعت بیلن اویقش[3]، هماهنگ نفس آله‌دی... آغیر و قاپ قاره یاپینگن تون زیل[4] محنتدن تالیققن کیشیلر تنه‌سیدن هاردیقلرینی سۉریب آله‌یاتگنده‌ی. گـَوده‌لریده ییغیلیب قالگن چرچاقلری تۉکیلگچ، تانگ آقرمه‌ی توریب، جان‌زاد ینه همیشه‌لیک ایشلرینی بجریشگه آتلـَنیشه‌دی. ایشگه قاریلیب، ایش بیلن تینمه‌ی آلیشیب یشه‌یاتگن آنلر ابدی اۉشه دملر.

میرزا بای انچه ییللر بورون ایشگه کیرگن، اونینگ ایش جایی باله–چقه‌لری یشب تورگن یېردن بیر آز اوزاقراقده. او چمه‌سی قیرق چـَقریمچه‌لیک[5] یۉل باسیب،

---

[1] بقه‌تېره‌ک: تېره‌کلرنینگ تروه‌قه‌یلب (هر تامانگه یاییلیب) اۉسه‌دیگن، تالداشلرگه منسوب توری، قطار تېره‌ک.

[2] اۉتاو: کیگیز کبی یېنگیل کېیلردن یسلگن کۉچمه اوی، تورر جای.

[3] اویقـش: بیر–بیریگه نهایتده یقین، اۉخشش؛ ماس، مانند، اویغون، کبی؛ یره‌شگن.

[4] زیل: یېردن اوزیب بۉلمه‌یدیگن درجه‌ده آغیر؛ کیشیگه آغیر باته‌دیگن، آغیر تیگه‌دیگن.

[5] چـَقریم: متریک اۉلچاو سیستمی قبول قیلینگونگه قدر قۉللنگن، ۱,۰۶ کیلو مترگه تېنگ قدیمگی اوزونلیک اۉلچاو بیرلیگی؛ بیر کیلو متر.

www.ezgu.org

ولایت مرکزیگه باریب، او یېرده بیر آی، بیر یریم آی ایشلب، خاتین-بالهسیدن خبر آلگنی اتیگی[۱] اوچ کونگه رخصت سؤرهب کېلهدی. سوو تؤلیب آقهیاتگن اریقدن کېچیب اویگه کیریلهدی. میرزا بای اوی ایوانیگه سایه سالیب تورگن توت درخت آستیگه کېلیب چؤکیلدی. حال-احوال سؤرهشهیاتیب، سېر مغز کؤرپهچهده تیرسکلهدی. انچهدن بېری آتهسینی ساغینگن بالهلر چوغورلهشیب، تېوهرگینی اؤرهب بؤینیگه آسیلدیلر. آته قؤل اوزهتیب یان چؤنتــگیدن، قاره کؤزلرگه اَتب آلگن مهییز و شؤر قندلرینی اولــشدی...

بیر قــتیم هوا یؤق که آغیر دیملیکنی[۲] یاریب، سلقینگینه یېل ترهتسه. درخت شاخهلرینینگ قیمیرلشگه مجالی یؤق. قویاش تفتیدن بوروموشیب غیجیملنگن یپراقلر یازیله آلمهی قیینهلیب توریبدی؛ لېکن چیدهسه بؤلهدی. بیر یوتیم هوا یېتمهیاتگندهی اؤیینقیراق بالهلرنینگ شوخ-شنگ شاوقینلری اېلکهسیگه سـَوهلهییدی. تاکلر، گــُللر، شاخ-شبهلر اوزره اوچیب-قؤنهیاتگن اَریلر، بینگکلر، چیرچیرهکلرنینگ تاووشیگه قولاق بېرگیسی یؤق. او اوچون همّه حضور-حلاوت عایلهده. چاغدن فایدهلــَنیب، اؤزی توغیلیب اؤسگن یورتیده ایکــّی کونگه بؤلسین، دَم آلیب قــَتیشنینگ گشتی بؤلکچه. قرهب کؤرسه قیشلاقنینگ آلدینگی حضور-حلاوتی قلالمهگندهی نظریده. «غچیر-غوچور چورپهلر[۳] بیلن ایکــّی کونلیک دیدارلــَشوو زنگ باسگن کؤنگیلنی یوییب کېترکن؛ آدمنینگ اوستیدن خودّی تاغ آغدَریلگن بؤلرکن» -دېردی میرزا بای هر گل اوییدن باریب کېلرکن. باشقه ایشچیلر هم شو فکرده.

---

[۱] اَتیگی: همهسی بؤلیب، بار-یؤغی، نهایتی، فقطگینه.

[۲] دیم: ۱. شمالسیز، شبادهسیز و نفَسنی قـَیترهدیگن درجهده ایسـّیق. ۲. جیم، آواز چیقرمهی، گپیرمهی جیم اؤتیریش اؤیینی. ۳. سیره، اصلاً؛ جوده، جوده هم؛ هیچ هم، هیچ بیر، تماماً، عموماً.

[۳] چورپه: باله، فرزند.

www.ezgu.org

کېچقورون بۉلیب، تون اۉزی‌نینگ قـلَین قاره پلاسینی کییب آلدی یولدوز میلتیللب توریبدی. سهل اۉتمه‌ی، بوغدای نانگه اۉخشه‌گن تۉلین آی یاستَـنه کېتگن. آسمان‌نینگ بیر چېتیدن شام پست–بلند تیزمه قیر–ادیرلر[1] آرتیدن کولچه یوزینی کۉرسته باشله‌دی. آی ابسه یاروغلیک تره‌تیب، اۉزی‌نینگ زرّین و اۉته مه‌یین بۉیاغینی آنه زمینگه یاییب سالگن، یېر نورگه یاپینیب آلگن کبی. بو تونده، باغ جۉیه‌لری[2] اوزره اۉمگنلب[3] یاتگن تاکلر باشاق–باشاق اوزوملرنی انیق شیره–شربتگه تۉلدیره‌یاتگندی. کېلر جمعه کونی اوزوملر اوزیلیب، مه‌ییزغالگه یاتقزیله‌دی. باغ تېوره‌گی بۉیلب، اېکیلگن تربوز، قاوونلر سریق، کۉک رنگلرده تاولـَنیب، شیره‌سی تاشیب، ترسه–ترسه یېیله‌ی دېب توریبدی. اَیریم–اَیریملرده کېچ تۉککن توت درختلردن یکه–یریم ماموقده‌ی توتلر شیرت–شیرت اېتیب سوفه‌گه کېلیب توشه‌یاتگندی.

هلی یاتر وقت بۉلگنیچه یۉق. ایتلرنینگ تمشه‌نیب هوریشی[4]؛ یقین اطرافدن سیگر[5]–بوقه‌لرنینگ[6] بۉکیریب منغره‌شی؛ آلیسلردن تایخر اېشکلرنینگ هنگره‌شی تون ساکنلیگینی بوزه‌یپدی. بو تاووشلر کیشیلر کۉنگلیده قـَیسی‌دیر قیشلاق، قـَیسی‌دیر باغات و کۉچه‌لرده، قنده‌ی‌دیر ساووق واقعه یوز بېرگنلیک حسّـینی تویه‌دی.

مودراق باسیب، کۉزلر یوموله‌یاتگن پـَیت بۉلیب قالدی. باله‌لری اوخلب قالیشدی. میرزا بای هم اوخله‌گودېک بۉلیب، کۉزلری قلقیب توریبدی. کیپریگی اویقیگه

---

[1] ادیر: تاغلرگه یقین، تاغ اېتکلریده‌گی علیحده تېپه‌لیک یېرلر.
[2] جۉیه (جۉیک): اېکین اریغی، ایکـّی پوشته اۉرته‌سیده‌گی اریق.
[3] اۉمگنلب یاتماق: اۉمگنینی یېرگه بېریب یاتماق، سینه‌سینی تۉشب یاتماق.
[4] هورماق: واو–واو، اک–اک کبی تاووش چیقرماق؛ واویلله‌ماق، اکیلله‌ماق.
[5] سیگیر: اینک، بوزاقلنگن اورغاچی قاره‌مال.
[6] بوقه: بیچیلمه‌گن اېرکک قاره‌مال.

www.ezgu.org

ایلینر–ایلینمس، تېپه‌سیده آسیغلیق یېلپیغیچنی آلیشگه توتیندی. بیردن کۉزی باغ اېتـَگیده‌گی تېپه‌لیککه چـَلیندی. تیکیلیب قره‌سه، ایکـّی قاره‌لیک (کیمسه‌می، نرسه‌می؟) اونگه تامان بیر–بیر مۉره‌لب قۉیه‌دی. آلدین ایکـّیته باش؛ کېتیدن ایکـّیته اېلکه تیککه‌لنیب، بیر–بیر مۉله‌ریب[1] قۉیه‌دی. خودّی، باغ اېتـَگیدن ایکـّی آدم تشلـَنیشگه تیار تورگنده‌ی؛ پایلـَشه‌یاتگنده‌ی[2] توییله‌دی. رزم سالیب قره‌سه قنده‌ی‌دیر سلـّه‌لی، ساقاللی آدملرگه اۉخشه‌یدی. او «شو ایکـّی قاره شبح‌نینگ[3] پستلیکدن سېکن–سېکن کۉتریلیب توشووی آدمدن باشقه نرسه اېمس» –دېگن قطعي فکرگه کېلدی. بو حالت هوشینی بند اېتدی؛ قۉرقوو باسیب، باشیدن خیالی اوچدی. «حیرانمن! نیمه بۉلر؟ یاکه، ایزیمدن توشگنمی بو کتافتلر؟» –دېگن اۉیگه باریب، تانگ قاتدی[4]. توریب تورگن جاییدن مـَیغیده اۉتیریب آلدی. سېزدیرمه‌ی، نهایتده احتیاطکارلیک بیلن قیمیرله‌مسدن بیر زوم اۉیگه تالدی. «اولر(؟) حمله قیمسدن بورون بیر چاره کۉره‌ی اېندی، بۉمه‌دی» –دېگن اۉی ایچیدن اۉتدی. میرزا باینی بارگن سری قوتغو باسیب، وهیمه چولغه‌ییدی. دغ–دغ تیتره‌ی باشله‌دی. تاماغی قوروب تیلی اَیلنمه‌ی قالدی. بیر آز چۉلـله‌دی[5] هم، بیراق، یان‌گینه‌سیده‌گی کۉزه‌دن بیر کاسه سوو آلیب بۉغزینی هۉلـلشگه قۉلی بارمه‌دی. مییه‌سی اۉته تیز درجه‌ده ایشله‌ی کېتدی. کیم یاکه نیمه اېکنینی بیلیشگه شاشلیب توریبدی. «بولر کیم بۉلیشی ممکن اېکن اېي؟ اۉغریلرمی یاکی، –بایه‌گی قاره نرسه‌لرنینگ باش

---

[1] مۉلرماق ~ مۉلته‌یماق: ١. اَیه‌نچلی قره‌ماق، کۉزنی جـَوردیره‌تیب، مأیوسلنیب، اېزیلیب قره‌ماق؛ جـَودیرماق. ٢. اعتبارسیز، خیال پریشانلیک بیلن قره‌ماق.

[2] پایلشماق: پایله‌ماق فعلی‌نینگ بیرگه‌لیک نسبتی. پایله‌ماق: بیرار کیمسه یاکه نرسه‌نینگ کېلیشینی کوتماق؛ بیرار حادثه‌نینگ صادر بۉلیشینی، رۉی بېریشینی کوتماق؛ تعقیب قیلماق؛ پـَیده بۉلماق؛ مۉلجلگه، نشانگه آلماق، مۉلجلله‌ماق.

[3] شبح: تن؛ سایه؛ اوزاقدن کۉرینه‌دیگن قاره‌لیک.

[4] تانگ قاتماق: تعجبلنماق، حیرت قیلماق، حیران بۉلماق.

[5] چۉلـله‌ماق: سووگه تشنه بۉلماق؛ سووسه‌ماق، چقنه‌ماق.

www.ezgu.org

کؤتریب، بؤیین چؤزیشلری تېزلشدی، –اېندی پیدا بؤلگن باسمه‌چیلرمی[1] اېکین؟...» –دېگن کؤپلب احتماللرنی شاشیلینچ کؤز آلدیگه کېلتیردی. قؤرققنیده آدم‌نینگ مییه‌سی عادته‌گیدن کؤره بیر نېچه برابر کوچلیراق ایشلَشی شونده‌ی پَیتلرده بیلینرکن.

میرزا بای قاره کلّه‌لرنینگ بؤیلَشیب قره‌گنیگه باقمه‌ی، توکّل قیلیب: «اؤلیم–اؤلیم بیر اؤلیم» –دېیه آنگیده رېجه توزیب چیقدی، باره سالیب، اویده‌گیلرنی بیر–بیرین اویقیدن اویغاتدی. باله‌لری قؤرقوو سیره‌ب ایزّی–چووگه توشدی. «قؤرقمنگ، قؤرقمنگ» –قیلیب یوپَتیشگه تیلی اَیلنمه‌یدی. یریم کېچه بؤله‌یاتگن کوتیلمه‌گن وضعیت هر کیمنی هم شو کویگه سالمه‌ی قؤیمه‌یدی.

– آنه‌سی –آنه‌سی تور، ایکّی اَهووو انه او ایکّی آدم انچه‌دن بېری بیز تامان کېله‌یاتگنده‌ی قیمیرله‌یپدی، قره، قره! اووو انه اولر، –دېب برماقلرینی اؤشه قاره‌لرگه بیگیز قیلیب کؤرستدی.

– اېی! یاپیریم اې، اؤزینگ اسره! اؤزی نیمه‌لر بؤله‌یتدی آته‌سی، –دېیه اؤرنیدن سپچیب[2] کؤتریلدی تورسون آی خاله.

– نظر، تور، تور نظر! مېنی اېشیته‌یپسن‌می؟ –سېکین‌گینه آیاغی‌نینگ اوچی بیلن تَتېه‌لب، تورغیزدی کتّه اؤغلینی، –قؤلینگگه بېلنی آل، مېنگه کوره‌کنی اوزه‌ت؛ آننگگه اؤراغنی؛ اوکه‌نگ و سینگیللرینگگه تېمیر کاساومی[3]، بالته‌می[4]، اؤقلاو، سوپورگی‌می؟ نیمه که توشسه بېر اولرگه. جنگ بؤسه جنگ!!!

---

[1] باسمه‌چی: بیراولرنینگ مال–ملکینی تلاوچی شخص، باسقینچی، باسقینچیلیک قیلووچی. بو یېرده باسمه‌چی مجاهد، طالب معناسیده قؤللنگن.

[2] سپچیماق: کېسکین حرکت قیلیب، بیرار کیمسه یاکه نرسه‌گه تشلنماق، اؤزینی (یوقاریگه) آتماق؛ سکره‌ماق، ایرغیماق، تؤستدن اؤرنیدن تورماق؛ ایرغیب توریب کېتماق.

[3] کاساو: اؤت، آلاونی تؤغریلش، تارتیش و شو کبیلر اوچون ایشلَتیله‌دیگن یاغاچ یاکه تېمیر تیاق.

[4] بالته: تبر.

www.ezgu.org

جاییدن آتیلـَنیب[1] تورگن نظر بیردن آته‌سیگه:
– آته نیمه بؤلدی، توش کؤره‌پیسیزمی؟! یؤغ اي باستیریقله‌دینگیز[2] آته! قنی دشمن؟! قـَی یاقده توریشیبدی اولر؟ –دېب، ینه یاستیققه باش قؤیدی.
– بؤله قال دېیمن، وقتنی قؤلدن چیقرمه‌ی یوگور بالم، پلوان ابه‌نگنی هم خبر قیل.
یونس قاره‌نی هم اویقیدن اویغت، –دېدی یوره‌ک هاووچله‌گن میرزا بای بایه‌گی قاره‌لرگه کؤز ساله‌یاتیب.
اېرکک–خاتین، کتـّه–کیچیک، همه‌سی بؤلیب اؤن یېتتی کیشی تېمیر تیرسک، بېل، تـَیاق، بالته، اؤراق... بیلن قوراللنگنلر بیر اویگه کیریشیب آلیب تؤپلـَنیشدی، اؤز ارا کېنگشدیلر. «باله، یاش گؤدکلرگه قره‌نگلر ییغلشمه‌سین تـَغین؛ کوچوککه هم قره‌نگلر؛ غېشیبیب ونگیللـَمه‌سین ینه» –دېیه جدي جنگ آلدیدن آگاهلنتیریش هم قیلیب قؤیدی میرزا بای.
تون یریمگه قره‌ب آغه‌یاتگندی. حقیقي جنگ آنلری هم یقینلشماقده اېدی. کیم نیمه قیلیشی کېره‌کلیگی یخشیلب اوقتیریلدی[3]. ایشلر بؤلیب بېریلدی. کیم قه‌یاقدن دشمنگه قره‌ب یوریش قیلیش رېجه‌سی آبدان توزیلدی. پالوان ابه عسکرلیک قیلگن داویوره‌ک کیشی–ده باغی‌نینگ اېتگ تامانیدن یعنی، دشمن‌نینگ قاق آرقه‌سیدن کېلیشگه شـَیلندی. رېجه‌گه کؤره اوشبو ایکـّی ناتـَنیش یاو قمل قیلینیب، تیریکله‌یین قؤلگه اوشلب آلینیشی کېره‌ک. مبادا یره‌دارلر اوچون، اولرنی اېملش[4] مقصدیده هر احتمالگه قرشی میرزا بای پخته، لتـّه، ملهم–پلهم‌لرگچه تیارلب

---

[1] آتیلـَنیب (آتینه‌لیب) تورماق: تېز حرکت بیلن، سکره‌ب، سچیب تورماق.
[2] باستیریقله‌ماق: اؤزینی بیلمه‌گن حالتده اویقیدن تورماق؛ اویقیدن اویغانمه‌گن حالده هوشسیز هر نرسه‌لرنی اَیتیب یورباریش، بیرار عملنی انجام بېریش.
[3] اوقتیرماق: بیلدیرماق، انگلتماق، توشینتیرماق. اوقماق: پـَیقب آلماق، حس قیلماق، سېزماق.
[4] اېمله‌ماق: دواله‌ماق، درمان قیلماق.

www.ezgu.org

قؤیدی. «اؤلسه‌لر مېندن اېمس. خاتین غرله نیمه قیله‌دی تون یریم اوییمگه کېلیب؟ نیمه بای‌می اېدیم مېن؟ حضوریم یؤقالدی اؤزیدن کؤرسینلر!!»
تون‌نینگ تفتی سؤنیب، ایلبیزه‌ک توردی. مه‌یین شمال اېپکینی[1] اوریله‌یپدی. کېینیدن یاقیمتای‌گینه شمال هم اېسه باشله‌دی. ایکـّی قاره شبح‌نینگ باش چـَیقب حرکتلـَنیشی هم کوچه‌یدی. خودّی بولر سَری لؤکیللب کېله‌یاتگنده‌ی. انه-منه دېگونچه حیات-ممات جنگ باشلـَنیشی مقرر؛ بو کېتیشده اوروش بؤلمسدن علاجی یؤق.
هه دېگونچه، بیرگه‌لشیب، بیر آوازدن حرکت باشلندی. بیرینچی بؤلیب، پالوان ابه اؤقده‌ی اوزیلیب اؤزینی دشمن‌نینگ آرقه تامانیگه یېتکزدی. باش قیمیرلـَته‌یاتگن قاره کوچلرنی کؤرگن میرزا بای قؤلیده بېل، کلتک یان تاماندن تشلـَنه‌دی؛ نظر، یونس قره‌لر اېسه سؤل تاماندن هجومگه اؤتیشی کېره‌ک، خاتین-خلچ هم اېرککلرگه یاردم بېرگنی جبهه آرتیدن آلغه قره‌ب، ایلگریلب باره‌یاتیرلر. اش-پش دېگونچه معلوم ثانیه‌لر ایچیده دشمن‌نینگ تؤرت تامانی قورشب، اؤره‌ب آلیندی. میرزا بای حمله قیلیشگه بویروق بېره‌ی دېب تورگن پـَیت بایه‌گی قاره باشلر اؤزینی پنه‌گه آلیشدی. وضعیتنی خوب کوزه‌تیب تورگن میرزا بای: «دشمن-کو، جوده عیّار، اوریش عاقبتی هم جوده وحشتلی بؤلیشی ممکن» -دېگن اؤیلرنی ایچیدن کېچیردی. شو وقت پالوان ابه: «یاهو!» -دېیه قاره باشلر تورگن جاینی چقـّانلیک بیلن ضبط اېتدی؛ قؤلیده‌گی کوره‌ک و اؤراق بیلن «قـَیده‌سن دشمن؟!» -دېگنچه اؤقته‌لیب[2] توره بېردی. گـَوده‌سی کتـّه، قاره غاو ساقاللی پالوان ابه اکه‌سیگه قیچقیردی:

[1] اېپکین: شمال، سوو و شو کبیلرنینگ آقیمی، شو آقیمده‌گی تأثیری، اورینیشی.
[2] اؤقتلماق: تؤغریلنیب تورماق؛ مشت، تیاق، میلتیق و شو کبیلرنی اوریش، آتیش تهدیدی بیلن کؤترماق.

www.ezgu.org

– اکه، اکه! منه سیز اَیتگن جای‌نینگ کیندیگیگه کېلیب چیقیب آلدیم. قۆرقمنگ، باله‌لرگه هم اَیتینگ قۆرقمه‌سینلر قۆلیمیز بلند.

– اۆزینگدن احتیاط بۆل پلوان، یره‌تگن ابگم قۆلـله‌گن بۆلسین! –دېدی میرزا بای اوکه‌سیگه هیجانلی بقیرگنچه.

– قاچدی‌می بو بچه‌غرلر نیمه بلا؟! اکه هیچ نرسه یۆق–کو، بو یېرده.

– خاملیک قیلمه تـَغین، اېسینگنی ییغیب آل پالوان. اولر خوفلی دشمنگه اۆخشه‌یدی؛ کۆزینگنی بایلشگن‌دیر، هوشیار بۆل! –دېدی اکه‌سی.

– یۆغ ابی بۆلمه‌گن گپ، خی قۆرقمه‌ی کېلینگ اکه کۆره‌سیز، دېدی پالوان.

میرزا بای هم اۆشه قاره کلّه‌لر تورگن جایگه شدت بیلن اۆزینی یېتکزدی. قالگن ایکـّی تامان هم بېکیتیلگن، دشمن قاچه آلمه‌یدی. «بۆششمه پالوان» –دېیب قیچقیردی. اۆرنیدن جیله‌من دېدی–یو، قره‌سه که بالدیریگه[1] تیکن، قرغه‌نک کیریب قانه‌گن. پالوان ابه قومنده‌سیگه تیار تورییدی. دشمن تورگن چۆقـّیلر ضبط اېتیلدی. قره‌سه که جای بار جولی یۆق. چیندن هم هیچ کیم کۆرینمه‌یپدی. اۆنگ تامانیگه بیر سیلته‌نیب[2] قره‌گن میرزا بای نې کۆز بیلن کۆرسین که باغ‌نینگ چېتیده‌گی ایکـّیته قاره باش باغ‌نینگ چېتیده‌گی اۆشه ایکـّی بقه تېره‌ک اېکن. هر بیر شمال تورگنده ساللنه–ساللنه بیر–بیر باش چـَیقه‌یاتگن اېکنلر.

۲۰۰۲
تاشکېنت

[1] بالدیر: آیاق‌نینگ تیزّه بیلن تۆپیق آره‌سیده‌گی قسمی.
[2] سیلته‌ماق: قاقماق، سیلکیماق، کوچ بیلن کېسکین تارتماق.

www.ezgu.org

کیمیا

www.ezgu.org

کیمیا

(قیسقه تَـنیشوو)

حکایه‌میز قهرمانی – کیمیا: «خوش بیچیم، سولوو؛ باياقیش[۱] عایله‌گه بیتـّه‌گینه تیله‌کی باله[۲]. اونینگ بېش برماغی هنر؛ اؤقیمیشلی، تېره‌ن[۳] قره‌شلی؛ هلی اویلَـنیشگه شاشیلگیسی یؤق. مکتبده‌لیگیده–یاق، غرب اونیورسیتېتلریده[۴] تحصیل آلیشنی کؤزلب قؤیگن. یوره‌گی اؤشه یاققه تلپینیب کېله‌دی. وقتی کؤپراق کتابخانه‌ده اؤته‌دی. کؤپراق کون باتر بویوک متفکّرلری کتابلرینی اؤقییدی. کیمیاگه عنعنه‌وي اؤی سورویش یات؛ اوچینچی جهان آدملریده‌ی فکرلشنی یاقتیرمه‌یدی. اؤزگچه تفکّر ایگه‌سی؛ ایزلَـنووچن، آنگلی، اېسلی و عقللی قیز. اېرکنی، آزادلیکنی جانیدن هم یخشی سېوه‌دیگن قیزلردن. هر نرسه‌گه شبهه–گمان بیلن قره‌شنی یخشی کؤره‌دی. کؤپچیلیک‌نینگ فکریگه قؤشیلمسلیک؛ اؤزگه‌چه فکرلش، عنعنه‌وي تورموش طرزیگه اؤیسیتیب[۵] کؤز سالیش اونینگ جانی

---

[۱] باياقیش: اَچینیش اویغاتووچی حالتلی، بېچاره، شؤرلیک.

[۲] تیله‌کی باله: کؤپ مدت کوتیشدن کېین توغیلگن باله، اوی‌نینگ یگانه‌سی؛ تېنگریگه یالواریب، ییغلب، دعالر قیلیب اوندن تیلب آلینگن باله.

[۳] تېره‌ن: چوقور، چؤنقیر؛ مضمون–ماهیت جهتیدن کېنگ قمراولی، کوچلی.

[۴] اونیورسیتېت: بیلیم یورتی، عالي درگاه، پوهنتون.

[۵] اؤیسیتماق: تنقیدي قره‌ماق.

www.ezgu.org

بیلن قاریلیب کېتگن اېزگو عادت دېسه هم بؤلهبېرهدی. «حکایه بؤلگن واقعه اساسیده، بدیعي تؤقیمه قیلیب یازیلدی. کمیانینگ اُستاذی جناب "آ.خ" هم تیریک.»

***

کیمیا اؤن ایکّینچی صنفنی بیتیریب–آق، اؤزی یشب تورگن شهر اونیورسیتېتیگه اؤقیشگه کیرهدی. درسلرینی یخشی اؤزلشتیرهدی؛ استعدادلی؛ شخصي مطالعهسی اونی معنوي یوکسلتیردی. یخشی اثرلر اونینگ اوچون یؤلچی مَیاق[1]. درس چاغیده استاذلرنی سوالرگه کؤمیب تشلهیدی. بعضاً سؤراقلریگه جواب تاپه آلمهی، ایچیدن بېزاوتهلنهدی. خودّی کؤنگلیده اېسکی بیر دردنی توگیب قؤیگندهی. برچهنینگ اعتبارینی تارتگن؛ صنفداش و اؤقووچیلرنینگ حرمتینی قازانیب، ارداغیدن جای آلگندی. اونیورسیتېتنینگ اېرکهسی هم سېرکهسی هم انه شو کیمیا بؤلهدی. او بیرینچی کورسنی توگَتیب، ایکّینچی کورسنی هم یریملب کېلهدیر اېدی.

کیمیا آق یوزلیگینه، کؤزلری کتّه–کتّه، کیپریکلری اوزون–اوزون، «آغزی تار، قاواقلری کېنگ–کېنگ»، ساچلری اوزون، کؤکرهکلری بؤلیق. تیشلری آلماسدهی یرهقلب تورهدی. چوقورچه توشگن یاناقلری قیزیل آلمهدهی لاوللب تؤنهدی. نازککینه قیز؛ کولچه یوزلری کولگیچلی؛ دوداقلری حیات بولاغینی اېسلتهدی. گؤزهللیکدن کمی یؤق، اؤیچن و قرهشلری معنالی، قییق قاشلری جان تیلیمی ینگلیغدیر. تیلیدن بال تامر، کولیب تورگنگینه، سؤزگه چېچن[2]، بحتنی یخشی کؤرهدی...

کیمیا سوو سېپیلگن دوکان رستهلری بؤیلب، ناجو آغاچلر کؤلنکهسی[3] آستیده یوریب، هر کونی اؤقیشگه باریب کېلهدی. اېسی–هوشیدن کؤره یم کؤرکی–یو،

---

[1] میاق: یؤل کؤرسهتیب تورهدیگن، اؤرنک، نمونه، عبرت بؤلهدیگن نرسه، مشعل.

[2] چېچن: چقّـان، اوسته، ماهر.

[3] کؤلنکه: سایه.

www.ezgu.org

جمالی جانیگه بلا بیتگن. یۉلده کېته‌یاتیب دوکاندارلر، نانبایلر، سۉکانغیچ سنقی[1] باله‌لرنینگ ایلماقلی گپلری[2] جانیگه تېککن. ینه شو بېزاری باله‌لر[3]نینگ تېگه‌چاغلیگی[4]، آرقه‌سیدن اوشتک چـَلیشلر، اَیریملرده اوستی–باشیگه سوو سېپیب قاچیشلر–کو، هر کونگی ایشلردن. کیمیا یشب کېله‌یاتگن یورتده بو نرسه‌لر عادتي حالگه اَیلنگن. قیز–خاتینلرنینگ یېرده یاتگن کیر لـته‌چه قدری یۉق بو وطنده. خاتین–قیزلرنینگ جسم و جانلری قیینـَله–قیینـَله ادا بۉلگندیر. خاتین–قیزلر، حرمتی سینگن بختی قرالر بۉلیشه‌دیلر.

کیمیا تحقیر و آیاق آستی قیلیشلرگه قرشی جنگگه آتلنگن حقیقي داو یوره‌ک اۉقووچی بیر قیزدیر. تقدیرگه تن بېره‌یاتگنلردن اېمس. او چیندن هم بونده‌ی بېزارلیک و تۉسیقلرنی یېنگیب اۉتیشگه جزم قیلگن. بیر بولر اېمس، کیمیانی باشقه نرسه قیینه‌یدی. اونینگ تینچینی بوزگن بیردن بیر نرسه استاذی‌نینگ تینیم‌سیز زوغومی[5]. صنفده استاذی‌نینگ دغدغه‌سیدن جانی بۉغزیگه تیقیلیب کېله‌دی. کۉچه‌ده‌یدی باله‌لری‌نینگ شوملیکلریدن کۉره، استاذی‌نینگ گپلری آشیب توشگن. نیمه بۉلسه هم کیمیا تیشینی تیشیگه قیسیب، بو کونلرگه زۉرغه چیدب و کۉره‌شیب یشَشدن اۉزگه اعلاجی یۉق. باشیده، بو احوال و کۉرگولیکلرگه جوده کۉپ اچینَدی، کویدی، یاندی، پیشدی. آخری ایچیده قـَله‌شیب یاتگن ییغی–دردلر، کۉزیگه قلقیب چیقدی...

بۉله‌یاتگن ماجرالرنی آته–آنه‌سیگه سِر بېرمه‌ی کېله‌دی. اۉز غمیگه یقینلرینی هم مبتلا قیلیشنی ایستـَمه‌دی. اوزون قولاق گپ–سۉزلردن اونچه–مونچه‌سی آته–

---

[1] سنقی: سندیراقلب بېکار یوره‌دیگن؛ بېکارچی، سَیاق، ده‌یدی.

[2] ایلماقلی گپلر: کنایوي، غرضلی، بېکار گپلر.

[3] بېزاری باله‌لر: بېکارچی، همه‌نی اۉزیدن بېزار قیلووچی باله‌لر.

[4] تېگه‌چاغلیک: مزاحمت، آزار یېتکزیش.

[5] زوغوم: قهر–غضب؛ دۉق–پۉپیسه، دغدغ؛ ظلم.

www.ezgu.org

آنه‌سیگه الـله قچان ییتیب بارگن. کیمیا اوچون قووانرلیسی شو ایدی که، اونی آته–آنه‌سی قیسووگه آلیشمسدی؛ تیرگشمسدی[١]. او اؤجر قیز، بیراونینگ ییتاویگه[٢] بؤیین بیرمه‌ی، حیاتده جدّي کوره‌شماق اونینگ مقصدی. قیینچیلیکلرگه بؤیین ایگیب، بیراوگه قره‌م بؤلیب قالیشنی هیچ پـَیت خواهلـَمه‌یدی. شخصیتی سینیب، پرچه‌لـَنیب کیتیشدن قؤرقه‌دی. او میلونلرچه قاره بخت اسیرلر صفیگه ینه بیر بختسیز عیال کیلیب قؤشیلیشیدن هدیک‌سیره‌یدی. شؤرلیکلرگه تن بیریب، ایزیلیش، تاپته‌لیش[٣] و خؤرلیک[٤] حسابیگه جمعیت بیلن یؤل باریب، ماسلـَشیب یشش ممکن البتـّه. لیکن، بونی او ایستـَمه‌یدی، خیالیگه هم کیلتیره آلمه‌یدی.
باردی تیوره‌ک–اطرافیده بؤله‌یاتگن دوو–دوو گپلرنی[٥] اکه‌سی یؤلبرس بیلسه بارمی؟! برچه‌نینگ آغزیگه چیم قؤیه‌دی. هیچ نرسه بؤلمه‌گندیک همّه یاقنی تیکیسله‌یدی. موشتوم زؤرلر[٦]نینگ پتـَگینی یاتقزمه‌ی قؤیمه‌یدی. درّاو همّه یاق سوو سیپگنده‌ی جیمیب قؤیه‌دی قاله‌دی. امّا، کیمیا یالغیز اؤزیگه ایشانه‌دی. اؤزینی کتـّه کوره‌شلرگه شـَیله‌ماقده؛ ایچیدن شونگه ییتیلیب توریبدی. کؤزیدن کوچ یاغیلگوده‌ی بؤلیب، ضمیریده‌گی هیجانلر اؤتکیر سؤزلرگه اَیله‌نیب، تیلی‌نینگ اوچیده توریبدی. خاتین–قیزلرنینگ باشیگه کیلگن، قاره کون و بخت‌سیزلیکلرگه قرشی کوره‌شماققه بیل باغله‌گن. کیمیا: «نیمه‌گه خاتینلر یریم آدم حسابلـَنیشه‌دی؟»؛ «میراثگه، گواهلیککه شونده‌ی»؛ «خاتینلر نیمه‌گه ایرککلرنینگ ایکینزاری و «...خاتینلرنینگ اُجره‌سینی[٧] بیریب، شهوتینگنی قاندیر»، « قیز باله پلخمان تاشی»؛

[١] تیرگشماق: تیکشیرماق، نظارت قیلماق؛ تیرگاو قیلماق؛ تعقیب آستیگه آلماق، کوزه‌تماق.
[٢] ییتاو: جلویدن توتیب ایرگشتیرماق، ییتکله‌ماق؛ خطِ–حرکتی، هدایت قیلماق.
[٣] تاپته‌ماق: آیاق بیلن باسماق، ایزماق، پَیخان قیلماق؛ تحقیرله‌ماق.
[٤] خؤرلیک: عزت–نفسی پایمال بؤلیش، تحقیرلـَنیش.
[٥] دوو–دوو گپلر: کؤپچیلیک آره‌سیده ترقلگن هر خیل تؤغری و شبهه‌لی گپ–سؤزلر.
[٦] موشتوم زؤر: زؤره‌وان.
[٧] اجره: پول، قؤل حقی.

www.ezgu.org

«قیز باله بیراونینگ خصمی»... دېگن حکملرگه جواب تاپگن و اونگه قرشی عصیان کؤرستماقچی.

هوا صاف، کېچه‌گی اینجیق بولوتلرنی سؤلیم شماللر قوویب سالگن. ییرتیق–یولوقلرینی[1] آفتاب کویدیریب باره‌ییکندی. کوییک[2] بولوتلرنی ترقَترکن، ماما قویاش زرّین یالینلرینی تره‌تیب چره‌قله‌یدی. گاه–گاه ییل اېسیب، اوریله‌یاتگن اېپکینلریدن[3] شاخ–شبه‌لر بیر–بیر تېبره‌نه‌دیر. قؤنی–قؤشنیلر اویلریدن تشقری سَری تېبره‌نه‌دیر ایدی. بو آره‌ده باله‌لرنینگ غله–غاووری هم اېشیتیلردی. خلص، همّه اؤز ایش–یوموشیگه آتلنگن. شؤر حیات آلاویده یانیب کېله‌یاتگن دردلی کیمیا! آته تیریکچیلیک عُمّانیگه شونغیب کېتگن؛ رؤزغار تېبره‌تیش اؤزی بؤلمه‌یدی. آنه بېچاره اوی، تیریکچیلیک ایشلرینی سرانجام قیلیش بیلن اندرمان. کیمیا اېرته‌لب اویغاندی. یووِیندی، تیشلرینی تازه‌له‌دی، کوموش سیرغه‌لرینی قولاغیدن یېچدی. بیلک اوزوکلرینی مرمره‌ی تؤنه‌یاتگن بیلـَگیدن چیقردی. بیلینر–بیلینمس یېنگیل گینه یسن–توسن قیلدی؛ کؤزگو قرشیسیگه کېله توریب، «اوف!» تارتیب آغیر اؤیگه تالدی... توشکونلیککه توشیش اونگه یات ایدی... اَیریملرده اؤکسینیب: «آخ ابی! بوگون تشقریگه ایشلریم بیلن چیقسم نې–نې کؤرگولیکلرگه دوچ کېلیشیمنی ایسله‌سم اؤپکم اؤپیریلیب آغزیمگه کېله‌دی. هلی اؤقیشگه باریشیم کېره‌ک. آه!! قیز بؤلیب توغیلیشدن کؤره تاش بیتسم بؤلمسمی ایدی؟» –دېگن تویغولرینی آینه‌گه اَیتگن بؤلدی. سؤنگ جُودیره‌گن یاشلرینی رؤمالچه‌سی بیلن اَریته یاتیب: «یؤق، یؤق! بو حیات اېمس. خاتین–قیزلرنی کم‌سیتیشگه قره‌تیلگن هر قنده‌ی ظلمگه قرشی کؤره‌شماغیم کېره‌ک. مېن اؤزگه‌لر چیزیغیدن یورمه‌یمن. اولرنینگ بویروق، تاپشیرمه و کؤرستمه‌لریگه عمل قیلیب یشـَمه‌یمن. مېن

---

[1] یولوق: یولیب تشلنگن، یولیب آلینگن، اوزیلگن.

[2] کوییک: کویگن.

[3] اېپکین: شمال، سوو و شو کبی‌لرنینگ آقیمی، شو آقیمده‌گی تأثیری، اورینیشی.

www.ezgu.org

اۉزیم‌من–اۉزیم!» –دېیه غیرت و شجاعت آتیگه میندی. یریم ساعت اۉترکن، کیمیا ناشتاسینی قیلدی. اوییدن کۉچه‌گه چیقرکن آققینه لـَچکچه‌سینی[1] ناچار باشی‌نینگ یریمیدن اېلکه‌سی تامان سالدی–ده، سینگیلچه‌لری‌نینگ اویلریگه کیریب، بیر–بیر یوزلریدن شیمیریب اۉپدی و خیرلشدی. سۉنگ آنه‌سی‌نینگ بۉینیدن قوچاقله‌گنچه «خیر آنه جان، سیز هم یخشی قالینگ! آته جان سیز هم خوش قالینگ! خواطر آلمنگ، اوییمگه کېله‌من– بغرینگیزگه قـَیتیب»– دېیه، اینجه برماقلرینی هواده سیلکیتیب خیرلشدی و کۉچه اېشیگینی یاپیب، اۉقیشیگه جۉنب کېتدی. آنه‌سی هم: «بۉیینگدن آنه اَیلنسین آنه‌نگ، یامان کۉزلر، بوزوقلردن اۉزی اسره‌سین سېنی! آی باریب، آمان کېل بالم!» –دېیه ایستکـلندی[2] و دروازه‌گچه کېلیب، کیمیا بیلن خیرلشدی.

آره‌ده ایکـّی چـَقیریمچه‌لیک یۉل بار. اۉقیشگه اورتاقلری‌سیز باریب کېله‌یپدی... اونیورسیتېت‌نینگ صنفگه کیریش قۉنغیراغی چـَلیندی. «اېبیی کېچیکدیم» –دېب کتـّه–کتـّه آدیملب شاشیلدی او. چقـّان–چقـّان یوریب باره‌یاتگن کیمیا بۉساخه هتلب بیلیم یورتی‌نینگ ایچکریسیگه کیردی. سوو سېپیلیب، چنگلر اَریتیلگندی. یکـّه–یریم قیزلر، باله‌لر کېچیکیب‌راق بۉلسه–ده، صنفلریگه کیرماقده اېدیلر. بالگینه احتمال صنفگه کیره‌یاتگن سۉنگگی اۉقووچی اېدی. طلبه‌لر یۉقلـَمه قیلینماقده[3]. کیمیا صنف اېشیگیدن ایندی آدیم باسیب، «سلام» قیلیب، کیره‌ی دېب اېدی یم که، صنف تخته‌سیده بیر نرسه‌لرنی یازیب تورگن استاذ آرقه‌گه تیسـَریلیب، «سلام»نی علیک آلمه‌ی، کۉزلری چقچه‌ییب[4]، غضب بیلن بیر بقره‌یدی. شو پـَیت

---

[1] لـَچکچه: خاتینلر (کۉپینچه کېکسه عیاللر) باشگه اۉره‌یدیگن آق داکه یاکه سورپ؛ دکـَنه.
[2] ایستکلندی: دعا قیلدی؛ آرزو قیلدی.
[3] یۉقلـَمه قیلینماقده: حاضري آلیناقده، طلبه‌لرنینگ صنفده بار و یۉقلیکلری معلوم قیلینماقده.
[4] چقچه‌یماق: کۉزینی کتـّه آچیب، آله–کوله قیلیب قره‌ماق؛ بقره‌یماق.

www.ezgu.org

بیرگینه قیزغیش، ملـه، ماوي، یشیل بۉیاقلرگه بورکنگن بیر کپه‌لک[1]، لنگ آچیق دېرزه‌دن صنفگه اوچیب کیردی. باله‌لر قیی–چوو سالیشیب، قۉللریگه کتاب، دفتر کۉترگنچه، بوگینه شۉخ کپلکنی اوشلب آلیشگه توتیندیلر. بیراق، کپه‌لک توتقیچ بېرمه‌ی[2]، صنف‌نینگ بیر بورچگیده دېوارگه ایلیندی. خودّی اۉشه یېردن درسنی کوزه‌ته‌یاتگنگه اۉخشب، تېپه‌دن قره‌ب توره بېردی. کیمیا شاشه–پیشه اېشیک آچیب صنفگه باش سوقدی:

– کیرسم میلی‌می استاذ؟ –اجازت سۉره‌دی او.

– تۉخته، جایینگده تور! –دېدی استاذ دۉق آهنگده[3]،

روپـــَـکده‌ِ ماش و گوروچ ساقالینی توتمله یاتیب.

– مېن اۉقیشگه کېلدیم، درس اۉقیشیم کېره‌ک استاذ، –جواب قیلدی کیمیا.

– یۉق! کیرمه‌یسن دېدیم‌می؟ –آغزیدن توفکیسی سچره‌ب، –اَیتدیم–کو! گپ–سۉز بیتـّه بۉله‌دی، یۉقال! آرقه‌نگگه قـَیت، کۉزیمگه کۉرینمه!!!

– نېگه کیرمسلیگیم کېره‌ک استاذ؟ –دېرکن، کیمیانینگ کۉنگلی چۉکیب، کملیگی کېلیب کۉزیگه یاش اَیلندی. کۉزلریگه قلقیگن یاشلر یاناغی[4] اوزره ایرماقله‌ی[5] کېتدی. آیاق اوستیده، بیر پس اۉیگه تالدی و اۉقیتووچی‌سیگه کېچیکتیرمه‌ی درّاو جواب قـَیتردی:

– مېنینگ قدریتلریم، انساني‌لیگیمنی آیاق آستی قیلیشگه حقینگیز یۉق. بیرار–بیر نرسه حقیده اۉیلش و قرار چیقریش بو مېنینگ ایشیم... اېندی کتـّه‌لردن، آقساقاللردن، جگریگه الف کیرمه‌گن سوادسیز ساقاللردن؛ دنیانی تار اۉیله‌یاتگن،

---

[1] کپه‌لک: ایکـّی جفت آق، کول رنگ یاکه رنگمه–رنگ قناتلی نازک حشره.

[2] توتقیچ بېرمسلیک: اۉزینی توتدیریب قۉیمسلیک.

[3] دۉق آهنگده: پۉپیسه، سیاست قیلیب.

[4] یاناق: یوزنینگ، بېت‌نینگ بۉرتیق قسمی.

[5] ایرماق: بیرلـَشیب، کتـّه دریا حاصل قیلووچی هر بیر اَیریم کیچیک دریا؛ دریاچه. ایرماقله‌ماق: دریا بۉلیب آقماق.

www.ezgu.org

كۉره‌یاتگن انه اونده‌یلردن، –صنف دېواریده یاپیشتیریلگن آق ساققالل‌ر مجلسی تصویریگه اشاره قیلیب، –اندازه آلیب یششن‌نینگ دَوری اۉتدی. اېندی ساقال، تسبیح، آفتابه‌نی دستکلب آدملرگه عقل اۉرگـتَیش، تاپشیریق بېریش... اۉتمیشگه تعلـّقلی. بیلدیزمی حرمتلی استاذ!

– به آوو اېی! ایچینگ گپدن تۉله اېکن سېن منچه نیقینی.

– حقارت قیلمنگ، قیمنگ حقارت!

– سېن عقلی ناقصلرنی آدم قیلیشیمیز کېره‌ک.

– نیمه‌گه بیر یریم ییلدن بویان جَـوره‌ته‌سیز مېنی؟ –سۉره‌دی کیمیا استاذیدن اۉپکه‌لـَنیب.

– چونکی، ساچینگ كۉرینیب یاتیبدی، هر دایم شو احوال. حجابینگ یۉق سېن قیزنی، –دېدی استاذ جون باسگن بېتینی سییره توریب.

– بیر اۉیلب كۉرینگ استاذ! مېنینگ چادرگه یا بیر مِتر لچککه اۉره‌نیب اۉقیشگه کېلیشیم نیمه‌نی حل قیله‌دی؟ یره‌تگنگه کېره‌کمی شو؟ هېچ بۉمسه، شو عادّي‌گینه سۉراغیمنی توشونتیریب بېره آله‌سیزمی؟

– توشونتیریب بېره آله‌من–و، لېکن بونگه اذن بېریلمه‌گن–ده بیزگه. اورغاچیلر یوزیگه تیکیلیش‌نینگ اۉزی کتـّه گناهلردن. استغفرالله!!!

– دینیمیزده «نیمه‌گه؟»، دېب سۉره‌لمه‌یدی هیچ قچان، بلکه بویوریله‌دی. بیزده دلیل اۉتمه‌یدی. همّه نرسه آلدیندن بېلگیلب قۉییلگن. یساقلریمیز[1] اۉزگرمسدیر. مسأله‌لرنینگ جوابی هم آلدیندن اَیتیلگن. اۉیلشگه حاجت یۉق، –غضب و اچـّیغی یوزیگه تاشیب چیققن کویی،– مونچه ولدیره‌ی بېرمه، حق–حقوقینی تـَنیگن قیز بۉلیب قالدینگمی هلی سېن؟!

[1] یساق: قانون، قانونلر مجموعی.

www.ezgu.org

– استدلال بؤلمسه؛ اونده بو خدا بېرگن خام کلـّەنی نېگه کؤتریب یوریبسیز؟ همّه نرسەنی عقل کؤزیدن اؤتکزیب، منطق چیغیریغیدن اؤیلب قبول قیلیش کېرەک بؤلەدی انسان ذاتیگه. بو باشدەگی گـُلچیراق نیمه اوچون بېریلگن؟ هیچ اؤیلب کؤرگنمیسیز؟.

– بو کلـّەنینگ اېگەسی بار، اېگەسی؛ اؤووو تېپـّەده توریبدی، –آسمانگه بؤیین جؤزیب قررکن، –اونینگ امری‌سیز درختده یپراق هم قیمیرلـَمەیدی.

– سیز عقل اېشیگیگه قولف اوریب قؤیگنلردن‌سیز؛ آدم باله‌سی سؤرەب–سؤرەب حقیقتگه اېریشەدی، اېمسمی استاذ؟

– یؤق! دینیمیزده یالغیزگینه اطاعت بار! قالگەنی اللهنیکی... شک قیلینسه باشلر کېتگوسیدور. حکم شو!

– خوش، دینده نیمەگه عیال ساچیدن مونچەلیک قؤرقیش بار؟ بیرار–بیر بوزغونچیلیک، غـَلەمیسلیک[1] یاکه یاووزلیککه اېلتیووچی قندەی‌دیر کوچ و قدرتی بارمی بو بېچاره خاتین–قیزلر ساچیده؟

– سېن حجابگه قرشیمی‌سن هلی؟

– یؤق، مېن حجابگه قرشی اېمسمن. حجابنی خاتین–قیزلرگه اېمس، اصلیده بو قاره و فلاکت تؤربەسینی، اېرککلرنینگ کلـّەسیگه کییدیریش کېرەک. مېنینگچه بو هم کملیک قیلەدی. اېرککلرنینگ کؤزلریگه علیحده اؤرتوک[2] توشیریش لازم؛ تېمیر پرده توشیرسه اوندن هم یخشی بؤلردی. اېرکین یشب یوررمی اېدیک بو یاروغ عالمده؟!

– الله خشنود بؤلمەیدی بو گپینگدن؛ ایشلرینگدن هم، –دېدی استاذ «توبه، توبه، توبه!» قیلیب یاقەلرینی اوشلرکن.

---

[1] غـَلەمیسلیک: کیشیلر مناسبتیگه، اونینگ حالتیگه رخنه سالیش؛ غیبت، فتنه یوریتیش.
[2] اؤرتوک: پرده.

www.ezgu.org

– کیریشیم کېره‌ک، کېچره‌سیز استاذ. مېن درس اؤقیگنی کېلگنمن.
– بو احوالده مېنینگ درسیمگه کیره آلمه‌یسن خؤبمی؟ –بؤرلنگن[1] برماقلری بیلن پېنچه[2]دېک قاپ–قاره ساقالینی سیله‌ی توریب، –مېن حجابسیز قیزلرنی درسیمگه عموماً کیریتمه‌یمن. بو مېنینگ الله بیلن قیلگن عهد و پیمانیم. ینه نیمه‌نی بیلماقچی بؤله‌سن–اَ؟ اېندی توشوندینگمی آییمچه؟!!!
– ایچیم قیسیله‌دی، تېرلب کېته‌من؛ یازنینگ جزیره‌مه کونلری سه‌سییدی قیز باله. بیر قـَتیم یلـّیغنی بیزدن دریغ تومنگ استاذ. باشیمیز بی‌منّت قویاش نوریدن بهره‌مند بؤلسین، دېیمن. بونینگ نیمه‌سی یامان؟ یاپینچیق ایچیده آیاغلریم سودره‌لیب ییقیلیشیم بار. بیرار جاییم سینیشی هیچ گپ اېمس. گپینگیزده سیره منطق یؤق استاذ. بیرار جاییم سینیب، افگار بؤلیشیم تورگن گپ بو احوالده.
– یورگن یؤلینگده «الله، الله»، دېب مینگ مرته تکرارله‌سنگ، ییقیلمه‌یسن، جِن هم چلمه‌یدی[3]. قؤرقمه هیچ بلا اورمه‌یدی سېنی.
کیمیا بیلن اؤقیتووچی اؤرته‌سیده‌گی اَیتیشوو دهلیزده بؤله‌یـپدی. استاذ صنف اېشیگی یانیده، کیمیا اېسه دهلیزده آیاق اوستیده. آلدینلری هم استاذ بیلن بیر نېچه بار گپلـَشیلگن شو الفاظده؛ تارتیشیلگن هم. کیمیا حوصله‌سی قـَریب[4]، قیسته‌لیب؛ سؤز قاتدی:
– سیز اَیتگنلر بو بیر ابسورد[5] استاذ. سیزنی موهومات چولغب آلگن؛ قاره تومنلر ایچیده سرسان–سرگردانسیز. قره‌نگ اخیر، مېنینگ حجاب کییمه‌گنیم هیچ کیمگه

[1] بؤر: آهک تاش‌نینگ مـَیده آپپاق یومشاق توری؛ تباشیر. بؤرلنگن: بؤر یاکه تباشیر بیشیلگن.
[2] پېنچه (پېنگچه): پېنگلیک؛ تندیرده نان پیشیریش پـَیتیده قؤلگه کییله‌دیگن پېنگچه.
[3] چلماق: بیراوننینگ آیاغینی اؤز آیاغی بیلن ایلیب، تېپیب، اونی ییقیتماق یاکه گندیره‌کلتماق؛ خلل بېرماق؛ ضرر یېتکزماق؛ کېسماق، قیرقماق، ییقماق. (بو سؤزنینگ باشقه معنالری بار)
[4] حوصله‌سی قـَریماق: حوصله‌سی کېتیب قالماق.
[5] ابسورد: هیچ قنده‌ی معنانی انگلتمه‌یدیگن تأکید، فکر یاکه حالت.

www.ezgu.org

خلەقیت[1] ببرمەیدی–کو! عکسینچه، یاپینگنیم اوّلا اؤزیمگه معمّا توغدیرەدی. قالەبپرسه، بې‌تربیت انسان‌نما هنگیلرنینگ[2] (کېچیرەسیز) حرص و هواسینی قؤزغـَتەدی. آدملر آچیق نرسەنی ایمس کؤپراق یاپیق نرسەگه تلپینیشەدیلر... انسان طبعیتی شوندەی قوریلگن.

استاذ بیلن شاگرد اؤرتەسیده بحث و تارتیشوو تاباره اَوج آلرکن، کیمیا: «مېن اؤز حقیم اوچون رخصت سؤرەیمن، –دېیه اجازەتسیز صنفگه باستیریب کیردی. بوندن درغضب بؤلگن استاذ یؤلینی تؤسماقچی بؤلدی. شو پَـیت کیمیانینگ باشیدن لچکی توشیب کېتدی. استاذ: «اسغفرالله کؤزیم کویسین، گناهگه باتدیم. نفل نمازی واجب بؤلدی. اي پروردگار بو اورغاچی شیطانلردن پناه تیلەیمن، دېب کؤککه قؤل آچدی و ینه کیمیاگه یوزلندی:

– کؤپ پالا مهمەدانەلیک قیلمه سېن قیز! چیق دېیمن صنفدن، –دېدی استاذ.

– التماس، گیپمنی اېشیتینگ استاذ. جهنّمگه توشەسیز بَری بیر. قؤیینگ اېندی مېن درس تینگلەی. هوا ایسیق، دیم بؤلیب کېتدی. مېن باشقەلرگه اؤخشب تؤربه کییب، چادرگه اؤرەنیب کېله آلمەیمن اؤقیشگه. توشونەسیزمی مېنی استاذ!

– او سېنینگ ایشینگ، سېنینگ پرابلیمینگ؛ مېن اللهنینگ بویروغینی بجرەمن. مېنگه دخلی یؤق بو نرسەلرنی.

استاذ بیلن کیمیا اؤرتەسیده‌گی اَیتیشوو ییگیرمه سکـّیز دقیقەچه وقتنی آلدی. شو پَـیت اؤقووچی بالەلردن کیم‌دیر: «کیمیا کیر صنفگه! کیر اېندی، نیمه قیپدی؟ کیرەبېرسین، اؤقیسین، بیلیم آلسین استاذ» –دېیه سؤزلەدی. استاد بؤلسه، نیمەلرنی‌دیر اؤیلب، اېشیتیلر–اېشیتیلمس زؤرغه: «اونده کیر بؤمـَسه یم کیمیا! تؤختت بو اؤجرلیگینگنی. ایمانلی بؤل» –دېگن سؤزلرنی نریدن بېری تؤنغیللب

[1] خلەقیت: مانعلیک، مزاحمت.

[2] هنگی: هه دېب هنگرەوېرەدیگن؛ ابرکک اېشک؛ بقیراق، شنغی.

www.ezgu.org

تیلگه آلدی و کۋزلری آتیلیب چیققوده‌ی ایدی. استاذ باشینی ایرغیتیب: «صنفگه کیر!» –دېگنیدن پشیمان بۋلدی. اۋزی اۋرنتگن ترتیب و قاعده‌نی بوزگن بۋلیب ایمس، بلکه، کیمیانی «یخشیلب تنبیه قیلیش، تیلیب توزلش» و «ایزیش، ایزّه قیلیش و خۋرلش» نیتیده صنفگه کیریشگه رخصت بېرگن بۋلدی اۋقیتووچی.
کیمیا سېکین کېلیب اۋز اۋریندیغیگه اۋرنه‌شیب آلدی. شو زمان تورلـَنیب، توسلـَنیب تورگن کپه‌لک تېپه‌ده، قۋییلب یاتگن یېریدن اوچیب، کیمیانینگ راپّه–راسه باشیگه کېلیب قۋندی. سۋنگ گیر–گیر اَیلـَنیب اوچه‌یاتگن کپه‌لک کیمیانینگ ایلکه‌سیگه؛ سهل اۋتمه‌ی هلی یازیلمه‌گن، آق کتابچه‌سیگه کېلیب قۋندی. کیمیا ایندمسدن کپه‌لککه تیکیلیب تورەوېردی. نظریده شوگینه کپه‌لک اۋقیتووچی‌نینگ زوغومی، کیمیانی کم‌سیتیب، تاپتـَب خوارلشلریگه گواهلیککه چقیریلگنده‌ی ایدی. شوگینه کپه‌لک یشیل یپراقلر، گل–چیچکلر بۋیاغی و مستانه هیدینی، آزادلیک هواسینی صنفگه آلیب کیرگنده‌ی بۋلدی گۋیا. بلکه، استاذنی آدمي‌لیک، رحم و شفقت، انصافگه، عقل و فراصتگه چـقیرماقچی بۋلیب کیرگندیر. قیسقه‌گینه وقت ایچیده عصرلرگه تاتیگولیک معلوماتنی اَلمشگن بۋلیشدی کیما کپه‌لک بیلن آره‌سیده.
کپه‌لک کیمیانینگ قولاغیگه: «بو قاره کونلر بیتر بیر کون؛ سېن هم انسان‌سن، حُر یره‌لگن‌سن؛ هیچ بیر ایرککه سېندن، هیچ بیر قیز خاتیندن اوستون ایمس؛ اۋز حق–حقوقینگ اوچون اۋزینگ کوره‌ش؛ عزمینگده تور؛ آرقه‌گه چېکینمه؛ ظفر سېن بیلن» –دېب شیویرله‌یاتگنده‌ی ایدی. کیمیانینگ سۋزلری–کو، معلوم. بیراق، کپه‌لک‌نینگ هم نیمه‌لرنی دلیده توگیب، صنفگه اوچیب کېلگنی یریم عیان، یریم قرانغی بۋلیب قالدی کیمیاگه. صنفداشلرنی هم حیرتینی آشیردی بو منظره. بیلگن بیلدی، بیلمه‌گن بیلمه‌دی.
تېریسی سویـَگیگه قـَپیشیب کېتگن، اوزون بۋیلی، سهل ایلکه‌سینی بۋکیب یوره‌دی، بۋیین تامری بۋرتیب چیققن، اوزون تنه‌سی قورت ییگن تېره‌ککه

www.ezgu.org

اۆخشه‌یدی. استاذ درسینی تۆخته‌تیب، آغزی کفلنگن بیر کۆرینیشده ینه وَیسب کېتدی:

– مېن سېنگه بیر یریم ییلدن بویان صنفگه حجابسیز کیرمه، دېب اَیتیب کېلماقده‌من. سېن بۆلسه اۆز بیلگنینگدن قالمه‌یسن قیز.

– بو گپلریزنی صنفده ایمس، درسدن تشقری بیرار بېکار قولاغنی تاپیب گپرسنگیز، گپیره‌بېرینگ استاذ.

– الله‌نینگ بویروغینی، اَیتگنینی «گپ» دېدینگمی سېن هلی!

– جانیمگه تېگدی، بیر یریم ییلدن بېری جـَغیز تینمه‌ی اَیتگنیز اَیتگن. مېندن باشقه‌نی تاپمه‌دینگیزمی اۆزی گپیریشگه؟ نیمه بین سیزنینگ اریه‌نگیزنی خام اۆردیم‌می؟ تۆخته‌تینگ بو پۆپیسه‌لرینگیزنی.

– مېن اَیته‌بېره‌من، قیامتگچه اَیته‌بېره‌من تاکه صنفگه یاپینیب کېلگونینگچه اَیته‌من. بونی اَیتمه‌سم الله‌نینگ حضوریگه قـَیسی یوز بیلن باره‌من اوُل دنیاگه؟ بۆمه‌غور نادان قیز؟!

– حقارت قیلمنگ استاذ مېنی. شو پـَیتگچه حرمتینگیزنی سقلب کېلدیم. اېندی شرت–شرت جوابینگنیزنی قۆلینگیزگه بېره‌من. مېندن خفه بۆلیب اۆتیرمنگ تـَغین. مېنی کۆزی یومیق، آنگی سۆقیر[1] دېب اۆیله‌منگ.

– اي عقلی کلته بدبخت. پیغمبر دشمنی، مېنی یخشی بیلیب آلگین. آته‌منی مولوي «الف» دېگیچ اېدی. مېن اۆشنده‌ی بویوک آدم‌نینگ اولادی‌من. مېن سېنگه اۆخشه‌گن کافرلرنی تۆغری یۆلگه دعوت قیله‌من، –دېدی استاذ.

صنفده جیملیک حکمران. استاذ قۆتیر[2] بۆلگن تکه‌دېک اویاق–بویاققه هلّاسلب، یوتونه آلمیسدن سۆزینی تیلیدن تشقری چیقره آلمه‌ی سرگردان. شو آره‌ده صنفدن

---

[1] سۆقیر: کۆر، عاجز؛ هیچ نرسه‌نی بیلمه‌یدیگن، سېزمه‌یدیگن؛ قالاق.

[2] قۆتیر: بدنده پوفکچه‌لر حاصل قیلیب، قتـّیق قیچیشتیره‌دیگن یوقوملی تېری کسللیگی.

www.ezgu.org

چیقیب، بیر–ایکـّی قور[1] سگریتینی یاندیریب، ایچینی توتوندن تؤلدیریب هم آلدی استاذ.

– خلص صنفدن چیقه‌سن! –دېب دؤق قیلدی کیمیاگه استاذی.

– بو سیزنینگ شخصي مهمانخانه‌نگیز اېمس، دولت‌نینگ ایشخانه‌سی، –آیاغیده توریب، تاباره شجاعت بیلن هیجانلی حالتده جواب قـَیتریشگه شاشیله‌دی، –مېنینگ حجابده بؤلیش–بؤلمسلیگیم سیزنینگ وظیفه‌نگیزگه کیرمه‌یدی خؤبمی استاذ! اگر مېنینگ یاپینمسلیگیم دولت اوچون کتـّه پرابلیم توغدیره‌یاتگن بؤلسه، اونده بو ایش بیلن شغیللـنه‌یاتگن تشکیلاتلر بار. سیزگه علاقه‌سی یؤق استاذ بو نرسه‌لرنی. هر کیم اؤز ایشینی بیلسین...

– سېن قیز شک کېلتیرمه، کافر بؤلدینگ. بوگون–آق، اوییـنگگه باریب خیرات، صدقه قیل. سخی جانگه نذر قیلیشنی بؤینینگگه آل. اوییـنگدن برکه اَریمه‌سین دېسنگ آته–آنه‌نگگه اَیت ملالرنی چقیریب، قرآن ختمی قیلسینلر.

کیمیا سداغیدن[2] آتیلیب چیققن اؤقده‌ی استاذیگه ینه یوزلندی:

– اؤرگیلیب کېته‌ی یره‌تگندن. اؤز بویروغینی، سِر و اسرارینی بیز اعیاللردن یشیریب نیمه قیله‌دی؟ پرده آرتیده‌گی سِرلی صندوقچه‌سینی سیزگه اؤخشه‌گن الـله قـَیسی کیر ساقاللی اېرککلرگه اَیتگن–و کېتگن اېکن–ده. بیز بېخبر! بو سفسطه‌گه قـَیسی اخماق ایشانه‌دی؟ اصلا ایشانمه‌یمن یالغانلرگه بونقه تېلبه–تېسکری داستانلرگه استاذ.

– کفرگه کېتدینگدینگ سېن قیز! سېنلر اللهنینگ قـُربیگه یېته آلمه‌یسنلر، ناپاک‌سیزلر، خلقتینگیز لایی شونداق.

---

[1] قور: مرته، دفعه، دَوره، گل.

[2] سداق: تیردان، اؤقدان؛ کمه‌لک اؤقلری جایلـَنیب، بېلگه باغلـَنه‌دیگن یاکه بېلکه‌گه آسیب یوریله‌دیگن اسباب.

www.ezgu.org

– حقارت قیلمنگ استاذ، –دېب اېدی هم که کپه‌لک کۉتریلیب، کیمیانینگ سۉل کۉکره‌گی اوزره قۉندی. تیلسیزگینه کپه‌لک خودّی، کیمیانینگ قلبیگه قولاق توته‌یاتگنگه اۉخشب جیمیب توره‌دیر اېدی.
– قان کۉرگن کونلریز سیزلر بیلن حتاکه گپلَـشیش حرام بیلدینگمی؛ صنفگه هم کیریتمسلیک لازم سیز افلاسلرنی...
– استاذ! سیزنی هم بیزگه اۉخشه‌گن بیر آنه دنیاگه کېلتیرگن بۉلسه کېره‌ک؟ یاکه کۉکدن آسیلیب توشدینگیزمی؟ مېن حرمتلی آنه‌نگیزنی «ناپاک، نجس»، دېب اَیته آلمه‌یمن، تیلیم بارمه‌یدی بونده‌ی بی‌معنی سۉزگه، –دېدی کیمیا افسوسلَـنیب.
– شوندن کېین اخــــــ افسوس! –دېیه چوقور اۉکسیندی استاذ.
– عقل و منطقدن ایش آلینگ استاذ. سیزنینگ حتاکه درسینگیزنی دینگه هیچ علاقه‌سی یۉق اۉزی. طبعیت‌نینگ اۉزگرمس قانونلری بار. بیز طبعیت فرزندیمیز. بیز اۉن تۉرت میلیارد ییل زمان حاصله‌سیمیز. بیزنی لایدن یره‌تیب، اېرکک‌نینگ چپ قبرغه‌سیدن حاصل قیلگنی شونچه که بیر داستان.
– دین همّه نرسه‌لردن اوستون توره‌دی. بو کفرانه گپلرینگ جزاسی اۉلیم.
– یۉق، اونده‌ی اېمس استاذ. حقیقتنی اَیته‌من اېندی. دیننی سیزگه اۉخشه‌گن شهوت‌پرست اېرککلر اۉیلب تاپیشگن. اۉز منفعتینگیز یۉلیده فایده‌لَـنیش اوچون دین دوکانینی آچیب آلگن‌سیزلر. نیمه، سیزنی کۉرگن خدا بیزنی کۉرمه‌یدیمی؟ اۉرته‌ده دلال‌نینگ نیمه‌گه کېره‌گی بار؟ مېن شونی بیله‌من که پروردگار اۉزی یره‌تگن انسانلریگه خاتین‌دیر، اېرکک‌دیر نفرت کۉزی بیلن قره‌مه‌یدی. بلکه سېوه‌دی. یۉق اېسه یره‌تمه‌گن بۉلر اېدی خداییم آدملرنی.
کیمیانینگ یوره‌گی اوستیده قۉنگن کپه‌لک، تیک اوچرلرگه اۉخشب، تېپه‌گه کۉتریلدی. صنف باله‌لری «بو بخت کپله‌لگی» –دېییشیب، توتماقچی بۉلدیلر. اَیریم طلبه‌لر: «بو بی‌آزار جان ذات، تېگمنگلر! قۉیینگ هر کون درسیمیزگه کیرسین»

www.ezgu.org

دېب اؤیناقلشدی. شو آن تېپه ساچی کېتگن اېللیک ایکّـی یاشده‌گی استاذ تابوتده‌ی بؤیی چؤزیلیب، اوزون کاساو سیمان قؤللرینی سونیب، کپه‌لکنی هوادن یولقیب[1] آلیب کفیگه قیسیب، مـَجقلب[2] تشله‌دی. سؤنگ کفینی آچدی. اؤنگ قؤلی‌نینگ کفیده کپه‌لک‌نینگ ساووققینه جسدی یاتر، گؤزل مخلوق‌نینگ قانی و قناتلری‌نینگ تعریف‌سیز بؤیاغی استاذنینگ ناپاک کفیگه افسوسکه، مُهرلـَنیب قالگندیر ایدی.

شو تاب صنفدن «بَی بَی»، «وَی، وَی»،«چوق، چوق» –دېگن اؤکینچ تاووشلر کؤتریلدی. بعضی قیز طلبه‌لر کپه‌لک اؤلیمنی کؤریب، هیق–هیق ییغلشدی. استاذ قؤلیده‌گی بؤر و کتابنی تخته‌گه قره‌ته اولاقتیردی و جهل بیلن صنفدن تشقریگه چیقیب کېتدی. تنفس قؤنغیراغی هم چـَلیندی.

***

تنفس پـَیتی، اونیورستېت‌نینگ حاویلیسیده اؤقووچیلر تؤپلـَنیشیب توریبتدی. تارتیشوولر قیزیغی همان کیمیانینگ حجابده بؤلیش–بؤلمسلیگی اوستیده باره‌یاتیر ایدی. اونیورسیتېت‌نینگ باشقه اؤقیتووچیلری کیمیا مسأله‌سیده استاذ «خ.آ»نی ملامت قیلیب توریبدیلر. استاذلرنینگ تاووشی بلندلب کېتدی. شو ماجرا یوزه‌سیدن بیر–بیریگه قیزَریشدی، بؤزَریشدیلر. آغزه‌کی جنگ کوچه‌یب کېتدی...

– استاد حکیم، سیزنینگ هم میه‌نگیز اَینیگنگه اؤخشه‌یدی. مېنینگ تامانیمنی آلمه‌ی حجابسیز بیر شللـَقی[3] قیزنی حمایه قیله‌پسیز–اَ؟ گؤر و ایمانینگیز کوییب کېتدی، دېب اچّیق اوستیده مه‌میزله‌دی[4].

---

[1] یولقیماق: تارتقیلب اوزیب آلماق، سیلتب تارتماق، یولیب تشله‌ماق، یولماق.

[2] مـَجقله‌ماق: آرتیق درجه‌ده اېزیب ینچماق، پـَچقله‌ماق، ابجق قیلماق، ابجیغی چیقرماق.

[3] شللـَقی: شرم–حیانی بیلمه‌یدیگن، بؤلر–بؤلمسگه جنجل کؤتره‌دیگن، جنجلکش.

[4] مه‌میزله‌ماق: بؤزَریب قره‌ماق، یوزگه آتینلماق.

www.ezgu.org

– آغیزینگیزگه قره‌ب گپیرینگ استاذ «خ»! انسان‌نینگ حرمتیگه تجاوز قیلمنگ خؤبمی؟ –دېدی استاذ حکیم باسیقلیک بیلن.
– مېن بو بد جنسلرنی حقارت قیلگندورمن. باشقه‌لرنی ایمس، –دېدی استاذ «خ» قؤللری قلتیره‌گن بیر حالتده.
– نیمه، سیز عیب‌سیز پروردگارمی؟ «اوّل اؤزینگگه باق، کېین ناغاره قاق» – دېییلگندیر مقالل‌رده.
– سیزمی هلی اؤشه شخصیت‌شناس داملا! –قؤپال توس بیلن سؤز قاتدی استاذ «خ» کسبداشیگه قره‌ب.
– هه، مېن بؤله‌من. تیلیمنی قیچیتدینگ سېن افلاس. اېندی همّه‌سینی شو جایده باله‌لرنینگ حضوریده اَیتیب بېره‌من. باشقه چاره‌م قالمه‌دی، سېنی هم باشقه‌لر بیر تـَنیب قؤیسه یامان بؤلمه‌یدی. قنچه‌لیک آلچاق[1] و یاوو بؤلگنلیگینگنی اؤز کؤزیم بیلن کؤرگنمن.
– نیمه‌نی اَیته‌سیز استاد حکیم؟ هیجانلنمنگ، انسان خطاکار.
– نیمه‌نی اَیتردیم؟ هلی هیچ قچان ایسیمدن چیقمس کؤرپه تـَگی ماجرالرنی–ده، اېندی اېسینگگه توشگندیر–اَ! سېنینگ هم کیملیگینگنی اؤقووچیلرگه بیر تـَنیشتیریب بېره‌ی بؤمسه یم، اجازت بېر.
استاذ «خ» سېکین اؤرته‌دن سوغریلیب چیقیب کېتماقچی بؤلیب اېدی هم که، استاذ حکیم آلدینی تؤسدی و سؤزگه کیردی:
– اؤشه سېن ایمسمی؟ آلتی ییل شؤرویگه باریب پولیتخنیکنی اؤقیب کېلگن؟ هر کونی شراب ایچگنینگنی، مست–الست بؤلیب قوتوریب[2] یورگنینگنی کؤرمه‌گن کونیم بؤلمه‌گن، اریقلرگه دؤمه‌لب یاتگنینگ اېسینگدن چیقدیمی؟ اوندن کېین هم

---

[1] آلچاق: اؤته کېتگن رذیل، پست؛ یاووز، نامرد، خایین.
[2] قوتورماق: جان–جهدی بیلن، اؤزینی توتالمه‌گن درجه‌ده، یاووزلرچه حرکت قیلماق؛ باسر–توسرینی بیلمه‌ی قالماق، حددن آشماق.

www.ezgu.org

اؤشه یېرده اول آخری، ییگیرمه ییلدن کؤپراق یشب، ایشینگ فقط ایچیش اېدی-کو! ینه ایشینگ بوزوق خاتینلرنینگ آیاغینی یه‌لش اېمسمی اېدی؟! بې‌ساقال بازلیک هم سېندن قالمه‌دی. پولیسگه توشگن سېن اېمسمی؛ کسلخانه‌لرده یاتیب چیققن اؤزلری اېمسمی؟ مېن بو صحنه‌لرنینگ تیریک گواهی بؤلگنمن-کو! آوو قـَیسی بیرینی اَیته‌یین؟ غر خاتین دېب اېشیتگندیم، بیراق سېنده‌ی توبـَن، غر اېرککنی کؤرمه‌گنمن. ییگیرمه ییللیک بوزقلیک بېلگیلری هنوز تورقینگدن[1] اوریب توریبدی. اویـلَگین اخیر بونده‌ی دیندار و خدا جؤیلیکدن. کیر کېچمیشینگینی قـَی یېرده یشردینگی؟ اولرنی بیر کونده اَیتیب، توگـَتیب بؤلمه‌یدی. باشقه هم شونگه اؤخشش شرمنده‌لیک جایلرینگ نهایتده کؤپ بؤلگن. اولرنی کېزی کېلسه اَیته‌من، خؤبمی؟

- همه‌سینی تهمت قیله‌سیز استاذ حکیم، مېن پاک آدم بؤلگنمن، -دېدی استاذ «خ» یوزیدن قانی قاچیب.

- هلی شونده‌یمی؟ -بکسینی آچیب آلبومنی چیقره سالیب، -منه بولر هم عکسلرینگ. همّه یاق لاله‌زار-کو! بولرگه نیمه دېیسیز؟ بیز بیلن بیرگه اؤقیگن کیم قنچه طلبه‌لر هم شاهد-کو! اولرنی شاهدلیککه چقیره‌یینمی یا؟

- بؤلدی مسخره‌بازلیک استاذ حکیم، -البومنی قؤلیدن اوزیب آلیب، یېرگه آتدی، - قؤیینگ بولرنی، مېن پېشین نمازیگه باره‌من، کېتدیم، -دېدی استاذ «خ» و صحنه‌نی ترک قیلدی...

***

اېرته‌سی کیمیا اؤقیشیگه کېلدی... استاذ اوستیدن، رئیسگه، وزیرگه و پریزدینتگه یومه‌لاق خطی یؤلـله‌دی. سؤنگ رسماً عریضه قیلدی. شو کونی استاذ «خ» عرَضلب، اونیورسیتېتگه کېلمه‌دی. اونیورسیتېت رهبریتی اېسه، کیمیانی شکایتیگه

[1] تورق: تشقی قیافه، اوضاع، وجاحت.

www.ezgu.org

جواب قیلیش اۉرنیده، «استاذگه حرمت قیلمه‌گن»؛ «بېتگه چاپرلیک» و «...» عیبی بیلن اۉقیشدن هَیده‌لسین» –دېگن خلاصه‌گه کېلیشدی. سۉنگ رهبریت: «کیمیا حجابسیزلیک قیلگن؛ شکـّاکلیک قیلگنی اوچون محکمه حضوریده جواب بېرسین» –دېگن معناده دعوا عریضه‌سینی هم حاضرلشدی و تېگیشلی اداره‌لرگه جۉنـَتیلدی. استاذ حکیم‌نینگ دَرگی چیقمه‌دی. ایکـّی کون اۉتیب یکـّه باغدن اۉلیگی تاپیلدی.

***

شهرده همّه‌نینگ آغزیده شاو–شوو گپلر یورییدی. کیمیانینگ ماجراسی کتـّه داستانگه اَیلنگن... کېسکین وضعیتدن خواطرلنگن کیمیا جانینی قۉیرگه جای تاپمه‌ی، آنه‌سی بیلن بیرگه اېرته‌لب بر وقت شهرنی ترک اېته‌دی. تۉپاری[1] سوادسیز قورالّلی دیندارلر ایندی کیمیاگه آمانلیک بېرمسلیگی معلوم بۉلدی. کیمیا قانونی یۉللر بیلن ایکـّی هفته ایچیده اۉزینی کون باتر دولتلریدن بیریگه یېتکزدی... مقرر اۉلیمدن نجات تاپدی.
آغیر کونلرنی باشیدن کېچیرگن کیمیا بارگن مملکتده ینگی حیات باشله‌دی. بو یېرده کیمیا طبي کۉریکدن[2] اۉتکزیلدی. روحیت‌شناسلر اونینگ کۉمگیگه آشیقیشدی[3]. ساغلیگی تیکلندی. کیمیا آق کیینیب، آق تره‌نیب دنیاگه قـَیته کېلگنگه اۉخشب، ایدیال شرایطده یشه‌ی باشله‌دی. شو دولتده اۉقیشگه کیریب «بشر حقوقلری» ساحه‌سینی تنله‌دی. بار کوچی، مِهرینی شو ساحه‌گه بغیشله‌دی... استعدادلی یاش تدقیقاتچی بۉلیب یېتیشدی.
کیمیا ایزسیز، درکسیز اېمسلیگینی آشکار قیلیش اوچون ینه کوره‌شیگه دوام بېردی. انترنیت مجازي کلبه‌سیدن اۉز تفکّریگه جای اَجره‌تدی. خرافاتگه قرشی یاروغلیک تره‌تیش و روشنگرلیک قیلیش نـیتیده ینگی بیر ویب صحیفه آچدی. مجازي

---

[1] تۉپاری: جوده ساده‌، عادّي، قیلویرلیکنی بیلمه‌یدیگن.
[2] کۉریک: تېکشیریش، اَنیقلش، بیلیش، بهالش تېکشیرووی.
[3] آشیقماق: صبرسیزلیک بیلن حرکت قیلماق؛ شاشیلماق، اینتیقماق.

www.ezgu.org

ترماقلرده جانلی کۆرستوولر تشکیل قیلدی. انسان حقوقی معمّالرینی یخشی یاریتووچی بۆلیب ایش باشلهدی. سایتیگه «کپهلک» –دېیه آت قۆیدی. درس و تعلیم یانیده قیسقه–قیسقه تحلیلي مقالهلر یازه کېتدی. بیتیکلریده دردلی اۆتمیشی عکس اېتدیریلدی. ایلک مقالهسیگه «استاذ آتهنگندن اولوغ اېمس!» –دېگن نامنی بېردی. ایکــّینچی انالیتیک مقاله «استاذ قاضی اېمس!» –دېگن تیمهگه بغیشلندی. اوچینچی تحقیقي مقالهسی: «بوزوقلر دیندن پناه ایزلَـشهدی»؛ کېینگی مقالهسی اېسه «قار یاغدی–یو، ایز اۆچدی» –دېب ناملندی. اونینگ «فکریمیزده قصور بار»، «شرقده حسیّات، غربده اېسه عقل و تجربهگه سېوینیلهدی»... سرلوحهلی قطار مقالهلری اونی جوده یم مشهور قیلیب یوباردی. هر بیر مقاله شرق و غرب فرهنگلری اۆرتهسیدهگی تفاوتلر روحی بیلن سوغاریلیب یازیلدی. موهوملیک جایینی انیقلیق، اېرتک–افسانهلر جایینی قـیَناق حیات نفَـسی اېگللهدی. اېرکینلیک نیمه اېکنینی کۆزی بیلن کۆریب، مشاهده یوریته باشلهدی. او عمرینی عیاللر آزادلیگی یۆلیده بغیشلهیدیگن بۆلدی. کیمیا کون باتر دنیاسیده آتشین نطق و معنالی فکرلری اوچون قۆشهلاق مکافاتلر آلدی. خاتین–قیزلرگه نسبتاً، هر خیل شخصلر، گروهلر، طایفه و دینلر تامانیدن بۆلهیاتگن کمسیتیش؛ ناروا ظلملرنینگ آلدینی آلیش قیلیب بېلگیلهدی. کېلگوسی مقصدی، عیاللرنینگ حرمتینی اېرککلر قۆلیدن قـتریب آلیش، جمعیت رهبرلیگینی یالغیز اېرککلر اېمس؛ خاتین–قیزلر هم بو بخت و سعادتگه سزاوار، دېگن غایهلر تشکیل بېردی. خاتین–قیزلرنی تېنگلر ارا تېنگ کۆریشنی آرزو قیلدی. کیشیلیک جمعیتی انساني و دموکراتیک قانون–قاعدهلر اساسیده قوریلسه، انسانلر شاد و قووناق، ساغلام یشَـشهدی. سۆز اېرکینلیگی و عدالت بار جایده دورکون–دورکون[۱] زمانلرگه اېریشیلهدیگن مسألهلر اېگللهدی. کیمیانی اولوغ مرتبه و رواجلَـنیش پلـّه پایهلری کوتماقده.

۲۰۱۳ – کانادا

[۱] دورکون: بۆلیق، تۆله، گـَودهلی؛ اۆسیق، اۆسیب یېتیلگن.

www.ezgu.org

قلمپیر

www.ezgu.org

قلمپیر

کېلینگ، بدیعي تؤقیمه قیلمسدن، سؤز و تصویرلرنینگ بؤیاغینی قویوقلشتیرمسدن بؤلگن گپنی بؤلگنیچه اَیتیب بیره‌ی:

بوندن اېللیک سکّیز ییل آلدین، چمه‌سی بېش–آلتی یاشلریمده اېدیم. قؤشنی‌نیکیده نیمه بؤلگنینی زؤرغه–زؤرغه اېسله‌یمن. آنمگه اېرگَشیب باریب اېدیم قؤشنیمیزنیکیگه. اېسده قالیشی‌نینگ بیر سببی بار. کمبغل‌گینه قیشلاقده یشه‌یمیز. قیشلاغیمیزنی گُلتېپه دېگیچ اېدی. سېر سوو، سېر باغ، سېر درخت کؤم–کؤک وادیي‌نینگ بیر چېتیده یېرلشگن. وادیي‌نینگ بیر یاغیده آقر دریا؛ بیر یاغیده شاشقین نهر اؤته‌دی. دریا اولوس دارلیکلرنی سوغارسه، نهر اېتک قیشلاق و کتّه–کیچیک قریه‌لرگه سوو بېره‌دی. دریا هم نهر هم پست–بلند قیرلر بَینیده جایلشگن. ییگیرمه‌گه یېتر–یېتمس خاندان بو قیشلاقچه‌ده. بیزنینگ برنده‌لی حاویلمیز کون چیقرگه قره‌ب سالینگن، آرقه‌سی جرگه قرر، چپ تامانیمیز خاله‌م‌نینگ اوییگه توتش، اؤنگ تامانده‌گی قؤشنی‌میزنینگ حاویلسی اېسه جنوبگه تامان قره‌یدیر. یاغین–ساچین بؤلگودېک بؤلسه، ناوه‌لرنینگ شرّاس سووی حاویلیمیزگه آقیب توشه‌دی، همّه یاقنی شلبّا–کؤل قیلیب تشلردی. اؤشنده مېن باله پـَقیر قؤلیمگه بېل توتیب، نیمه‌دیر قیلماقچی بؤلگنمن–و، ایشتانچه‌م کلاوه‌لـَنیب، چلقانچسیگه ییقیلیب اورگنمن. انه تماشا! اکه، آپم، آنم لایگه بېلنگنیمگه قره‌مه‌ی، «بوزقلیک قیلدینگ

www.ezgu.org

سېن تیرانچه، اؤزی بیتته اوست و باشینگ بار اېدی...» –دېیه اَیتیب، بېتیمگه ترسَکی، شپه‌لاقلر توشیره بېردیلر. آره بیر آز تینگچ، کؤزلرینی چپ قیلیب، یَریمته ناننی دستورخواندن سېکین آلیب، قؤلتیغیمگه بېکیتیب، زیغیر تؤپانی[١] سالینگن سامانخانه‌گه کیریب یشینیب آلدیم. مېنده عیب یؤق اېدی، همّه عیب قؤشنیده اېدی. ترناولری[٢] حاویلیمیزگه قره‌مه‌گنده بونده‌ی کؤرگولیک بؤلمسدی. انه اؤشندن باشلب مېن قؤشنیمیزنی یامان کؤرگنمن–یامان. اؤغیلچه‌سی بیلن اؤینمه‌ی قؤیگنمن.

حویلی‌نینگ اصل اېگه‌سی همسایه‌میز باشقه یورتگه کؤچیب کېتگن. قؤریماللیکه بیر بایاقیش‌گینه[٣] عایله‌نی قؤییب قؤیگن. شو اَیته‌دیرگنیم – یان قؤشنیمیزنینگ اوییده چقه‌لاق بؤلدی. کمبغل‌نینگ اوییده چقه‌لاق توغیلیشیدن کیم هم خورسند بؤلردی؟ بابا، آته، آنه، خاله، عمه، تاغه و آپه‌لردن سېوینچی آلیشگه کیم آشیقسین؟ سېوینچی‌نینگ اؤزی قنی؟ قنجیغه‌سیز آدم عایله‌سیده کؤز آچدینگمی، ییغلب توغیله‌سن. تېپکی–یومروق یېب اولغَـیه‌سن. کوییب–پیشیب یشه‌شگه محکوم و مجبورسن؟ قَـردینگمی، آخری درد یوکی آستیده کؤز یاشینگگه کؤمیلیب بارسه کېلمسگه[٤] روانه بؤله‌سن. باله‌لیگینگ تریقده‌ی ساچیلیب کېته‌دی؛ یاشلیگینگ، ییگیتلیگینگ اؤکسیک[٥] و اؤزگه‌لر ایشی، زوغومی آستیده اېزیلیب ساپ[٦] بؤله‌دی. کېکسه‌یگنده کونده‌ده‌ی تېپه‌نگدن یاریلیب، خزان ییراغی ینگلیغ تؤکیله‌سن، ترکیله‌سن[٧]–و، تېگره‌نگگه قره‌یسن، اؤزینگدن باشقه هیچ کیم یؤق. اؤلیمدن باشقه

---

[١] تؤپان: مَیده چاری یاکه ییریک کېپک.
[٢] ترناو: ناوه (نوا)؛ یاغاچدن قوور یاکه اریقچه شکلیده یسلگن ماسلـَمه.
[٣] بایاقیش: بېچاره، شؤرلیک؛ اَچینیش اویغاتووچی حالتلی.
[٤] بارسه کېلمس [ییر]: نریگی دنیا، قبر.
[٥] اؤکسیک: اېزیلگن، غمگین، قیغولی؛ بیرار نرسه‌دن افسوسلـَنیب خفه بؤلیش.
[٦] ساپ بؤلماق: یؤق بؤلماق، اؤرته‌دن کؤتریلماق.
[٧] ترکیله‌سن: یالغیز قاله‌سن، سېن ترک اېته‌دیلر.

www.ezgu.org

غمخوارینگ یۉق قۉلینگدن اوشلَسه. چیغایلیک‌نینگ تورگن-بیتگنی اۉکینچ، قییناق و عذاب-عقوبت! توغیلیب-آق، مینگ بیر کسلگه یۉلیقه‌سن؛ بۉلمه‌غور رسم-رُسوملرنینگ چیریک ایپلریگه باغلب تشله‌یدیلر. خرافاتلر ایلان-چَیان بۉلیب یاقه‌نگگه ترمَشه‌دیر. بلا-آفتلر تیپه‌نگدن یاغیلگنی یاغیلگن.

اۉشنده قیش‌نینگ اۉرته‌سی ایدی. ملا کېلیب چقه‌لاق‌نینگ قولاغیگه آذان اَیتدی. بیرگینه ایچکوپر ماماسی ایزگو تیلکلر ایله حاضرچه چقه‌لاق‌نینگ آتی «قلمپیر بۉله‌قالسین» -دېیه آت قۉیدی. کیم و قـَیدن کېلگنینی بیلمه‌یمن. «یۉغ، یۉغ، آتی قربان بۉلسین «قربان!» -الله یۉلیده جانینی قربان قیله‌دیگن ییگیت بۉلیب اولغه‌یسین الهیم!» -دېدی بیردن آووچینی کتـّه آچیب، یوزیگه قۉل چېککن بیر آتین آیی. ایکـّی-اوچ کون اۉتمه‌ی، چقه‌لاق کسل بۉلدی. تغین ملانی چقیردیلر. ایلـَس-ایلـَس ایسیمده، «آخونیم!» -دېر ایدی کۉپچیلیک ملانی. ملانینگ یاشی اۉتـّیز بیرده بۉلسه کېره‌ک. بۉیی پستراق، بیچیمی بۉدنه‌دېک‌کینه، مَیده قدم، ساقال و یوزلری یلتیره‌ب توردی. باشیگه آق سلـّه اۉرردی. بیر پـَیت کیریب کېلدی. بخمل کۉرپه‌چه‌ده اۉتیریب آلدی و: «بلا-آفتلردن اسره‌گه‌یسېن یار ربیم!» -دېب چقه‌لاق‌نینگ آغزیگه اوچ قـَیته توفله‌دی. عربچه جمله‌لرنی وَلدیره‌ب-وَلدیره‌ب، چقه‌لاققه «امـّت» دېب آت قۉیدی. منه بیر چقه‌لاققه اوچته آت نقد بۉلدی. بایه‌گی[1] ملا، بیر کونی کېلیب، «محمّدگه امـّت بۉلسین! بیر یوزیده کلمه‌گۉی مسلمانلر کۉپـَیه بېرسین!» -قیلیب حقینی آلیب، تاماغینی مایلب کېتدی. چقه‌لاق بۉلسه، هلی کۉز آغریق، هلی ایسیتمه‌سی آشگن، بیر قره‌ب‌سیز تیرّیق، ینه بیر پـَیت کۉریب‌سیز قیزه‌میق تاشگن، بولر یېتمه‌گنیدېک تاماغی خۉرازک بۉلیب آغریق، بیر آی اۉتیب چېچک چیقدی، دَمی سنچیق، گاه کۉک یۉتل، گاه توماو، یَره-چقه‌لر... باسیب کېتگن. کۉریم-کۉز بۉلیب کېتدی چقه‌لاق. بۉلردن بۉلمسی درگمان. بیر بو

---

[1] بایه‌گی: بایه، حالی صادر بۉلگن، بایه یوزبېرگن، کۉریلگن، اېشیتیلگن؛ حالیگی، اۉشه.

www.ezgu.org

ایمس، برچه چقه‌لاقلر شو دَوره‌نی باشیدن کیچره‌دی. چیقمه‌گن جاندن امید دیگنلریدیک، ایریمچیلر ایریمنی قیلیب، ایمچیلر چقه‌لاق‌نینگ تاماغینی باسه‌دی. کؤزلریگه قِرمِز ساله‌دیمی-ییی، کؤکره‌گیگه شمّه باغلَـشه‌دیمی؛ کؤپراق ایشلری شو ملاگه آلیب باریب اؤقیتیش، کوف و سوف قیلدیریش بیلن آواره. گؤدکده سیره اؤنگلَـنیش، توزه‌لیش یؤق. میریق چقه‌لاق یاته آلمه‌ی، خلص علـّتی بؤلیب، چله جان اؤسه‌ییدی.

او زمانلر توغیلگن کونلرنی بیره‌م قیلیش قه‌ییرده؟ کمبغل‌نیکیده «اؤزبیک‌نینگ اؤیگنی تیپگنی» -دیگن مقال همیشه حکمران. چقه‌لاق‌نینگ آته‌سی قـلُمراد بیراوئینگ ایش و قؤشی بیلن عایله‌نی تیبره‌ته‌ی، -دیب هفته‌لب قاره‌سینی کؤرستمه‌ی ییتیب کیتگن. کونلردن بیر کونی ایشیدن بؤشه‌گن قـلُمراد خاتین-باله‌سیدن خبر آلگنی اوییگه کیلدی. خاتینی برچین آپه کؤیلـَگی‌نینگ ییگی بیلن کسلمند گؤدکنی چیبینلردن ییلپیب توره‌دیر ایدی. قلمرادنینگ برچین آپه‌گه التفات قیلرده‌ی مجالی یؤق ایدی. برچین آی آپه قیینه‌لیب یشه‌گنیدن ییغله‌ی-ییغله‌ی کؤزلری کؤکریب کیتگن. ایری بیلن اوریشماقچی ایمسدی. یریم جانی ایری‌نینگ ایچیده، یخشی کؤره‌دی. برچین آپه: «خدانی یخشی کونینی کؤرمه‌دیم بو ایشیگده، سوییـَگیم آقریب اؤلیب کیته‌من» -دیب تاووشینی چیقریب ییغلب، یوره‌گینی بؤشتدی. کؤرپه‌چه‌نینگ بیر چیتیده چؤککـَله‌گن قلمراد هم کملیگی کیلیب، یوره‌گی تاشیب، سیزدیرمسدن کؤز یاشی قیلدی. قلمراد: «نیمه قیله‌ی خاتین! بنده‌گه بنده بؤسم. قـُل قیلیب یره‌تگن تنگریمدن منتدار بؤله‌یمی؟! بو نیمه‌سی؟ باله-چقه‌نینگ حضورینی کؤره آلمه‌سنگ، خاتیننگگه ایلکه‌داش بؤله آلمه‌سنگ! شو یم حیات بؤلدیمی؟! مینده‌یلرنی باشینی سیله‌یدیگن کیمسه یؤغ ایکن بو یاروغ عالمده» -دیب الـَمینی تؤکیب سالدی. برچین آپه اورنیب سورینیب، بیر بؤلک زاغـَره بیلن بیر چاینک چاینی ایری‌نینگ یانیگه کیلتیریب قؤیدی-و: «سیزنی پیشانه‌مدن

www.ezgu.org

آمه‌سین الهیم، قره‌نگیز بیر دولت، باشیمگه پنه بؤلیب تورینگ آته‌سی» –دېیه کؤنگلینی کؤترگن بؤلدی. سؤغیناراق قـلُمراد اکه خاتینیگه قره‌ب:

– بیر بی‌بی سه‌شنبه قیلرلیک سودا کېتیردیم آنه‌سی. ملا هم کېلیب قاله‌دی. خاتین–خلجنی چقیریب ارواحلرنی خشنود قیله‌یلیک بیز هم اېل قطاری. اویـَت بؤله‌دی، اوستیمیزدن کویلیشه‌دی. قؤنی–قؤشنی اېتگنینی قیمه‌سک بؤمه‌یدی خاتین، –دېدی.

– خؤب آته‌سی. اورینه‌ییمن شونگه. سِیال–بابات بار بیله‌من، دېدی خاتینی.

اَیتیلگنلر ییغیلیشدی. بی‌بی سه‌شنبه ایچیلدی. ملا بؤلسه اوی‌نینگ تؤریده کېرّه‌ییب اؤتیریبدی. اؤسیق ساقالینی سیلر، تسبیحینی تؤرتته–تؤرتته آغدرر، «سبحان الله، سبحان الله»نی اَیتیشدن تؤختمسدی. ایلان‌نینگ یاغینی یـَله‌گن ملا بی‌بی سه‌شنبه‌دن راسه بؤکرکن، غرّه–غرّه کېکیریب، «بسم الله، بسم الله، بسم الله» – دېگنچه قاشیق، تباقنی یلب، یوتقب، کؤزلری تؤرت تامانگه چقچه‌ییب توره بېردی.

خاتینلر «ساوغه‌نی کېلتیرینگ» قیلیشیب بیر–بیرلریگه شیبیرلـَشیب توره‌دیر اېدی. شو پـَیت قـلُمراد برچین آپه‌گه:

– قنی نیمه قیلدینگ ساووغه‌نی؟ –دېدی.

– منه کېتیره‌من، –دېب اؤرنیدن سپچیب توردی–ده، «قرآن» آستیگه قؤییلگن آپـّاق سوپ (سورپ)نی ملاگه آلیب کېلیب اېریگه بېردی. قـلُمراد آق سوپنی ملاگه توتقزدی. ملا اېسه اول ایکـّی قؤللب کلام الله‌نی آلرکن، اؤپیب، کؤزیگه سورتیب، یاستیق اوستیگه قؤیدی. قرآن آستیده‌گی بېش–آلتی مِترلیک سوپنی قؤللریده توتگنچه ییغیلگنلرگه قره‌ته نطق سؤزله‌ی:

– عزیز مؤمنلر، –چؤزیب بیر کېکیریب آلدی، –حرمتلی مسلمانلر! بوگون قـلُمراد عایله‌سیده بـَیره‌م. و قاله‌بېرسه همّه‌میز اوچون تبرّک سنه. منه بونی، –آق سوپنی یازه‌یاتیب، –بیلسنگیز کېره‌ک، امّت جانگه اَته‌لیب، بیچیلگن «کفنلیک» بؤله‌دی.

www.ezgu.org

نصیب بۆلسه، کتـّه بۆلسه، امّت جان کافرلرگه قرشی غزواتگه کېتهدی. شهادت نصیب قیلگن بۆلسه، منه بو «آخرت سرپاسی» بۆلهدی، –دېیه هۆنگ–هۆنگ ییغلب صلوات اَیتدی. قالگنلر هم «یا مصطفی!» –دېب بلند تاووشده ملانینگ سۆزلرینی تصدیقلشدی. رمزي معناده کسل بالهنی، بیر آیلیک چقهلاقنی سوپگه/کفنلیککه اۆرهب یومهلتدیلر. شوندهی قیلیب، بیبی سهشنبه معرکهسی ترقهدی. مېن بو صحنهنی کۆریب توریبمن. معناسینی بیلمهیمن. خاتینلرنینگ ییغیسینی کۆریب، اۆشه لحظهدن باشلب، گۆدکلیک اۆی–خیالیم چیلپرچین[1] بۆلدی. بیرآز آنلهدیم داستاننی. مېنده سوال توغیلهبېردی. کافرلر کیم؟ محمد کیم؟ اسلام نیمه؟ –دېگن اۆیلاو مېنی ایلان–چَیان بۆلیب چَقهبېردی. یېتّینی تۆلدیریب سکّیزگه قدم قۆیگن بۆلسم کېرهک. بوندهی واقعهنی بیر اۆزبېک عایلهسیده بیرینچی کۆریشیم ایدی. باشقه خاندانلرده هم شونـَقه ایشلر بۆلگنمی، یۆقمی؟! بیلمهیمن.

تاریخده اۆقیگنیم بار. اَورنگزېب زمانیده، بیر آنه اۆغلیگه چیلویر[2] ایپ بېریب یوبارهدی. «اېندی بار اۆغلیم بیر شیعهنی اۆلدیریب، قانیگه شو اینی بۆیـَب کېل...» –دېیدی.

آرهدن سهل کم آلتمیش ایل اۆتدی. اصلی بیر چقهلاق بۆلگن اوچلیک: «قلمپیر»دن، «قربان»دن و «امّت»دن هلیگچه خبریم یۆق. ایللر اۆتیب، شو امّتگینه نیمه بۆلدی ایکن؟ اونینگ تورموشی قـَی یۆسینده شکللندی ایکن؟ ایش قیلیب، «جهاد قیلهمن» –دېب حاضرگی جهنمنینگ قان قازانیگه قاوریلمهگن بۆلسین زاره، –دېگن اۆی–خیالگه بارهمن، سوریشتیریب–سوریشتیریب دَرگینی تاپه آلمهدیم. یاشی–کو، آلتمیشگه یقلشگن. تورقی، کۆرینیشی، بۆی–بستی قندهی ایکن؟ ایچیم کویگنیدن، اۆلیب کېتمهگن بۆلسه یخشی بېچاره، دېب یوریبمن.

---

[1] چیلپرچین: پرچه–پرچه، مَیده–مَیده؛ چیل–چیل.

[2] چیلویر (چیلبیر): اینگیچکه پیشیق ارقان، ارغمچی؛ چیزیمچه.

www.ezgu.org

اؤتینچیم شو: اؤشه مېن بیلگن کسلمند «امّت جان» مییه‌سیگه اېکیلگن دهشت اورغی سبب اؤلیب کېتمه‌گن بؤلسین. او کتـّه‌ییب، بختیار آته بؤلیب، بیرگینه پاک عایله‌نینگ باقووچیسیمی؟ بیلمه‌یمن. قربان آته–آنه‌سی‌نینگ چېککن دردلریدن خبری بارمی اېکن؟ قـَیده‌سن جگریم «قلمپیر»؟ قـَیده‌سن یوره‌گیم «قربان»؟ قـَیده‌سن «امّت»؟ حیاتینگدن بیر قـَتیمینی گپیریب بېر. ساغیندیم اؤلگوده‌ی. قیشلاغیم‌نینگ شمالی، ساغینچلی ایسی کېلیب تورسین سؤزلرینگدن قربان. یازگنلریم حق و حرمتی تیریک بؤلسنگ تقدیرینگدن یاز مېنگه، یاز عزیزیم.

۲۰۱۸

تورانتو، کانادا

www.ezgu.org

اوزیلگن ارقان

www.ezgu.org

اوزیلگن ارقان

اوزون ییللردن بویان حسن شهرده یوک کۉتریب، حمّاللیک قیله‌دی. بو کسب ایگه‌لرینی «جـُوالی (قاپکش)» دېگیچ ایدی. یوزلری قویاش تفتیدن راسه قاره‌ییب کېتگن حسن –سییره‌ک ساقال، چۉزینچاق یوزلی، قاتمه‌دن کېلگن، یـَلنگ تۉش[1]، عادّي بیر ایشچی. اېنسه‌سی[2] توشیب یورر؛ ایکـّیته پستکی آلد تیشی توشگن؛ کۉزلری ایچکریگه چۉککن؛ قنغسیگن‌راق ییرتیق کلـّه پۉشینی قیشـّه‌یتیریب[3] باشیگه قۉندیریب یوره‌دی. آیاغیده لونجلری سۉتیق یماق کاووش ایلینگن؛ اېلکه‌لریده داغ بۉلیب بیتگن ارقان ایزلری شونده‌ی کۉرینیب توره‌دی.

حسن تینیم بیلمس محنتکش بیر انسان، محنتگه قاریلیب کېتگنیدن بۉش وقت دېگن نرسه‌نی خیالیگه هم کېلتیره آلمه‌یدی. ایش–یوموش بیلن اورینه‌یاتیب کۉزلری میزغیب آله‌دی. چقـّان–چقـّان یوگورگیلیب ایش قیلیشگه اۉرگـَنیب کېتگن. یاشی بیر ییرگه باریب، حرکتی سېکینلشگنیده گاه بیرده «هـَی، اَتـّنگ!» –دیب قۉیه‌دی. عمر بۉیی ایپ اېلکه‌سیدن توشمه‌گنی اوچون اونی حسن چیلبیر

---

[1] یـَلنگ تۉش: گـَوده‌لی، یېلکه‌لری کېنگ؛ کۉکره‌کدار.
[2] اېنسه: آدم باشی‌نینگ آرقه پستکی قسمی.
[3] قیشـّه‌یتیرماق (قییشه‌یتیرماق): اېگماق، بوکماق، آغدیرماق، قینغه‌یتیرماق.

www.ezgu.org

دېییشردی آدملر. شو کیر ارغمچی اونینگ هم نانی، هم جانی. کتّـه–کتـه قاپ، قنار تۉله بوغدای–اون، غلـّه–دانلرنی اولکن یوک مۉترلریدن آرقەلب، مارکېتگچه ارّەنگ اېلتیب توشیرەدی. قۉپال، آغیر یوکنی کۉتریب باررکن، قاپ–قاره تېرگه باتیب، بۉیین تامیری اوزیلگودەی، کۉز ساقـّەلری[1] کاسەسیدن آتیلیب چیققودېک بیر کۉرینیشده، ایچیده بیر نرسەلردن خواطرلنگنگه اۉخشب، اۉکسینیب–اۉکسینیب اۉزیچه: «شونیسیگه هم شکر!» –دېب قۉیەدی.
چمەسی اېللیک بېش یاشلی حسن چیلبیر اوچ قیز، بیر اۉغیل‌نینگ آتەسی. شهرگه یقین قیشلاقلردن بیریده حیات کېچیریب کېلەدی. کېچگەچه ایشلب تاپگن–توتگنینی اوییگه آلیب بارەدی و یاش–یاش گۉدکلری‌نینگ آغزیگه توتەدی. بیر کون شهرگه کېلیب قاپکشلیک/حمّاللیک قیلمَسه، ایشلمَسه – تیشلـَمەیدی. شونینگ اوچون حسن چیلبیرنینگ کونی شهرده اۉتدی. قارانغی توشگنده پاخالپۉش[2] کلبەسیگه کیریب بارەدی. بو کلبه هم بیراونینگ امانت اویی. حسن عایلەسی بیلن کیم‌نینگدیر باغیگه قاراووللیک[3] قیلیب یشەیدی. حسن اۉته عذابلی کېچگن اۉتمیشینی خاطرەسیدن اۉچیریب یوبارگن گۉیا. موهوم امیدسیز کېلەجک حقیده اۉیلشگه هم وقتی یۉق. بوگون‌نینگ اچـّیغینی تاتیب، یششدن اۉزگه علاجی یۉق.
حسن بوگون بر وقتراق اوییگه قـَیتدی. گۉدکلری‌نینگ قاشیگه یېتیب آلرکن، بالەلرینی بیر–بیر بغریگه باسیب، اېرکلەتیب اۉیینتدی. بېشەلەسیگه بېشته شۉر قند اوزەتیب، آغیزلرینی شیرین قیلدی. خاتینی قۉل، آیاقلرینی آوقەلشگه[4] توشدی.

---

[1] ساقـّە (سقـّە): شر (دایره، سیاره)، زۉلدیر؛ چۉت دانەسی؛ بالەلر اۉیینلریده: تیکیلگن گـَنکنی اوریش اوچون بېلگیلنگن آشیق، یانغاق و شو کبیلر. کۉز ساقـّەسی: کۉزنینگ شر سیمان یومەلاق قسمی.
[2] پاخالپۉش ~ پخلپۉش.
[3] قاراوولیک: قۉریماللیک، قۉریقلەماق، نظارت قیلیش، کۉز–قولاق بۉلیب توریش.
[4] آوقەلەماق (ادبي تیلده اوقەلەماق): بدننی یاکه اونینگ بیرار قسمینی باسیب سیلەماق، اېزگیلەماق، ایشقەلەماق.

www.ezgu.org

آغریقلری بدنیدن گوو–گوو تۆکیله یازگن کبی پینگیل تارته باشله‌دی. اوزه‌لگن آیاقلرینی زۆرغه ییغیب آلدی. بیر پیاله کۆک چاینی هۆپله‌دی[1]، سۆنگ چرچاق شدّتیدن کۆرپه‌چه‌گه تیرسکلب یانباشله‌دی. خاتینی گـُل‌اندام ینه ایری‌نینگ قۆل–آیاقلرینی آوقه‌لب، بیلینی تپیدی. ایلکه‌لریده‌گی قیزیل سیریق داغ ایزلریگه اچـّیق یاغدن پخته‌گه آلیب سوردی. قیزدیریلگن ماميق[2] باسدی. قیزیل گـُل‌شفتالو رۆمال بیلن تنغیب باغلب قۆییش‌نینگ علاجینی قیله آلمه‌دی.

– بیله‌من، شو پـَیت سیزگه هیچ نرسه یاقمه‌یدی. تنه‌نگیزده آغریق یوگورگنینی یخشی حس قیله‌من آته‌سی. خدا پاشا! شو دمیگه هم شکر قیله‌میز، خدا رحملی و مهربان ذاتدیر، –دېدی گـُل‌اندام ایریگه مأیوس‌گینه قره‌ب.

– قچان مهربان بۆله‌دی یره‌تگن؟ نخواتکی، ایلگه یازیق قیلگن[3] شونچه آچرچیلیک[4]، خوارلیک، ظلم–عذابنی کۆرمَسه–یه؟ نیمه کۆزی کۆرمی؟ یاکه بیرار یاققه کۆچیب کېتگنمی؟ ایبی!! مېن بیر بېسواد آدم‌من. هیچ کیمدن قۆرقمه‌ی، یوره‌گیمده‌گینی تیلیمگه چیقره‌بېره‌من. بایلر تاباره باییب، تۆقیلیگیدن یاریلیب کېته‌ی دېیدی؛ کمبغللر بۆلسه قشـّاقلیکدن تاباره قشـّاقلـَشیب باره‌پیدی. بو اوروش–قان تۆکیشلر؛ انتحاري حمله و تجاوزلرنی اَیتمه‌یسنمی؟ نې–نې یاش ییگیتلر بنگوار، قاره‌داری، هیرویین پودریگه مبتلا! بېوقت اۆلیب کېتماقده‌دیر. یورتمه–یورت وطن‌گدا بۆلیب کېتگن مهاجر–مسافرلرنی اَیتمه‌یسنمی؟ اوروش بیتمس–توگه‌مس بیر بلا بۆلدی. بو یورت‌نینگ لایینی اوروش، قانینی مصیبت بیلن قاریگن‌می یره‌تگن ایگم؟! بیلمه‌دیم حیران‌من خاتین. ایش یۆق، مېنینگ هم «ارقانیم» اوزیله‌ی، دېب توریبدی.

---

[1] هۆپله‌ماق: بیر هۆپلم، هۆپلم–هۆپلم آغزیگه آلماق؛ آغزیگه آلیب یوتیب یۆق قیلماق.

[2] مامیق: پخته.

[3] یازیق قیلگن: یاییلگن؛ کېنگ، اېنلی ترقلگن.

[4] آچرچیلیک: آذیق–آوقت تنقیصلیگی، قحطچیلیک.

www.ezgu.org

– ایبیی آته‌سی! بیراو ایشیتمه‌سین تغین بو گپلریزنی. اۉزی بیر ساده، کۉنگلی تازه آدم‌سیز. شو کونیمیزدن هم اَیریلمه‌یلیک ینه. سیز اَیتگنلرنی خدا کۉره‌دی، فقط سیز و بیزلرنی «قنی چیده‌ی آلرمیکن؟» –دییه امتحان قیله‌دی، سینه‌یدی یره‌تگن ایگم.
– گیپنگنی قره، –منگله‌ینی اوشلب، سلماقلَـنیب، –قیزیق گپیردینگ خاتین! اۉزی یره‌تگنیدن کېین ینه نیمه‌نی بیلماقچی بۉله‌دی؟ اونینگ اراده‌سی‌سیز درختده برگ هم قیمیرلَـمه‌یدی. او همّه نرسه‌نی بیلگووچی ایمسمی؟ تېپه‌ده کۉریب توریبدی–کو! شو گپلر بیلن آغزیمیزنی یاپیب، قانیمیزنی سۉریب یاتیبدیله. بیلمه‌دیم، اونداق دېسنگ مونداق دېیدی؛ مونداق دېسنگ اونداق دېیدی. مېن بو گپلرگه توشونمه‌ی قاله‌من.
– اېندی شو کوننی بیزگه مناسب کۉرگن ایکن–ده، نه چاره؟ باشگه توشگننی کۉز کۉره‌دی آته‌سی. باشقه نیمه هم قیله آلردیک. جانی–تـَنیز ساغ بۉسین شو ارقاننی منگله‌ییزدن آلمه‌سین الهیم.
– بیلمه‌دیم–ده، تا کوچیم بار ایکن، سیزلرنی آچ–یالانغاچ قالدیرمه‌یمن، –یاستیقنی بلندراق قیلیب، چلقانچه‌سیگه اۉگریلیب آلدی، –بو یاغینی اۉیلـَمه‌سنگ هم بۉله‌دی آنه‌سی، ایش قیلیب منه شو ایپ بېوقت اوزیلمه‌سین خاتین، –دېدی حسن کوییینیب.
– بیزدن هم توبنراق، آچ–گدا یشه‌یاتگنلر کۉپ بو زمانده. نفَس کیریب چیقه‌یتدی–کو. قاره قازان تېز–تېز قـَینـَمه‌سه یم، اریه‌دیر–تریق‌دیر قارینگه توشه‌یپتی آته‌سی! شو دمیگه یم شکر.
– بو شهرده بۉله‌یاتگن احوالنی بیر کۉزینگ بیلن کۉرسنگ ایدی. آدملرنینگ حالیگه میمونلر ییغله‌یدی. بېوه–بېچاره‌لرنی اَیتمه‌یسنمی؟ اۉزیگه اۉت قۉیه‌یاتگن عیاللر، ایری‌نینگ شکنجه‌سیدن اۉله‌یاتگن خاتینلرنی نیمه دېیسن؟ اَیتیب

www.ezgu.org

اؤتیره‌ببرسم باشینگ شیشیب کېته‌دی خاتین. همّه یاقنی گزه‌ک[1] آلیب کېتگن. اوروشدن اؤلیگی کېله‌یاتگن نـوَقیران[2] ییگیتلر ایچ و بغیرنی اېزه‌دیگن احوال.

– راست اَیته‌سیز اَده جانیسی، –باله‌سینی تپ–تپ اېلکه‌سیگه قاقیب، اؤخلـَته یاتیب، سؤزیگه دوام اېتدی، –بیزگه یره‌تگن اېگم تؤزیم بېرسین، باله‌لرنی ساغ–آمان کتـّه قیله‌یلیک. اویاغی بیر نرسه بؤلر. تېشیک تاماقنی بېرگن، رزق و روزی‌سینی هم بېرر اخیر.

– بیزنی ایش‌سیزلیک، آچرچیلیک، کسل–بېمارلیک قیینمـَسه بؤلگنی.

– گپ‌نینگ قیسقه‌سی، منه آی کونیم هم یېتیب قالدی. اېندی تیارگرلیک کؤره بېره‌یلیک چقه‌لاققه.

– نېچه کون قالدی کؤز یاریشینگگه؟

– هه آز قالدی، ینگی آی باشیده نصیب بؤلسه.

– شونی اَیته‌من–ده، بیلیب قؤیه‌یلیک دېیمن.

– بیر آی–یو، –برماقلری اوچی بیلن بیر–بیر سَنَب، –یؤغ–یؤغ راپّه–راسه اوچ هفته، –دېدی اېریگه گـُل‌اندام مَیده‌لب توشونتیررکن.

– قاپده‌گینی قادر بیله‌دی. درد توتسه تؤغری کسلخانگه آلیب باره‌من–ده، ینه نیمه قیلردیم خاتین؟

– بو اوچته قاره کؤز نیمه بؤله‌دی؟ –سؤره‌دی گـُل‌اندام اېریدن.

– توکّلنی اؤزیگه قیلیشدن بؤلک نیمه هم قیلردیک خاتین!

– اؤییلسین شؤر پېشانه‌م، –کؤزلریدن قـَیناق یاشلر تیزیلیب تؤکیله کېتدی، –یقین قریندانشلریم هم یؤغ، اولرگه قالدیریب کېته‌ی دېسم گؤدکلرنی. اؤزی یارلـَقه‌سین بیز بېچاره غریب و شوده لرنی قادر اېگم.

---

[1] گزه‌ک: یره‌نینگ یلـّیغلنگن، ییرینگ آلگن حالتی. گزه‌ک آلماق: گزه‌کله‌ماق: یامانلشماق؛ رواجلـَنیب، خـُنک عاقبتلر کېلتیریب چیقرماق.

[2] نـوَقیران: کوچ–قوتّگه تؤله، قیرچیللـَمه یاش؛ تیک قامتلی یاش.

www.ezgu.org

– خی! خدا آسان قیلر خاتین. لېکن، بالهلرنی توغدیریش اوچون هم اونچه–مونچه پول، آقچه، چیقیم[1] کېره‌ک بۉله‌دی. قـَی یېردن قیله‌من آتی اۉچگور ملّا شره‌نگنی[2]؟

– رۉزغاردن آرتیریب بۉمَسه، آسمان بلند یېر قتّیق، – دېیه اۉکسیندی گـُل‌اندام.

اوخلشدن آلدین خاتین بیلن بیر ساعتچه‌لیک دردلَـشیش حسن چیلبیرنینگ تنه‌سیده‌گی بار آغریقلرنی یوویب کېتدی. هارغین چیقردی، خودّی، چرچاغی یازیلیب، حمامدن چیققندېک اۉزینی ییـنگیل تارتدی. تۉرت دېوار ایچیده، چوقور–چوقور نفس آلیب، کپّـه‌گه اۉخشه‌گن اویده خیالگه چۉمیب کېتدی.

۲

حسن چیلبیر خاتینی‌نینگ بېلی آغریگنی، دردی قیزیب تۉلغاق توتیب کېله‌یاتگنینی بیلگچ، ایشگه کېتمه‌دی اۉشه کونی. «سېنم بیر کون دم آله قال بېچاره چیلبیر، مېنی دردیم سېنی هم اېزیب یوباری»– دېدی سویکلری ققشب آغری‌یاتگنیدن نالیدی.

کېچقورونگه باریب، درد زۉره‌یدی. حسن تېوره‌ک–اطرافده یېنگیل ماشینه‌لر یۉقلیگینی بیلیب، آت–اولاو[3]، مۉتر قیدیریشگه هم اورینیب اۉتیرمه‌دی. او، کېچه‌سی قارانغیده خاتینینی کیچیکراق سینیق کراچیسیگه میندیریب کسلخانه‌گه آلیب کېتدی. یۉلده کېته‌یاتیب، قۉقـّیسدن بوزوق کراچی‌نینگ بیر غیلدیره‌گی چیقیب کېتدی. ارابه قییشه‌ییب ییقیله‌ی–ییقیله‌ی دېگنده خاتینی زۉرغه اۉزینی توتیب قالدی. «یا پیریم ابی خیریت!» –دېدی گل‌اندام ییقیلیشدن سقلـَنیب قالرکن. تون قارانغیده اورینیب–اورینیب، بیر عمللب کراچیگه پانه قاقیب یورگیزدی. کېچه پیشگنده کسلخانه‌گه یېتیب آلدی. شفاخانه‌نینگ دروازه‌سیگه یېتیب کېلرکن:

---

[1] چیقیم: صرفلنگن یاکه صرفلـَنه‌دیگن مادّي مبلغ؛ خرجت.

[2] ملّا شره‌نگ (ملّا جیرینگ): پول، آقچه (مجازي روشده).

[3] آت–اولاو: مینیله‌دیگن ایش حیوانلری (آت، ایشک، خچیر و شو کبیلر).

www.ezgu.org

«خاتینیم‌نینگ آی-کونی یېتگن، کؤز یاره‌دی، آچیپلر دروازه‌نی!» -دېب ساقچیلرگه[1] جهل اره‌لش قیچقیردی حسن. ایکـّی عسکر چاتی[2]، قؤلتیق و بیقینلرینی قیدیریب، پـَیپسلب[3]، تېمیر پنجره اېشیکنی قیریللـَتیب آچدی و حسن چیلبیرنی ایچکریگه کیریتدی. تونگی نوبتچی دوکتور قابله‌لر کسلنی قبول قیلیب آلرکن، یېنگ شیمریب[4]، گـُل‌اندامنی توغرووقخانه‌گه[5] تېزلیک بیلن آلیب کیریشدی. کسل‌نینگ حالی بارگن سری آغیرلشماقده اېدی.

۳

دوکتور بیردن دارولر نسخه‌سینی یازیب:

– منه بو سیروم، منه بونیسی پېچکاری و قالگنلرینی هم ساتیب آلیب کېلینگ چقـّان-چقـّان بؤلینگ، -دېدی آق کیینگن همشیره[6].

– مېنینگ پولیم یؤق، باشقه‌سینی بیلمه‌یمن، نیمه قیلیب بؤسه‌یم توغدیره‌سیزله خاتینیمنی، -دېب دؤنغیلله‌دی حسن.

– خاتینیزنی کېچیکتیریب آپ کېپسیز شفاخانه‌گه، احوالی آغیر. یخشی قره‌سین اوچون دوکتورگه قؤل پولی بېریشیز کېره‌ک بؤله‌دی هلی، توشوندیزمی عمَکی جان؟ -دېدی قابله حسنگه، قؤلیده‌گی قلمینی تیشیگه ایله‌یاتیب. حسن احوالینی توشونتیرماقچی اېدی. اَیتیب-اېشیتیشگه وقت هم قولاق هم یؤق اېدی.

---

[1] ساقچی: پاسبان، قؤریقچی، قراوچی، قاراوول، سقلاوچی.
[2] چات: چت، ایکـّی سان آره‌سی؛ بوت آره‌لیغی.
[3] پـَیپسله‌ماق: قؤل بیلن اوشلب یاکه سیلب کؤرماق؛ شو یؤل بیلن قیدیرماق.
[4] شیمـَرماق: آرقه‌سیگه قه‌ییریب، هیمـَریب، یوقاریگه کؤترماق. یېنگ شیمرماق: جان-جهدی بیلن اورینماق.
[5] توغرووقخانه (توغوروقخانه): آی-کونی یقینلشگن آنه‌لرنی قبول قیلیب، اولرگه توغیش پـَیتیده و اوندن کېینگی بی نېچه کون دوامیده طبي یاردم کؤرسته‌دیگن مخصوص اؤرین.
[6] همشیره: عیال نرس یاکه قابله.

www.ezgu.org

– سویکلریم زیریللب، ببلیم اوزیلگیده‌ی قـقشب آغرییـَتتی آته‌سی بؤله قالینگ. بیر نرسه قیلینگ ابندی بولرنی، اؤله‌من، وای داد! –دېدی تختده یازتقیزیلگن گـُل‌اندام ییغلمسیره‌ب. باله‌لریمنی یېتیم قیلمه یا پروردگار!

– سېن بؤریلرگه پولنی قه‌یېردن تاپه‌ی، اؤزیم بیر حمّال/قاپکش بؤسم، –ابشیکنی شرقفیللـَتیب یاپیب، تشقریگه آتیلیب چیقدی حسن، قارانغوده قؤلینی پېشانه‌سیگه توتیب تؤرت تامانیگه تیکیلیب قره‌دی، –هیچ کیم قرضگه پول ببرمـَسه نیمه قیله‌ی ابندی، علاجیم یؤق. ای خدا!...

شفاخانه‌نینگ خیره چیراقلری آستیده، اؤتاقلرده کسللر یاتیب ابدی. ببمارلرنینگ نالیشی، خانه‌لرنینگ سه‌سیق هواسیدن آدم‌نینگ ایچیگه نفـَسی قـَیتیب کېتردی. کسللر مژه قاقمه‌ی، حیات تشویشلریدن سؤز آچیب شفاخانه‌ده‌گی پاره‌خؤرلیک[1]، ناپاکلیک، بې‌پروالیکلردن اؤز ارا شیبیرده‌ب شکایت قیلماقده. شو پـَیت قابله‌لردن بیری دهلیزگه چیقیب، بیر بورچکده، اؤی سوریب موشـّه‌ییب اؤتیرگن حسن چیلبیر تامان یوگوریب کېلیب:

– خوش خبر! عمـَکی خاتینیز توغدی. سَوینچی ببرینگ–سَوینچی!!

– نیمه توغدی؟

– سَوینچیسیگه قرضدارسیز میلی، قؤشه‌لاق توغدی. ابگیزه‌ک، قیز–اؤغیل، ابگیز بیری. بیره هم چیرایلی چقه‌لاقلر که، قؤلدن توشورگیز کېمه‌یدی.

– خداگه شکر آنه‌سی قنده‌ی؟ برکه تاپینگلر. قؤللریز آغریمه‌سین. تنگریم یارلـَقه‌سین سیزله نی، –دېدی حسن هم خورسند هم خفه بیر کؤرینیشده.

– آنـــــــــه‌ســــــــــی؟ –دېدی قابله هیجان باسگن بیر قیافه‌ده دودوقلـَنیب[2]، آننننننسسسسسسییییی.

---

[1] پاره‌خؤرلیک: رشوت ییماق، پاره آلیش، پاره ییش بیلن شغللـَنیش.
[2] دودوقلنماق: بعضی تاووشلرنی قیینلیک بیلن تلفظ ابتماق یاکه توتیلیب–توتیلیب گپیرماق.

www.ezgu.org

– هه، هه، خاتینیم گـُل‌اندامنی اَیته‌من.
– خفه بۉلمنگ، اَیتیشگه تیلیم بارمه‌یدی عمکی جان.
– تېزراق اَیتییله مېنگه، نیمه بۉلدی اۉزی خاتینیمگه؟
– باله اوستیدن کېتدی، قضا قیلدی. یره‌تگن‌نینگ حکمی اېکن.
– وای داد الم! بو قنده‌ی شوم خبر، –کۉزی غیلقه یاشگه تۉلدی، چۉنتـَگیدن کیر رۉمالینی چیقریب، کسلخانه دېواریگه باشینی قۉییب، اوّواس کۉتریب ییغلب یوباردی، –اوچته گۉدکنی اویده قالدیریب کېلگندیم. شۉر پېشانه بو چقه‌لاقلرنی اېندی نیمه قیله‌من؟ بیر باشگه شونچه هم مصیبت توشه‌دیمی؟ بو دنیاده بیر مېنی تاپدینگمی خداییم؟! او کونیمدن بو کونیم بترراق بۉمَسه اېدی! داد قۉلینگندن خداییم!!!

۴

تانگ آتدی. حسن ایکـّی چقه‌لاغینی بغریگه باسیب، آشقال[1] ساله‌یاتگن ایدیشلر، اېسکی–توسکی نرسه‌لر یانیده باش قۉییب اوخلب قالگن... آره‌دن ایکـّی–اوچ کون اۉتدی.

قویاش بیر ارقان بۉیی یوقاریله‌گن. تکسی‌لر غیر–غیر اۉتیب قـَیتماقده. کسلخانه‌گه یقین جایده اېسکی–توسکیلر ساتیله‌یاتگن بازار جایلشگندی. آدملر غوج–غوج[2] بۉلیشیب، نرسه‌لر بهاسی اوستیده تارتیشماقده. نریراقده توتیلگن آلتی میترلیک چرایلی بیر قالیننی پولیگه کېلیشه آلمه‌ی، تورگنلرنی دلال کېلـه سالیب: «بار! بۉلدی اېندی. برکه قیل!!» –دېب آلووچی و ساتووچیلرنینگ قۉللرینی یوقاری–قویی قیلیب سیلته‌ماقده اېدی. باشقه یېرده، بایسکل، ینه بیر یېرده گیلم، چاینک، چیلیم، ناس قطی، عصا، یسمه آیاقلر، بېمارلر ارابه‌سی، کۉرپه–تۉشک، باشقه طرفده رادیو،

---

[1] آشقال: آشغال، اخلت.

[2] غوج–غوج: بیر–بیریگه یقین یاکه تېگیب جای آلگن؛ تۉپ، تۉده حالتلی.

www.ezgu.org

تلویزیون، آفتابه–چیلاپچین. خلص، تېمیر–تقه‌دن توتیب، کییم–کېچککه‌چه پوللنماقده اېدی. کیم‌دیر تاووق، خورازیگچه آلیب کېلگن، عسکرلرنینگ یونیفورمی، نرسه–بویوملر قه‌لب تشلنگن. بیر چېتده حسن‌نینگ اوزیلگن چیلبیری ساتووگه قؤییلگن. بیر بُرده نانگه ساتیلسه هم هر نه...

شو پـَیت اؤرته‌دن کیم‌دیر: «احتیاط بؤل، قره‌ب باق ینه اؤغیرلیک مالی بؤمه‌سین تغین!» –دېیه قیچقیردی یوغان تاووش بیلن. بازارنینگ باشیدن غؤرپلله‌گن بیر آواز اېشیتیلدی. کیم‌دیر آدملرنینگ آره‌سینی یاریب، بیر سېبتچه متاعگه اؤراغلیق، تؤپپه‌یگن بیر جفت نرسه‌نی کؤتریب کېلیب:

– آله سیزلرمی، منه شو ایکـّی چقه‌لاغیمنی ساته‌من، –دېدی بلند آوازده جولدور[1] کییملیک حسن.

آدملر یاپیریلیشدی، «مېن آله‌من، مېن آله‌من» –دېگن قیچقیریقلر ینگره‌دی. شو آره‌ده کیم‌دیر:

– باله‌ییزنی ساتمنگ اکه، گناه بؤله‌دی دېدی، –بازارده تورگنلردن کیم‌دیر.

– مجبورمن اکه، مجبورمن. خانه ویران بؤلدیم آدملر!

– نیمه، شو ایکـّی چقه‌لاقنی باقه آلمه‌دیزمی؟ غیرتنی نیمه قیلدیز؟ اې اویـَت سیزگه اېی، آدم بؤلدیزمی ییی!

– خاتینیم اؤلدی اکه! باله اوستیدن کېتدی. میدانده قالدیم مېن بخت‌سیز. نیمه قیله‌ی؟ کیم باقه‌دی بولردی. یاره‌مگه توز سېپمنگ اېندی اکه. پولینی بېرینگ اېگه تورینگ باله‌لرگه. گپنی چؤزیب نیمه قیله‌سیز برادر.

شو آره‌ده یاپینگن بیر خاتین چادر آستیدن چیرپلله‌گنچه:

– ساتمنگ چقه‌لاقلرنی! خدانینگ قهریگه اوچره‌یسیز. قیلمنگ بو ایشنی. خدادن قؤرقینگ. جگریزنی ایکـّی‌گینه بؤلـَگینی ساتیشگه قنده‌ی حدّیز بؤله‌دی؟ اېسیز

[1] جولدور: کییله‌وېریب یاکه توتیله‌وېریب دېده‌له‌سی چیققن کییم.

www.ezgu.org

جاییدەمی؟ اونداق قیمنگ اکه جان. منه مېنگه بېرینگ جانیم بیلن باقەمن. قالگن عمریمنی شولرگه بغیشلەیمن. باله سیزنیکی بؤلەدی. صوابی مېنگه یېتسه بس. قیغورمنگ. بیلەمن بونداق ایشلر هر قدمده بؤلیب یاتیبدی. سیز قیمنگ اکه جان.

– سیز شیرتی کېتیب، پیرتی قالگن اېسکی کمپیرسیز، اېرته–ایندین اؤلەسیز کېتەسیز. باله ینه میدانده قاسینمی؟ ارەلشمنگ نراق بارینگ، دېدی حسن ییغیدن اؤزینی تؤختـَـته آلمس اېکن.

شو پـَیت کیم‌دیر:

– منه پولینگنی آل، تاپشیر چقەلاقلرنی بو یاققه، دېب غؤنغیللەدی.

– نېچه –نېچه؟ اوزەت بویاققه پولنی، –دېدی حسن چیلبیر و ایکـّی دسته پولنی هوادن اوزیب آلدی، –منه اؤغیلیگه ییگیرمه مینگ، قیزیگه بؤسه اؤتتیز مینگ بار برکه قیل حسن، –دېدی خریدار پولینی توته یاتیب. –حسن انگرەییب تورر... نیمه اَلنگلب قالدینگ؟ چقەلاقلرنی اَیته‌یپمن گرەنگ، دېدی خریدار حسنگه بؤزەریب.

چقەلاق اېللیک مینگ افغانی پوللندی. آلووچی سبدچەنی کؤتریب غیزییللب کېتدی. اېگیزەکلرنینگ بایەگی «اینغه–اینغه» قیلیب تورگن ییغی آوازی اېسه جیملیک بغریگه سؤندی؛ قـَیتیب اېشیتیلمەدی. قیزیب تورگن بازار چقەلاقلر سوداسیدن کېین سوو سېپگندەی ساویدی. ایکـّینچی قؤل بازار[1]ده باله ساتیش بیرینچی و آخرگی هم اېمسدی. چقەلاق، اؤن یاشگچه بالەلر، اَینیقسه قیزەلاقلرنی ساتیش اَوجیگه چیققندی. کیم‌دیر بو باله‌کـَیلرنینگ ایچکی اعضالرینی اینتیقلیک بیلن کوتەیاتگندیر. یاش–یاشگینه بالەلر، قیزەلاقلرنی جنسي فایدەلـَنیش مقصدیده بازارگه سالینیشی–کو، بار گپ. کیم قنچەلری گؤدکلیگیده–یاق، خاتینگه اَیلنتیریلگنی‌نینگ سانی مینگته. حسن چیلبیر آخرگی بختسیز آته اېمسدی.

[1] ایکـّینچی قؤل بازار: کهنه فروشلیک، ایکـّینچی قؤلماللری ساتیلەدیگن بازار.

www.ezgu.org

کېینگی گـَل قـَیسی آته–آنه یاکه قـَیسی چقه‌لاق‌نینگ نوبتی؟ هلی بو قلمگه قارانغو...

۲۰۱۵/۲/۱

تورنتو، کانادا

www.ezgu.org

كۆزگو سىنىقلرى

www.ezgu.org

کۉزگو سینیقلری

آدم باله‌سی‌نینگ قسمت ایپلری جغرافیه جبریگه زنجیربند اېتیب باغلنگندیر. «سېن هم آچونگه کېله‌سن بیر کون!» –دېب اَیتیلمه‌گن، سۉره‌لمه‌گن حُکم میوه‌سی اېمسمی انسان باله‌سی؟ تصادفي لذت اوروغلریدن اۉسیب چیققن کۉچتگه قـَیدن بۉلسین اختیار؟ قارین اقلیمیدن وجود قوچاغیگه آتیلگن چقه‌لاق‌نینگ ایلک اوچره‌تگنی، کۉز آچیب کۉرگنی محترم خاتین و عزیز آنه‌دیر. خاتین–قیز، آنه اصلیده بیر شفاف و تینیق کۉزگو. اَیتیلمه‌گن، کوتیلمه‌گن فاجعه و آفتلردن یوزلری غبارلنمه‌گن، سینیب چیلپرچین بۉلمه‌گن خاتین–قیز و آنه بارمیکن بو یاروغ عالمده؟ اوشبو حکایه کۉزگو اوشاقلری ینگلیغ سینیب، ساچیلیب کېتگن قیزلردن بیری حقیده بۉله‌دی. مصفّا کۉزگو سینقلری‌نینگ بیر پرچه‌سی تصویرگه آلینگن. هلی بیتیک بۉیاغینی کۉرمه‌گن، تـَتیمه‌گن بونده‌ی ذره‌لر سان–سناقسیز. سینیق کۉزگو سینگری اوشاقلـَنیب کېتگن ذره‌لر یازیغینی اۉکتم قلملریگه تاپشیردیک.

تۉیگه خبردن سۉنگ... کېلگنلرگه آش تارتیلیب، دعا–فاتحه قیلیندی؛ قیسقه‌راق تۉی ترقه‌دی. قۉناقلر اوی–اویلریگه قـَیتیشدی. اۉینب، کولیب یـَیره‌ب یورگن قیزچه‌لر و باله‌کـَیلر تشقری، اېگمببردی اکه‌نینگ بعضی یقینلریدن بۉلک هیچ کیم

www.ezgu.org

حاولیده قالمه‌دی. اپگه‌چی[1]، سینگیل، جبیــَنلری... تپوره‌ک–تاشنی ییغیشتیریب، قؤلی قؤلیگه تپگمه‌ی شقیر–شوقیر، جرنگ–جورینگ قیلیشب، قازان–تاباقلرنی یوویشه کېتدی. شو آره‌ده اورینیب–سورینیب یورگن بېگیم خاله کتــّه چؤیَن[2] داش قازانده‌گی جبیده‌دېک قیزرگن قیسماقلرنی قیریب، کفگیرگه ایلیب بیر تاش تباققه سالیب قؤیدی. اېری کېلیب لنگیللب تورگن اؤچاغ چؤغلری اوستیگه اوچ–تؤرت بېل توپراق سالدی.

هوا تیپ–تینیق، آسمان اؤزی‌نینگ ماوي یاپینچیغینی ییغیب، اؤرنیگه غوجغان[3] میتّــی–میتّــی[4] زر توکمه‌لی قاره پرده‌سینی یایگن تون اېدی. ینگی آی تؤلگن کېچه‌ده، اوزاقده‌گی کؤز قیمتیر یولدوزلر یېرگه قره‌ب جیلمه‌ییب، شؤخ–شؤخ کوله‌یاتگنده‌ی. یعنی، بای‌بیچــّه کؤک اؤز سېپینی اېنـَغه‌نین یاییب تشله‌گندی. قاره تونیکلرگه توتقیچ بېرمس سان–سناقسیز یولدوزلر سامان یؤلی‌نینگ اؤره‌مه تؤلقینلری بؤیلب یلت–یلت کؤرینیش بېرر، بیر تورکوملری زرحل[5] مونچاقلرگه اؤخشب سېپیلیب، ساچیلیب یاتر، تون‌نینگ قاره ساچلری اوزره کېکسه آی‌مامه قویوق–قویوق زرّین نورلرینی تره‌ته یاتیر اېدی.

تېپه‌ده چرخ–فلک یوریلر؛ آنه یېرده اېسه تؤلغاق حیات آغریق چېکر. مصفا یشیللیک اؤرنینی سېمیز مدّعا، قـَلین–قـَلین رنج و اېمگک[6]، بیتمس–توگنمس غوغا، تؤپالان[7]

---

[1] اپگه‌چی: آیه، بیر آته–آنه‌دن توغیلگن قیزلردن کتــّه‌سی.
[2] چؤیـَن: چووَن، چودن؛ پؤلاد حاصل قیلیش اوچون ایشلـَتیله‌دیگن قاتیشمه.
[3] غوچغان: تؤده، جوق؛ غوج.
[4] میتــّی: جوده کیچکینه؛ جیمیت.
[5] زرحل: زرّین، زر بیلن قاپلنگن، زردېک نورافشان، یرقیراق.
[6] اېمگک: محنت، زحمت، قیینچیلیک.
[7] تؤپالان: اوریش–جنجال، مشمـَشه، ماجرا، عصیان؛ ترتیب‌سیزلیک.

www.ezgu.org

و الغدەلیک[1] قاپلەگن. انسان انە شو سرسان–سرگردانلیکلر اۆیقانیدە[2] غرق. دنیانینگ ایشلری اېکن. بیر جایدە عزە (عزا) بۆلسە، قـَی یېرلردەدیر مزە!

... یان اویدە قیرق دقیقەلر اطرافیدە اجابت قبول بۆلیشی کېرەک. لطیفە بایەگی قیسماقلرنی قاشیق اوچیدە توتیب تورگن جاییدە تاتینیب، قیسیر–قیسیر چینەگیسی کېلدی–یو، کۆنگلی بېزاوتەلـَنیب آرتگە تیسَریلدی. ایچی توتـَققنیدن اېشیک تیرقیشیگە باریب قولاق توتدی. ملانظر، گلچهرەنینگ عمّەسی، تاغەسی و ینە ایکـّی شاهد تۆپلەنیشیب، اۆز ارا کېنگـَشە یاتگندی. ملا سۆپیسی چۆزینچاق تسبیحنی آغدرگنچە، ایچیدە شیپ–شیپیب قیلیب، دعا اۆقیدی و آمین‌گە قۆل آچدی. سۆنگ، «بۆلدی، بۆلدی منە بارەمیز آلدیگە» –دېب اجابت قبول تصدیغینی آلیش اوچون سۆز قاتدی:

– «سېن ضعیفە گلچهرە بنت اېگمبېردی! عبدالرحمان‌نینگ تن محرمی، خاتینی بۆلیشگە راضی‌می‌سن؟!» –دېگن سۆراغنی اوچ مرتە تکرارلب تیلگە آلدی. گلچهرە قۆلیدەگی قۆغیرچاغینی قوچاغیگە باسگنچە؛ هیچ نیمەنی انگلـَمەگنیدن «قیقیر–قیقیر» کولیب یوباردی. قیزگینەنینگ عمّەسی: «هېی! بوگون قۆغیرچاق تۆیی‌مس، سېنی تۆیینگ بۆلەیپتی گلچهرە!» –دېیە شنغیللب، قیزەلاق‌نینگ اېلکەسیگە بیگیزدېک برماقلری بیلن نوقیدی[3]. موسیچەدېک‌کینە گلچهرە بالەلرچە جواب قیلگن بۆلیب:

– «یۆق، یۆق! قارە کۆزیمنی تۆیی بۆلەدی بو کېچە» –دېدی، تخلب آلگن بۆغچەسینی قوچاغلەی توریب. شو تابتدە، گلچهرەنی بالەلیک دنیاسیدن اجرەتیب آلیب، اونینگ دقتینی بو گونگی تۆی هنگامەلریگە بوریش انچە قیین کېچدی، بـَری بیر توشونمەدی قیزەلاق. اوندن سۆز چیقە بېرمس، اۆرنیگە عمّەسی پری‌گـُل بلند

---

[1] الغدەلیک: ناتینچ، بېزاوتە.

[2] اۆیقان: چوقورلیک، غاوک، بۆش جای، گرداب؛ قمراو، قورشاو.

[3] نوقیماق: باسماق؛ بیرار نرسەنی انگلـَتیش مقصدیدە قۆل بیلن استەگینە تورتیب قۆیماق.

www.ezgu.org

آوازده شرتته‌گینه: «هه، راضیمیز، راضیمیز، راضیمیز، قبول قیلدیک!» –دېیه شنغیللب جواب بېریب قۉیه قالدی. شوندن سۉنگ سییره‌ک، ماش–گوروچ ساقاللی ملا نظر گوگورت چۉپی بیلن تیشلرینی کاولـه‌یاتیب، تصدیقنی «بیتدی» اعلان قیلیش اوچون عربچه توشونرسیز اوزوندن اوزون دعالرنی اۉقیی کېتدی. وکیل و تانیقلر ملا نظرنی خورسند قیلیشدی، سییلـشدی[۱]، قۉلینی اوشلب قۉییشدی، یعنی، ملانینگ قۉلیگه اقچه[۲] قیستیریشدی. ملا اکه قوخ–قوخ یۉتـه‌لیب، چۉنتـَگیدن رۉمالچه‌سینی چیقریب، اول پالاو یېگن قۉلینی سۉنگ آغزینی اَریتدی. چۉزینچاق یلتیللب تورگن ساقالینی توتملب، ایشقب–ایشقب قۉیدی. اوزون کېکیریب، اَتب قۉییلگن کۉک رۉمالچه‌ده‌گی ساچه‌له–شرینلیکلرنی قۉلتیققه اوردی–ده، میده قدم یوره‌یاتیب، تۉنی‌نینگ اۉنگیرینی ییغیب آلیب، اۉمگـنینی تشلب یاتگن قاره کۉپکنی «کوچ نجس!» –دېب تېپتدی و تۉیخانه‌نی ترک اېتدی. بېچاره، بي‌آزار ایت شنغیللب نرراققه باریب چۉنقه‌ییب توره بېردی.

کېسیمی کیچکینه‌دن کېلگن گلچهره‌نی بېجب یسنتیریشگن. سېکین قۉلتیقلـَشیب، چېککه‌ده‌گی خانه‌ده تیکیلگن چیمیلدیققه آلیب کیردیلر. سېره‌یمه[۳]، یۉغاندن کېلگن یاوایی بوقه‌دېک کویاونینگ یانیدن کیچیک‌کینه بۉیی بیلن گلچهره‌نی سوزیلتیریب قۉییشه‌دی. گلچهره قۉللریگه خینه قۉییلگنی، قویوق قیلیب یسنتیریلگنی سببینی یخشی توشونمه‌یدی. اَلنگ–جـَلنگ وضعیتگه حیرت ایله قره‌یدی. اونینگ بار هوش–خیالی قۉغیرچاغیده. تورگن یېریدن: «تغین، قۉغیرچاغیمنی بیراو اۉغیللـَمه‌گن بۉسین» –دېدی مأیوس‌گینه. سېوینگندن‌می، خفه‌لیکدن‌می کیپریکلری اوچیگه اوچ–تۉرت تامچی یاش قلقیب چیقه‌دی. کېلین–کویاونی سوزیلتیریب قۉییشه‌دی. بو منظره گۉیا نق ایچی کاوه‌ک قیلیب اۉییلگن بیر قری

---

[۱] سییله‌ماق: حرمتینی بجا کېلتیرماق، عزت–اکرام قیلماق، اعزازله‌ماق.

[۲] اقچه: پول.

[۳] سېره‌یمه: بیر جایده انگره‌ییب، حرکتسیز تورگن کیشی؛ اېسر، انقاو.

www.ezgu.org

تال درخت ایچیده کؤکریب تورگن سنبلنی اېسلَتەدی. شووو اېتیب، اېر–خاتینلیک «ایپلری» محکم باغلندی. قیسقەچه، تؤی مراسمی بؤلیب اؤتدی.

۲

تؤیچیلر: «اېندی بؤلدی، تؤی توگەدی، چیقینگ–چیقینگ، یورینگ–یورینگ» قیلیشیب، کېلین–کویاونی یالغیز قالدیریشەدی... کېچه پیشدی. همّه غرق اویقیده؛ ایچکریده گلچهره هم بالەلیک ناز اویقی آغوشیده اوخلب قالگن.... انچه کوتیب، بېتابلَنەیاتگن عبدالرحمان‌نینگ خلوتلَشیش چاغی راسه قیسته‌گن. ایچکریدن اېشیک تورمکلنەدی، ایلگیچی چیق اېتیب توشیریلەدی. بیر آز اؤتیب، تیرقیشدن عبدالرحمان‌نینگ غیدی–بیتدی گپلری زؤرغه قولاققه چَلینەدی. کېتیدن پیش–پیشلب، هنسیره‌گن تاووش خانەدەگی یریم ساکنلیکنی بوزەدی. اېشیک تیرقیشیدن تشقریگه سیزیب چیقەیاتگن چیراق نورلری هم خیره‌لشەدی. کؤپ اؤتمەی گلچهره‌نینگ کوچلی–کوچلی خؤرسینیب، پینغیللب، پیغلشلری اېشیتیلەدی. ایکّی پلّەلی اېشیک آرقەسیده گلچهره‌نینگ عمّه‌سی خودّی، پَتی کویگن تاووقدەی ناتینچلنەدی. آلەزره‌کلیگیدن[1] ایچکریگه یاپیریلیب کیرەی دېسه، اېشیک تمّەلب[2] قؤییلگن. عمّه‌سی بیر–ایکّی «گلچهره! گلچهره» –دېب قیچقیردی. سهل اؤتمەی ایچکریدن گلچهره‌نینگ تیتراق باسگن قؤرقینچلی تاووشی تاباره بلندلَشه بېره‌دی. اونینگ قتّیق قیچقیریب «وای آنه جان!!» –دېب یوباریشی تشقریگه واهیمەلی اېشیتیلەدی. بیردن چیمیلدیق آرتی ساووق سوو سېپگنده‌ی جیمیب کېتەدی. معلوم بؤلیشیچه گلچهره قاووشیش پَیتی آغریق زؤرلیگیدن چیره‌نیب[3] کوچی باریچه بقیرگن. عبدالرحمان‌نینگ بؤری‌دەی تشلَنیشیگه کوچی یېتمسه هم گلچهره جان

---

[1] آلەزره‌ک بؤلماق: او یاق–بو یاققه بې‌سرانجام قره‌ماق، اَلنگ–جَلَنگ بؤلماق.

[2] تمّەلەماق (تمبەلەماق): اېشیکنی بېکیتیش اوچون اونینگ آرقەسیدن بیرار تختەنی تیره‌ب قؤیماق یاکه اېشیک محکم‌گینه یاپماق.

[3] چیره‌نماق: بیرار مقصدده بار کوچینی ایشگه سالیب حرکت قیلماق؛ کوچنماق.

www.ezgu.org

هاووچلب قرشیلیک قیلگن. ایشینی بیتیریشگه شاشیله تورگن عبدالرحمان، کوره‌ک‌ده‌ی شپه‌لاغی بیلن قیزه‌لاق‌نینگ آغزینی یاپیب توره بېرگن.
اۉن دقیقه اۉتر–اۉتمس، خانه‌ده‌گی آغیر ساکنلیکنی عبدالرحمان‌نینگ یۉته‌لیب دۉریلله‌گن توشونرسیز آوازی بوزدی. بیر آز اۉتیب، به‌هیبت کویاو، کاوشینی آیاغیگه ایلیب، هیجان اره‌لش بیر احوالده، شاشیلیب چیمیلدیقنی ترک قیله کېتدی، هوا آلگنی تشقریگه چیققن. او نیمه‌دن‌دیر قانمه‌گنده‌ی تېز–تېز نفس آله‌یاتگندی. بیر اۉتیره‌دی، بیر توره‌دی. کویاونینگ اَیته‌ی تورگن گپی آغیزیده موزلب قالگندی. چیمیلدیقده کیرر–کیرمسلیگی بېللی ایمسدی.
۳

تون قیامیگه یېتگن ایدی، کیملردیر طرفه توشلر قوچاغیده تین آله‌یپدی، کیملردیر الجیره‌یلب، الـَخسیره‌یاتگن بۉلیشی ممکن. عبدالرحمان‌نینگ توغمس خاتینی و گلچهره‌نینگ عمّه‌سی پری‌گل کویاو تشقریگه چیقیشی بیلن گلچهره‌دن خبر آلیش اوچون اویگه کیریشگن. ایکـاّوی بیر بورچکده خواطرلـَنیب، غید–غید قیلیشیب اوخله‌مسدن، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی تانگ قاتیشگن. لطیفه و پری‌گل ایکـاّولان «بو نې شرمنده‌لیک!» –دېیه ییغلـَشیب توریبدی. نې کۉز بیلن کۉرسینلر که، چیراق‌نینگ سۉلغین نورلری آستیده، چووه‌لگن چیمیلدیق تۉشگَی آره‌سیدن، هوشسیز گلچهره‌نینگ یریم آچیق، قانلی و افگار تنه‌سی اوزه‌له توشیب یاتگن. عمّه‌سی‌نینگ: «یاپیر ایی! نیمه بۉلدی سېنگه گلچهره؟!» –دېگن تاووشیگه جواب بۉلمه‌دی. پری‌گل اۉنگ قۉلینی گلچهره‌نینگ کۉکسیگه آلیب باریب قۉیه‌دی. قۉرقوو چولغه‌گن گلچهره‌نینگ یوره‌گی تېز–تېز تېپه‌یاتگنینی سېزیشه‌دی. قره‌سه‌لر که، ایش–ایشدن اۉتگن، میلتیق کۉچیب اۉسل[۱] ایش بۉلگن. خاتین–خلـَچ شاشیلگنیدن نیمه قیلرینی بیلمه‌ی، درّاو بیر هوپلم نبات شربتینی بیر یاغاچ قاشیققه

[۱] اۉسل: یره‌مس، یامان؛ بې‌معنی، ناقوله‌ی ایش.

www.ezgu.org

آلیب، زۆرغه قیزچەنینگ آغزیگه قۆیەدیلر. باشیدن کۆتریشیب، یوزیگه ساووق سوو اوریشەدی. او اۆزیده ایمس بۆلگن گلچهرەنی آیاق اوستیگه تورغیزەآلمەیدیلر. نرراقده، شهوتی تورقیگه اوریب چیققن، کۆزلری بقرەیگن عبدالرحمان حویلی‌نینگ بیر چېتیده اَیوان اوستونیگه تەیـَنگن حالده، حلقومی تۆله قویوق توتوننی کېتمه-کېت اۆپکەسیگه جایلب، اۆپکەدن قـَیتیمینی کۆککه پورکەیاتگندی. یوگور-یوگورلر ایش بېریب، اولاو[۱] تاپیلدی شېکیللی، کېچمه-کېچه، اۆوو نرراقده‌گی قۆشینیسی‌نینگ مۆترینی چقیرتیریب، هوشیدن آزگن گلچهرەنی اۆرەب-چورکب ماشینگه سالیب، کسلخانه‌گه آلیب کېتیشدی.

۴

داکترلر بېمارنی تېزلیکده شفاخانه‌ده یاتقزدیلر. گلچهرەنی ایمله‌ی-ایمله‌ی ایکّی-اوچ ساعت دېگنده هوشیگه کېلتیریشدی. قیزەلاقده‌گی جراحت هلی بېری بیته‌یاتگن ایمس دېییشه‌دی. معلوم قیلینیشیچه او جدّي روحي و جسمي شکستلنگن. ایچیده‌گی سینیش و افگارلیک علامتلری قلقیب یوزیگه چیققن. اونینگ باله‌لیک دنیاسی سینیق کۆزگوده‌ی پرچه‌لـَنیب کېتگن. او هر گپیده قۆغیرچاغیم! قۆغیرچاغیمنی بېرینگله» -دېب ییغله‌یدی، خۆرسینه‌دی. هر تۆکیسده اوچیب توشه‌دی، کۆزی اویقوگه کېتر-کېتمس: «مېنی اورمنگ!» -دېگن قیقیریق، بۆغزیگه تیقیلیب کېله‌دی، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی کۆزی لیققه یاشگه تۆله‌بېره‌دی. ینه بیر پس کۆزی اویقوگه ایلینه‌دی. قۆرقینچلی توش کۆریب، کېچه‌لری قیچقیریب اویغانیب کېته‌دی. قراقچیلر قۆلیگه توشگنده‌ی واهمه‌لی بقیریب توره‌دی.

یۆقسیللیک قورسین ایکن. بیر هفته دېگنده آلیس قیشلاقدن گلچهرەنینگ آنه‌سی قیزیدن خبر آلگنی کسلخانه‌گه کېلدی، یقینلریدن کیم‌دیر یېتکلب کېلدی چمه‌سی.

[۱] اولاو: مینیب یوریله‌دیگن حیوان؛ یۆلاوچی، یوک تـَشیش واسطه‌لری.

www.ezgu.org

تختده یاتگن گلچهره‌گه یوزلنرکن، ببگیم خاله: «آه آنه‌نگ اۉلسین! کۉرر کونیم بار ابکن. سېنی نیمه قیلدیله؟ آ اویی کویسین تېکین تاماقلرنی! اویی یانسین ملا عوضنی، گۉرمه–گۉر بۉلسین الهیم!!!» –دېگنچه بغریگه باسیب یوزلریدن چۉلپیللـَتیب اۉپه‌بېردی و قیچقیریب ییغلشگه توشدی. «آته‌نگ کمبغل بۉمـَسه، آغزی، جَـغی بۉسه شو کونلرگه قاله‌میدینگ بالم... قاره قازان قـَینه‌سین اوچون سېنی ساتدیلر» –دېدی و ییغلب ایچینی بۉشتدی.

آق کۉیلکلیکلر گلچهره‌نی ابرکه‌لب، لبلریگه کولگی قۉندیریشگه اورینه‌یاتگندی. کولیش نیمه‌لیگینی اېسیدن چیقره‌یازگن قیزه‌لاق قۉغیرچاغینی تېز–تېز ساغینه‌دی. کسلخانه‌ده روحینی کۉتریش اوچون اونگه ینگی قۉغیرچاق هم آلیب بېریشه‌دی. گلچهره نېگه‌دیر باشقه قۉغیرچاقنی یات‌سیره‌یدی[1]، کۉنگیل بېرگیسی یۉق باشقه‌سیگه. ینگی‌سیگه باتینیب، رازلشگیسی کېلمه‌ییدی. قۉغیرچاقدن هم ائمیقه‌دیگن بۉلدی. یۉقسه، قۉغیرچاق‌نینگ میلدیره‌ب تورگن شیرین‌گینه قره‌شلری جاییده–کو. چیندن هم، ینگیسی بیلن دردلشسه دردلشگودېک؛ سویونیب بغریگه آلسه آلگودېک گۉزل قۉغیرچاق.

گلچهره خودّی، اوستیگه تاغ اَغه‌نب، آغیر یوک آستیدن چیقه‌آلمه‌یاتگن‌دېک، تلپینه‌دی، حالسیزلـَنیب، تېز–تېز اوچیب توشه‌دی. بېمار کسلخانه‌ده اوزاق قاله‌دیگن بۉلدی. قیریق کون دېگنده تنه‌سیده‌گی آغیر و جراحت زۉرغه بیتدی حساب. شونده هم قۉلتیق–تـَیاق بیلن یورگیزیشه‌دیلر اونی.

۵

یاز کونی. قویاش افققه باش قۉیه‌ی دېب تورگن بیر چاغده، کسلخانه دهلیزیدن قنده‌ی‌دیر تـَنیش آواز اېشیتیلدی. ببگیم خاله گلچهره‌نینگ آلدیگه کیره‌من، اۉتینچیم شو، ینه مېنی آلیب باریله. شو پـَیت رحمی کېلگن قابله‌لردن بیری

[1] یات‌سیره‌یدی ~ بېگانه‌سیره‌یدی.

www.ezgu.org

عیال‌نینگ قۉلتیغیدن سوریب: «منه شو اۉنگ تامانده‌گی اېشیککه قـَیریلینگ خاله جان» –دېدی. قابله اېسه، کۉزی چله کۉره‌یاتگن بیر خاتیننی یېتکلب، بېمار یاتگن خانه‌گه آلیب کیردی. گلچهره‌نینگ آنه‌سی بېگیم خاله کۉزلری‌نینگ یاشی جودیره‌ب: «یۉلینگده ادا بۉلدیم! نیمه یامان قیلگنیم بار اې پروردگار؟ بالم گلچهره یخشی‌می‌سن قیزیم!!» –دېیه زار–زار ییغلب قیزه‌لاقنی ینه بیر قـَیته کۉکسیگه باسیب یوزی و کۉزیدن تۉیِیب–تۉیِیب اۉپدی. گلچهر هم آنه‌سی‌نینگ بۉینیدن قوچگنچه، ایسکب–ایسکب اۉپه باشله‌دی. دیدارلـَشیب تورگن آنه–باله خانه‌نی سېوگی–ساغینچگه تۉلدیردیلر. شو پـَیت گلچهرنینگ کۉزلری آنه‌سی‌نینگ قۉلتیغیده‌گی قۉغیرچاققه ایلیندی. شونده گلچهره‌نینگ خورسندلیگیدن کۉزلری چقنب: «انه یالغیز آی» –دېیه بقیریب یوباردی. اېرکه‌لب کۉپ سویگنیدن گلچهره قۉغیرچاغیگه «قاره کۉز»، «قوره‌لی»، «یالغیز آی» دېب آت قۉیگن اېدی. گلچهر یالغیز آینی، آنه اېسه هر ایکـّله‌سینی کۉکسیگه باسدی، آنه–باله یاپیشیب–قـَپیشدیلر. بیر–بیرینی قۉییب یوبارگیسی یۉق. بېگیم خاله اۉنگ قۉلی بیلن گلچهره‌نینگ یوزینی سیلب، ساچلرینی هیدلب، یوزیدن شیمیریب–شیمیریب اۉپماقده اېدی.

– نیمه بۉلدی سېنگه بالم؟ –سۉره‌دی آنه.

– بیلمه‌سم آنه جان.

–شونداق...قیزنینگ قسمتی قورسین ایکن باله ام!

– مینی قۉغیرچاغیمدن آییریب، نېگه بیر کتـّه آدم‌نینگ آلدیگه قمب تشله‌دییله؟ مېندن شونچه‌لر تۉیب اېدیزلرمی آنه جان! نېگه مېنی غۉره اوزومده‌ی تاکیمدن اوزیب، باغیمدن بدرغه قیلدیزلر؛ دېوده‌ی آدمگه یېمیش قلدیزرله؟

– جگربندیم. سویوکلی بالم! سېنی ساغ کۉرگنیم چین بۉلسین! آته‌نگ، اکه‌نگ، اوکه‌لرینگ سېنی سۉره‌ب قالیشدی. سلام اَیتیشدی. اۉکینمه قیزیم، همّه‌سی

www.ezgu.org

یخشی بۉلهدی. کمبغل‌نینگ قیزی هیچ قچان یاریب یالچیمه‌یدی ایکن. یا قرضگه حسابلب بیریله‌دی یاکه، «یامان کونگه یره‌سین» –دیب ساتیب یوباریله‌دی. هر قنده‌ی یامان کون بیرینچی بۉلیب، کمبغل‌نینگ باشیگه کیله‌دی ایکن بالم. سینینگ یازیغینگ بونده‌یلرگه اۉخشــمه‌سین دییمن.

– آنه! مین آته‌مدن خفه‌من، –دیدی گلچهره آنه‌سی‌نینگ گیپینی بۉلیب.

قیزچه باشیدن کیچیرگنلرنی تیلگه آلیشدن چۉچییدی. داستاننی یازغیریشگه تیلی بارمه‌یدی. اۉشه‌لرنی ایسلَــسه، تنه‌سیگه آغریق یوگورگنده‌ی بیزاوته‌لنه‌دی. او قۉرغیرچاغی یالغیز آینی قوچاغلب توریب، اونی گپگه سالماقی بۉلدی. کیین، گلچهره ججّی‌گینه باله‌کـیلر تیلیده قۉغیرچاغینی سۉزگه توتدی:

– «مینی ساغینمه‌دینگمی عسلیم؟ ایسینگده‌می؟ سین و مین قنده‌ی قاه قاه آتیب، کولیشیب، اۉینـَـشیب یورردیک. سینی ییقیتگنلریم ایسینگده‌می؟ مَیلی مینی کیچیره قال خفه قیلگن بۉلسم! قاره کۉز، سینی قـَیته تاپگنیمدن سویینه‌من. اینده‌ی سین مین بیلن بۉله‌سن. سین‌سیز هیچ یاق کیتمه‌یمن، –دیدی گلهره قۉغیرچاغیگه. سینینگ اوییینگ مینینگ قوچاغیم، خۉپ‌می!؟

بیمار، اوزون–اوزاق دوالش و روحي پرورش بیلن بیر آز اۉزیگه کیلدی. ایرته‌سی گلچهره قۉغیرچاغی بیلن کسلخانه‌نی ترک قیلیشی کیره‌ک.

۶

خودّی هیچ نرسه بۉلمه‌گنده‌ی، قیزه‌لاق‌نینگ جانیگه جبر قیلگن کیمسه‌نی هیچ کیم سۉراق قیلمه‌دی. قیزگینه‌نینگ کیلگوسی حیاتی نیمه بۉلیشی هیچ کیمنی قیزیقتیرمه‌ییدی. بیر نرسه عیان بۉلیب توریبدی که گلچهره عبدالرحمان‌نینگ رسمي خاتینی. بَری بیر تقدیر ایپی اۉشه ایسکی قازیققه آلیب باریب باغلنه‌دی. آخری قاره بخت گلچهره ینه اۉشه شوم عبدالرحمان‌نینگ قۉلیگه ناچار توتقزیله‌یاتگن بۉلدی. آنه‌سی، کونداشلری بیرگه‌لـَشیب گلپهره‌نی کسلخانه‌دن آته–

www.ezgu.org

آنه‌سینیکیگه ایمس، ینه قـَیتریب اېرینیکیگه آلیب کېتدیلر. هه، «گلچهره عبدالرحمان‌نینگ» ناموسی، «قـَلینگه توشگن تاپیلدیغی، یاستیقداشی–ده»، –دېگن گپلر اوستونلیک قیلمه‌ی قؤیمس ایکن. شریعت‌نینگ حکمیگه بؤیین سونمسدن علاج یؤق... او اؤشه جبر چیککن اوییده ینه بیر عمر یششگه محکوم. اونی اېندی نامعلوم تقدیر کوتماقده. اونینگ بو یېرده، یالغیز آی‌دن اؤزگه یقین هیچ کیمی یؤق. قرضگه حسابلب بېریلگن قیزه‌لاق‌نینگ بیردن–بیر جانکویری، اگر قؤلیدن یولیب آلمـَسه‌لر شوگینه قؤغیرچاق خلاص. مهر اَریگن تاش یوره‌کلرنی هیچ نرسه یومشـَته آلمس ایکن، قؤغیرچاققه یؤل بؤلسین.

گلچهره هلی قه‌یاققه آلیب کېتیشلریدن خبرسیز. او اؤزینی اونیب–اؤسگن اویی، آته–آنه‌سینیکیگه آلیب باریشه‌دی، دېب امید قیلگن ایدی. یؤق، اونده‌ی بؤلمه‌دی. شونچه ناخوشلیکلردن کېیین هم نیمه قیلسین؟ شؤر پېشانه، گلچهره اؤزینی ینه بې‌غبار باله‌لیک آرزو–امیدلری چیلپرچین بؤلگن کونلردن سؤنگ ینه عبدالرحمان چنگه‌لیده اؤزینی تاپدی. بو حاولی ایلان–چیان بؤلیب چقه‌بېردی اونی. ناموس شیشه‌سی سینگن بو اوی کؤز اؤنگیده سینیق بیر تابوتگه اؤخشه‌یدی. چیمیلدیق آرتیده همان ایکـّی باشلی اژدرها یاتگنده‌ی نظریده. «یور، اوییمگه بار گلچهره» – دېب قؤلتیغیدن اوشلب اؤشه چیمیلدیق سالینگن خانه‌گه آلیب کیرماقچی بؤلدیلر. گلچهره بؤلسه: «مېن بو خانه‌گه کیرمه‌یمن، یؤق قؤرقه‌من او یېرگه باریشدن...» – دېب ییر تېپیب توره‌بېردی. ییغی–سیغی‌سیگه قره‌مه‌ی، کؤزلری یاشگه تؤله قیزچه‌نی سودره‌ب، اؤشه یېرگه آلیب باریب قؤیدیلر. قنچه ییغلـَمه‌سین–سیقتـَمه‌سین شوم قسمتگه بؤیین اېگیشدن اؤزگه چاره‌سی قالمه‌دی. باشقه‌لر کؤزی بیلن قره‌گنده، بو خانداندە او اېندی «آتیلگن اؤق؛ ساتیلگن متاع؛ خدا قرغه‌گن جنس؛ اېرککک‌نینگ چؤریسی[1] تمام!». حاولیده گلچهره عبدالرحمانگه خاتین

[1] چؤری: قول خاتین؛ توتقونلیکده‌گی عیال؛ خذمتکار خاتین؛ آق ساچ.

www.ezgu.org

بۆلیشدن تشقری، ایرته‌دن–کیچگه‌چه خذمتگارلیک قیلشی کیره‌ک هلی؛ بو یاغینی ایپله‌ی آلسه ساچی سوپورگی، قۆلی کوساو. باشقه ناز–نخره‌لر اۆتمه‌یدی. باردی او بو کونلرگه کۆنمه‌ی، بۆیین تاولَسه، عادّي کلتکدن تشقری باشیگه قالنلی قمچی یاغمیرده‌ی یاغیشی مقرر. اونی ایشیته‌یاتگن هیچ کیم یۆق بو اویده. کۆچه‌گه چیقیشگه اذن بیریلمه‌گن. شریعتگه کۆره: آق کۆیلک بیلن ایری‌نینگ اوییگه کیردی‌می، آق کفن بیلن بو اویدن بارسه کیلمسگه روانه بۆلیشی شرط.

۷

گلچهره‌نینگ کملیگی کیلدی؛ سیم–سیم ییغلب اچّیق کۆز یاشی قیلدی. حاولیده تومنات[1] ایش اونی کوتیب توریبدی. بو ایشلرنی بیر چیککه‌دن بیلی بۆکه‌جگ[2] بۆلیب قیلیشگه مجبور. هیچ قنده‌ی بهانه اۆتمه‌یدی. آخری، تۆقّیزگه کیرگن گلچهره مجبورن شو کونگه کۆنگن بۆلدی. آنه‌سی بیگیم خاله: «خی بالم چیده‌گین. کۆپ‌نینگ باشیگه کیلگن سودا ایکن». قه‌یین آنه‌سی بۆلسه: «قیز دیگننی بیر آلمه‌ی گۆر آله‌دیمی؟ قسمتینگ قۆشیلگن ایکن، هلی باله کۆره‌سن،...» –قبیلیده پیچینگ[3]، کیسه‌تیقلیک[4] نصحت قیلدی. اوچ کون اۆتیب خاله هم اۆز کولچه‌سیگه آلاو تارتگنی اوییگه قـیتدی. گلچهره‌نینگ آنه‌سی کتّه حاوییلیده شونچه جملغه ایچیده بوغدایگه توشگن اریه‌ده‌ی ایدی، کمبغل باشینی آلیب قیشلاغیگه کیتدی. حیات‌نینگ قاره و شفقت‌سیز کونلری هه‌دیمه‌ی ایشیک قاقدی. قـیده‌سن گلچهره؟! بیر اوییده نیمه ایش قیلینیشی کیره‌ک بۆلسه، بَری

---

[1] تومنات: تورلی–تومن، هر خیل.

[2] بۆکه‌جگ (بۆگه‌جک): اۆزینی کۆتره‌آلمه‌ی قالماق.

[3] پیچینگ: بیراونینگ شخصیتیگه تیگیش، غشینی کیلتیریش، مسخره‌لش اوچون اَیتیله‌دیگن ایلماقلی گپ؛ قاچیریم، قاچیریق.

[4] کیسه‌تیق: قاچیریم بیلن، پرده‌لب مسخره‌لش، کولیش یاکه کم‌سیتیش؛ استهزا، پیچینگ.

www.ezgu.org

اونینگ بۆینیگه یوکلـَتیلدی. اینـدی گلچهرده بیتـّه‌گینه آرزو قالدی. او هم بۆلسه، اچّیق کونلرده شوگینه قۆغیرچاغی بۆلمیش یالغیز آینی بیر قۆینیگه آلسه–یو، ایچیده‌گی بار درد و المینی تۆکیب سالسه. او ایچیدن: «اۆزیمنی اۆلدیریشگه نـِیتیم یۆق» –دېگن تویغو آنگیده کۆکلندی[1]. هر قـَلـَه‌ی اۆلیمدن باشقه‌سیگه چیده‌سم کېره ک» –دېگن خیال بیلن قاریشیب کېتدی. کون–کونگه، هفته–هفته‌گه، آی–آیگه، ییل–ییلگه اولـَشیب، اېوریل دنیا آیلـَنه‌بېردی. هه‌دېمه‌ی گلچهره سویـَگـی قاتیب اۆن سېکـّیزنی هم تۆلدیردی. او اېندی عبدالرحمان کوتگن ایستک–آرزولرنی یوزه‌گه چیقریشی شرط. عبدالرحمان‌نینگ کۆز اۆنگیده، تیز چۆکیب، شـَی تورشی نهایتده مهم. گلچهره هلی قۆچقارده‌ی–قۆچقارده‌ی اۆغیللر توغیب بېریشینی ایسدن چیقرمسلیگی کېره‌ک...

٨

حاولیده بیر تۆپ عیال. گلچهره‌نی یم قۆشیب سنـَسه همّه‌سی اۆن بیرته خاتین–قیز بۆله‌دی. برچه–برچه‌سی عبدالرحمان‌نینگ حکمیگه قوللوق قیلیب، باش اېگیشگه مجبور. بیر عمر بویروق بېریب اۆز سۆزینی اۆتقزیب کېلگن آدم، هر دایم تېوره‌ککه تېپه‌دن قره‌یدیگن بۆلیب قالرکن. اۆقیش، یازیشدن ییراق عبدالرحمان بیله‌غانلیک کسلیگه مبتلا، اۆزینی باشقه‌لردن عقللی‌راق توته‌دی. بیراولر اېگیلیب، بوکیلیب حرمت قیلیشینی ایسته‌یدی. سۆزینی تینگلشگه تیّار توریشینی خواهله‌یدی. آدملرگه عیب تـَقیب چقیریشنی خوش کۆره‌دی. حکمرانلیک‌نینگ شراب سینگری کیف و خماری هم بۆلرکن. قۆل آستیده‌گیلرنی سۆکیب، یوگورتیریب ایشلـَتیشنی یاقتیره‌دی. دۆق–پۆپیسه‌لری هاوورینی باسمـَسه، تېپکی، شپلاقدن ایش آله‌دی اېکن حکمران کیشی. باردی شو ایشلرنی قیلمسه، خماری توتیب، بیران نرسه‌سینی یۆقاتگنده‌ی گندیره‌کلب قاله‌دی اېکن؛ او تېنتیره‌کلب اۆزینی اۆققه–چۆققه

---

[1] کۆکلندی: عمل آلدی، اۆسیب رواجلندی.

www.ezgu.org

اوره‌بېره‌دی. عبدالرحمان شونقه سۉرت آدملر سیره‌سیگه کیره‌دی. بیلـَگیدن کوچ یاغیلیب تورگن عبدالرحمان‌نینگ قاواغی قیراولب کېتگن. بیر کونی او اۉزی بیلن گپلـَشیب، چوقور اۉیگه تالدی. «شونچه بیلدن بیری بو ماچه[1] بیلن یشب کېله‌من، بیر اۉغیل‌نینگ آته‌سی بۉله‌آلمه‌دیم–هه، –قاره کۉل کلاهینی تیزّه‌سیگه قۉندیرگنچه اۉزینی بو دنیاده یالغیز سېزگنده‌ی تویدی، –بو نې کۉرگولیک؟ بیر اۉغیل‌نینگ تیرناغیگه زار بۉلیب اۉتیشدن کۉره یامانراغی بۉلمـَسه کېره‌ک–و! پالچیگه، قاقیمچیگه آلیب باریب، یوره‌گیمده کېچگن برچه ایریم–سیریملرنی قیلدیم هم بۉلمه‌دی، کلتکنی هم کمینی قۉیمه‌دیم. منه آخری داکترگه هم آلیب باردیم بو مېکه‌جیننی. اۉزی بد اصل اوروغدن ایکن؛ عایله‌مگه شونینگ پای–قدمی تېککندن بېری ایشلریم آرقه‌گه کېتگنی کېتگن. بو شوم قدمنی توبه‌سیگه بیر ته‌یـَنتیرمه‌سم بۉلمس؛ بو قنجیق‌نینگ جایی آغیلخانه[2]. بونی آت، ایشکلر آلدیده محکم باغلب تشله‌یمن، تاکه، آدملیکدن چیقیب حیوانگه آیلنسین، اۉزیم بیلن عهد و پیمانیم شو. کیم بیلیب اۉتیریبدی، شو یېرده چیریتیب، آخری بو مکاندن گۉرگه جۉنته‌من مېن بو کنچه‌لینی. بونینگ اوچون اویده‌گیلریمگه قهریمنی تۉکیب، زهریمنی ساچیب توشونتیرشیم کېره‌ک. مبادا بونی شو کویگه سالگوده‌ی بۉلسم، ایسی تشقریگه چیقمس‌میکن؟ گپ–سۉز بۉلیب قالسه نیمه قیله‌من...؟ –دېب اۉزی اۉزی بیلن گپلـَشیب آلدی. «یۉق، مېن بونی قانینی چیقرمه‌ی، جانینی آلیشیم کېره‌ک. اوّلا، ایچینگده‌گیلرنی ادبینی بېریشینگ، کۉز اۉتینی آلشینگ کېره‌ک عبدالرحمان. لطیفه بیلن ناردان گپ لاپـّه تشقریگه چیقمسه بۉلدی. قالگنینی اۉیلـَمسه هم بۉله‌بېره‌دی. قیزلریم‌نینگ هم طنابینی تارتیشیم لازم».

۹

[1] ماچه: ماچه‌غر؛ ایت یاکه ایشک‌نینگ اورغاچیسی؛ اورغاچی ایشک.

[2] آغیل: آغیلخانه، اوی حیوانلرینی سقلش و باقیش اوچون قوریلگن مخصوص بنا؛ مالخانه.

www.ezgu.org

عبدالرحمان ایچیده اؤیلب تاپگن جزانی عملگه آشیریش پـَییگه توشدی. بیرینچیدن آغیلخانه‌نی کؤزدن کېچیردی. رېجه‌سینی عملیاتده خوب توسماللب[1] تېکشیریب کؤردی. گلچهره‌نی آغیل‌نینگ قـَی نقطه‌سیده بایلب قؤییشنی خیالیدن اؤتکزدی. او قیلماقچی بؤلگن ایشینی خاتینلری‌نینگ قولاغیدن اؤتکزدی. «ینه گپ تشقریگه چیقمه‌سین تغین» –دېب هم تأکیدلب قؤیدی.

گلچهره قاره سحردن توریب، تیمیرسکیلـَنیب[2] تیریکچیلیک یوموشلری بیلن بند. اویده‌گیلرنی توشگی آوقتدن تؤیغیزدی. کتـّه عایله‌نینگ کیچیک بیر خذمتگاری صفتیده، صفه‌نینگ بیر چېتیده آیاق اوستیده، حضور–حلاوتسیز آوقتلنگن بؤلیب، تمشندی. او دایم حرکتده بؤلگن بیر تېمیر خاتین، بیر یېرده اؤتیریب دم آلیش و آوقتلـَنیشنی اونوتیب یوبارگن.

عبدالرحمان قارنینی تؤیغزیب بؤلگچ، توره سالیب، گلچهره‌نینگ بیلـَگیدن محکم اوشلب، «یور سېن جلـَب بو یاققه» –دېب اونی آغیلخانه تامان سودره‌ی باشله‌دی. «خاتینی مېن نیمه عیب قیلدیم، مېنی قـَیگه اېلته‌سیز؟ وای داد خداییم...!» –دېدی.

گلچهره‌نینگ بو داد–واییني اؤزیدن باشقه هیچ کیم اېشیتمه‌دی. شونده برزنگی[3] عبدالرحمان بو «شوم آیاق»، سېومس خاتینیگه یوز بوریب: «آوازینگنی اؤچیر ماچه‌خر!!» –دېب جهل اره‌لش بیر وضعیتده، قؤلیده‌گی سیرتماق[4]، چیلبیر بیلن اونینگ قویروغیگه کېتمه–کېت بیر نېچه‌ته توشیردی. باشی بیلن اېلکه‌سی بؤیلب ینه بیر–ایکـّی ترسه‌کی سالدی. کلتکلشلردن زده بؤلیب کېتگن گلچهره‌نینگ نفسی

[1] توسماللـه‌ماق: توسمال–تخمینگه اساسلنماق، توسمال–تخمین اساسیده ایش کؤرماق؛ توسمال قیلماق.
[2] پـَیپسلب یاکه تیتکیلب قیدیرماق، اخترماق.
[3] برزنگی: هیبتلی، دَوه‌نگیرده‌ی، یؤغان گـَوده‌لی.
[4] سیرتماق: ارقان، چیزیمچه و شو کبیلرنینگ بؤیین‌باغ شکلیده سوریله‌دیگن و سیقیله‌دیگن قیلیب باغلـَنه‌دیگن اوچی.

www.ezgu.org

ایچیگه اۆره‌لدی. بیلـَگینی قۆییب، ساچیدن توتملب اوشله‌گن عبدالرحمان خاتینینی آلیب باریب، تارتیب باغلب قۆیدی. هنگی اېشکـنینگ یانیدن اولّ قۆللریگه سیرتماق سالدی، سۆنگ چیلبیرنی یېچیب، ایکـّی آیاغیدن تېمیر قازیققه باغله‌دی. یوره‌گی یاریله‌ی، دېب تورگن گلچهره جاییده بوکچه‌ییب اۆتیریب قالدی.
گلچهره بو آغیلخانه‌ده قاله بېردی. «کېره‌ک بۆلگن پلـّه‌ده، اونگه تِکه–تیشلم نان بېریب کېتیبله» –دېدی. باشقه ضرورتلر وقتیده هم اونی کونیده بېش–اۆن دقیقه قازیقدن بۆشـَتیب، سۆنگ ینه شو جایده باغلب قۆیه‌بېردی. بیر نېچه آی اۆتدی. گلچهره هیچ کیم بیلن ملاقاتده بۆلمه‌دی. سۆزلش نیمه‌لیگینی هم اونوته‌یازدی. اوزاق جسماني قیینناق، حقارت و اېزیلیشلر آرقه‌سیدن اسکلیتگه آیلندی. بدنیدن سووی قوریب، تېریسی سویـَگیگه یاپیشدی. کۆکرگن تامیرلری یوزه‌گه بۆرتیب چیقدی. پخالگه باتیب یاتگنیدن کیر باسگن ساچلری اجینه[1] کبی تۆزغیب[2] کېتگن. آلتی آیدن بېری یوزلری یوویقسیز گلچهره، نق اوراحگه اۆخشردی. ینه بیر نېچه آی و ییل اۆته بېردی. قاره‌ییب کېتگن برماقلری اوچیدن قانـَب، اۆسیب سینگن تیرناقلری کۆزگه تشلـَنیب توردی. تیرسکلری یره، ایکـّی تیزه‌سی‌نینگ سویـَکلری قاقشال[3]، اېلکه‌سی‌نینگ سویـَگی اووه‌ده[4] کیمینی تېشیب تشقریگه چیققن. کۆزلری چۆکیب کېتگنی عیان. باش چناغی[5] قوریب، بۆشب قالگن آش قاواقنی اېسلـه‌تردی. گلچهره توتقون آلینگن قول سینگری آغیر شرایطده همان یشب کېله‌دیر اېدی. او آغیلخانه‌ده «بیر کون آزاد بۆله‌من، حیات آغوشیگه قـَیته‌من» –دېب اۆیلب هم کۆرمه‌گن. حیاتدن امیدینی اوزگن. اۆیلش و خیال سوریشدن هم

---

[1] اجین (اجینه): تېرده‌گی (اساساً یوز و پېشانه‌ده‌گی) یۆل–یۆل، باتیق چیقیزیقلر.
[2] تۆزغیماق: تۆزیماق، تۆزماق؛ هر یانگه ترقلماق؛ ترقـَلیب، ساچیلیب کېتماق، بې‌ترتیب یاییلماق.
[3] قاقشال: آریقلیکدن قاق قوریب قالگن، قاق قوروق، قوروق سویـَک.
[4] اووه‌ده: اېسکیریب، سیتیلیب، ییرتیلیب دبده‌له بۆلگن کییم–کېچک؛ لتـّه–پوتـّه، اېسکی–توسکی.
[5] چناق: کاسه، کاسه‌سیمان سویـَکلر. باش چناغی: باش کاسه‌سی.

www.ezgu.org

محروم بۉلگن. تشقریده هم جۉشقین حیات بار، شادلیک، کولگی–اۉیین بار، سېویش، سېویلیش و ساغینیش بار، یم–یشیل طبعیت کۉرکینی تۉکیب توریبدی. قولاقلرگه قوشلرنینگ چولدیره‌ب سَیره‌شلری یاقیملی جره‌نگله‌یدی. آی و قویاش، کۉک و بولوت، باغ و راغ، تون و کون بارلیگینی اېسگه کېلتیره‌آلمه‌یدی. احتمال باشیده: «آتم–آنم مېنینگ بو کونیمدن خبر بۉلرمیکن؟ اولر مېنی بو قاره اوچماخدن قوتقزرمیکن؟» –دېب احتمال اۉیلشگه توتینگن‌دیر. شونچه مدت اۉتیب آغیلخانه‌ده‌گی دهشتلی حیات خبری هلی تشقریگه چیققـنیچه یۉق. چیققن تقدیرده هم عبدالرحمان‌نینگ کاووشینی تۉغریلب قۉیه‌دیگن آدم یۉق.

شو کونی گلچهره‌نینگ آته–آنه‌سی قیزینی یۉقلب، کېلیشدی. آلدین هم بیر–ایکـّی مرته کېلیشگن ایکن. عبدالرحمان هر گَـل تورلی بهانه بیلن حویلیگه کیریتمه‌ی اولرنی، تشقریدن رخصت قیلیب یوباره‌بېرگن. کۉپ وقتگه‌چه آته–آنه اېسه: «اېری بطّال[1]–ده، قیزیمیزنی، آته–آنه‌گه کۉرستیشنی خواخلَـمه‌یدی» –دېب یورگن. کۉپ باره کېلیب نتیجه‌سیز قـَیتگنلریدن سۉنگ آته–آنه‌نینگ یوره‌گیده قنده‌ی‌دیر شبهه‌لر اۉیغانگن. تینچی یۉقالیب قیزینی تاپیشگه عزم قیله‌دی. قدمی اوزیلمه‌ی عبدالرحمان‌نیکیگه باریشدن تایمه‌یدیلر[2].

۱۰

عبدالرحمان‌نینگ مال–حالیگه قره‌گنی اونینگ زمان دېگن جییه‌نی خبر آلیب توره‌دی. باله آغیلخانه‌ده‌گی وحشي‌لیکلردن خبردار. بویوریلگن ایشنی بجره‌دی–یو، اوییگه کېته‌دی قـَیتیب. ایسینی چیقرسه باشی کېتیشینی یخشی بیله‌دی. زمان، نیم‌جان ایغره‌نیش[3] تاووشی، ینگه‌سی‌نینگ قیینـَلیشیگه چیده‌ی‌آلمه‌یدی. یوره‌گیدن بیر نرسه‌لر کېچه‌دی. بو یېرده گلچهره‌نی زنجیربند قیلیب باغلنگنلیگینی کۉزلری

---

[1] بطـّال: اۉته‌کېتگن یاووز، بې‌رحم، وحشي، رذیل، یره‌مس.

[2] تایماق: قـَیتماق؛ سیرغنماق، تایغنماق.

[3] ایغره‌نماق: تېبره‌نماق، چـَیقلماق.

www.ezgu.org

بیلن کؤریب، چیده‌ی‌آلمه‌یدی. هر گـَل عبدالرحمان جییه‌نیگه «هیچ نرسه بؤلگنی یؤق. همّه‌سی یخشی، مال–حالدن خبر آلیب تورگین آنده–سانده» –دېب قؤیه‌دی. زمان هم «خؤب بؤله‌دی تاغه جان!» –دېب یؤلیگه دوام اېته‌بېردی.

۱۱

تؤرت قیشلاق نـَریده امانت بیر اویده اېگمبېردی و بېگیم خاله عایله‌سی کون کؤریشه‌دی. «قیزیمیز گلچهره‌دن خبر یؤق» –دېگن تشویش بیلن هیچ کیمگه سرّ بېره‌آلمه‌ی یشب یوریشیبدی. قؤرقیشیدن هیچ کیمگه بو حقده سؤز آچه‌آلمه‌گنلر. گلچهره‌نینگ بېدرک قاره تقدیری بارگن سَری بېزاوته قیله‌بېره‌دی بولرنی. آره‌دن اوچ–تؤرت ییل اؤتدی. همان گلچهره‌دن خبر یؤق. اؤلیک‌می، تیریک‌می؟ هیچ کیم بیلمه‌یدی. یاشلیگیدن اېرگه اوزه‌تیلگن قیزچه شو پـَیتگه کېلیب، ۲۱ یاشگه کیرگن. او اوچ ییلدن بېری قؤل–آیاغی باغلـَنیب، آغیلخانه‌گه تشلنگن. «بو کثافتنی تیریکلیگیده قوریته‌من» –دېگن عبدالرحمان یخشیلب حکمینی اؤتکزگن. اونینگ جبریدن بو یاووزلیک و آلچاقلیک خبری تشقریگه چیقمه‌ی کېله‌بېرگن. قیشلاقداشلریدن کیم‌دیر شبهه‌لـَنیب، قیزنینگ تقدیری بیلن قیزیقه‌دی. آخری گلچهره‌نینگ کؤپ ییللردن بېری اېری تامانیدن آغیلخانه‌ده باغلب تشلنگنی خبریدن آگاه بؤلیشه‌دی. کونلردن بیر کونی عبدالرحمان‌نینگ جییه‌نی بو خبرنی گلچهره‌نینگ آته–آنه‌سیگه یېتکزماقچی بؤلیب، یؤلگه چیقدی. یؤلده کېله‌یاتیب، زمانگه اؤشه شبهه‌لنگن کیشی دوچ کېلیشدی. کؤزیگه قیزیق کؤرینرکن زمانگه: «اوکه مېن عبدالرحمان‌نینگ خاتینی گلچهره‌نینگ تاغه‌سی بؤله‌من، –دېدی بایه‌گی کیشی، بیر گپیم بار اېدی. یخشیلیک حقی–حرمتی خبرینگ بؤلسه اَیترسن! مَیلی‌می؟» –دېدی.

مَیلی سلام تاغه، شونداغمی؟ –دېدی زمان، –بیلسم اَیته‌من البتـّه.

www.ezgu.org

– شو ایگمبیردی تاغه و بیگیم خالەلر قیزی‌نینگ داغیدن کوییب کباب بؤلدیلر. بیر نیچه ییلدن بیری قیزیدن درک یؤق ایمش. قیزینی کیچیکلیگیده عبدالرحمانگه ایرگه بیرگن–و، قالگنیدن خبری یؤق. بیز بیلن هم کیردی–چیقدی‌سی یؤق. سین عبدالرحمان‌نینگ اوییگه یقین ایمسمی‌سن مبادا؟ خبرینگ بؤلسه اَیتگین جان اوکم! یخشلیگینگنی قـَیتره‌من.

– اونداغ بؤلسه اَیته‌من اینَدی، ایشیتینگ بؤمـَسه هم: مین بیر کونی عبدالرحمان تاغه‌منیکیگه آغیلخانه‌گه ماللرگه اؤت، ییم–خشک بیرگنی کیرگنیمده، قیز باله‌نینگ اینگیچکه‌گینه ییغله‌گن تاووشی ایشیتیلگنده‌ی بؤلدی. مینی او یاققه یؤلـَتمس ایدیله. تاغه‌م کیمگه‌دیر ظلم قیلگنگه اؤخشه‌دی. رزم سالیب یوره‌بیردیم. آخری بیلیب باقسم بو شو گلچهره ایکن. حیوانلر یانیده باغلب قؤییلگن خاتین اؤشه گلچهره ینگه‌م ایکنله. بؤلیب اؤتگن داستاندن خبریم یؤق. اونی قوتقزیش کیره‌ک. مینده‌گی گپ باری شو. تاغه‌م بیلمه‌سین تـَغین، مینینگ تیریمگه سامان تیقه‌دیله. راسه خونیک، ظالم و پیس آدمله اوله.

– سینگه رحمت اوکه شونچه معلوماتنی مینگه ییتکزگنینگ اوچون. هیچ کیم بیلمه‌یدی، خواطر آلمه. تینگری یارلـَقه‌سین سینی. بو گپینگنی باشیم کیتسه هم باشقه‌لرگه ییتکزمسلیککه سؤز بیره‌من. کؤنگلینگ تؤق بؤلسین اوکه!

۱۲

زمانگه توشونتیردی، زمان هم راضیلیک بیلدیردی... بو خبرنی ایشیتگن آته–آنه کویاوی عبدالرحمان‌نینگ اوییگه قره‌ب روانه بؤلدیلر. اوچ کیشی حاویلیگه باستیریب کیریب، اؤشه اَیتیلگن جایدن گلچهره‌نی تاپیشدی. بیراق عبدالرحمان اویده ایمسدی. یوزلشدیلر. آته–آنه قنچه‌لر ییغلب قیزینی قوچاقلب آلمه‌سین. قیزی آته–آنه‌سینی یخشی تـَنیمه‌یدی. «بولر کیملر؟ نیمه‌گه کیلیشدی؟» –دیگن سوال گلچهره‌نینگ ایچیدن اؤتگن بؤلیشی ممکن. اینگ یامانی شو که، گلچهره

www.ezgu.org

سۉزلـشیشنی اونوتیب قۉیگن. ساقاولرده‌ی[1] معناسیز غودورله‌یدی خلاص. گلچهره برماقلری بیلن بیر نرسه‌لرنی ایما–اشاره قیله‌باشله‌دی. شاشیلینچ روشده تیریک جسدنی بو یېردن آلیب کېتیشدیلر.

۱۳

گلچهره‌نی بېگیم خاله و اېگمبېردی اکه‌لری‌نینگ اوییگه آلیب کېلدیلر. ۱۲ ییل آلدین بو خاندان‌دن چیقریلگن قیزچه هیچ نرسه‌نی اېسله‌ی‌آلمه‌ییدی. مییه‌سی بۉشب، قوریب، قـقشب قالگنده‌ی کۉرینه‌دی، منقورتگه اَیلـَنیب قالگن. بدنیگه کییمی یاپیشیب کېتگنیدن آنه‌سی قیزینی یوویندیرگنی تشنابگه آلیب کیره‌آلمه‌دی. باشلب بدنیگه اچّیق یاغ سوریب، سۉنگ یاپیشگن کییمنی تنه‌سیدن اَییریب آلیشگه کیریشدی. قۉل تېکیزگن سَری، گـَوده‌سیدن قان بیلن ایرینگ چیقه‌بېردی. کیر و افلاس کییمنی یېچیب آلرکن، بدنینی سوو و صابون بیلن یوویشگه علاج تاپیلمه‌دی. قانیگه بیلـَنیب یاتگن بیمار اوچ–تۉرت ساعت آنه‌سی‌نینگ قوچاغیده اېدی. شو آره‌ده کۉز آچیب، جیلمه‌یمه‌دی هم. نفس آلیشی تاباره سېکینلشه یاتگندی. تازه‌راق کییم کییدیریب، کۉرپه‌چه‌ده یاتقیزه‌میز، دېگن اۉی بیلن قیزینی یېردن اوزیب کۉترماقچی بۉلدی خاله. گلچهره‌نینگ سۉلیگن تنه‌سی ساوویی باشله‌دی. او چلقانچه‌سیگه[2] یاتگن یېریدن آخرگی مرته ارّه‌نگ کۉزلرینی یریم آچیشگه اولگوردی. شو چاغده او «قۉغیرچاغینی» اېسلب قالگن بۉلسه عجب‌مس. اونینگ یوره‌گی تېپیشدن تۉختـه‌دی. نهایت گلچهره آنه‌سی‌نینگ بغریده منگو ساکنلیک قعریگه چۉکدی. کۉزلری اۉتمسلـَشیب قالگن بېگیم خاله اېسه ابدي اَیریلیق داغیده یانیشدن اۉزگه چاره تاپه‌آلمه‌دی.

---

[1] ساقاو: تیلسیز، گنگ، گنگه‌لک.

[2] چلقانچه‌سیگه (چلقنچه‌سیگه): آرقه‌نی یېرگه بېریب، چۉزیلیب، آسمانگه قرەب.

www.ezgu.org

عبدالرحمان‌نینگ تویغوسی اۉیین–کولگی، خوش–خورسندلیکلردن بوتون بۉشب قالگن. او شونچه که ییرتقیچ طبعیتلی، خاصیتلی آدم. حکومتده‌گیلرنی الله قچان تاماغینی مایلب قۉیگن. جانیگه تیککنلرگه داریب، قرشی چیقر؛ «قاواغینگ اوستیده قاشینگ بار» –دیگن انسان‌نینگ پیشانه‌سیدن دریچه آچمه‌ی قۉیمه‌یدی. آرقه‌سی تۉله. اویده‌گی، تشقریده‌گی حیاتی اَچیب بۉلگن. عایله‌سیده‌گیلردن کیمنی اَیه‌مس؛ شعوری یره–گزه‌کلرگه چۉنگ میدان بۉلیب قالگن. قربانلردن بیرگینه گلچهره‌نینگ اۉزی چیقدی. قالگنلریدن خبر یۉق. تیمیر قۉیونده حس–تویغو، رحم–شفقت و آدمي‌لیک نیمه قیلسین؟ عبدالرحمان اېرکین حیات بغریده دَور–دوران سوریب یوریبدی. گلچره‌نینگ آته–آنه‌سی: «کونی قچان بیترکن؟» –دیگن خبر ایلینجیده.

(حکایه قـَیته ایشلندی)

۱۹۸۸– ییل، شبرغان

www.ezgu.org

یېر اۉپگن برماقلر

www.ezgu.org

یېر اۉپگن برماقلر

ییگیرمه سکّـیز ییلدن بېری، همراه‌قول ولی‌جان‌نینگ اېشیگیده دهقان. ولی‌جان اېسه، جلاییرنینگ بای‌وچّـه غلجَیی‌لریدن بۉلگیچ اېدی. او تخمین یوز چقیریمچه‌لیک نرده یېرلشگن شۉر دریادن شهرگه کېلیب، حکومت دستـَگی ایله اۉزبېکلردن سېر حاصل یېرلرنی سریاغده‌ی بۉلیب-بۉلیب، اۉز آتیگه قباله قیلیب آله‌بېرگن. اوچی-قیراغی کۉرینمس کېتگن باغ-راغلر، اېکینزارلر حاصلینی ییغیب-تېریب آلیش اوچون محلی آدملرنی اۉزیگه یېتیم-دهقان، خذمتگار قیلیب آلگندی. غلجَـیی‌لرنینگ خانی بۉلمیش ولی‌جان پینـاّس[1] چۉل، تـقیر ده‌یمه، دال-درخت‌سیز شۉر دریادن باله-چقه‌سی، اوروغ-ایماغی بیلن شیرین تگاب اولوسدارلیگیگه تېز-تېز اېنیب تورر؛ بی‌پایان یېر و مـُلکلریدن خبر آلر اېدی. اولکن بایلیک آرتدیریب، شهردن اۉزیگه قطار-قطار دوکانلرنی ساتیب آلیب اېگه‌لیک قیلردی؛ محلی آدملرنی قۉی، اېچکیلر بېریب بۉینیگه‌چه قرضگه باتیرگن؛ کیشیلرنینگ ساده‌لیگیدن فایده‌لـَنیب، قیلر ایشینی قیلیب نانی یاققه باتگن زاده‌گانلردن؛ انیقراغی، حکومت‌نینگ آغزینی تحفه-تارتیقلر بیلن یاپیب تشلگندی. مهمانلیکلر اوییشتیریب زۉره‌وانلیکنی اوچیگه چیقرگندی.

---

[1] پینـاّس: هیچ نرسه کۉکرمه‌یدیگن جای، قورروق صحرا، چۉل.

www.ezgu.org

همراه‌قول بؤیی پستک‌کینه، کیچکینه آدم، قاره‌چه‌دن کېلگن ۶۳ یاشنی اوریب بؤلگن کیشی ایدی. اونینگ توروش–تورمیشی محنت بیلن قاریلیب کېتگندی. قویروغی ییر ایسکه‌مس بونده‌ی چه‌ییر و ایچیل آدم حیاتده کمدن کم اوچره‌سه کېره‌ک. کؤسه ساقال، سلـّه‌سینی پیچ قؤیمسدن اؤره‌یدی. جغ تیشلری توشیب کېتگن، ارپه–ته‌ریق نان–زاغاره‌نی سووگه باتیریب زؤرغه تمشه‌نردی. آزغینلیکدن یناقلری تشقریگه بؤرتیب چیققن، ایتی إیچکریگه تارتگن، آیاقلریگه لونجی یولوق[1] چاروق ایلردی. یؤل–یؤل بؤز[2] گوپپیچه‌سی اونـّیقیب، تیزه، تیرسکلریدن ماموقلری ایلویره‌ب توررردی. کؤزلری کیرته‌ییب ایچکریگه کیریب کېتگن، رنگ–توسی قویاشده تابلَـنیب قاره‌یگن، قؤلیدن گـَورانه[3]، ایلکه‌سیدن بېل توشگنینی هیچ کیم إیسله‌ی‌آلمسه کېره‌ک. خاتینی تاشبدل خاله ایش–محنت بابیده ایری‌نینگ اؤزگینه‌سی. بیراق تؤله‌دن کېلگن، جرّار، تاووشلری جرنگلب تورگیچ بیر صولتلی خاتین. تـَنیش–بیلیشلری همراه قولنی همراه چال هم دېب چقیرردی. همراه چال‌نینگ ایکـّیته اؤغلی، بیر ببوه قیزی بؤلیب، اوچ نیبره‌سی بار ایدی. اوزاق ییللردن بویان ولی‌جان قؤلیگه قره‌یدی؛ همه‌سینی قؤشیب حسابلـَسه سهل کم اؤتـّیز ییلدن بېری ولی‌جان مالدار ایشیگیده. همراه قول‌نینگ ولی‌جانگه دهقان بؤلیب توشگنیگه سبب، اؤشه–اؤشه مال–مـُلکیدن اجره‌لیب، قره‌م بؤلیب قالگنی و بېلینی بوککن کمبغلچیلیک ایدی. همراه قول اصلیده یشب کېله‌تورگن جاییدن اؤن قیشلاق نریده توغیلگن؛ ولی‌جان بویاقلردن ییر–مُلک آلگندن سؤنگ کؤچیریب کېلگن. همراه چال ولی‌جان بیلن تـَنیشیب، آلدی–بېردی قیلیب یورگنیدن کؤپ اؤتمه‌ی، قؤقـّیسدن بیر کونی همّه نرسه‌سیدن اجره‌لدی قالدی. قنده‌ی قیلیب دېگنده:

---

[1] یولوق: یولیب تشلنگن، یولیب آلینگن، اوزیلگن.

[2] بؤز: خام پیشیتیلگن پخته ایپدن قؤل دستگاهیده تؤقیلگن متاع.

[3] گـَورانه (گاوران): مال، قؤی و باشقه حیوانلرنی هـَیده‌ش اوچون ایشلـَتیله‌دیگن اوزون یؤغان تـَیاق.

www.ezgu.org

بیر کونی دفترچه آچیلیب، حساب–کتاب قیلینگچ، میداننی هیچ نرسه بیلن تۉلدیریب بۉلمه‌دی. درّاو همراه قول‌نینگ بیر پَیکال باغی قرضگه حسابلب آلیندی. ده‌یمه یېرلر، کېین قۉش هۉکیز، دره‌نغیلله‌گن حاویلسیدن هم اجره‌لدی. شونده هم تۉلاولرنینگ یریمی اوزیلمه‌ی قالدی. آخری، تۉقـّیز یاشلی قیزچه‌سی نار خالنی هم حسابلب آلدی. بو ترازیدینی تیلگه آلیشدن قلمنی تیتراق باسه‌دی. آنه‌نی چیرقیره‌تیب، قیزینی ایزیللـَتیب جلاییرگه آلیب کېتگنی بیر قوم اوچون کتـّه ماتم ایدی. ییغلـَمه‌گن کتـّه–کیچیک قالمه‌دی. تون قاره ساچینی یاییب، عزا آلگنده‌ی گۉیا. اۉشه کونی بغیرلر سۉکیلدی[1]؛ قیامت قۉپدی؛ زمین و زمان ماتم تونگنگه اۉخشردی. هه، اۉشه کونی قوم هوا اۉرنیده غم–قیغو یوتیشدی؛ آش–آوقت اۉرنیده زهر–زقوم یېدی، ایچدی. باشلر یاستیققه اېمس تاشگه اۉراغلیق سیم–تیکنگه قۉییلدی. اۉشه کېچه‌سی ایتلرنینگ غـېشینیب هوریشلری، مونگلی هولیشلری قنده‌یدیر ناخوشلیکدن درک بېریب توریبدی. جانوارلر هم همه نرسه‌نی بیلیب، اۉز وفادارلیگینی اظهار قیلیشگن بۉلسه‌لر نې عجب! مچیتده نماز اۉقیشگه ییغیلیشیب تورگن تومنات قیشلاقداشلر آره‌سیدن:

«باش کۉتریب یورگوده‌ی بۉلمه‌دیک؛ شرمنده‌لیک! اۉزبـَـی‌نی ناموسی کېتدی!» – دېگن کویونچک سۉز خالق صوفیدن چیقدی... نفسلر ایچگه اۉره‌لدی. «اېرکک ناموس‌نینگ قلقانی؛ ملت اوچون، ننگ و ناموس اوچون کېتسه کېتسین بو جانلر!» –دېب ییگیتلردن مراد اۉرته‌گه چیقدی. کیمدیر: «اۉزینگنی باس باله! بوتون قیشلاقنی قیریب گـُمدان[2] قیله‌دی بو ظالم باسقینچیلر» –دېب آره‌نی ساووتدی.

مېن اۉشنده چمه‌سی اۉن بیر یاشیمده ایدیم، جانیم چیمیرلب کېتدی؛ ییغلب یوباردیم؛ خۉرسینیب–خۉرسینیب، «قۉلیمگه ملتیق بېرییله، مېن آته‌من دشمنی» –

[1] سۉکیلدی: المگه باتدی، ویران بۉلدی.
[2] گـُمدان: گم، یۉق بۉلیش.

www.ezgu.org

دېب اویاق–بویاققه تلپینگنیم اېسیمده. آتم–آنم: «بارمی‌سن اي خدا! بو ظلملرنی کۉریب نېگه تاش قیمه‌یسن اي پروردگار!» –دېیه آسمانگه قۉل کۉترگنی همان یادیمده توریبدی. خلق ناموسینی تارتیب آلیب کېتیش حادثه‌سی اۉته آغیر بۉلرکن؛ چاره تاپه‌آلمه‌گن ملت باشینی قویی سالیب یم–یم کۉز یاشی قیلیشدن اۉزگه علاج تاپه‌آلمه‌دیلر. نار خالنی اېمس–غلجـَیی‌لر اولوس‌نینگ جانینی سوغوریب کېتیشدی.

بو اۉشه ییلگی اوچینچی واقعه اېدی. بوندن کېین هم بیر نېچه مرته قیزلرنی قرضگه سنـَب آلیب کېتیشلر بۉلیب توردی. قان یوتیب بۉینیگه یوک بۉلیب یاتگن قرضینی اوزیش اوچون همراه قول بوندن بویاغی ینه نېچه ییل پېشانه تېری تۉکیشی کېره‌ک – بونیسی هلی بېری قارانغی!

سېر مغیز، قیپ–قیزیل تۉنیب باشاقله‌گن بوغدایلر یېتیلیب، یېرگه اېگیله‌ی دېب توریبدی. اۉراقلر قـَیره‌ب قۉییلگن. همراه قول‌نینگ قۉلی بۉشـَمه‌ی توریبدی. وقت تاپیشی بیلن–آق، بوغدای اۉریشگه کیریشه‌دی. باله–چقه‌نی باقیشگه یېترلی رزق–رۉزینی انه شو یېردن تېریب آلیشگه امیدینی باغلب قۉیگندی...

...هفته‌نینگ باشیدن بوغدای اۉریشگه کیریشیلدی. عایله‌سی بیلن بیرگه‌لـَشیب، قاوده‌لب قۉییلگن بوغدای اۉریملرینی تـَشیب، اوچ هفته دېگنده چمه‌سی ایکـّی–اوچ آدم بۉیی قیلیب اوییلگن[1] اولکن خرمان تخلنه‌دی. قویاش‌نینگ جزیرمه نورلری آستیده، ناوقانچیلر یېلیب–یوگیریب، سینیب یاتگن بوغدای باشاقلرینی تېریشر اېدیلر. انگـَره‌ده سیگیر، بوزاق، مال–حال اۉتلب تورر اېدی.

اۉشه پـَیت همراه چال خاتینی تاشبدل خاله بیلن هاردیق چیقرگنی بیر زوم اۉزلرینی یخال کۉلنکه‌سیگه آلیب، غیبتلردن گپ قوریشدی؛ گپ آره‌سیده مېش[2] سوویدن بیر جامنی تۉلدیریب، نوبتی بیلن سیمیریب، سیپقریب ایچیشدیلر. کۉککه بۉیی چۉزیگن

---

[1] اوییلگن: اوستمه–اوست قـَلشتیریب، بیر یېرگه تۉپلب قۉییلگن، ییغیلگن.

[2] مېش: سوو، قیمیز و شو کبی سویوق نرسه‌لر سالیب قۉییله‌دیگن، تـَشیله‌دیگن تېری؛ سـَناچ.

www.ezgu.org

خرمان، کۉزلرنی قووانتیره‌دی. «جۉجه‌نی کوزده سنه» –دېگن مقال انابتگه آلینسه، همراه چال‌نینگ اولوشی قنچه بۉلیشینی آلدین بیلیش قیین اېمس. خرماننی بایلر بنده‌لرده‌ی اېمس، خداده‌ی بۉلیشه‌دی. خام چۉت قیلیب، اوییلگن خرماندن قنچه اولوش تېگیشینی بیر چمه‌لب کۉریشدی اېر–خاتین تـَغین ایکـاّولان:

– قیشیمیزگه یېتگوده‌ی دان تېگرمیکن؟ آته‌سی، –دېب سۉره‌دی تاشبدل خاله اېریدن.

– امیدسیز شیطان، –دېدی همراه قول قۉلینی پېشانه‌سیگه توتیب، –خاتین! اۉزی شو ییل یخشی حق آلرمیکنمن، دېدی گمان‌سیره‌گن بیر کیفیتده.

– نېچه‌دن بیر حق آله‌سیز آته‌سی؟

– همیشه‌گی‌ده‌ی، یتـّیدن بیر حق آله‌من–ده، نصیب بۉلسه آنه‌سی؟

– نیمه دېگنیز، مونداغ توشونتیریب اَیتینگ قنی؟

– خاتین، دهقانچه‌سیگه قیلیب اَیتسم، مېن ینچیلگن منه شو تیّار بوغدایدن یتـّیدن بیر اولوش آله‌من. بو دېگنی یتـّی قاپدن بیر قاپی مېنیکی بۉله‌دی؛ مېنگه تېگه‌دی کمیده.

– اېسکی قرضلریز تـَقاوی آلگنلریز–چی، اولرنی کیم اوزه‌دی؟

– ولی‌جان بو ییل انصافگه کېلیب، آدمیلیگی توتیب قرضینی آلمسدیر اخر! شونچه ییللیک محنتیم کۉزینی توتمه‌یدیمی؟

– کۉریب توریب‌سیز، یاپینر–تۉشه‌نریمیز هم اېسکیریب، ساپ بۉله‌یازدی چال. باله–چقه‌نی کییینتیریش دېگن تشویش بار آلدینده هلی. یخشی–یامان کونلر دېگنده‌ی.

– پېشه‌نه‌ده یازیلگنی بۉله‌دی خاتین.

– سیزگه ایچیم کویه‌دی، –قرسی‌نینگ اوچی بیلن کۉز یاشینی اَریترکن، –کېچه دېمه‌ی، کوندوز دېمه‌ی، ییل اۉن ایکـّی آی جان بېریب ایشله‌یسیز–و، تاپگنیز

www.ezgu.org

قرضیزدن آرتمه‌یدی، بیر قاپ بوغدای یا ییته‌دی یا ییتمه‌یدی، –دېدی تاشبدل خاله اېریگه تیکیلیب.

– نیمه قیله‌ی آنه‌سی؟ بنده‌گه بنده‌من–ده!

– شو اوروغی قوریگور غلجـیَی‌لر کېلمسدن آلدین یخشی‌گینه حیاتیمیز بار اېدی. اۆزیگه تۆق بۆلیب یشه‌گنمیز–کو. قیشلیک اوچون بۆرداقی باققنمیز؛ مه‌ییزغال تۆلدیریب مه‌ییز آلردیک اۆشه پـَیتلر؛ اویلر تۆلدیریب قندیل‌ده‌ی–قندیل‌ده‌ی قیلیب اوزوم آسیب سایه‌گی مه‌ییز آلردیک؛ پالیزلردن تربوز–قاوون‌نینگ کېتی اَریمسدی؛ خاوازه‌لر[1] تۆلدیریب تاییی اوزوم آسگنمیز؛ کۆزه‌لر تۆلدیریب شیننی قیلردیک. قاق گۆشتلرگه‌چه غملب قۆیردیک. خومره‌چه‌لر[2] تۆله قـیماق، سوت و قـَتیق، سریاغلرنی اَیتمه‌یسیزمی؟ قنی اېندی دورکون–دورکون اۆشه زمانلر، قنی؟ یالغان اَیتگنده‌ی بَری اونوت بۆلدی–یوو.

– بو کونلر شۆر پېشانه‌میزده یازیلگن اېکن، تارته‌میز اېندی خاتین.

– حکومت اَوغانلرنیکی، اۆزبـَی‌نی سنه‌سینی هیچ کیم اۆقیمه‌یدی. بو خلق معلم، سرکاتب بۆسه یم کتـّه گپ. امیدیمیز یۆغ اۆزبـَی‌لرنی باش یلنگلریدن.

– تۆغری اَیته‌سن خاتین اۆزبـَی‌نی اۆقیتیب منصبدار قیلیب بۆمس اېکن، مېن شو فکرگه کېلدیم.

– ینه گپلریمگه کۆنگلیز چۆکمه‌سین آته‌سی. باریزگه قووانه‌من، یۆغیزگه کویینه‌من، خاتینیزمن اخر. سیزنی کۆپ اۆیله‌یمن–ده. بار–یۆغیزنی شو کېلگیندیلرگه تاپشیریب قۆیدیز برکه تاپکور. بیر اۆیلب باقینگ–ده! بو یاغی قنداق بۆله‌دی؟ آلدی–کېتیزگه قره‌مه‌ی ایش توتمه‌دیزمی اۆزی؟

---

[1] خاوازه (خوازه): قیشده اوزوم آسیب قۆییله‌دیگن ایشکام، پنجره؛ تاکلرنی کۆتریب قۆییش، تره‌ش، یاییش اوچون پایه و بغزلردن بلند قیلیب قوریلگن یای‌سیمان سۆری؛ وه‌لیش.

[2] خومره‌چه: قـیماق ایدیشی، کیچیک کۆزه‌چه.

www.ezgu.org

– مېنی سوادیم بۆلمَسه؛ حمایه‌چیدن یاریب یالچیمه‌گن ایسم؛ بو یاغی اېندی کۆپچیلیک‌نینگ باشیگه کېلگن سودا بۆلسه؛ «زمان زۆرنیکی، تماشا کۆرنیکی» – دېب یشه‌ی‌بېره‌میزده آنه‌سی. نیمه قیله‌میز بیزنی یوزه‌گه آلیب چیقه‌یاتگن اۆقیمیشلی‌لریمیز یۆق. اۆزبـَـ‌نی هۆکیزنی دُمیگه باغلب قۆیگن اېکن پروردگار.

– باشیم شیشیب کېتدی خاتین، شو داستانلرنی یازغیرمه‌گین.

– اۆرگیلیب کېته‌ی سیزدن، بیر گپ اَیته‌یمی؟

– اَیت گپینگ بۆلسه، اَیت، ایش قالیب کېتدی!

– راستینی اَیتسم، اۆزبېکلریز آغزی پلوان، مقتنچاغ؛ غیرتی یۆغ اېکن اولرنی. شونچه‌لیک تومنات اۆزبېک اوستیدن بیر هاووچ دغه‌لر حُکم یورغیزیب تورسه–یه؛ آدملرنینگ مال–ملکلرینی تارتیب آله‌بېرسه، قرضیگه حسابلب گۆدک قیزلریگچه چیرقیره‌تیب آب‌کېته بېرسه، بو نیمه دېگنی؟ شرمنده‌لیک اېمسمی؟ اېشیتیشیمدن بیر بیزنینگ اولسواللیگیمیز اېمس، اۆزبېکلر یشه‌یاتگن برچه ولایتلرده احوال شو اېمیش؟! بولر کون سه‌یین اورچیب باره‌یاتیر؛ همه یاغنی باسیب کېله‌یپدی دېیشه‌دی قۆنی–قۆشنیلر.

– تۆغری اَیته‌سن آنه‌سی؛ حکومت شولرنی قۆلیده. تېگیرمان تاشینی ایسته‌گن تامانگه اَیلنتیریب یاتیبتیله.

– اخ اېی! بیز خلق اۆقیشگه اهمیت بېرمه‌ی، پاده‌نینگ، مال–حال‌نینگ آرقه‌سیدن توشیب خطا قیلماقده‌میز. همّه گپ انه شونده آته‌سی.

– اولرنینگ قۆللریده «نظامنامهٔ ناقلین (کۆچمچیلرنی حمایه قیله‌دیرگان یارلیق/بویروق خط)» بۆلگن. بو ایش بوندن سکسان–تۆقسان ییل آلدین باشلنگن بۆلسه، بویاغی دوام اېته‌دیگن کۆرینه‌دی، خاتین!

www.ezgu.org

– مېن بو رحمسیزلرنینگ ایچیده قندەیدیر قاره کوچ یاتیبدی، دېب اۉیلەیمن. بولر آلدیده انسان حیاتی بیر پول. حیاتنی قدرلـَمەی، زۉرەوانلیککه بېل باغله‌گنلردن قۉرقماغ کېره‌ک. بوندن بدترراغیدن اسره‌سین آته‌سی، –دېدی تاشبدل خاله.

قاق یاز پـَیتی. همراه قول تاغه قاره سحردن هۉکیزلرنی قۉشیب، خرمان ینچیشگه توتیندی. کېتیدن چاپر باغلب، بیر هفته دېگنده خرمانّی ینچیب، قیپ–قیزیل بوغداینی چاش[١] قیلیب قۉیدی. قویاش باتمسدن ولی‌جان هم شاتیرلری[٢] بیلن خرمان اوستیده پیدا بۉلیب قالدی. آق سلـّه اۉره‌ب، اوزون پیچ قۉیگن ولی‌جان چاش قیلینگن بوغدای اوستیده توریب: «قنی، دعا بېرینگ آخنیم» –دېدی اۉز تیلیده، ملا جلالگه تاماغینی بیر–ایکـّی قاقیب، اۉده‌غـَیلب یوز بوررکن. ملا جلال اېسه هاووچلرینی کتـّه آچیب، قۉللرینی یۉقاری کۉترگنچه قبله‌گه قره‌ب اوزوندن–اوزون دعالردن آلدی:

– یره‌تگن پروردگارا! خانیمیزنینگ سایه‌سینی باشیمیزده بر دوام توتگه‌یسن. الهیم ولی‌جان‌نینگ دستورخوانی مۉل–کۉل بۉلیب، دولتینی بوندن هم زیاده اَیله‌گه‌یسن. خانیمیز آلسین الهیم، آلدیرمه‌سین. کۉپ‌نینگ دعاسی ایله باشی آمان، کۉرگن توشلری اۉنگیدن کېله‌بېرسین. منه بو کۉریب تورگنیمیز چۉغده‌ی یلتیللب تورگن بوغدای خرمانی برکه‌لی بۉلسین. الهی خانیمیز اېشیگیده، همراه قولگه اۉخشه‌گن یخشی–یخشی خذمتگارلرنی حاضر و ناظر توتگه‌یسن. نـَوقانچیلر، کېپسنچیلر[٣] قنی قۉل کۉترینگ – آمین یارب العالمین! –دېدی. ملا جلال‌نینگ تأثرچن سۉزلری برچه‌نی اېریتیب یوباردی. مچیت امامی، پاده‌بان، دلّاک، سووچی، ده‌بک[٤]، گۉرکاو، یووغیچ، تیلمچیلر و بَری ییغیلیشگنلر بیر آوازده قۉل کۉتریشیب دعا قیلدیلر.

---

[١] چاش: لیمـّا–لیم، لیق تۆله؛ تازه‌لنگن غلـّه، پخته و شو کبیلرنینگ خرمانده‌گی اویومی، اوییلگن غلـّه، خرمان.

[٢] شاتیر: آدملر آلدیدن یوره‌دیگن جرّار آدم.

[٣] کېپسن (کپسن): خرمان کۉتریلگنده کمبغللرگه بېریله‌دیگن صدقه–سیبلاو.

[٤] ده‌بک: ارباب‌نینگ یاردمچیسی.

www.ezgu.org

ولی‌جان اؤرته‌ده توریب، کېپسنچیلرنی بیرین–کېتین آت توتیب چقیریشنی ملاگه بویوردی. یوزلری لؤپـّه چیققن جؤجه خورازگه اؤخشب مـَی بېریب تورگن ملا جلال غاو، سرغه‌یگن کیر ساقالینی کفتیگه ایشقه‌لب تیلگه کیردی:

– بیرینچی بؤلیب، اربابنینگ آدمی کېلسین، –دېدی ملا.

– لببـَی، –دېیه آلدینگه چیقدی اؤرته یاشلی قاتمه‌دن کېلگن بیر کیشی.

– اربابگه بیر یریم غلبیر بوغدای بېریلسین، –دېدی خان.

قنی اېندی میراب کېلسین، –دېدی ملا جلال.

– میرابگه بیر غلبیر بوغدای، –دېدی ولی‌جان.

دلّاک کېلسین، –دېدی ملا.

– یریم غلبیر بوغدای بېریلسین بونگه، –دېدی خان.

– پاده‌وان دېب چقیردی، –ملا جلال.

– بونگه چارک غلبیر بوغدای، –دېدی ولی‌جان.

گؤرکاوووو! –دېدی ملا جلال.

– هوو، –دېدی قؤل قاووشتیریب تورگن بیر کیشی بیردن اؤرنیدن سچیپ توریب.

– بونگه یم یریم غلبیر بوغدای بېریلسین، –دېدی ولی‌جان.

آخرده کېپسنچیلرگه یم کېپـّه، هاووچ قیلیب، بوغدای ترقتگن بؤلدی ولی‌جان اودوم بؤییچه. بوغداینی اؤلچشدیلر. میدانده اؤممه[۱] قیلیب قؤییلگن بوغدای یوز قاپدن آشه‌راق چیقدی. بیر یریم قاپدن سهل کؤپراغی نق همراه قول دهقانگه تېگیشلی بؤلدی.

منه بو قاپلردن (همراه قول اولوشی بؤلگن قاپلر) بیرته‌سینی سېن آب‌باره قال، –خودّی سخاوت قیلگنگه اؤخشب، –دېدی ولی‌جان همراه قولگه قره‌ب.

[۱] اؤممه: ییغیلگن، چاش، تؤپلنگن، اوییلگن.

www.ezgu.org

– برماغیمنی بیرته‌لب، یېرگه قـَده‌ب چیققنده‌ی قیلیب، بوغدای اېکسم–و، اولوشیم بار–یاغی شو بیر یریم قاپ بوغدای بۉلسه انصافدن بۉلمس، –دېدی همراه قول بلندراق تاووشده اۉکینیب–اۉکینیب آه تارتدی. شو تاپده، «اوزون ییللردن بېری کېکیرتـَگینگ‌گه‌چه کۉمیلیب یاتگن قرضنی قچان تۉله‌یسن آشنه! یا اېس و گمانینگده اېمسمی هلی؟» –دېدی غضب ایله قاوواق سالیب تورگن ولی‌جان. اونگه‌چه ملا جلال اۉرته‌گه توشیب، دلالت قیلماقچی‌ده‌ی بۉلیب بیر نیمه‌لرنی گپیرگن بۉلیب دۉریللده‌دی:

– هی هی! خاننی خفه قیلیش آدابدن بۉلمس همراه قول. بو ایشینگنی الله یاقتیرمه‌یدی؛ بېتگه چاپر بۉلمه، اۉزینگگه یخشی بۉله‌دی. بیزنینگ قیشلاغیمیزده خانلرگه حرمت قیلمه‌گن آدمنینگ کاسه‌سی آقرمه‌گن، شونی زنهار اېسدن چیقرمه‌سنگ بۉلگنی –دېدی ملا جلال.

همراه قول شونده اۉرنیدن توریب، اېتـَگینی بیر سیلکیب قاقتدی–ده؛ باشیگه، کېلیب تورگن بلانینگ آلدینی آلماقچی بۉلدی شېکیللی؛ چاپانینی قۉلتیقلب، مونگلی قیافه‌ده، بیر تیشلم نانگه دیده‌سی زار بۉلیب تورگن باله–چقه‌سی تامان یۉل آلدی. تاشبدل خاله‌نینگ بو بیلگی دهقانچیلیکدن امیدی کتـّه اېدی. همراه چال کۉزلری غیلقه یاش، یلنگ تۉش قیشلاققه یۉل آلدی. و آیاق اوستیده توریب، «تنگریگه تاپشیردیم سېنی ولی‌جان. قیامت کونی مېنینگ قۉلیم سېنینگ یاقه‌نگده! –دېگنچه سلـّه‌سینی یېرگه اوریب قرغه‌دی...

(اوشبو مشق درجه‌سیده بیتیلگن حکایه ۱۹۸۰– ییلی، میمنه شهریده بیلگن تیلیمده قلمگه آلینگندی. و شو خامه‌کی متن بیر آز ایشلاو بېریب، نشر قیلینماقده)

www.ezgu.org

تهمت

www.ezgu.org

تهمت

انقلاب. بو قاره کون‌نینگ باشلنگنیگه ابندی یبتّــی ییل بۉلیب ابدی. بیر تامانده شوروی – اوچماخ[۱]، تاپینیشگه[۲] قبله؛ ینه بیر تامانده جهاد اَلنگه‌سی، آرتیده امیریکه –عام پناه. انقلاب تانگیدن باشلب شورویگه باریب، اۉقیب کېلیش همان اَوجیده. اَری اویه‌سی قۉزیگنده‌ی همّه‌نینگ ایلینجی ساویتلر مملکتینی بیر باریب کۉریش. مینگ–مینگلب طلبه‌لر سېل‌ده‌ی شمال تامانگه قره‌ب شاشه‌یاتگن کونلر. قوت‌می، قوت‌سیزلیکمی، تصادف‌می بو حکایه‌نینگ راوي‌سی مېن هم طلبه‌لیک مقامیگه ابریشدیم...

یورت ساغینچیمی، خاملیکمی اوچ ییل اۉتیب، اۉیلـمه‌ی–نېتمه‌ی مېن هم ایکـّی آی تعطیل بهانه، یۉل خرجتیگه اقچه‌م بۉلمسه–ده، وطنگه آشیقیبمن. قـَی یېرگه باره‌من؟ نیمه ییب–ایچه‌من‌نی اۉیلـَمه‌ی، شیلـّینگنی بیلـینگ قیلیبمن–ده. هلی یۉلگه چیقمسدن واکزلده[۳] بیتـّه‌سی بیلن تـَنیشیب قالدیم. او هم مېنگه اۉخشه‌گن محصل ابدی. آختریب یورگن آدمینی تاپگنده‌ی کېلیب مېن بیلن قویوق احوال سۉره‌دی. یانیده بیر اۉرتاغیم بار ابدی. بو وطنداش‌نینگ حقیقي اسمینی بیلمه‌دیم.

---

[۱] اوچماخ: جنت، بهشت.

[۲] تاپینماق: سیغینماق، سجده قیلماق، باش ابگماق.

[۳] واکزل: یۉلاوچیلر و ترانسپورتگه خدمت کۉرسـَتیش اوچون مۉلجللنگن بنا، بنالر مجموعی، ترمینال.

www.ezgu.org

اۉشنده بیر ایکـّیتهسی طوفان، دېب چقریگندی. طوفان اۉرتاغینی بلا، دېب چقیرردی. یۉلداشلریم‌نینگ بیری طوفان، بیری بلا ایدی. تیرېن‌ده[1] اۉتیرب یۉل آلدیک. تقیر–تقیر قیلیب، قطاریمیز چېگره‌گه یقین شهرگه یېتیب کېلدی. طوفان و بلا بیلن یۉلده آبدان تـَنیشدیک. اویاق بو یاقدن گپ–گورونگ قیلیب کېلدیک.

یۉل یوریب، یۉل یورسک هم مۉل یوریب، کېچقورون ساعت اۉنلرده شهر مهمانخانه‌لریدن بیریگه کېلیب قۉنیم تاپدیک. جزیرمه قویاش تفتیدن شهر زۉرغه نفس آله‌یاتگنده‌ی گۉیا. هیریلـّه‌گن شمالدن درک یۉق. قوشلرنینگ چوغور–چوغوری هم تینگن. کېچ ایسه–ده، هنوز تاوه‌دېک قیزیگن اسپالت یېرلر و بنالر دېوارلریدن قویاش‌نینگ قیزیمه‌سی کېتگنیچه یۉق. اطرافنی قارانغیلیک چولغب آله‌ی–آله‌ی دېگنده جاده–یو کۉچه‌لر چیراقلریدن تېوره‌ککه ساچیله‌یاتگن یالقینلر تون اۉرتوگینی کۉککه ایتـَره‌یاتگنده‌ی تویبلردی. شو پـَیت تینچ شهرده آدملری جۉشقین و امیدلی حیات قوچاغیده تین آله‌یاتگندی. آشخانه، کافیلر آچیق؛ سقلین سوولر، باغ و راغ گۉشه‌لریده یاش–ییگیت قیزلر قووناق موسیقه‌لر تینگلـَشیب، بیر–بیریگه تیلک تیلـَشیب، قدح کۉتریشماقده ایدی. اولر شیره کیف، مـَی سرخوشلیگیدن سېوینچلری ایچیگه سیغمه‌ی، بیر–بیرلریگه قـَیناق قوچاق و تاتلی اۉپیچلر هدیه قیلیشماقده ایدی...

سیلـّه‌م[2] قوریگنیدن، نیمه دیمیقیب یاته‌من‌می، دېب مهمانخانه‌گه کیریشگه یوره‌گیم بېتلـَمه‌یپدی. میزغیب آلیشگه مداریم یۉق، هوا هم یېتمه‌یاتیر ایدی. دیمیققن هوا آستیده اۉتگن–قـَیتگنگه تېلموریب اۉتیره ببریش هم جانگه تېگدی. برداشیم ساپ بۉلدی. آخری مهمانخانه ایچکریسیگه کیردیم. قۉشخانه‌چیدن آچقیچنی[3] آلیب، آلتینچی قـَوه‌تگه کۉتریلدیم. باره سالیب تختگه اۉزیمنی آتدیم.

---

[1] تیرېن: ریل.

[2] سیلـّه‌سی قوریماق: کوچ–قوتی کېتماق، نهایتده چرچه‌ماق، تینکه–مداری قالمسلیک.

[3] آچقیچ: کلیت.

www.ezgu.org

آندیم–و، پشّه‌لر رقصی باشلندی. قازانده قاوریلگن بوغدای‌دېک پتیرده‌یمن. چرچاقدن کؤزلریم اویقوگه ایلینیبدی اېکن. دېرزه پرده‌سی‌نینگ تیرقیشیدن خانه‌گه سیزیب کیره‌یاتگن قویاش نورلری چککه‌منی سیلب یاریتگندی بؤلدی. اېتیم جیمیرلب، سېسکه‌نیب اؤرنیمدن توردیم. یخشی تؤییب اویقو آلدیم دېب اَیته‌آلمه‌یمن. قره‌سم وقت اللـه محل بؤلگن. کؤپریکدن اؤته‌آلمه‌یمن تـَغین، دېیه درّاو نرسه‌لریمنی ییغیشتیریب، ایخچم‌گینه بکسیمنی اېلکه‌مگه آسدیم–ده، هوا ایسیمسدن تېبره‌ندیم. بؤساخه هتلب تشقریگه چیقیشیم بیلن غیرّ اېتیب مسافر تـَشیووچی سروېس هم کېلیب قالدی. بیز ستودینتلر (طلبه‌لر) اؤرندیقلرگه اؤتیریب آلدیک، بیر آز اؤتیب سروېس قؤزغلدی. بیزنی ییگیرمه بېش دقیقه‌چه یؤل یوریب، باجخانه[1] آلدیگه کېلتیریب توشیردی. نوبتگه توریب باجخانه تېکشیروویدن اؤتدیک. کؤپریکنی کېچیب، بندرگاه‌گه کېلیب توشدیک. دریا یاقه‌سیده بنا اېتیلگن بو شهر باشقه بیر قیافه‌ده. ایکـّی خلق اؤرته‌سیده‌گی مدني تفاوتلر یقـّال کؤزگه تشلـَنه‌دی. قوم کؤچکیسی یؤلنی تؤسگنی باعث بیرار ساعتچه قالیشگه تؤغری کېلدی بو یېرده. کون قیزیگندن قیزیماقده اېدی. دریانینگ سلقین سوولری تره‌ته‌یاتگن مه‌یین یېل بیزگه‌چه یېتیب کېله‌آلمه‌ی سرابگه اَیلنیب کېتر، قوم تؤزانلری قویونلـَشر[2]، کتـّه–کتـّه یوک مؤترلری‌نینگ بوغروق توتونلری یؤلنی کؤزدن آلیب قاچه‌دی. یولغون[3] و سکساوول‌زار[4] آره‌لب، اېچکی اېمرلرنینگ پشیللب چاپیب یوگوریشلری غلطی منظره حاصل قیلگن. یؤل باسیب بارماقده‌میز، بیر یریم ساعت

---

[1] باجخانه: گمرک، باج آلینه‌دیگن جای.

[2] قویون: قتـّیق اویورمه‌لی شمال، اویورمه؛ شدتلی یاغین، طوفان.

[3] یولغون: گـُلی مـَیده، آقیش، مـَیده برگلی بوته.

[4] سکساوول: شؤره‌زارلر عایله‌سیگه منسوب، مرکزي آسیانینگ شؤره‌خاک و قوملی چؤللریده اؤسه‌دیگن، برگی یخشی رواجلنمه‌گن بوته یاکه درخت و اونینگ یانیلغی صفتیده ایشلـَتیله‌دیگن یاغاچی.

www.ezgu.org

دېگنده شهرگه یېتیب آلهمیز. شو دم هوا حرارتی ۵۵ درجه‌گه چیققن. شمال‌نینگ جانی اوزیلگودېک.

شاشقین آمو دریا سۉلیم و آباد یورت بیلن جهنم اۉرته‌سیدن آقیب اۉته‌دی. دریانینگ او تامانیده آسایشته حیات حکمران. بو یاغیده اېسه جهالت، قوتقو[1]، دهشت، اور–ییقیتلر بېداد ساله‌دی...

...تکسی توتیب، یۉلگه چیقدیم. قره‌سم آلدینراقده بایه‌گی کوتیلمه‌گن یۉلداشیم طوفان بیلن بلا توریشیبدی. اولر هم تکسیگه قۉل بېردی، پولیگه چینه‌لشدی، «بۉلدی راضی بۉلینگ اکه!» دېبه هـیَداوچی بیلن کېلیشیب او هم تکسیگه میندی. مېنی کۉریب سلام قیلدی، احوال سۉره‌شدیک. بیر یریم ساعتده گـوَجوم[2] کبوترلر شهریگه یېتیب کېلدیک. بیزنی هوتلگه آلیب بار، دېبه تکسیچیدن التماس قیلدیک. تکسی بیر پسده بیزنی منزلگه آلیب باریب قۉیدی. هوتل رخصتگه چیققن محصللردن لیق تۉله. خانه‌لرده اۉرین یۉق، هوتل‌نینگ کتـّه سالونیگه کیریب باردیم. سالون هم شوروی‌دن کېلگن تومنات طلبه‌لر–له آغزیگه‌چه لیق تۉله و تیقیلینچ. طوفان هم اۉرتاغی بیلن اۉزیگه جای تاپدی. ایلان‌نینگ یاغینی یله‌گنده‌ی بلانینگ اۉزگینه‌سی اېکن. درّاو مېزبانگه آیلَـنیب قالدی قۉیدی.

طوفان آزغیندن کېلگن قاره مغز ییگیت، کۉزلری توشله‌دېک اۉینب تورر، تېز–تېز چۉنتـَگیدن سگریت چیقریب یاندیرگیچ[3] ایله یاقر، تینیمسز یېلیب–یوگورردی – جرّار اېکن. هوتلده‌من، نفسیمنی راستله‌ماقچی بۉلیب، بیر چېتگه باریب چۉکدیم. ایسیقدن راسه قاره‌تیرگه باتگنمن. هلی تون کیرمه‌ی کۉرگنلریمدن بدترراق پشه‌لر رقصی باشلندی. یوز و باشیم، قۉل–آیاغیم، نې که آچیق جاییم بۉلسه، پشـّه تلاق بۉلدی. فراغتیم بوزیلیب هوتل ایوانیگه چیقدیم. سوو سېپیلگن اۉت–اۉلنلر اوستیگه

[1] قوتقو: قۉرقیتیش، قۉرقوو سالیش.
[2] گـوَجوم: کۉپ، زیچ؛ آدم کۉپ ییغیله‌دیگن جای.
[3] یاندیرگیچ: گوگرد، لایتر.

www.ezgu.org

پـتومنی[1] یاییب، ناچار چؤزیلدیم. تشنه قالگنیمدن یاته‌آلمه‌ی، قـیتیب ینه هوتلگه کیردیم. دهلیز بورچـگیده قؤییلگن کؤزه‌دن بیر جام موزدیک‌کینه سوونی قوییب شنقه کؤتردیم. کؤتردیم–و، کؤزیم تیلفون گؤشـگینی قولاغیده توتیب، کیم بیلن‌دیر گپلشه‌یاتگن طوفانگه توشدی. سوو اپلتیب ببره‌ی‌می دیسم، یؤق، دیگن معناده باشینی سره‌ک–سره‌ک[2] قیلدی.

قؤلیمده «خیام رباعي‌لری» ایدی. ینه بیر–ایکـّی اؤزیم یاقتیرگن کتابلردن آلیب آلگنمن. مېنینگ بو دنیاده تاپگنیم، بیرگینه ایلینجیم سؤز و شعریت ایدی. قـیگه بارسم آوونچیم، اؤمنچیم شعر. شعر بیلن دردلشه‌من، یوپـنه‌من، او دردیمنی آله‌دی. شعر اؤقیسم یاکه یازسم ایچیم بؤشب ییـنگیل تارته‌من. شعر بیلن اوخلب، شعر بیلن اویقودن توره‌من. شهرگه کېلیب–آق، یوره‌گیم کؤچیب تؤرت اېنلیک شعر یازیب، اونی رؤزنامه‌گه آب‌باریب ببردیم، قـیتیب ینه هوتلگه کېلدیم.

کېچ بؤلیب قالدی. آسمان قاره پلاسینی تؤشه‌دی. ازدهام، آدملرنینگ اؤتیب قـیتیشی سییره‌کلشدی. مېن بو شهرده اؤزیمنی یالغیز حس قیلدیم. اوچره‌شگنی، سؤزلشگنی هیچ کیمسه یؤق. یوره‌گیم ترسه یاریله‌یازدی. ینه باریب هوتل ایوانیده‌گی اؤت–اؤلن اوستیده یاته‌ببردیم. بیر عمللب کوننی تونگه اولب چیقیشدن بؤلک علاجیم یؤق. شو پـیت نیگه‌دیر، تؤیقیسدن خیالیم بوزیلدی. ایچیم قارانغولـشیب، غشلندیم. نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی، کؤزلریم اَلنگ–جـلَنگ بؤلیب، قـیسی‌دیر قریندا‌شیمنی کوته‌یاتگنده‌ی احوالگه توشدیم. مشرب‌نینگ: «غریبلیک شهریده اؤلسم مېنی یؤقلر کیشیم بارمی؟» –دیگن غزلی اېسیمگه کېلدی. اؤزیمنی تاباره بختسیز، یار و دیارسیز حس قیله باشله‌یمن. اؤزیم بیلن اؤزیم آلیشیب توریبمن. اؤشه کېز بو روحي جنگ‌نینگ غالبی مېن اېمس ایدیم. بیر پـیت کیمدیر

[1] پـتو: قدیفه (قطیفه)، شال، یاپینچیق.

[2] سره‌ک–سره‌ک: باشینی قیمیرلـتیش.

www.ezgu.org

قۋلینی ایلکه‌مگه قۋییب: «سېن یالغیز ایمس‌سن! کېل غرییبیم! سېن هم شو یورت اۋغلانی‌سن! غم–غصّه یېمه، هلی یاش‌سن، بیر کون سېن هم بو ایل‌نینگ دردیگه درمان بۋله‌سن. ایشانیب اَیته‌من که، ایل‌نینگ بیتمس یره‌لریگه ملهم قۋیه‌سن بیر کون کېلیب. سېنینگ ایچینگده کتّـه بیر درد تۋلغنماقده. بیر کون کېلیب سېنینگ قلمینگ تیلگه کیره‌دی. اولکن اثرلر یازه‌سن، اۋزینگنی توت جگریم!» –دېگنده‌ی بۋله‌پیدی خیالیمده. بو غایبانه آووتیق سۋزلر مېنی تینچلنتیریش اۋرنیده، تاباره روحیمنی کېمیره کېتددی. اۋز یورتیده کیمسه‌سیزلیکدن یامانی بۋلمسه کېره‌ک. کۋزلریمده یاش قلقیب، یوزیم المدن بوروشگنده‌ی بۋلدی... بیر دردکش تاپسم–و، ایچیمده‌گی بار گپیمنی تۋکیب سالسم دېیمن. مېن ایزله‌یاتگن دردکشلر یېرنینگ آستیده احتمال...

هوتل میدانچه‌سیده اۋزیمگه جای تاپگنیمگه شکر قیله‌من. یانیمدن طوفان اۋتیب کېتدی. مېنگه ایشی بارمیدی، یاکه شونچه که کۋزدن کېچیردیمی بیلمه‌دیم، کیم‌نینگ‌دیر کوته‌یاتگندی چمه‌سی. تشقریگه تېز–تېز کیریب چیقه‌دی. شو پـَیت بیر قاره جیپ غیزیللب، مېن اۋتیرگن جایگه کېلیب تققه تۋخته‌دی. بیردن قوراللی تۋرت آدم مېنی قورشب آلیب، قۋلیمنی آرقه‌مگه بایلب، کۋزیمنی قاره باغیچ بیلن محکم تارتیب باغلب، جیپگه تیقیشدی. هیچ نرسه سۋره‌مه‌دیلر، مېن هم کېته‌یاتیب میق ایتمه‌ی حیرتله بۋزَریب توره‌بېردیم. بېش دقیقه‌لیک وقت ایچیده آسمان کېلیب یېرگه قـَپیشدی. چوقور اۋیگه تالدیم، مېندن نیمه عیب اۋتگنیگه عقلیم یېتمه‌دی. ني خطا قیلدیم که بو کویلرگه توشدیم، دېگن سۋراقنی اۋزیمگه بېره‌بېردیم. جواب یۋق. مېنی کتّـه بیر سرایده جایلشگن «خاد» –دېگن بیر اداره‌گه آلیب باریشدی. تون ساعت اۋندن اۋتگن ابدی چمه‌سی. سرای میدانیده اۋریندیقلر قۋییلگن، شو یېرده بیر نېچه حربي کییمده‌گی شخصلر درسنگ[١] قوریشیب گپ ساتیشه‌پیدی.

[١] درسنگ: مجلس قورماق، آدملرنینگ اۋز ارا چقچقلـشیب اۋتیریشی.

www.ezgu.org

سؤزلری بادره‌شیدن[1] شیره کیفلری بارگه اؤخشه‌یدی. قؤلیم و کؤزلریمنی آچیب بیر زخ[2]، نمیققن قارانغی خانه‌گه سالیب، اوستیمدن قولفلشدی. اېرته تانگ آتگونچه شو خانه‌ده توره بېردیم. اویقی بیلن عرَضلشدیک. نیمه قیلسم هم کؤز قورغور یومولمه‌یدی. باشیمنی توتیب، اؤزیم بیلن اؤزیم گپلَشیشگه انچه‌گینه فرصت تاپیلدی. خانه‌ده مېندن آلدین هم کیم قنچه آدملر سؤراق قیلینگنیگه دېوار، تام، اېشیک-تېشکلر تانیغ. قولاغیمگه غلطی چینقیریقلر[3] اېشیتیلگنده‌ی بؤله‌دیر اېدی. قنچه-قنچه آدملرنینگ آه و ناله‌سی اوی دېواریگه یاپیشیب قالگنده‌ی نظریمده. نمیققن خانه‌دن شیپتیر هیدی انقیب دماققه اوریلیب توریبدی. ایلان-چیانگه مهمان بؤلدیم بو تون، قورت-قومورسقه‌لرگه[4] یېم بؤلدیم شېکیللی دېیمن اؤزیمگه. قارانغی خانه‌ده بد بوی ایسلر شکنجه‌سیدن هنسیره‌شگه توشدیم. خیالیمده مېنی کوته‌یاتگن مشئوم واقعه‌لرنی کؤزدن بیر-بیر کېچیردیم. انه کېلدی، منه کېلدی سؤراقچیلر، دېب یوره‌ک هاووچلب توریبمن ایچیمده. «قیلمه‌گن عیبینگنی بؤیینینگگه آل» - دېب هر قنده‌ی قیناقلرگه سالیشلردن تارتیب، کلتکلشلر، اوروش جبهه‌لریگه یوباریشگه‌چه بؤلگن تقدیرنی مییه‌مده تصویرلب کؤردیم. هر کونی جنوبدن تینمه‌ی اؤلیک تَشییدیلر. نې-نې ییگیتلرنینگ عمری خزان بؤلماقده. باشیم قتّیق آغریقدن گرس یاریله‌ی دېب توریبدی. راسه تیتراق و هیجان باسگن، باشینگنی کونده‌گه قؤیه‌یاتگن چاغده اؤلیمگه تیک باریش آسان ایش اېمس. کونیم بیتدی، دېدیم اؤزیمچه. «خاد» اؤز آتی بیلن خاد. اؤیله‌گنیم تؤغری بؤلیب چیقدی-یو!. مېنی اوشلب تورگن جای «خاد» - ملي خوفسیزلیک» اداره‌سی اېکن. بو نامنی اېشیتیش‌نینگ اؤزی بیر دهشت. بو اداره حقیده اېشیتگنلریمنی اېسلسم اؤپکم

---

[1] بادره‌ماق: بؤرتیب، قپیه‌ییب چیقماق؛ آشماق؛ کؤپه‌یماق؛ دووللب، تاشیب چیقماق.
[2] زخ: سووی کؤپ، سېر نم، نملیک، زخکش جای.
[3] چینقیریق: اینگیچکه و اؤتکیر آواز، قیچقیریق.
[4] قومورسقه: مَیده چومالی؛ عموما، هر قنده‌ی چومالی.

www.ezgu.org

اۆپیریلیب آغزیمگه کېلەدی. کېچەنی اوخلـَمەی، تیشنی تیشگه قیسیب، تانگ آتدیردیم. کیچیکراق خانەنینگ ایچیگه غیرّه-شیرّه کونگی یاروغلیک آرەلەی کېتدی. سوراققه تارتیلیشیمنی کوتماقدەمن. بوتون وجودیمگه قلتیراق کیرگن. اضطراب زۆریدن...

تشقریدن قندەی‌دیر غیدیر-بیدیر تاووشلر قولاغیمگه چـَلیندی و بیردن اېشیک آچیلدی. مېنی سۆراق قیلیشگه آلیب باریشدی. شعبەگه کیریشم بیلن کۆزیم «وجدان اېنگ عادل محکمه اېکن، قاضیگه احتیاج یۆق» -دېگن دېوارده آسیغلیق یازووگه کۆزیم توشدی. چمەسی ۲۸ یاشدەگی کیشی مېنگه دوسیه آچیشگه کیریشدی.

- قلم قلپاقچەسینی تیشلەیاتگن کیشی مېنی سۆراققه توتدی و -اَیتچی اسمینگ نیمه؟ سۆنگره او باشینی قیمیرلـَتیب، غیمیر-غیمیر بیر نرسەلرنی یازیشگه توتیندی.

- آتیم ...، دېدیم.

- نېچه یاشدەسن؟

- منه شو بوگون ۲۸ یاشگه کیردیم.

- قـَی یېرده توغیلگن‌سن؟

- شو یورت فرزندیمن.

- نیمه ایش قیلیب یوریبسن بو یاقلرده؟

- محصل‌من، باشقه ایشیم یۆق.

- قـَیسی جمهوریتده اۆقیبسن؟

- اۆ...ده، دېدیم.

- آلتی آی آلدین سېنی پشاورده - پاکستانده کۆریشگن اېکن، تۆغریمی؟

- قندەی قیب؟ بۆمەگن گپ، دېدیم.

- قـَیسی رشتەده تحصیل قیلەسن؟

www.ezgu.org

- ت. و ا.
- محصل بۆلسنگ قنی پاسپورتینگ، –دېدی مېنگه دۆق قیلیب؟
- قۆلیمده ایمس، یۆق پاسپورتیم، –دېدیم پستگینه تاووشده.
- نیمه قیلدینگ پاسپورتینگنی؟ –دېیه جزاوەلندی.
- چۆزدیریش اوچون مرکز کابلگه اۆرتاقلریمدن یوباردیم، –دېدیم.
- افت و بشرەنگ محصلگه اۆخشَـمەیدی–کو! ساقالنی نیگه اۆستیردینگ؟
- شاعر طبعیت آدملر شوندەی یوریشنی یاقتیرەدی.
- شاعرمیسن؟
- هه، اۆزیمچه بیر نرسەلرنی یازیب یورەمن.

کۆرستگیچ برماغینی اییەگیگه تیرەب توریب، مېنگه بیر اۆقرەیدی سۆراقچی بیگیت.

- ایندی حقیقتنی اَیتەسن.
- بۆلەدی، اَیتەمن حقیتنی، –دېدیم.
- مجاهدمیسن؟
- یۆغ ایی.
- پاکستانلیکمیسن؟ –دېب جهل بیلن سگریتینی یوزومگه پورکەدی.
- یۆق، مېن اوغانستانلیکمن، –دېدیم سۆراقچی بیگیتگه.
- اَیغاقچی[1] ایمسمیسن؟! –قاشلرینی چیمیرگنچه اۆرنیدن توردی و بیلکلرینی شیمره کېتدی.
- بو نغمەلرینگ اۆتمەیدی...، –سۆکیندی و عضب آهنگیدن موشتینی مېزگه اوریب، دۆنغیللەدی.
- عیبیم یۆق، –دېدیم رنگیم بۆزدەی آقریب.

[1] اَیغاقچی: جاسوس، مخفي اجینت.

www.ezgu.org

– توره تور، حاضر سېنی سره‌یته‌میز[1]، –مېنگه یقین کېلدی–ده، برماغینی بیزگیز قیلیب چککه‌مگه تیره‌دی و سییره‌ک‌کینه ساقالیمدن اوشلب دېوارگه گوپیللَتیب اوره کېتدی. تیرسَگینی کۆکسیمگه قۉییب توریب نیقته‌ی[2] باشله‌دی، –تیلینگ چیقق‌دیر ایندی، –دېدی مستنطق.

– تنگریگه آنت ایچیب اَیته‌من که مېن اَیغاقچی اېمسمن، پاکستانلیک هم اېمسمن، مجاهد هم، –دېدیم اونگه.

اونینگ تیلیدن «اېندی قولاغینگ توبیدن دریچه آچه‌من» دېگن گپ چیقه‌یاتگنگه اۉخشب توریبدی. جوده رحم قیلسه اوروش جبهه‌سیگه یوباره‌دی.

بونی آلیب کېت ایندی –دېب ساقچیگه قیچقیردی. «خۆب بۉله‌دی» –دېیه ترَق سلام قیلگن ساقچی مېنی قۉلتیقلب اوّلگی جاییمگه اېلتیب قۉیدی. قۉشنی خانه‌لردن وحشتلی آوازلر اېشیتیلیب توریبدی. گرس–گورس، ترس–تورسلر آره‌سیدن نالیش، ایغره‌نیش، اینگره‌ش[3] و داد–وایلر اېشیتیلماقده اېدی. مېنینگ هم شونده‌ی احوالگه توشمسلیگیمگه هیچ قنده‌ی کفالت یۉق. قاله‌بېردیم شو یېرده، مېنگه نوبت یېتمه‌دی شېکیللی.

ایکـّنچی و اوچینچی کونی هم سۉراق قیلیندیم. هلی اشدّی قییناقلر باشلنگنی یۉق. اولر کوتگن حقیقتنی اولر ایسته‌گن‌ده‌ی بیچیب اَیتیب بېره‌آلمه‌دیم. بو آره‌ده ایکـّی کون تنفس–دم آلیش کونی کېلیب قالدی. همّه‌لری اوی–اویلریگه کېتیب قالیشدی. بېش کوننی اضطراب بیلن باشیمدن کېچیردیم. دوشنبه کونی اېدی. بو یېرده قنچه قالریمنی بیلمه‌یمن. ایکـّی ایش بۉلیشینی انیق سېزیب توریبمن. یا آلیب باریب آتیشه‌دی یاکه اوروشگنی جنوبگه یوباریشه‌دی. «خادمات»ده‌گیلر ایشگه کېلیشدی. بو یاغیگه تیلیم سۆزگه بارمَسه کېره‌ک، دېماقده‌من اۉزیمگه اۉزیم.

---

[1] سره‌یتیرماق: سره‌له‌ماق، معلوم قیلماق، تنله‌ماق، یخشی–یامانینی اجره‌تماق.

[2] نیقته‌ماق: قۉل یاکه آیاق اوچی بیلن تورتماق، تیغیزلب جایله‌ماق، مشتلب تیقماق.

[3] اینگره‌ماق: آغریق–الم تأثیریده مونگلی، انگراق تاووش چیقرماق.

www.ezgu.org

مېنی میدانگه آلیب چیقدیلر. کؤزیم آق کؤیلکلیلرگه توشدی. تابیم قاچگنیدن، دوکتور چقریشگن شېکللی، مېنی دوالسه‌لر کېره‌ک، دېگن اؤیگه باردیم. بیر آق کؤیلکلی مېندن «بیلـَگینگنی آچ قنی» –دېدی. بیلـَگیمنی شیمَریب اېگنیمنی توردیم. ایگنه‌نی تامیریمگه تیقیب، بیر لېترچه قانیمنی آلیشدی. رحم و شفقتی کېلیب‌می، دَوره سالیب اؤتیریشگن خادچیلر یانیده صُفه‌گه اؤتیرغیزیشدی. اؤتیریشگنلر مېنگه پیچینگ، کېسه‌تیقلر قیلیشیب ایلماقلی گپلردن آته‌پیدیلر. شو آره‌ده پُسته‌چی رؤزنامه‌نینگ ینگی سانیدن بیر نېچته‌نی تشلب کېتدی. رؤزنامه‌نینگ ایلک صفحه‌سیده «بیر قیغولی خبر!» –دېگن سرلوحه‌گه کؤزیم توشدی. قره‌سم خبر آستیده تـَنیش آدم‌نینگ عکسی باسیلگن. «اؤرتاق طوفان بېوقت عالمدن اؤتدی» جمله‌سی اعتباریمی اؤزیگه قره‌تدی. قیزیق‌سینیب اؤقیماقچی بؤلدیم. مېن بیلن همسفر کېلگن طوفان–کو بو عکس دېدیم ایچیمده. قؤرقوو باسگنیدن ساووق تېر اېتیمدن جیمیرلب چیقه بېردی. ایش پـَچه‌وه بؤلدی، دېدیم یوره‌گیمده. بونی هم مېنگه تؤنکشسه–یه[1]، دېگن اؤی مییه‌مدن کېچدی. بو خبر، اوچینی اوچیگه کېلتیره‌یاتگن نرسه اېمس مېنینگچه.

قان یؤقاتگنیمدن سیلـّه‌م قوریب، ییقیله‌ی–ییقیله‌ی، دېب قلقیب کېته‌پیمن. اولر هم رؤزنامه‌نی آلیشیب اؤقیرکنلر، اؤز ارا پیس–پیسلشگه توشیشدی. تامده جیملیک حُکم سوردی. اېندی قباقلردن آقیب توشه‌یاتگن غضب مېنگه یؤنـَلمس اېدی. کؤزیم رؤزنامه‌نینگ ایکـّینچی صفحه‌سیگه تېگدی. نې تیل بیلن اَیته‌ی که مېنینگ، عیناً اؤزیم‌نینگ عکسیم، عکس آستیده یقینده‌گینه یازگن بیتـّه شعریم باسیلگن رؤزنامه‌ده. قرشیمده شوم تقدیر، تېپه‌مده اؤلیم سایه سالیب تورگن بیر کېزده شونده‌ی واقعه‌نی کؤره‌من، دېب سیره اؤیلـَمه‌گندیم. قؤرقوو و قووانچ اَره‌لش حسلر تـَنیمنی چولغب آلدی. بېاختیار:

[1] تؤنکه‌ماق: کیمسه‌گه اغدرماق، کیمسه‌دن کؤرماق، عیبله‌ماق.

www.ezgu.org

خادچيلرگە: «تاپديم، منە پاسپورتيم!» –دېديم. جرئـتيم قۆزيب، شاشە–پيشە رۆزنامەنى توتقزديم اولرگە.
قۆليمدن رۆزنامەنى يوليب آلركن بو سېن‌مى؟ –دېيە جيلمەيدى سۆراقچيلردن بيتـەسى.
– هە! مېن دېديم. مېن هم شو وطن‌نينگ بير دربدر اۆغلى‌من. يورتدە كېچەياتگن قان تۆكيشلر، شۆرليک اۆليم مېنينگ هم ايچيمدن اۆتەدى. بيرگينە اۆتەدى ايمس، روحيم قـقشب آغرييدى. هر بير اۆق اولّ مېنگە قرەتە آتيلەدى، تـغين باشقەلرنى اۆلديرەدى. مېن بو ياووزليكلر يرە–داغينى سۆز بيلن يوويب تازەلەى دېيمن. خلقيم‌نينگ يوزيدەگى اميدسيزليک، شۆرليک، قارە داغلرنى شو سۆز بيلن اَريتەيين دېيمن.
مېنگە معنادار قرەشلر بۆلدى.كوتيلمەگن بير وضعيت وجودگە كېلدى.
– عذر توشونماوچيليک بۆپدى رفيق، –دېدى مېنگە بايەگى سۆراقچيلردن بيرى.
اۆقيب كۆرديک شعرينگيزنى، سيزدە فقراليک پاسپورتى ايمس، درد و انساني‌ليک حجّتى بار ايكن، دېدى خوش‌بيچيم‌گينە[1] بير كيشى.
– مَيلى شۆرليک پيشانە حيات ايكن...، دېدم مېن اولرگە.
– رفيق طوفان‌نينگ اشتباە راپورى يوزەسيدن سيزنى اوشلەديک. آغير–يېنگيل معاملە قيلگن بۆلسک عذر سۆريەيميز، كېچيرينگ دۆستيم، –دېدى اۆشە سۆراقچى بيگيت.
– پاسپورتينگيز كېلگونچە منە بو حجّت بيلن سيز بې‌ملال شهردە يشب يوريشگە حقلى‌سيز شاعر دۆستيم، –دېدى خادچيلردن بيرى.
توشكونليک ياقەمدن اوشلەگندە، مېنى سيلەگن اۆشە يوپەتيق تاووشى بې‌اختيار ايسيمگە توشدى. اونى يۆقاتگنيمدن ايچيم خـُفتان[1] ايزيلەدير ايدى. ساغينەمن

[1] خوش‌بيچيم: بۆيى–بستى كېليشگن، قدّى–قامتى چيرايلى.

www.ezgu.org

اۆشه صدانى. «خاد» قيىناقخانەسيدن چيقەياتيب، اۆشه ساغينچلى تاووش: «منه مېن!» –دېيه ايچيمدن ندا قيلدى. شوندن سۆنگ اېتيمگه قان يوگوريب، جانيمگه جان قۆشيلدى. او ينه بير بار: «بير كون كېليب چاوينگ ترەلگەى، سېنى هم كيمدير اېسلر، كيملردير يازگنلرينگنى اۆقير، كيمدير بو اېزگين قلم بيزدەگى بۆشليقنى تۆلديريشگه اينتيلگن‌دير و كېلگوسى اولاد تاريخ حافظەسينى آچيب كۆرر و سېنى تاپر» –دېيه دلَده[2] بېردى و سينيق روحيمنى كۆتردى.

مېنى اۆشه جيبيگه ساليب، ينه قـيتيب هوتلگه آليب كېليب قۆييشدى. هوتل محصللردن ليققه تۆله اېدى. بولر آرەسيده اَيغاقچيلر يۆق، دېب بۆلمەيدى. جاسوسلر ينه كيملرنى‌دير جيغيلـلـَتيب، «خاد»گه توتيب بېردى اېكن، بيزگه قارانغى. هوتلده همّه بار، بير اۆشه طوفان و بلادن درک يۆق اېدى.

۲۰۱۲/۹/۱۶

تورانتو، كانادا

---

[1] خـُفتان: غش، خفه.

[2] دلَده: روحنى كۆترووچى، كوچ–غيرت، مردليک، دەدلليک بخش اېتووچى معنوي ياردم، حمايه، ايليق سۆز و شو كبيلر.

www.ezgu.org

کتّــه کمدن نـَـری قاضی‌نینگ باغی، قۉشیق

میمنه جان

www.ezgu.org

کتـّه کمدن نـَری قاضی‌نینگ باغی،
قۆشیق
میمنه جان

(بیرینچی قسم)

یاشی آلتمیشدن اۆتگن حکایه‌میز تیریک قهرمانی دنیانینگ بیر چېککه‌سیده حیات کېچیریب کېلماقده. او دنیانی آپیچلب[1] باریب قالگنمی بیر یاققه یاکه دنیا اونی آرتماقلب[2]، آخری «منه شو یېرده یشه‌یسن ایندی» -دېگنمی بیلمه‌دیم. یا اونیسی یا بونیسی. او ایللیک ییللیک قییناق-حیات واقعه‌لری‌نینگ تیریک تانیغی بۆلگن، ایچیده دردی کۆپ. اونگه قلمنی توتقه‌زیب، یقین کېچمیشدن سۆزلاووچی حکایه‌سینی یازیب، گپیریب بېریشنی سۆره‌یمن. راوي اۆز حکایه‌سیگه منه بونداق فضا و مکان یره‌ته باشله‌یدی:

[1] آپیچله‌ماق: آپیچماق، کۆترماق، توتیب تورماق؛ یېتکله‌ماق، قۆللب-قوتله‌ماق؛ تیشده تیشلب، آرقه‌ده آپیچلب کۆز قاره‌چیغیده‌ی سقلب، ارداقلب.

[2] آرتماقله‌ماق: آرقه‌سیگه آلیب کۆترماق؛ یېلکه‌سیگه آرتیب آلماق.

www.ezgu.org

«قیشلاق دوکانلری‌نینگ بیریده، سایه–سلقین اریق بۉییده، برنده آستیده اۉرتاقلر درسنگ قیلیشیب، اختلاطگه غرق ایدیلر. ییگیتلیک شۉخلیکلری بۉلسه کېره‌ک بې‌غبار قهقه آتیب کولیشلری تانگده آچیلگن چمن–چمن گـُلنی اېسگه ساله‌دی. بادراق‌ده‌ی–بادراق‌ده‌ی[1] کولگیلر مزه‌لی ایدی. اولر سترنجی گیلم اوستیده قور[2] تۉپلـَنیشیب قرته اۉینـَشه‌یاتگندی. تۉشک‌نینگ بیر چېتیده «بېش یوز اۉتـّیز» آتلیق جاپانچه تاپینی[3] بلند تاووشده سننه‌ماقده ایدی. زنگ، تال و دنبوره‌گه اویغون: «میمنه جان»، «گـَله باغ»، «مه‌کـَیلی»، «بایجۉره» و باشقه خلق تېرمه قۉشیقلری اَوجیده ینگره‌یپدی. جۉره‌لردن بیری تایپ‌نینگ موربـَتینی باسیب، کـَسیت اَلمشتیره‌دی. حمید قۉشیقچی، ایشان رمضان، حیدر... کبی قۉشیقچیلرنینگ قـَیتان(فېته)لری بیرین–کېتین بیغینده جره‌نگ ساچه‌یپدی. ییگیتلرگه، ایچکری اویدن پـتـنیسگه سالینگن قرمزی چاینکلر چایی اَریمه‌یپدی. چینـّی بوشقابلرده‌گی نخودلی قاره مه‌ییز منه مېن‌من دېیدی. قۉشیقلر آره‌سیده «میمنه جان» آتی کۉپ ایشیتیله‌دی. هر گـَل شو نامنی ایشیتسم نېگه‌دیر قولاغیم قیزیب کېته‌دی. ایچیمده میمنه‌گه نسبتاً اۉزگه‌چه مهر اویغانگن. نیمه‌گه قۉشیقلرده میمنه آتی کۉپ کېله‌دی‌سینی بیلمه‌یمن تۉغریسی. اۉشه قۉشیقلردن اَیریملری اېسیمده قالگن:

میمنه جان تاغ ایکن،
تېگـَره‌گی باغ ایکن.

...

کتـّه کمدن نـَری قاضی‌نینگ باغی

ایلليک ییل آلدینگی اۉیلریمدن بیر قـَتیمینی اَیته‌یین:

---

[1] بادراق: پیلـّه چۉخاری (جوگاری)؛ پاپکورن؛ قیزدیریلگن قومده یاکه برقي اسابده قاووریلگن و آپپاق پختـه‌دېک بۉلیب بادره‌ب آچیلگن جۉخاری.

[2] قور: دایره، دَوره.

[3] جاپانچه تاپینی: جاپانده ایشلب چیقریلگن نرسه‌لردن بیری؛ جاپانی رادیو یا تایپ (تـَیپ)؛ ۵۳۰ مودللی تایپ.

www.ezgu.org

کتـّه کمده جوده کۉپ موترلر آغه‌نب، آدملر اۉلر، مشئوم حادثه‌لر یوزبېرر، شونینگ اوچون کتـّه کم جوده مشهور اېدی. «قاضی‌نینگ باغی»، «دُره‌ّنینگ داغی» نیمه دېگنی اېکن؟ –دېب راسه اۉیلردیم... باله‌لیک–ده؛ نیمه بو، میمنه‌گه بارگننی قاضی دُرّه بیلن سَوه‌ب اېلکه‌سینی مامه تلاق قیله‌دیمی؟، دېردیم اۉزیمچه. بو جومباق ذهنیم آرتیده قالیب کېلردی. اولغه‌یگندن سۉنگ بو قۉشیقلر تـَگیده اولکن فاجعه‌لر یاتگنینی انگلب یېتدیم. باشقه شهرلرنی کۉرمه‌گنمن بوندن سهل کم اېللیک ییل آلدین. «میمنه جان» –دېگن آت ایچیمگه آلاو سالدی. میمنه اېسیمگه توشگن چاغ قوش کبی دراّو اوچیب کېتگیم کېلردی... راسه قیزیقدیم، قنداق جای اېکن؟ آدملری قنداق اېکن؟ بیر کۉرسم یانصیب، دېگن نـِیتنی کۉنگلیمگه توگیب قۉیدیم.

۲

شیرین تگاب. قیرق ایکـّی ییل بورون اۉن یېتتی–اۉن سکـّیز یاشلرده اېدیم. انقلاب. قاره طوفان‌نینگ تخمین دستلبکی آیلری اېدی. سرسان–سرگردانلیک باشلنگن – بختی قرا کونلر. معلم، مأمور، مکتب اۉقیگنلر اۉز کېنتی، اۉز قیشلاغیده سیغمه‌ی قالدی آخری. همّه یاقنی اشرار/مجاهد باسمه‌چیلر اېگـللشدی، قاچه–قاچ بۉلدی. مونی قره‌نگ، تقدیر مېنی میمنه جانگه یېتکلـَسه بارمی؟

...کوز اېدی، داو–درختلر اېندی سرغه‌ییب، یپراقلری یاله‌لریدن چیرت–چیرت اوزیلیب یېرگه توشه‌یاتگندی. خودّی عزاگه کیرگن کبی تېوره‌ک جیم–جیت، قویوق مونگ چولغب توریبدی. آدملری گنگسیب، قۉرقینچلی قوتقو بوتون اولوسدارلیکنی قیغوگه باتیرگن. آه! شو یېرگه کېلگنده گپیره‌ی دېسم کۉزلریمگه یاش قلقییدی. تیلیم موزلب، یوره‌گیم آرقه‌گه تارتیب کېته‌دی. بختیم یارله‌قه‌گن اېکن، جان هاووچلب بیر کتـّه یوک مۉتریگه اۉزیمنی آتدیم. شو یېردن اۉلمه‌ی قوتیلیب قالگنیمگه شکرلر قیلدیم. لاری مۉتر قیمیرله‌دی. گۉرزاد کمیدن هم آشدیک. یوکی آغیر لاری مۉتر نفـَسی اوزیلگنده‌ی ایغره‌نه–ایغره‌نه توپراق چنگیتیب یۉل باسه‌دی.

www.ezgu.org

قره شیخی، جمعه بازاردن هم اۉتدیک. کیچیک کم، کتـّه کمدن هم آمان–اېسان آشیب، چنگلرگه باتیب بۉلسه هم مۉتر میمنه جان سری اۉردم[1] بۉلدی. اۉنقیر–چۉنقیر[2] یۉللر کېچیب، سایلر آره‌لب، میمنه جان‌نینگ بیر قوراغیگه یېتیب کېلدیک. قره‌سم اۉنگ–سۉل و آرت تامانیم یوکسک قیر–اَدیر، پست–بلند قوروق ده‌یمه تېپه‌لیکلر. قرشیمده آبادانچیلیک، یم–یشیل باغ–راغلر یاستـَنه کېتگن. میمنه‌نینگ اېتـَگیدن کۉکلمده شاشقین دریا، قیش، یاز و کوزلرده اېسه شدّتی سۉنیق بیر تېگیرماندن کم–کۉپ سوو آقیب اۉته‌دی اېکن. شهرنینگ قاق اۉرته‌سیده جایلشگن نارنج رنگ کۉرکم سیف‌الملوک سینماسی صلابت تۉکیب، کۉزگه یقـّال تشلنه‌دی. قیزغین حیات نفَـسی بیزگه‌چه اوف اوریب توره‌دی...

۳

چېککه قیشلاق آلدیده لاری مۉتر گور–گورلب، بوزیلگنگه اۉخشب تۉختب قالدی. اۉرنیمدن توریب اۉنگ–سۉل، توبـَنگه سېکین تیکیلب مۉره‌له‌دیم. بیر–بیریگه توتـش بیر قبـَت کېتگن پخسه حاولی‌لر. یالانغاچلـَنیب باره‌یازگن توت، انار، بېهی، تال، تېره‌ک، غوجوم[3] درختلری آره‌سی سۉنگگی خانداندن کۉککه اۉرله‌یاتگن توتونلر کۉزگه ایلینب تورییدی. سلـّه‌لی، قره قۉل دۉپـّی‌لی، باش یلنگ کیشلر اۉز ایشلری بیلن اندرمان، اویلریگه کیریب–چیقیب یورییدی. نی کۉز بیلن کۉره‌ی که بیر دروازه‌نینگ بېتیده قۉرقینچلی قنده‌ی‌دیر عکس آسیغلیق اېدی. یوره‌گیم شووو اېتیب کېتدی. اَوغانچه آق کۉیلک ایشتان کییگن اوزون قاره ساقاللی آدم صورتی. پـَیخس[4] سالیب قره‌سم آستیده فارسچه قیلیب «اميري... انجنير فلانچی»، دېب یازیلگندی. آزغین، کېسیمی کیچیکدن کېلگن، اۉرته بۉیلیک، کۉزلری کیرته‌یگن،

[1] اۉردم: مایللیک، یۉنه‌لیش، نیشابلیک.

[2] اۉنقیر–چۉنقیر: یوزه‌سینی چوقورلیکلر و دۉنگلیکلر قاپله‌گن؛ بلند–پست، ناتېکیس، اۉیدیم–چوقور.

[3] غوجوم: غوج، تۉپ، تۉده، غاو.

[4] پـَیخس: دقت، جدي توجه، دقتلی قره‌ماق.

www.ezgu.org

قیرّه بورون تـَنیقلی مجاهد رهبر. قندەی قیلیب بونـَقه یات آدم بو اېل آرەسیده کؤکریب قالدی اېکن؟ دېیه اؤزیمگه اؤزیم سؤراق بېرەمن. شولرنینگ دستیدن قاچیب کېلگندیک. میمنه جان‌ده هم آمان یؤق شېکیللی، دېیمن ایچیمده. تـَغین باقسم، دەیدی اؤقلردن حولی دروازەلری ایلمه–تېشیک، ایکـّی یاکه اوچته آتیلگن ایت جسدیگه کؤزیم توشدی. اووو نریده اؤققه توتیلگن بیر ایت گؤشتینی اؤلکَسه‌خؤر[۱] کلخت[۲] و قوزغونلر[۳] چؤقیب–چؤقیب یېر، او یېر–بو یېرینی تیپمیردەی پنجه‌لریده توتیب یولیشه‌یپدی. قاره قوزغونلرنینگ بیر سوریگی آسمانده پیدا بؤلیب قالدی. کؤکده گیرّ اَیلـَنیشلری قؤرقینچلی اېدی. هر نې میمنه اوزره یاییلب اوچیب کېتیشدی. بیر کون بو قاره قوزغونلر میمنه‌نینگ باشیگه یېتەدی، دېدیم ایچیمده. بیر چقریمچه یوریب دریا کؤپریگیگه یېتیب کېلدیک. کؤپریکنی هم کېچدیک. کیم‌دیر شاشیلگنچه: «بؤلیی‌لر پېشین نمازی بؤلدی، قضا بؤمه‌سین ینه!» –دېیه اؤدەغه‌یله‌دی. یؤلاوچیلر مؤتردن توشیب، چاپانلری چنگینی قاقدی، سلـّه‌لرینی یېچیب یېنگلریگه تپ–تپ اوریب، توپراقلرنی توشیردیلر. اؤتـّیز چاغلیق آدم دریاگه قرەب اېندی. طهارت آلگنی کیریشدی… جماعت قیلیشمسدن هر کیم یکـّه–یکـّه پېشین نمازینی اؤقیب آلدی.

۴

قرەسم اؤنگ تاماندە تـیاغیگه سویـَنگن‌راق بیر کیشی توریبدی. تېگرەسینی اؤن چاغلیق ایت اؤرەب آلگن. اېگنیده ملـّه چاپان، بوغدای رنگ تؤلەراقدن کېلگن کیشی اېدی. آق ساقال، دؤمه‌لاق یوزلی، بورنی کتـّه‌راق، قاشلری اؤسیق، بؤز سلـّه‌سی باسیب اؤرەلگندی. مؤترده‌گیلر کؤرستگیچ برماقلری ایله «اووو انه جؤره ملنگ» دېییشدی.

---

[۱] اؤلکَسه‌خؤر: اؤلگن جانوارلرنی یېیدیگن، اؤلیمتیک بیلن آوقتلـَنه‌دیگن.

[۲] کلخت: قرچیغه‌ی‌سیمانلر عایله‌سیگه منسوب کتـّه یېرتقیچ قوش؛ سار.

[۳] قوزغون: قرغه‌سیمانلر عایله‌سیگه منسوب، هر قندەی نرسه‌نی هم یېیه‌وېره‌دیگن، اؤلیمتیکخؤر اؤتراق قوش.

www.ezgu.org

– کیم او جۆره ملنگ؟ –سۆره‌دیم یانیمده‌گی تېری جلّاب هاشم ابه‌دن. اوندن آلدینراق جنگـلَه‌ده‌گی همراه ابه:

– فقیر، هیچ کیم مینن ایشی یاغ، خدانی سېوگن بیر بنده‌سی –دېب قۆیدی. قیزیقیشیم آرتیب:

– عجب! جۆره ملنگ تېوره‌گیده مونچه تومنات کوچوکلر، ایتلر نیمه قیلیشه‌دی؟ –دېب حیرت–له سۆره‌دیم.

– مهمان‌می‌سن باله‌کـَی؟ –دېدی هاشم ابه. و هزیللَـشیب: «ساده‌ّ غوجیله‌خۆر اوکم اېی!» –دېیه اېلکه‌مگه قۆل اوچی بیلن تېگیب، شیرین‌گینه جیلمه‌ییب قییدی.

– میمنه‌گه قاله‌سن‌می یاکه قـَیته‌سن‌می، –دېدی باشقه بیراوی.

– بیلمه‌یمن، –دېدیم.

– هلی میمنه‌گه قاسنگ بیله‌بېره‌سن، –دېدی سفرداشلردن پۆستینچی تورسون ابه.

– میمنه خلقی یخشی آدمله. انقلاب بۆلدی. خفه بۆمه‌گین کۆپنی باشیگه کېگن سودا، همّه باشیگه تـَیاق یېگنده‌ی گره‌نگسیب، نیمه قیلرینی بیلمه‌یدی، –دېدی اېنه‌غه‌نین‌گینه.

اوی–جاییدن، آته–آنه‌سیدن، اَینیقسه، قیشلاغیدن، کۆچه‌سیدن، صنفداشلریدن و تېنگقورلریدن اَیریلگن بیر جبر کۆرگن باله‌گه قیین کېچرکن. مسافرچیلیک نیمه‌لیگینی بیلمه‌یمن. اولاقیب چیققن باله‌من اۆشه پـَیتلری. کۆزلریمگه اضطراب چۆککن، لبلریمدن کولگی قاچگن، یوزلریمگه مونگ و قارانغی کېلـه‌جک ایزغیش‌سیمان[۱] تۆرینی یاییب تشله‌گن. نا اَنیق کېلـه‌جک خودّی آلتمیش یاشلی آدم غم و غصّه‌سینی اېلکه‌مگه یوکله‌گنده‌ی. اۆشه قرس–قورس، گرس–گورس تونگی آتیمشه‌لر تاووشیدن قولاقلریم ناتینچ، ملایم تاووشلرگه زارمن.

مۆتریمیز رۆزی بای سراییگه کېلیب غیرّه تۆختەدی.

[۱] ایزغیش: اۆت‌نینگ توری، باشقه اۆتلرگه قۆشیلیب بېمار قیلووچی اۆت.
ایزغیش‌سیمان: آفتگه اۆخشب.

www.ezgu.org

میمنه جان

(ایکّینچی قسم)

www.ezgu.org

میمنه جان

(ایکـّینچی قسم)

انقلاب! میمنه. مینگ تؤقـّیز یېتمیش تؤقـّیزینچی ییل. کتـّه قاره طوفان‌نینگ تانگی، سرسان–سرگردانلیک باشلنگن کونلر ایدی. میمنه‌ده‌من، رؤزی بای سراییده عزت‌الله‌نینگ یاتاغیده قؤنیم تاپگنمن. مېنی کیم بو یېرگه باشلب کېلگنینی اېسله‌ی‌آلمه‌یمن. توننی کونگه اولب سېمیز قیغولرگه قاریلیب یشه‌یمیز ایش قیلیب. بو سراییده عزت‌الله آتلیق بیر عزیز انسان‌نینگ اؤتاغی جایلشگن. ایکـّینچی قـَوه‌تگه چیقیب باردیم. اؤزبېکچیلیک ایپلری مېنی شو منزلگه یېتکله‌گن اېسه عجبمس. عزت‌الله کیملیگینی بیلمه‌یمن. آتینی اېشیتمه‌گنمن، کؤرمه‌گنمن. شو کیشی‌نینگ اؤتاغیده‌میز. بیر پـَیت عزت‌الله کیریب کېلدی. باشیگه سریق قاره کؤل دؤپـّی قؤندیرگن، بؤیی بلند، آزغیندن کېلگن، کولیب‌گینه تورگن ییگیت، اؤته صمیمي، بغری بوتون، یوره‌گی کېنگ بیر انسان اېکن عزت‌الله دېگنی. مېندن تشقری تـَغین تقدیرداش چقیریلمه‌گن اوچ–تؤرت مهمان هم بار بو اؤتاقده. عزت‌الله بیز بیلن قویوق سلاملشدی، اؤزیگه یقین توتیب یوپـَتدی. «کؤپ‌نینگ باشیگه کېلگن سودا» –دېب یوره‌گیمیزنی کؤتردی، دردیمیزنی آلدی. هزل–هوزول، ییغی–کولگی قیلیب چقچقلشدیک. «توشلیک قیلیش کېره‌ک باله‌لر» –دېدی عزت‌الله. دسترخوان

www.ezgu.org

یازیلدی، توشلیک قیلدیک. چای-پای ایچیلدی. عزت‌الله قۉلیدن کېلگن یاردمینی ایه‌مسدن بیزنی قناتیگه آلدی.

وقتیمیزنینگ طعمی اچّیق. قویاش نورینی بیزدن قیزغَـنه‌یاتگندی گۉیا، هوانینگ هم تاتی قالمه‌گن. جانسیزگینه شمال اېسیب توریبدی. اویقومیز هم بیزدن نری قاچگن. کونلری سنقیب، یېلیب-یوگوریب، تونلری اېسه رۉزی بای سراییده شو قدرلی انسان‌نینگ اۉتاغیده اوخلب چیقه‌میز. قسمتیمیز هواده معلق، کېله‌جگیمیز اېسه قارانغی...

اېرته‌لب بۉلدی، ینه دېرَزه آرتیدن شهر کۉچه‌لری، یان-اطرافگه تیکیله‌من. حیات اۉز مرامیده دوام اېته‌ییدی. بیر مېن آرتقیچه‌لیک قیلیب تورگنده‌ی‌من نظریمده. یوز و قۉلنی یوویب اۉتاق‌نینگ بیر چېتیده نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی موشـّه‌ییب اۉتیره‌بېردیم. ایچیم سیقیلیب، شو سرایدن اونچه‌لیک اوزاق بۉلمه‌گن دریا بۉییگه یۉل آلدیم. بهار فصلیده تۉلیب آقه‌یاتگن دریاده تۉپیققه[1] هم کېلردېک سوو یۉق ایدی اۉشنده. دریانینگ سهل چوقورراق، اۉت، قمیش باسگن جایلری – یشیل تۉرلر آستیدن قورباقه‌لر قوریللـَشیب، یان تېوره‌ککه سېس تره‌ته‌ییدی. برماقده‌ی-برماقده‌ی بلیقلر سوووده تاولنگنچه سوزه‌دیر ایدی. بیر پـَیت کۉزلریم اۉلیک بیر بلیققه توشدی. سیرتی توبن، چلقانچه‌سیگه جانسیز سوووده بلقیب یاتییدی جانوار. یان‌گینه‌سیده قناتلری سینیق، بیقین[2]، اوستی-یو کۉکسی ایلمه-تېشیک بیر آنه بلیق زۉرغه نفـَس آله‌ییدی. اونینگ تېوره‌گینی برماقدن کیچیکراق بلیقچه‌لر اۉره‌شیب، خودّی همدردلیک بیلدیرگوده‌ی بۉلیشیب گیر اَیلـَنیشردی. بو منظره‌نی بیزنینگ قسمتگه مېنگزه‌تسه بۉله‌دیر ایدی. بلیقلر سوو آستیده قرماقلردن[3] تیلکه-پاره؛ بیز بۉلسک قوروقلیکده جبر کۉرگن بېچاره. شونده غیبدن قولاغیم آستیده: «حکمت

---

[1] تۉپیق: بالدیر سویـَگی‌نینگ پستکی اوچیده‌گی یان تامانگه تورتیب چیققن دۉمباق قسمی.
[2] بیقین: گـَوده‌نینگ قۉلتیقدن تا تاس سویـَگیگه‌چه بۉلگن ایکـّی یان قسمی.
[3] بلیق آولش اوچون اېپگه باغل، سووگه تشلـَنه‌دیگن اۉتکیر اوچلی مخصوص ایلگک.

www.ezgu.org

کۏرسنگ دریاگه باق» –دېگن اۏگیت جرەنگلەدی. سووگه باقەمن. طبعیت قۏلی بیلن دریا توبیگه تۏشب تشلنگن قوملر، جغـللر، شیلدیرەب تورگن سوولر سرغەیگن یوزیمگه تېرمولیشیب:

«بونی اۏتر دنیا دېیدیلر. سېندەی‌لرنینگ کۏپی بیز بیلن یوزلشدی، سېن هم شولرنینگ بیری‌سن. اېندی کېلەجگینگنی قارانغی تصاف قۏلیگه تاپشیریشدن اۏزگه چارەنگ یۏق دېگندەی بۏلیب کۏز سالیشەیپدی. دریا بیلن یورەک آچیب سِرلشدیم، ایچیمدەگی قـلَەشیب یاتگن دردلریمنی اَیتدیم. مېن اونی بار وجودیم بیلن انگلەدیم، توشوندیم. او مېنی توشندی‌می، یۏق‌می، بیلمەدیم.

دریا بۏییدەمن. شو تابدە اۏنگیمگه اۏگیریلیب قرەدیم. اۏنگیمدە قۏلیدە تـیاغی، آرقەسیدن سکّـیز–اۏنتەچە ایت اېرگشتیریب کېلەیاتگن بیر آدم مېن بیلن دریا اۏرتەسیدەگی سکوتنی بوزدی. بو آدم اۏشە جۏرە ملنگ اېدی. یانیگه باریب سلام دېدیم. قاشلرینی شیمیریب یوزیمگه قررکن، جواب معناسیدە باش ایرغیتیب قۏیدی. اۏیلب قرەسم، بونینگ دردی دریا–یو مېنیکیدن هم آشیب تاشگن. بو اۏشە اوچ کون آلدین اوچرەتگنیم جۏرە دېوانه. شهردن تۏپلەگن نانلرینی ایتلریگه بۏلکلب بېرەیپدی. ایتلرنینگ پیری دېسە هم بۏلەدی بو آدمنی. جۏرە ملنگنی تـنَیش–بیلیشلر ایت‌شناس، ایت باقر، ایت قرر و ایت‌سېور دېگیچ اېدی. ایتلریگه آت هم قۏیگن. بیرینی: «کۏپک، بیرینی برجی، ینه بیری قشقر، باشقه بیتّـەسینی تلغیر، کوچلی‌راغینی بۏری باسر، یاشراقلرینی اېرکەتای، بقەلاغیم، بۏغیرساغیم» دېب آت توتردی. آتینی توتیب چقیریشی بیلن ایت–کوچوکلر دُمینی لیکیللتگنچە اۏیناقلَـشیب کېلیشردی. جۏرە ملنگ اېلینلری آسینەلە تورگن آنه ایتنی علیحدە اَوەیلب، اعتبار بیلن قورەلەی[1]، دېیە چقیرردی. بو ایتلر جۏرە ملنگنی تاپگونچە نې–نې تـیَاق، تېپکی یېب، نې–نې کلتکلردن جـغی سینیب، آیاقلری غیژدەلـَنیب،

[1] قورەلەی: کییکلرنینگ یاش بالەسی.

www.ezgu.org

اومورتقه‌سی[١] اوزیلیب، بېلنگی[٢] بؤلیب ادای تمام بؤلگن اېدی. بولر یېتمه‌گنی‌دېک، اووو نَریده قؤلیده تاش اوشلب تورگن ایکـّی بېزاری باله‌نی اَیتمه‌یسیزمی. ملنگ کؤزینی چپ قیلدیمی تاشلرینی ایتلرگه آتیب قاچه کېته‌دیلر. کاشکی بو تاش و کلتکلر آخرگیسی بؤلسه اېدی. «ایت نجس»، ایت «حرام»، ایت «نحس» –دېب قولاقلرگه قوییب کېلینگن یورتلرده کوچوکلرگه قـَیدن هم بؤلسین آمانلیک؟! جؤره ملنگ بیلن ایتلر آره‌سیده ازلي مهر و محبت ایپلری محکم باغلیق اېدی. ملنگ بولرنینگ اوّل یره–چقه‌سینی اَریتیب، باغلب، کېین قارنینی غملش بیلن اندرمان اېدی. ایتلرنی تازه‌لب، آوقتینی بېرگونچه هر بیرینی اېرکه‌لب، آووتیق سؤزلر ایله سیپلردی. ایتلر جؤره ملنگ‌نینگ جانی اېدی. او ایتلری بیلن بیرگه اوخلب، بیرگه توره‌دی. ایکـّی ساعت چمه‌سی جؤره ملنگ و اونینگ ایتلری بیلن قیزیقیب وقت اؤتکزدیم. سؤنگره خیالچن بیر احوالده آرتیمگه قـَیتدیم.

یؤلده کېله‌یاتیب قارنی یره، قبورغه‌سی شیشگن، تیشی سینیق، آغزیدن قانی آقه‌یاتگن ایتلرنی کؤردیم. اؤن قدم آتمه‌ی لایگه باتدیریلگن، آنه‌سینی ایزلب چیققن، ده‌یدیب، یورگیریب کېله‌یاتگن بیر پیسته گورجی‌گه کؤزیم ایلیندی. بولرنینگ کېینیدن هللاسلب[٣] باره‌یاتگن آقساق[٤] ایت دقتیمنی تارتدی. شهرگه یقینلشدیم، قصّابدن بیر خشت، کبابچیدن تؤقماق[٥]، نانبایدن سیخ، هوتلچیدن کؤساو ییگن ایتلرنی کؤره‌من. بو منظره‌لرنی کؤریب، خیال مېنی قیشلاق و شهریمگه آلیب کېتدی. بیزده هم احوال شو اېدی. داستانلرده اؤقیگنیم یادیمگه توشدی. دېیرلی

---

[١] اومورتقه: ستون فقرات.

[٢] بېلنگی: بېلی معیوب بؤلگن یاکه آغیر ایشدن بېلینی کؤتره‌آلمه‌ی قالگن.

[٣] هللاسله‌ماق: تېز، کؤپ و قتـّیق حرکت طفیلی آغیر–آغیر نفس آلماق، هنسیره‌ماق.

[٤] آقساق: آقسب یوره‌دیگن، بیر آیاغی کلته یاکه چؤلاق.

[٥] تؤقماق: کلتک، دسته‌سی و اوریله‌دیگن قسمی کؤپینچه یاغاچدن قیلینگن، باسقانگه اؤخشش اسباب.

www.ezgu.org

بوتون شرقده، اَینیقسه مسلمان مملکتلرده وضعیت شو. سالیشتیریلسه میمنه‌ده کمراق. هه، حیوان آزارلیک تربیه اصولی بؤلیب قالگن بو اؤلکه‌لرده.

تـغین ینه کؤنگیل شهرگه قره‌ب تارتدی. باررگه عزت‌الله‌نینگ اؤتاغیدن باشقه جای یؤق. یوره‌گیم سیقلیب، سرایدن تشقریگه چیقدیم. بندر آره‌لب بېش–اؤن قدم آدیمله‌دیم. تگاب بندریدن شهرنینگ مرکزی تامان یؤل آلدیم. ناجو درختلری آستیدن سایه‌لب، آدملر گـَوجوم بؤله‌دیگن پارککه تامان اؤقتلدیم. آلدیمده جولدور کیینگن بیر کیشی کېته‌ییدی. اؤشه کؤرگنیم جؤره ملنگ، ایتلری بیلن قیمیرلب بارماقده ایدی. شو پـَیت کیمدیر دوکان تؤریدن توریب: «اؤوو جؤره دیوانه!» –دېب قیچقیردی. جؤره دیوانه بؤلسه، قؤلیده‌گی بی‌سؤنـَقه‌ی[۱]، کؤزلی و یؤغان تـیاغینی بیقینیگه تیره‌ب، مؤله‌ریب، تاووش چیققن طرفگه معنالی قره‌دی و تیتراق آوازده: «نیمه دیبسیز ابه!» –دیبه معصومانه جواب قیلدی. سؤنگ اؤشه یاندن بخمل گوپـّی کیینگن، کتـّه یاشلی بیر کیشی اخلاص ایله:

«منه بو یېمکنی آلینگ ملنگ!» –دېدی اؤتیرگن یېریدن قؤلینی اوزه‌ته‌یاتیب. ینه کیمدیر: «یشنگ جؤره ملنگ!» –دیبه قرشی دوکاندن دؤنغیللـه‌دی. جؤره دیوانه اینتیلیب ناننی آلدی–ده، پیشانه‌سیگه سورتیب اؤپگچ، بؤلکلب ایتلریگه ترقتدی. سؤنگ، آیاق اوستیده ایگیلیب ایتلرنینگ باشینی بیر–بیر سیلب قؤیدی، و ایرکه‌لب–ایرکه‌لب، ایتلرینی آرتیدن ایرگشتیرگنچه سېکین تېبره‌ندی. ایتلر هم اؤز ایگه‌سی کېتیدن شهر رسته‌لری آره‌لب باره‌دیر ایدی.

همّه نرسه‌دن واز کېچیب، دنیانی ترک قیلگن بو درویش‌نینگ کؤرینیشی غلطی. اَیریملر اونی «اولیا» دېردی. اوچینچی کؤرگنیمده بونده‌ی قیافه‌ده ایدی: باشیده دؤپپه‌ییب چیققن کیگیز قلپاق، اوستیده باستیرمه[۲] قه‌لین یونگلی کېپه‌نک[۳]، آیاقلریده

[۱] بی‌سؤنـَقه‌ی: بی‌اؤخشاو، قؤپال، کؤرینیشی یخشی ایمس.

[۲] باستیرمه: تؤرت تامانی یاکه ایکـّی یانی و آلد تامانی آچیق.

[۳] کېپه‌نک (کېبه‌نک): ایچی کیگیزدن بؤلگن چکمن، چاپان؛ چؤپانلر کیییه‌دیگن چکمن.

www.ezgu.org

لونجی ایرتیق اېتیک[1]، اېگنیده[2] اېسه یاقەسیز آق کۆیلک. یاشی آلتمیشدن آشیب کېتگن؛ ناوچەدن کېلگن گـَودەلیککینه کیشی. بۆیی اۆرتەچەدن تېپەراق، چنگ باسگن ساچی–ساقالی دقّـیب، اۆسیب کېتگن؛ یوزلری قویاش‌نینگ اۆتکیر نورلریدن قاره مغیز یانغاق کبی توسگه کیرگن. کۆکره‌گی اوستیده آسیله توشگن ساقالی اۆسیق. قیزیل قۆنغیر یاناقلری، چۆزیق ساقالی بیلن چتمه قاشلری آره‌سیدن یلتیللب کۆرینه دی. باسمه کېپه‌نگی اوستیدن بېلینی چیلبیر بېلباغی بیلن تـنغیب باغلب آلگن جۆره دېوانه اصلیده کم گپیرردی. بیر کون سۆزگه کیردی. سماوارخانه‌نینگ سۆریسیده چایلـَشیب اۆتیرگن کیشیلرگه اۆقره‌ییب[3] منه بو گپلرنی کویونیب اَیتدی:

«هیهات، بو قنده‌ی کۆرگولیک؟! آدملر توگول ایتلر هم شهرلرگه باش پناه ایزلب یاپیریلیب کېلماقده. توبه یبی! آدملر–کو، ایغلب–سیقتب کۆنلرینی کۆریب نصیبه‌سینی تاپر. قـَیته مېنینگ قیغوم آرتیب، تشویشیم کۆپه‌یدی. شونده‌ی هم نانخۆرلریم آز اېمس!» –او ایتلریگه کۆز تیکیب توررکن، ینه ایکـّی کوچوک یانیده دُمینی لیکیللـَتیب کۆکریب توردی، «منه تال خیمچه‌لریم کېلیب قالدی. قالگنلری هم جۆره باباسینی سوریشتیریب یورگندیر. بیر جانیم بار شولرنیکی!» –دېب یوزلرینی اېتـَگی بیلن اَریتدی. و –«توف اوردیم بو اېوریل زمانگه، توف اېی!» –دېدی اۆکینچ ایله.

اۆشه کېزده هوا شیشه‌ده‌ی صاف و تینیق، کېمه‌گه اۆخشب کائینات بغریده سوزه‌یاتگن بابا قویاش میمنه اوزره بېمنـّت نورلرینی هدیه قیلماقده. شهر جاده‌لری‌نینگ یشیل و کۆرکم ارچه‌لری قویاش حرارتینی استه–استه سۆریب، تنیگه جایله‌یپگندی. اَریقلردن تۆلیب آقه‌یاتگن سوولر تېوره‌ککه، سلقین، پاریم و یاقیملی

---

[1] اېتیک: مۆزه.

[2] اېگین: آرقه‌نینگ یېلکه و بۆیین آره‌سیده‌گی اوستکی قسمی؛ کیشی تنه‌سی.

[3] اۆقره‌یماق: جهل، غضب بیلن قره‌ماق، چقچه‌یماق؛ خۆمره‌یماق.

www.ezgu.org

شمال ترەتماقده. هوا آدملرنی لنج[١] قیلیب، اوخلەتردەی درجەده ایمس. قوشلر هم دان–دون تېرگنی پـَیت پایلشماقده. کبوتر و موسیچەلر جاده اۉرتەسیده تیکیلگن برق اوستونلری سیمیگه قۉنیب توشەپیدی. چومچوقلر چیریللەشیب ترناولر اوچیده بیر–بیری بیلن کۉنگیللشماقده. نرراقده قصاب دوکانیدەگی ایلگیچلرده آسیغلیق تورگن گۉشتلرگه، بینگک و اَریلر[٢] وینغیللەشیب یاپیشگنی یاپیشگن. یېرده قـَیناق حیات اوف اورسه–ده، آدملر باشیده پارلب تورگن قویاش‌نینگ زرّین نورلریگه تۉسقینلیک قیلەیاتگن قاره بولوتلر آسمانده سېزیب توریبدی.

شهرنینگ اوضاعی بوزوق، اۉزگەچه توس آلگن. شوروی باستیریب کیرگن زمانلر ایدی. ملله ساچلی قیزیل عسکرلر شهر و هوا قۉنـلغەسیگه[٣] کېلیب جایلشگنلر... اولسواللیکلرده کۉتریلگن قۉزغالان[٤] مرکزگه تامان قولاچ یایەی دیب توریبدی. خلص، همه یاق تۉزغیگن. تومن و قیشلاقلردن جان هاووچلب شهرگه قاچیب کېلگنلر آز ایمس؛ شهر آدملردن تۉلیب کېتگن....

آدملری زیچ یشەیدیرگن میمنه شهری اۉزگەچه منظره کسب ایتگن. شهرنینگ قاق اۉرتەسیده سیف الملوک سینماسی بۉی کۉتریب، صولت تۉکیب توریبدی. شهرنینگ کۉرکی دیسه بۉلەدی. تیپەلیکده جایلشگن سینمادن بوتون شهر قۉل‌نینگ کفتی‌دیک کۉرینیب تورەدی. سیمنا تیورەگی بۉیلب بیجیریم[٥]، مناسب‌گینه تۉرت بورچک شکلیده پارک توشگن؛ مجنون تاللر ایگیلیب یپراقلرینی یاییب تورەدی؛ آدملر سایه سلقینیده چیم، اۉت–اۉلنلر اوستیده اۉتیریشیب درسنگ قوریشردی. باللر بیر–بیرلریگه کاپتاک ایرغیتیشیب، تۉپ تیپیشەدیلر. شو آرەده

---

[١] لنج: تابی اَینیگن، بۉششگن.

[٢] اَری: زنبور.

[٣] هوا قۉنلغەسی: هوایي میدان؛ تورر جای، باش‌پنه بۉلیب خذمت قیلەدیگن جای.

[٤] قۉزغالان: انقلاب؛ بیرار اجتماعي توزوم، حکمران وضعیتگه قرشی کۉتریلگن عاموي حرکت؛ عصیان.

[٥] بیجیریم: توزیلیشی، بیچیمی ایخچم، شینم و چیرایلی؛ خوش‌بیچیم.

www.ezgu.org

اَریقلر بؤییده سلقینلب یاتگن بیتّـه-ایکـیّته ایتلر هم اوچره‌ب توره‌دی. ایتلرنینگ احوالی اؤته اَیه‌نچلی[1]! ایتلر نیگه‌دیر هارغین، افت-انگارلرینی کؤپ ییللیک چرچاق چولغب آلگن؛ بیر یوتوم آوقت و بیر تیشلم نان اوچون نیچه تیپکی ییگنینی اَیتیب بیره‌آلمه‌یدی-ده بو تیلسیز جانوارلر. اگر تیلی بؤلسه، باله‌لردن بیقینیگه کلتکلر توشگنی، یوزی-باشیگه کیلیب تیککن تاشلرنی؛ اینگ مهمی قؤشنی حاولیده‌گیلر کوچه‌له[2] یاکه نانگه ایگنه سالیب ییدیرگنلرینی زار-زار ییغلب اَیتگن بؤلرمیدی مظلوم مخلوق! تیلسیز حیوان گزه‌ک آلیب کیتگن ایسکی قیغو-حسرتلرینی ایچیده یوتمسدن نیمه هم قیله‌آلر ایدی. ایت-کوچوکلرنینگ کؤزلریگه غم-قیغو یوگورگن؛ بشره‌سیگه نفرت و حقارت تؤرینی یایگن. یوزلریگه سچره‌گن سؤکینچ و یامان سؤزلر موز قاتگن کبی، کؤزلریدن سینیقلیک، خفه و مأیوسلیک تاشیب توریبدی. تیللرینی چیقرگنچه هنسیرر؛ آچلیکدن سیلـه‌سی قوریب، مداری کیتگن کؤرینه‌دی. بو جایلرده قیشلاقلردن اولاقیب کیلیب قالگن ایتلر هم اوچره‌ب تورردی. اولر قـیسی‌دیر نجاتکارینی کوته‌یاتگنده‌ی، ایتلر تیوره‌ک-اطرافگه اَلنگ-جـلَنگ کؤز سالیشه‌ییدی. نیگه‌دیر جؤره دیوانه کؤرینمه‌یدی، اوندن خبر یؤق. مبادا شو طرفلرگه کیلگوده‌ی بؤلسه اونی ایتلر اؤره‌ب آلیشلری تعیین....

بیر زمانلر میمنه جنوبي تورکستان‌نینگ یوره‌گی سنه‌لر ایدی. یؤللری اسپالت قیلینمه‌گن ایسه-ده، کیشی‌نینگ بغری-دلینی آچرده‌ی ایخچم، کؤرکم و شینم‌گینه[3] جاده‌لرده سَیر اَیلش‌نینگ اؤزگه‌چه گشتی بار. کینگ-کینگ جاده‌لرنینگ ایکـیّ تامانیده بزّازلیک دوکانلری، رستورانتلر، بقـّالیک، قصابلیک، کولاللیک، زرگرلیک، تیمیرچیلیک و ینه اللـه‌قنچه کسب و کار ایشخانه‌لری ایشیگی آچیق توره ردی.

---

[1] اَیه‌نچلی: الم-اضطراب عکس اِیتووچی حالتلی، اَچینیش حسـّی اویغاته‌دیگن.

[2] کوچه‌له: تیره‌ک، تال کبی درختلرنینگ تؤپ گـُلی؛ گـُلی سریق، کؤک، سفسر اؤت‌سیمان اؤسیملیک همده اونینگ طبیاتده ایشلـَتیله‌دیگن زهرلی، توگمه‌سیمان میوه‌سی.

[3] شینم: کؤرکم؛ ایخچم، قوله‌ی؛ یره‌شیب توشگن، یره‌شیقلی؛ یاقیملی، مراقلی.

www.ezgu.org

مندەوي بازارگه یؤلینگیز توشسه عجایب–عجایب صحنه‌لرنی کؤره‌سیز. جاده‌لر یاقه‌لب آدملر اؤتیب قـیتماقده. شیلدیره‌ب آقه‌یاتگن اَریقلر بؤییده تراق تیشلری‌دېک بیر تېکیس اېکیلگن یم–یشیل اَرچه‌لر[1] قد راستلب، صولتلی کؤرینیش بېره‌دی. سماوارلر بیقیر–بیقر قـَینه‌ماقده اېدی. کباب‌پزلر کؤره‌گه سالینگن کؤمیرنی تینیمسیز یېلپیتر، قویروق بیلن سیخلنگن قؤزی گؤشتی‌نینگ جیزیللب یانیشیدن کؤتریلگن قویوق توتونلر کؤککه اؤره‌لر، کباب‌نینگ یاقیمتای هیدی بوتون رسته آدملری‌نینگ دماغینی قیتیقله‌یپدی؛ جره‌نگیللـَتیب کفگیرلرنی داش قازانگه اوره‌یاتگن بکاووللر قؤلی–قؤلگه تېگمه‌ی آدملرگه پلاو خان تؤره‌دن آش سوزماقده اېدی. ایتلردن بیر–ایکـّیته‌سی موزدېک‌کینه نـَمیققن یېرگه اؤمگن تشلب، آشخانه و رستورانلردن اَنقیب تره‌له‌یاتگن هیدلرنی میریقیب دماغیگه جایله‌ماقده. دوکاندارلر، مؤترلرنینگ اؤتیب قـَیتیشیدن کؤتریلگن چنگلرنی یاتقیزیش اوچون ایدیشلرینی سووگه باتیریب شراپیللـَتیب سوو سېپه‌دی. توش پـَیتی مکتبدن قـَیته‌یاتگن قیز–اؤغیل باله‌لر تورنه‌دیک[2] سوزیلیشیب اویلریگه قـَیتیشماقده. باشلریگه سبد کؤترگن نانوایلر هر یاقدن: «آلیب قالینگ، منه ایسـّیق نان!» –دېیه قیچقیره‌دی. بؤیینلریگه قؤنغیراقچه‌لر تـَقیلگن آت گادی‌لری شلدیر–شولدیر قیلیب، اوزاق–یقیندن کېلگن یؤلاوچیلرنی اؤز منزللریگه یېتکزیب توره‌یپدی.

شهرده تـَله‌تؤپلر[3] باشلنگنی یؤق هلی. آلدینده قاره کونلر شهرگه قره‌ب آغزینی آچیب تورگنده‌ی گؤیا. خسته‌لنگن بېمارگه اؤخشب، شهر اؤزی‌نینگ اېنگ سؤنگگی تینچ نفسینی آلماقده. ایکـّی ییل آلدینگی آسایشته‌لیک شهرنی استه–سېکین ترک اېته‌یاتگن اېدی. قـَیناق حیات ساووققینه ساکنلیککه جای بؤشته‌یاتگندی.

---

[1] ارچه: ناجو؛ سروداشلر عایله‌سیگه منسوب، دایم یشیل بوته یاکه درختلر تورکومی.

[2] تورنه: ایسـّیق اؤلکه‌لرده باتقاقلیک و کؤللرده یشه‌یدیگن، آیاغی، بؤینی، تومشوغی اوزون، باشیده تاجی (ساچی) بار کؤچمنچی قوش.

[3] تـَله‌تؤپ: اور–ییقیت، سور–سور و شو کبیلر بې‌سر انجام، ناتینچ حالت؛ تؤس–تؤپالان.

www.ezgu.org

جۉره دېوانه ایتلرینی اېرگشتیریب هر کون شهرنی بیر اَیلَـنیب چیقه‌دی. اووه‌ده بیر کییم بیلن شهرگه کېلیب کېتیشدن اصلا تارتینمه‌یدی او. نیمه قیلیب بۉلسه هم، نـِیتی ایتلرنینگ قارنینی تۉیدیریش، اولرنی بېزاری باله‌لر، بې‌باش کیشیلردن آمان سقلب قالیش و نهایت ایتلرنینگ یوره‌گیگه قولاق توتیش. اگر آدملر جۉره دېوانه سۉزلرینی اېشیتماقچی بۉلسه‌لر ایچیده دردی کۉپ. او بیر کونی تیلگه کیریب، کۉزینی یومدی، آغزینی آچدی:

«اې آدملر! بس قیلینگ حیوان آزارلیکنی، ایتگه نفرتینگیزنی تۉخته‌تینگ. بو تیلسیز حیوان‌نینگ هم سیزگه اۉخشه‌گن شیرین جانی بار؛ اۉزیگه یره‌شه حس–تویغولری بار اولرنینگ هم. اېنگ وفادار، سېزگیر، سیزگه مونس اوی حیوانی انه‌شو ایتلر بۉلیشه‌دی. سیز، نیمه‌گه اولرنی ققشه‌تیب اوره‌یاتگنینگیزنی اۉزینگیز هم بیلمه‌یسیز. خاتین آزارلیک، ایتگه نفرت سیزنینگ قان–قانینگیزگه سینگیب کېتگن. خۉش! اېندی توغیلگن ججـّی‌گینه کوچوکچه‌لرنی، نېگه دُم و قولاقلرینی کېسیب، یاکه چاپیب تشله‌یسیز؟ نیمه‌گه سیز کۉپ تۉققن آنه ایت‌نینگ باله‌لریدن بیرارته اېرکگینی سقله‌یسیز–و، اورغاچیلری‌نینگ باشینی کېسیب یېرگه کۉمه‌سیزلر؟ ایت‌نینگ اورغاچیسیدن نېگه عار قیله‌سیز اې آدملر؟ سیز فقط بېلدن پستنی اۉیله‌یسز... قۉییب بېرسه شو تیلسیز جانوارنینگ «چۉچاغینی» کېسیشگه هم تیارسیز، هی–هی آدملر! تۉخته‌تینگ بو خاتین بېزارلیک و ایت آزارلیکنی. بو نازنین حیوانلرنینگ هم یشَشگه حقی بار. بولر هم سیز و بیز کبی تیریک جان، خدانینگ مخلوقی. سیزنینگ تابینگیز قاچسه داکتر دېب، کسلخانه دېب، بارمه‌گن جایلرینگیزگه باش سوقه‌سیز. چنقه‌سنگیز سووگه چاپه‌سیز، آچیقسنگیز آوقتگه یوگوره‌سیز. بو جانوارلرنینگ بیزگه اۉخشب کۉرپه–تۉشگی یۉق اخیر! ایتلر سیزنینگ اېنگ یقین دۉستینگیز بۉله‌دی. اصلینی آلگنده قۉپال طبعیت آدملرنی اۉزیگه رام قیلگن انه‌شو ایتلر بۉله‌دیلر. ایتده خلاقیت، هنر و استعداد مۉل. ایتلر انسانلرنینگ

www.ezgu.org

دردیگه تېگماقده... جۆره ملنگ حیوان‌سېور بیر انسان اېدی. منه مېن دېگن ده‌یدی، قاپاغان ایت هم اونینگ آلدیده مومده‌ی اېریب کېتر اېدی. قیزیق جایی شو که جۆره دېوانه ایتلرنی اېمس، ایتلر اونی قیدیره یورردی و سېوردی هم.

کېچ توشگچ، قویاش یوزیگه چادرینی تارتمه‌ی توریب، کۆز یاریغیده جۆره دېوانه ینه قـَیتیب، کلبه‌سیگه کېله‌دی. سیّار ملنگ اېدی. او شهر اطرافیده باش‌پنه تاپیب، کون کېچیرردی. گاه ده‌عزیزان، گاه بابا قۆچقار، گاه... دېگن تامانلرده کۆچیب یورردی. شهردن آره‌لیغی ایکـّی–اوچ چـقیریمچه‌لیک یۆل. هر قچان قره‌منگ، ملنگ آرقه‌سیدن اۆن–اۆن بېشته‌گه‌چه ایت قطارلـَشیب یوره‌دی. اونی، مېن ایتلرنینگ تیلینی بیلگووچی بیر دانشمند بۆلسه کېره‌ک، دېر اېدیم اۆشه پـَیتلر... ملنگ اۆز ایچیده‌گی قانونگه اۆته صادق و مسوولیتلی اېدی. ایتلرینی کېچگه قالدیرمه‌ی، غریبخانه‌سیگه آلیب قـَیته‌دی. هر دایم ایت یلاغی[1]، اېسکی–توسکی، شال–شول، ایبرېندی[2] لته–لوته؛ قاتگن–قوتگن نان اونینگ کلبه‌سیده بار بۆلردی. جۆره دېوانه ایتلری دَوره‌سیده اۆیچن بیر قیافه تورر، ملنگ ایتلرینی اېرکه‌لب، هر بیریگه نام قۆییب اولرنی اۆشه قۆییلگن اسملری بیلن چقیرر اېدی. بیرینی ترلان[3]، ینه بیریسینی ببر، قالگنلرینی لـَیچه[4]، ایسکاووچ[5]، آوچی، اوروشقاق، تازی، اېنگ کیچیگینی گورجی... دېیه چارلردی. بیر کونی کیم‌دیر، جۆره دېوانه‌نینگ ایتلریدن بیرینی مشهور بیر آدم‌نینگ اسمی (گ–ن) بیلن اتب چقیردی. شونده جۆره ملنگ آغرینیب، قتـّیق اۆکسیندی. بیر نرسه‌لرنی گیپیریب، باش چـَیقب اچّیق کۆز یاشی

---

[1] یلاق: ایت، موشوک کبی حیوانلرنینگ آوقت یېیشی اوچون بېلگیلنگن ایدیش؛ که‌پل.
[2] ایبرېندی: فایده‌لنیب بۆلمه‌یدیگن، اېسکیریب کېتگن نرسه.
[3] ترلان: آله–چیپار، چـَوکر؛ شو توسده‌گی آت.
[4] لـَیچه: کیچکینه، بۆیی پست خانگی ایت.
[5] ایس، هید بیله‌دیگن؛ یۆقالگن، قاچگن نرسه‌نی، کیمسه‌نی ایزیدن هیدلب باریب تاپه‌دیگن.

www.ezgu.org

قیلدی. و «عزیزلریمنی یامان آدملرنینگ آتی بیلن چقیریلیشینی اصلا ایستـَمه‌یمن. مېنینگ ایتلریم قاتل اېمس» –دېب تیاغینی یېرگه اوردی.
جۆره دېوانه کۆپ پـَیت ایتلری بیلن صحبت قوروشر، اولرنینگ حال–احوالینی سۆرر، ایتلری‌نینگ ییللر بۆیی تنه‌سیده زیل آلیب یاتگن آغریقلرنی آله‌دی، بېل–آیاقلرینی اوقه‌لب اوخله‌تر، همنفس بۆلیب، اولرنینگ دردیگه ملهم بۆلردی. تیلسیز ایتلر هم جۆره دېوانه‌گه تلپینیب، او بیلن اۆینـَشر، ایچلریده قـَله‌شیب یاتگن غم–غصّه‌لرنی تۆکیب سالردی. اوزون ییللر جۆره ملنگ‌دن خبر یۆق. احتمال، ایتلر تون یریمده باشیدن کېچیرگن قاره کونلرنی ییغلب–ییغلب اَیتگندیر جۆره دېوانه‌گه. اگر میلتیق آوازلری جیملیک بغرینی ییرتمه‌گن بۆلسه، ایتلر اۆز خلاصکاری قۆینیگه باش قۆییب، قاره شاملرده تۆییب–تۆییب هولیگن‌دیر. جۆره دېوانه هم ایتلریگه:
«اۆکسینمنگ عزیزلریم، کویونمنگ جگرلریم. نه چاره! سیز و مېن یشیشگه مجبورمیز. تصاف بیزنی یاییگه سالیب آنه زمینگه آتگن اېکن. شرفلی، مهرلی یېرنی انسانلر قاره کونگه سالیشدی. مېن یاریق عالمدن کېتسم سیزلرگه کیم قررکن؟ سیزنی تاش کۆمدی قیلیشسه، دارگه تارتیشسه، آزار یېتکزیشسه، مېن قنده‌ی گۆرده یاته‌من. بو بغری تاش انسانلرگه انصاف تیلب، شو سۆزیمنی وصیت قیله‌من:
«حیوانگه ظلم قیلمنگ اي انسانلر!» یوزومگه ابدیت پرده‌سینی تارتینگیز دېب قاله‌من. جۆره دېوانه اۆلدی، دېگن خبر ترقلدی. قبری تېوره‌گینی ایتلری ترک قیلیشمه‌دی. ایتلر بغرینی ساووق یېرگه بېریب، جۆره ملنگ اوچون کۆز یاشی قیلدیلر.

(وییلاگیمده باسیلگن اوشبو حکایه قـَیته ایشلـَنیب صیقل بېریلد).

جون، ۲۰۱۱
کانادا

www.ezgu.org

ایکــّی تقدیر

www.ezgu.org

ایکــّی تقدیر

باله بالەلیک قیلسین، کتـّه ایسه کتـّەلیک، حیات هارمونیسی (Harmony/همآهنگلیگی) انەشو مرامده دوام ایتەدی. یشش همصدالیگی (Harmony) هیچ قچان بوزیلمسلیگی لازم. بالەکـَیلرنینگ اینگ اوّلا عایلەده، قالەبیرسه باغچه، مکتب، کۆچەده روحیتی، قدر–قیمّتی سینمسلیگی کیرەک. باله هیچ قچان کمسیتلمەسین، کۆزلردن توشمەسین، کۆکرەگیدن سوریلمەگنی یخشی! یۆق ایسه روحي و جسماني ضربەلرنی تنەسیده تویگن گۆدک اولغەییب–آق، آغریق چیکه باشلەیدی. چیکیلگن ایچکی و تشقی ضربەلر قیزەمیقلەیدی. چیپقانلب، دۆمـّاللب[1] بوتون بدنیدن تشقریگه اورەدی. باله محیطده کۆرگن اچـّیقلیکلری اۆچینی[2] جمعیتدن آله باشلەیدی. سیز و بیزگه بو گونگی حیات شوندەی اۆگیت بیرەدی.

***

[1] دۆمـّاللب چیقماق: بدنده دانه چیقماق؛ شیشیب چیقیش، دومەلب چیققن یره.

[2] اۆچ: قصد، انتقام.

www.ezgu.org

اولوسدارلیک[1] مرکزیده بار–یؤغی ایکـّیته مکتب بؤلردی: بیری قیز باله‌لر مکتبی بؤلسه، ایکـّینچیسی اؤغیل باله مکتبی. کتـّه–کیچیک یوزگه یقین قیشلاقلردن مکتب اؤقیگنی شهرگه کېلینه‌دی. هر باله بیر دنیا دېیدیلر! دنیانی باله‌گه بېرسه‌لر اگر. بیراق کؤپچیلیک بیلگن ایکـّی باله‌نینگ توروش–تورموشی، اؤزینی توتیشی، قیلیقلری اؤزگه‌چه:

مراد – اېسلی، ذهنلی، بیر آز تارتینچاق، کم‌سوقوم[2]، خیالچن، سېرگک[3]، بیر گپنی درّاو پـَیقب آله‌دیگن، کم گپیره‌دی، بؤلرمن، چیغای عایله‌ده اؤسگن و اؤقیشگه قیزیقووچن باله.

یره‌ش – یلقاو[4]، انچه–مونچه بېزاری، شوملیکدن کمی یؤق، بیر قـَیناو یېتمه‌یدی، داودیر[5]، اچـّیغی بورنی‌نینگ اوچیده، جنگری، تؤپالانچی و عصبی باله.

بولرنینگ ایکـّیسی هم بیر قیشلاقدن مکتبگه باریب کېلیشر، تله‌شیب–تارتیشیب اونیب اؤسماقده اېدی.

اوچ–تؤرت چقیریم یؤل باسیب مکتبگه باریله‌دی. کېتمه–کېت تیزمه قیر–ادیرلر آره‌سیده اوزونه‌سیگه توشگن سېر سوو، سېر آغاچ واحه[6] کؤزلرنی قوونتیرگودېک کؤرک و جمالگه بای اېدی. طبیعت سییله‌گن بو واحه‌نینگ قاق اؤرته‌سیدن اېتک–

---

[1] اولوسدارلیک: اولوسواللیک، تومن.

[2] کم‌سوقوم: اؤزینی کمتر، خاکسار توته‌دیگن؛ تارتینچاق طبیعتلی.

[3] سېرگک: تېز، درحال سېزه‌دیگن؛ سېزگیر، زیرک.

[4] یلقاو: ایشلشنی یاقتیرمه‌یدیگن؛ ایش‌یاقمس؛ دنگـَسه.

[5] داودیر: تېلبه–تېسکری ایش قیله‌دیگن، تېلبه‌نما، دومبول، انقاو؛ هاولیقمه.

[6] واحه: چؤل و چله‌چؤللرده آباد قیلینگن یېر.

www.ezgu.org

یوقاری[1] بؤیلب اؤتکزیلگن کتـّه خام یؤل اؤندن آشیق اولوسدارلیکلرنی بیر-بیریگه باغله‌یدی. آغیر-یېنگیل مؤترلر قتناوی انه‌شو یؤلدن. سؤلیم واحه‌نینگ اؤنگ تامانیدن شاشقین دریا، سؤل یانیدن بؤلسه اوزون جرلیک بؤیلب تؤلیب نهر اؤته‌دی. بو یورت منظره‌سیگه باققن کؤزلر آرام آله‌دی، یورکلر یشیللیک بؤیاغیدن یـَیره‌ب، یشنب کېته‌دی.

بو یورت‌نینگ بغری بوتون، قؤلی قداق آدملری کېچه-کوندوز دېمه‌ی، ایش قووه‌دیلر، پېشانه تېری تؤکیب، حلال رزقینی تېره‌دی، باله-چقه‌سینی باقیب تیریکچیلیک تېبره‌تردی. دورکون-دورکون چاغلر! عجایب آنلر ایدی.

جزیرمه یاز کونلری. پیشیقچیلیک، شمالده باشاقلری تاولـَنیب-تاولـَنیب قاچه‌یاتگن زرغلداق[2] بوغدایلر بیلینی اؤراقلر قوچاقله‌یدیرگن موسوم. باغ-راغلر یشیلگه نق بورکگن کونلر بؤلردی. جیوه‌لر پـُشته‌سیگه دؤپـّه‌ییب پیراق یایگن تاکلرنینگ الوان اېلینلری شیره‌گه لیق تؤلگن... قویاش‌نینگ زرّین تیغلری آستیده باش یلنگ، آیاق یلنگ، اېنسه‌سی[3] توشیب، کؤیلکچن بیر کؤرینیشده یؤل چنگیتیب مکتبگه باریب کېلیردی. کونلیک اؤقیشگه باریش‌نینگ قـَیماغی، خلاصه‌سی یازیلسه کتـّه‌گینه بیر کتاب.

...باله‌لر مکتبدن قـَیته‌یاتگنده یؤلنی باشلریگه کؤتریب، کؤچه‌لرنی شؤخلیکلر-و قیی-چوو، شاوقین-سورانلرگه[4] تؤلدیریب اویلریگه یېتیب کېلیشردی. کېلشیب-آق،

[1] اېتک و یوقاری: شمال و جنوب.
[2] زرغلداق: تؤق سریق رنگ، تؤق سریق رنگلی؛ چومچوقچه‌سیمانلر تورکومیگه کیرووچی، قناتلری قاره‌متیر، اؤزی سریق سَیراقی قوش.
[3] اېنسه: آدم باشی‌نینگ آرقه پستکی قسمی؛ اېنسه سویـَگی.
[4] سوران: کوچلی شاوقین، غاوور-غووور، شاو-شوو.

www.ezgu.org

پادەمی، قۉی–اېچکمی آرتیدن توشیب، تېزەک–تپـّی‌می، اۉتین، چۉب–چخس تېرگنی، یاکه اۉت اۉرگنی مشغول بۉلیشر، ینه اېرتەسی تکرارلَـنر شو بالەلیک حیات. کېتمه–کېت یۉل بۉیی آری اویەلرینی بوزیش، کۉچەده دروازەلر و دېوارلرده ادّی–بدّی نرسەلرنی یازیش و چیزیش؛ اۉز ارا یاقەلَـشیب، کۉیلک ییرتیش؛ تبراق، کتاب، دۉپـّی، کاووش، شَـتک[۱] یۉقاتیب یوریشلر کوندەلیک عادت، بالەلیککه خاص قیلیق، شوملیک دېسه هم بۉلەدی. قیلیققه قیلیک–کو، لېکن تاتی یۉق قیلیق! کېتیدن دکـّی[۲]، پۉپیسه، شپـَلاق، تېپکی، ترسـَکی، کلتکلرنی کیم گپیرسین؟ قولاقلر سورپەدیک[۳] چۉزیلیب کېتردی. شۉرلیک! بالەلیکـه، بالەلیک!!!

یرەش، مراد بیلن کلـّه کۉزی یېگندەی، سیره چیقیشه آلمسدی. ذهنی اۉتکیر مراد کوچلی، گـَودەلی، آته–آنەدن ایمیقەدیگن[۴]، مکتب ترتیب–انتظامیگه بۉی اېگووچی، بیر آز قۉرقاق، سهل غیرت یېتمسدی اونگه. یرەش، مراد بیلن اوروشیب، گپلشمەی یورگنیگه هم انچه بۉلیب اېدی. او راسه چەییر[۵]، اېپچیل[۶]، مزنگـَینه، ملـّەدن کېلگن، تیریشقاق، آزغین، داریب بۉلمس تیکەنک[۷]نینگ اۉزگینەسی. سریق بۉلگنی اوچون تېنگقورلر اونی یرەش «جرمن»، یرەش «جیرەن» دېب اتەشردی. تېنتک یرەش جۉجه خۉرازدېک مـَی بېریب، جنگریلیک قیلیب یوریشنی اۉلگودېک یخشی

---

[۱] شـَتک: چپلی.

[۲] دکـّی: ناجۉیه ایش، خطِ حرکت اوچون اَیتیلگن اچـّیق گپ، قتـّیق تنبیه، تعزاری، کاییش.

[۳] سورپه: سوپره، سفره.

[۴] ایمیقماق: هورکیب تورماق، یورەکده قۉرقوو یوگورماق، باتینەآلمسلیک.

[۵] چەییر: بەقوّت، پیشیق.

[۶] اېپچیل: ایشنی تېز بجرەدیگن، چقـّان حرکتلی.

[۷] تیکەنک: تیکن، تیکنلی اۉسمیرلیکلرنینگ عمومی نامی.

www.ezgu.org

کۉرردی. خونیک ایشلری کۉپ ایدی بو ببزاری‌نینگ. بیلـَکلریدن کوچ یاغیب تورگن مراد اۉن بیر یاشده. باسیق‌راق، یوزلری لۉپـّی[1]، بالدیر، بۉربایلری[2] بۉلیق، باشی گـَودەسیگه قرەگنده کتـّەراق توییله‌دی. یرەش ابسه ابندی تۉقـّیز یاشنی تۉلدیرگن. اونینگ بیر قیلیغی ابمس بلکه، بار قیلیغی آرتیق. تینیب–تینچیمه‌گور یرەش تیک جرلر ببتیگه آسیلیب، قوش، قیرغی باله‌لرینی ایلانی بۉلیشگه قرەمه‌ی، غار اینلریدن تارتیب آلردی. یۉلاوچیلرنینگ آت، ابشگینی هورکیتیب حادثه قیلگن پـَیتلری کۉپ. اونینگ قۉلیدن اذیت کۉریب، معیوب بۉلگنلر آز ابمس. اوروشنی پولگه ساتیب آله‌یاتگن بالر سۉرتیدن قورغور. آدملرگه لقب تـَقیش اودومیگه کۉره اونینگ بیر آتی «یرەش منقه». آته–آنه‌سی اوستیدن کولیش اوچون بو آتنی قۉییشگنلر. بیلگنلرنینگ گیپگه قرەگنده یرەش منقه دیسه یرەش منقه–دە. اوییده آته–آنه، اکه، تاغه، ابگه‌چی، خاله، عمه، عمکی، قۉنی–قۉشنیلریدن کۉرمه‌گن عذاب–عقوبتلرنی تارتگن ببچاره. کلتکنی ببیه–ببیه سویـَگی قاتیب کېتگن. یرەش بو بیر کم دنیاده باله‌لیک قیله‌آلمه‌گن بایاقیش. یالچیمه‌ی هر تۉکیسده بیر بلاگه دوچ کېله ببرگن. او ابرکه‌لش، سېویش، سییلش، آووتیش، یوپه‌تیشلر و مهربانچیلیک نیمه‌لیگینی بیلمه‌یدی. توشمه‌گور یرەش باشی یاریلیب، آیاق–قۉلی سینگنیگه قرەمه‌ی، او کلتکدن تۉیه‌دیگن بلا ابمسدی. قۉرقیش‌نینگ ابلکه‌سیگه مینیب، تیزگنلب[3] آلگندی. اوندن مکتبگه شکایت توشمه‌گن کون‌نینگ اۉزی یۉق.

[1] لۉپـّی: دۉمباق، دوندیق، سېمیز.

[2] بۉربای (بۉربـَی): سېمیز بالدیر.

[3] تیزگنله‌ماق: تیزّه‌گه چۉکدیرماق، تیزّه‌سینی ییرگه اورماق.

www.ezgu.org

دوچ کېلگن آدم: «یرەش–و، یرەش! اېرته ارقەنگگه پۉستین بایلب بارەسن مکتبگه» –دېردی.

باله‌لر آرەسیده جنگیشیب قالگن جۉره‌لرنی یرەشتیریش‌نینگ قیزیق اصولی بۉلگیچ اېدی اۉشه زمانلر:

اۉرتاق باله‌لر اوچ–اوچ، تۉرت–تۉرت کیشی‌لَشیب، اوروشگن تامانلرنینگ قۉلی، قۉلتیغیدن توتیشر، تارتقیلب، «بۉل اَیت!»، «تېز بۉل!» قیلشیب، «فلانچی‌نینگ آتینی اَیت!» –دېب، قولاغیدن چۉزیشر، اچّیقلشگنلرنی سودرەب–سودرەب آخری یوزلشتیریشردی. شونده یم هر ایککّله تامان قَیسرلیک[1] قیلیب، نازین‌قیرەب، اۉنگیری، بیلَگی بیلن یوزلرینی یشیرگنچه: «آلدین او اَیتسین!»، «یاغ! مېن تَنی یرشمه‌یمن، یۉغ»، «یاغ–یاغ قۉیور!!» –دېیه سیلته‌نیب، بیر یاققه اۉزینی آلیب قاچردی. اوروشگن تامانلرنی یرەشتیریش آسان کېچمسیدی. خفه‌لشگنلر شونچه که تۉقنشتیریلسه، قۉل اوشلتیریلسه بۉلدی؛ یاکه بیر–بیری‌نینگ آتینی استه تیلگه آلسه حساب، کۉنسه–کۉنمسه «یرەشدی» سنه‌لردی. باله‌لر اوچون حقیقي یرەشماق چینه‌چاغلرنی[2] بیر–بیریگه ایلدیریب اۉشله‌تیش بۉله‌دی. اۉشه کونی مراد بیلن یرەش‌نینگ آره‌لرینی آچیش جوده قیین کېچدی. سببینی سۉرەگنده اۉرته‌لریده جدّي عرَضلیک بار اېکن. مراد، یرەش‌نینگ آنه‌سی «فلانچه» –دېب دیوارده کتّه قیلیب یازگن اېکن. عار–ناموس دېگن توشونچه بار هر حالده، یرەش‌نینگ غیرتیگه تېگیب کېته‌دی. قلتیس گپ. بو نرسه یرەش اوچون گۉیا کتّه‌دن کتّه شرمنده‌لیک.

[1] قَیسرلیک: اۉز بیلگنیدن، توتگنیدن قَیتمسلیک؛ اۉجرلیک.

[2] چینه‌چاغ: چیمچیلاق، برماقلرنینگ اېنگ کیچیگی.

www.ezgu.org

سوریشتیریلسه یره‌ش‌نینگ باله‌لیک یوره‌گی چیل–چیل[1] سینیب کېتگن بۉلگن. هر گَـل او خودّی، آسماندن ییرگه توشگنده‌ی بۉله‌بېره‌دی. شونچه‌لر تاپتـلسین‌می یره‌ش اۉزگه باله‌لر آلدیده–یه؟! بو یورتده آپه–سینگیل، یاکه آنه‌نینگ آتینی تیلگه آلماق اۉسل[2] ایشلردن...

٢

باله‌لر توش ساعت ایکـّیده مکتبدن قـَیتـه باشله‌دیلر. یره‌شدن درک چیقمه‌ییدی. مراد کېله سالیب یره‌ش‌نینگ آته–آنه‌سیگه: «اونی معلم‌له، ایه‌غینی بغلب، خیمچه‌له‌دیله. اَیه‌غ–قۉلی کۉکرگنیدن یوره‌لمه‌ی، قننی بیلن یاتیبتی مکتبده...» –دېگن خبرنی اېشیتدیردی. ممت‌قول اکه و خاتینی اۉغیل آی آپه‌لر الـَغده[3]! جانینی قۉیرگه جای تاپه‌آلمه‌ی، تېوره‌ککه اَلنگ–جـَلنگ تیکیله‌دیلر. «قنی یره‌ش جانه‌مر؟» –دېیه اۉرتاقلریدن سۉره‌شگه توشه‌دی. خبرینی تاپه‌آلمه‌گچ، آته–آنه یره‌شنی سۉراقلب آرتیدن مکتبگه باره‌دیلر. قویاش باترگه بیر ساعتدن کمراق وقت قالیب ایدی. اېر–خاتین سرسان–سرگردان اولّیگه مکتب اداره‌سیگه باش سوقدیلر. قره‌سه‌لر هیچ کیم یۉق. معلملر اۉنگ تامانده سپورت میدانیده والیبال اۉینـَشه‌ییدی. بیر پـَیت آرقه‌دن «آته جاااااان!!»، «آنه جاااااان!» –دېگن مینغیللمه تاووش اېشیتیلدی. آرقه‌گه اۉگریلیب قره‌سه‌لر باله بایاقیش – یره‌ش ییرگه بغرینی تشلب، غینگشیب یاتیبدی. جاییدن جیلیشگه کوچی یۉق. «تینمه‌گور! یشـَمه‌گور نیمه قیپ قۉیدینگ؟!، یوره‌ییمیزنی یاردینگ–کو!...» دېدی اۉغیل آی آپه. اېر–خاتین اۉغلی

---

[1] چیل–چیل: مَیده–مَیده، پرچه–پرچه، کول–کول.

[2] اۉسل: یره‌مس، یامان؛ بې‌معنی.

[3] الـَغده: ناتینچ، بېزاوته.

www.ezgu.org

یره‌ش‌نینگ اؤمیزیدن[1]، اؤمگنیدن اوشلب، اَتک–چېچک[2] قیلیب یوریتماقچی بؤلیشدی، یوره‌آلمه‌دی. سؤنگ بیر عمللب یره‌شنی آته‌سی آپیچلب، آرتماقلب اوییگه آلیب کېله‌دی. مرادنینگ اَیتیشیگه قره‌گنده یره‌ش فقط شو بوگون‌گینه آته–آنه‌سیدن کلتک یېمه‌ییدی. اَیریملر اېشیتیب: «آفرین! ممت‌قول اکه‌گه تؤزیم بېرسین! بونی قره‌نگ، باله‌گه رحم و شفقت دېگنلری شو بؤلسه کېره‌ک —ده» – دېییشه‌دی.

۳

اوچ–تؤرت کون اؤتدی. نېگه‌دیر کؤچه تینچیب قالگنده‌ی جیم–جیت. یره‌ش‌نینگ تؤپالانیدن بؤلسه کېره‌ک قیشلاق بقیر–چقیرلرگه تؤلیب یشر اېکن. آیلر اؤتیب کېتدی؛ ییللر اېوریلماقده. شوندن کېین یره‌ش قـَیتیب مکتبگه بارمه‌دی. یېتیم بؤلدی، چؤپان بؤلدی، قؤش هـَیده‌ب دهقان بؤلدی، مردکار بؤلدی... کتاب و قلمدن بیر عمر قوتیلدی....

مراد اېسه تاباره ترقی تاپیب کېته‌بېردی. بهالری یوزدن کم اېمس. مکتب، کتابخانه‌نینگ توپراغینی یـَلب اؤقیدی. مملکت بؤیی کانکور سیناویده اېنگ یوقاری بهانی آلدی. آته–آنه‌سیگه، قیشلاق و شهریگه آلقیش یاغیلدی. مراد تیللرده داستان بؤلیب قالدی. فاکولته‌گه کیردی...

یره‌ش بر بسته بییگیت، هلی اویلنگنی یؤق. قاره محنت ایلیگینی سؤریب آلگن. یره‌ش‌نینگ شوملیگی توته‌دی، باله‌لیک بېزاری‌لیگی قومسب کېته‌دی گاهده. ایش

---

[1] اؤمیز: ییلکه‌نینگ قؤل بیلن توتشگن قسمی.

[2] اَتک–چېچک: سېکین–استه قدم تشلب یوره باشله‌ماق.

www.ezgu.org

قیلیش هم یوره‌گیگه اوردی. او راسه بېزدی[1]، اؤساندی[2] حیاتدن. بیر بهانه بؤلسه‌یو اؤزینی جین کؤچه‌لرگه اورسه. عجبا! حیات ایکـّی تقدیرنی ایکـّی تامانگه ایکـّی اؤزه‌نگه[3] بوریب یوباردی. بیری بیلیم و دانالیکدن قانیب، اېل-یورتگه فایده کېلتیریش، بختیار کونلرنی قوچیش؛ ینه بیری اېسه اېل-یورت‌نینگ قانینی قوریتیش، مینگ کویگه سالیش سَری آدیملب بارماقده.

۴

قؤقـّیسدن سیاسي حیاتده کتـّه و مدهش پارتلش یوز بېردی، مملکتده انقلاب بؤلدی. آدملرده زیل آلیب یاتگن علتلر اویغانیب کېتدی. بیراو بو کتـّه و قاره سیاسي حرکتنی وقار سنـب، یخشیلیک انگلب، اېزگولیککه یؤیدی[4]؛ باشقه بیراولر اولکن فاجعه و بختسیزلیک... -دېیه توشونه باشله‌دی. کېینگی فکر حقیقت‌نینگ عیناً اؤزی بؤلیب چیقدی...

...ییللر اؤتیب مراد فاکولته‌نی بیتیریب، دیپلوم آلدی. یېتوک جراح، دانگی کېتگن، قؤلی یېنگیل دوکتور بؤلیب وایه‌گه یېتیشدی. مرادنینگ باشیگه دولت قوشی قؤندی. منه آبرو، منه عزّت-حرمت... مینگلب انسانلرنینگ دردیگه درمان بؤلدی مراد. او یاشلیکده‌گی غؤر غیرتنی علمگه المشدی. اوییده آته-آنه‌سیدن کؤرگن مهربانچیلیکلر مېوه‌گه کیردی. عایله‌ده‌گی کولگی، تشویق و اعتبار مرادنینگ بېغبار وجودینی معناگه تؤلدیردی. ایچکی قاره کیرلردن اَریدی. اېوریل زمان و توزوملر،

---

[1] بېزماق: زده، بېزار بؤلماق؛ جانیگه تېگماق.

[2] اؤسانماق: زېریکماق، بېزماق.

[3] اؤزه‌ن: سوو آقیب اؤته‌دیگن اوزون چوقورلیک؛ سوو یؤلی.

[4] یؤیماق: بیرار نرسه، حادثه‌نینگ سبب یاکه ماهیتی، اساسینی اؤزیچه تلقین اېتماق، تعبیرله‌ماق، نیمه بیلن‌دیر باغله‌ماق، اؤشندن دېب اؤیله‌ماق، حسابله‌ماق.

www.ezgu.org

سلبي واقعه–حادثه‌لر مرادنینگ شخصیتیگه سایه ساله‌آلمه‌دی. انسان‌نینگ گـُلی بۆلیب بۆی کۆرستدی و خلققه خذمت قیله‌بیردی.

یره‌ش هم بار شو جمعیتده. اونی قاره تقدیر قۆلیدن اوشلب باتاققه اولاقتیردی. سه‌سیق بلچیقلر، قۆلنسه[1] تورموش اۆپقانیگه[2] توشیب کېتدی. یره‌ش کېلیب–کېلیب قهری قتـّیق، بغری تاش قوماندانگه اَیلندی. اَیتیشلریچه یره‌ش قوراللی گروه توزیب، کلـّه کېسرلرنی اطرافیگه تۆپلب «جهاد!» یۆلینی تنله‌دی. شو تابده ییللر اۆتیب کېتدی. یره‌ش کۆپ خاتین آلیشگه اوچیکدی. شهوتی کۆزیدن تاشیب کېته‌بېردی، بي‌ساقال‌بازلیک دردیگه هم مبتلا بۆلدی. شهرلردن چیرایلی بچه‌لرنی اۆغیرلب معیشت قیلیب یوره‌بېردی. قیرغین–برات[3] اورشلرنی یۆلگه قۆیدی، قان تۆکیشدن تۆختـَمه‌دی. عایله‌ده، کۆچه، مکتبده کۆرگن خشونتلری ایچیدن تېریسینی تېشیب تشقریگه چیقدی. عقوبتلر یره–چقه‌لب کېتدی، زرداب بۆلیب حتی کۆزلریدن شش قطار تیزیلیب تۆکیله‌بېردی. یره‌ش‌نینگ یوره‌گیده جیز اېتگن سېزیم یۆق اېندی. آدمي‌لیکدن زیغیرچه‌لیک بېلگی کۆرینمه‌یدی. اېندی یره‌ش قلبی سۆقیر، یوزی ییرتیق، طبعیتی غیجیم[4] بیر رحمسیز قوماندان. زۆره‌وانلیک، ظلم، قان تۆکیشدن لذتلـنیش اونی چولغب آلدی... ساچ و ساقلی آقرگنیگه قرمه‌ی، اونی یاووزلیک، وحشي‌لیک همان ترک اېتگنیچه یۆق.

---

[1] قۆلنسه: یاقیمسیز هید ترەته‌دیگن؛ سه‌سیق، بدبۆی.

[2] اۆپقان: گرداب، قمراو، قورشاو؛ سوونی تارتیب کېته‌دیگن، بیر آستیده‌گی کۆرینمس چوقورلیک، بۆش جای.

[3] قیرغین–برات: قانلی قتـّیق جنگ، قیرغینچیلیک، زۆر ماجرا.

[4] غیجیم: بوکلـنیب، اېزیلیب، تخی، تېکیسلیگی بوزیلگن.

www.ezgu.org

آرەدن ینه کیم قنچه ییللر اۉتیب کېتدی. اپوریل زمان اۉز ایشینی قیلدی. مرادگه بخت کولیب باقدی. اۉقیش یۉلیده چیپککن محنتلری ثمره بېره کېتدی. او یېتوک جراح، برکمال داکتر اۉلەراق دربدر خلق خذمتیده بۉلیب کېلدی. آه دستینگدن قاره ظلمت!... قـیسی تیل گپیرسین، اَیتسین بو مصیبتنی! آه اېسیز مراد!!

قیش‌نینگ ایلک آیی اداغیگه یقینلەی–یقینلەی دېگنده، مشهور داکتر مرادنی شهر ایچیده اۉغیرلش حرکتی بۉلدی... او اېشیگی قوفلاق مۉتریدن تشقریگه چیقمەی، قاره باتیر – آدم اۉغریلریگه قرشیلیک کۉرستدی. جانیدن حکایه قیلیشگه توتیندی. اولر عادي آدم اۉغریلری بۉلمەی، آرقەسیده قاره توزوم تورگن، یۉل کورسەتیب، نقشه چیزیب بېرگنی راست. آدم اۉغریلری تۉپـّانچەلری[1] بیلن ینه کېتمه–کېت اۉقتەلەدی. داکتر مراد جانیدن حمایه قیلیشگه قتـّیق تیریشیب آلدی. اورینیشلر فایده بېرمەدی افسوس! شو جای‌نینگ اۉزیده توشدن کېین ساعت بېش–آلتی‌لر تېورەگیده داکتر مرادنی آتیب کېتدیلر. داکتر مرادبېک شو جای‌نینگ اۉزیده هلاک بۉلەدی. فقط داکتر مرادنی اېمس، مینگلب بېچاره اېلنی داغده قالدیریشەدی ظالملر. اېشیتگن بېمارلر کۉز یاشی قیلیب، «واه حسرتا! اېسیز داکتر–ــه! شفاگر قۉللرینگ بېوقت ساووق قاره توپراققه اوزەلدی–یه!

یورت‌سېور، اېلسېورلیک تویغوسی قانینگده اَیلـنردی. «توپراق سېنگه کېرەک اېدی؛ سېن توپراققه نېگه کېرەک بۉلیب قالدینگ؟!» –دېگن سۉراقلری ایله افسوسلـنیب باش ایرغیشدی کۉپلر. کیملرنینگ‌دیر کۉزلریدن دوو–دوو یاش تۉکیله کېتدی.

[1] تۉپـّانچه: توفنگچه، پیستول.

www.ezgu.org

اؤزگه‌لرگه جان عطا قیلگووچی داکتر اؤلیگینی اؤز توغیلگن قیشلاغیگه آلیب باریب، کؤمیشگه تردد کؤره‌ی باشلندی.

تومنات آدملر ایرته‌سی قاره تابوتنی ایلکه‌لریگه کؤتریب، داکتر مراد توغیلیب، وایه‌گه یېتگن حولیگه آلیب باردیلر. آنه‌سی کؤکسیگه اوریب کویدی، سېویکلی خاتینی ساچلرینی یاییب قاره کییدی. یقین قریندشلر ماتم توتدیلر. ایل–اولوس بغری بریان بؤلیب تابوت اوزره گـُـل یاغدیریشدی، تومنات خلق داکترنی بارسه کېلمسگه کوزه‌تیب قؤییشدی.

(حکایه ۱۹۸۸–قلمگه آلینگندی. آخر واقعه‌لر مرادنینگ قاره تقدیری بیلن توگـتیلدی)

۲۰۲۳/۲/۲۸

تورانتو، کانادا

www.ezgu.org

ماوی بَیراق آستیده

www.ezgu.org

ماوي بَیراق آستیده

همیشه‌گی‌دېک حیات. اۆشه سېر اولوس شهر، اۆشه قیمیرلشدن تۆیمه‌یاتگن قیشلاق، اۆشه سېر شاوقین مکتب و اۆشه اوزون یۆل. باله‌لر تَـپور–توپور گله‌لـشیب، یازنینگ جزیرمه کونیده مکتبگه قتـنب کېلیشه‌دی. یان قیشلاققه قه‌یریلر جایده، تام اوزره جانسیز هیپلیپره‌یاتگن ماوي بیراق کۆزگه چـلینه‌دی. ایکـّی کېچه–کوندوز اۆتیب هم یاغاچگه ایلینگن ماوي بیراق جاییدن جیلمه‌ی، زۆرغه تیبېره‌نه‌دیر ایدی. ایرته‌سی کون انیق بۆلدی که بیلگی بیلدیریش اوچون شو ماوي یلاو[1] پایتختدن کېله‌یاتگن کیملرگه‌دیر آتب تیکیلگن ایکن. سوریشتیرسه‌لر کابلدن کېله‌یاتگن مۆتر اۆنگ قۆلده‌گی انه‌شو بَیراقنی کۆریب تقـقه تۆختب، مهمانلرینی شو نشانه جایده توشیریشی کېره‌ک.

آدملر اۆرته‌سیده: «قۆناقلر کیم ایکن، کیم ایکن اولر؟» بۆلیب قالدی. ایشیتگن–بیلگنلر ایسه: «جنـلرنی اوشله‌یدیرگنلر کېلرمیش» –دېییشدی. «جنـّی‌لرنی!» –انه بۆلدی داستان. مکتبده هم اوزون قولاق دوو–دوو گپلر. باله‌لر هم انگلـشییدی

[1] یلاو: بَیراق، توغ.

www.ezgu.org

بونی: «مـَمه رحیم بیلن عبدرحیم دېوانەلرنی اۆقیتماق اوچون کابلدن قاقیمچی جنگیرلر چـقیریلگنمیش» –دېییشدی. آغیزلرده کیم اېکن جنّی؟ کیم جنّی بۆپتی؟! قاقیمچی جنگیرلر قنداق بۆلرکن، تۆبه؟ –دېگندەی گپ–سۆزلر. سېزگیر بالەلر «اجنـّەنی توتیب آلیب نیمه قیلەدیله؟» –دېگن سۆراقنی بېریشەیپدی. شوندن کېین مکتبده قولاقلرگه درس کیرمەدی. اۆز ارا شو حقده پیچیر–پیچیر گپلر. برچه اۆقووچیلرنینگ قولاقلری دینگ – آوده. شاگردلر رخصت قۆنغیراغی تېزراق چـلینیشینی صبرسیزلیک بیلن کوتماقده ایدیلر.

راپه –راسه ساعت بیرده جیرینگ، جیرینگ، جیرینگ اوزون قیلیب درسدن بۆشش قۆنغیراغی چـلیندی. بیردن اَری‌نینگ اویەسی بوزیلگندەی اوچ یوزگه یقین باله قۆزغەلیشیب، اوی–اویلریگه چاپه باشلەدیلر. مېن هم شو جمعده‌من. بوتون شهر تـَنییدی مېنی. ۳۵ ییل خذمت قیلیب قۆیگن مکتب‌نینگ کېکسه اۆقیتووچیلریدن بیریمن. یاشیم آلتمیش اوچده. مکتبدن اوییمگەچه یەیاو[۱] باریب کېلەمن. آرتیمدن بالەلر اېرگـشیب، مگتبگه بیرگه باریب کېلیشەمیز، بیر بېرگەچه یۆلداشمیز. کتـّه قیشلاققه یېتیب کېلگنده همـّەنینگ کۆزی تیک هیلپیرەیاتگن اۆشه ماوي بَیراققه. بوندەی قرەلسه جن بیلن جنگیرلر اۆرتەسیده قـقشتغیچ جنگلر کېتەیاتگندەی تویيلەدی. شاگردلریم: «استاذ بارەیلیک، بیزنی هم اۆشه یېرگه آلیب بارینگ» –دېب قۆیمەیپدی. بو قۆرقینچلی صحنەنی سیز کۆرمەسنگیز یخشی، دېیمن بالەلرگه. قۆیرده قۆیمەی سۆرەگنلری سېرەگن. مېن هم خۆپ دېب قۆیەمن.

---

[۱] یەیاو: پیاده.

www.ezgu.org

بۉیاغی اونـّیققن دروازه قییه آچیق[1] تورر، خرابه‌راق حاویلی ایدی. تۉپله‌نیشیب کیریشدیک. تشقری حاویلینی کېچیب، ایچکری حاولیگه بوریلدیک. ایچکیمه-ایچکی حاولی اۉرته‌سیده دېوار. شال پرده‌نی کېچیب ایچکریگه کیریشدیک. مېن بیلن تۉقـّیز کیشی شاگرد «دېوانه‌لر»نی کۉرگنی سېکین-سېکین آدیملب باره‌ییمیز. قرشیمیزده برنده‌لی قطاره‌سیگه سالینگن اوچ-تۉرتته اوی توریبدی. غلطی، وهیمه‌لی بیر کیفیتگه توشیب قاله‌سن کیشی. قۉرقینچلی ایچکیمه-ایچکی اویلردن اۉتیب، تۉرده‌گی خانه‌گه کیریب باردیک. بیر قره‌دیم، خانه‌لر بۉم-بۉش کۉریندی. اېگه‌سی باغی‌نینگ باشیگه کۉچیب کېتگن ایکن. ینه تیکیلیب‌راق باقسم سۉل تامانده‌گی خانه‌دن غۉنغیلله‌گن تاووش قۉلاققه اېشیتیلدی. شووو اېتیب یوره‌گیم آرقه‌گه تارتدی. اېشیک‌نینگ کۉزیده، بیر دسته سینیق، اینگیچه-یۉغان خیویچلر[2] یېرگه توشیب یاتردی. کیره سالیب دېرَزه‌لرنی لنگ آچدیم. اوی‌نینگ بیر بورچگیده تپ-تقران یېرده، چاک-چاک سۉکیلگن[3] ایرکیت کییمده عبدرحیم؛ اونینگ سۉل تامانیده ییرتیق-یماق جولدیر اوست-باشلی مـَمه رحیم چۉنقه‌ییب اۉتیریبدی. غۉنغیللب تورگن سېسلر بیزنی کۉریب ییغیگه اَیلندی. ایکـّله‌سی-ده، بۉری‌نینگ آغزیگه توشگن کییک باله‌سیدېک بۉزریشیب، بیزگه قره‌ب مأیوس جیلمه‌ییشردی. کۉزلریده جـَودیره‌گن یاشلر یوزلرینی کویدیریب تامه‌یاتگندی. یوزلریده اَیتیلمه‌گن قنده‌ی‌دیر درد قلقیب چیققن. آدمنی اۉیگه تالدیره‌دیرگن، قیغوگه باتدیرووچی مونگلی نالیشلرگه اصلا چیده‌ب بۉلمه‌یدی. «بیزگه یاردم قۉلینی چۉزینگ، اۉلیم

[1] قییه آچیق: سل آچیق، قییه‌غاچ آچیق، سل آچیلگن.
[2] خیویچ: هۉل، اوزون ناوده، خیپچین؛ خیمچه.
[3] سۉکیلگن: تیکیلگن نرسه‌نینگ ایپی اوزیلیب، سوغریلیب، بۉلکلرگه اجره‌تیلگن.

www.ezgu.org

بۉغزیده توربیمیز» –دېگن معناده قۉللر هواده تېبره‌نه‌دیر اېدی. داد–فریادلر خودّی، بیزدن نجات سۉره‌گنده‌ی. اوی دېوارلریدن قـَیناق غضب یاغیلیب توییدی گۉیا. اوی هواسیده قییناقلر، اَیاوسیز[1] کلتکلر یازیلگنده‌ی توییله‌دی. تام بالارلری اجل قۉشیغینی اَیته‌یاتگن‌سیمان. امانت جانلر اېسه: «اېندی خیر! الوداع شیرین حیات!!» –دېگنده‌ی کیفیت توغدیره‌دی آدمده. «حاولیده نیمه‌دیر بۉلماقده؟» –دېگن سۉراق مېنگه تین بېرمه‌ییدی. آرتیمدن باله‌لر یاپیریلیب کیریشدی. باله‌کـَی‌لر قـَیدنم بیلسین انسان فاجعه‌سینی. «اوستاذ قنی اجنـّه؟!» –دېب سۉره‌شه‌ییدی. بو صحنه‌نی کۉریش نه قدر عذاب اېدی.

...خانه‌لردن حاویلیگه چیقدیک. درخت کۉلکه‌سیده یاشی اېللیکدن اۉتگن بیر قراوول، باباقیش‌گینه کیشی اۉتیرییدی. یانیگه کېلیب سلام بېردیم، توشونر–توشونمس علیک آلدی. یوزلری چندیق[2]، تیشلری تۉکیلیب کېتگن بو بېچاره کیشینی سۉراققه توته‌من.

– سیز نیمه قیله‌سیز بو یېرده تاغه جان؟ –سۉره‌دیم مېن.

– نیمه قیلیبدیم، مانه شو دېوانه‌له‌گه قره‌یمن–ده، –دېدی قاراوول تمشه‌نیب تورگن جاییده قیسیق کۉزلری بیلن یوزیمگه تیکیلرکن.

– بیزگه گپیریب بېرینگ تاغه جان. ممه‌رحیم، عبدرحیملر نېگه مونچه قیینـاققه توتیلگن؟ خوار–زار زِیره‌نیشه‌دیلر؟

---

[1] اَیاوسیز: اَیاو بېرمه‌ی، اَیه‌مه‌ی قیلینگن، رحم–شفقتسیز.
[2] چندیق: بیتگن یره‌نینگ اۉرنی، ایزی.

www.ezgu.org

– بولەنی گُرزیواندن آلیب کېلیشدی. اووو اویاغینی مېن گېیرمەی، سیز اېشیتمنگ.

– هیجانلـنیب سۆزلەی کېتەدی، – جنلری بار اېکن بولەنی. قتـیّق توتسه تۆختەتیب بۆمەیدی. کۆردیزلەمی آیاق–قۆللریدەگی اۆلچک–زاولانەلەنی؟

– نېتیب بو احوالگه توشگنلر بولر؟ –سینچکاو بیر آهگنده سۆرەیمن.

– مېن نیمه بیلەی؟ –زۆرغه لبلرینی جـُفتلەیدی–یو، گېیرگیسی کېلمەی باش ایرغیتەدی اۆتیرگن جاییده.

– نې اوچون بو یېرگه آلیب کېلیشگن بو بېچارەلرنی؟ –ینه سوال بېردیم.

– کابلدن جـِن توترلەنی چَرلبدیله. اوله سیلەدن آلدینراق کېلیشیب، ایکـّلەسی ممەرحیم مینن عبدرحیمنی خوب ینچدیله، سـَوەلشدی. اېتلری تیلینیب کېتدی غرییلەنی.

– نیمه اوچون ینچدیله، سـَوەشدیله؟ حیرتلـنیب ینه سۆراققه توتەمن.

– اجـّنەنی هـَیدەیمن دیب، اوو اَناوی خیمچەلەنی کۆرەیـتدیزمی؟ –برماق اوچی بیلن کۆرسـتەدی، –اۆشەله بیلن اوریب، بدنیدن جنلرنی چیقریشرکن. خیمچەلشدن کۆره اۆشه جنله یخشی دییمن. رحمی کېلمس، قلبی قتـیّق اېکن بولەنی. بدیم کېلدی آَغه. دنیا ایشلریگه حیرانمن. ساغلرنی جنـّیلر کلتکلەیاتگندەی نظریمده، – دېدی قاراوول اۆیچن بیر قیافەده.

– بو عیبسیز پاک انسانلرنی خیمچەلب اوریش گناه–کو! –دېدیم ایچ و بغریم کوییب.

– تـغین یېتـّی کون، –برماقلرینی کۆرسەتیب، –جن چیقریشرموشله، –دېدی قاراوول باش چـَیقب.

www.ezgu.org

– ینه قچان کلتکله‌گنی کېله‌دی؟ –سۉره‌دیم کوییب–پیشیب.

– آفتاب باتیشیدن آلدین.

۳

فرصتیمیز یۉق ایدی، اوییمیزگه جۉنه‌ی قالدیک. سیزگه یالغان اۉزیمگه چین، یوره‌گیم ویران، اوضاعیم بوزوق بیر احوالده اوییمگه باردیم. باله–چقه‌م، قیزیم، نبیره‌لریم‌نینگ طبعیتی شام بۉلدی. یوره‌گیم غش بۉلیب، تاماغیمدن بیر قولتوم سوو اۉتمه‌ییدی. باشقه‌لرگه سېزدیرمه‌ی، باله‌لرنینگ آنه‌سیگه داستاننی توشونتیردیم. خاتینیم‌نینگ آغزی آچیلیب، تیلی سۉزگه بارمه‌ی قالدی. شک و شبهه‌سیز آته‌نینگ احوالی خفتان بۉلسه بوتون عایله قیغوگه چۉکه‌دیر ایکن...

تانگ آتدی. درسگه کیریشیم کېره‌ک. ایلليک دقیقه یه‌یاو یوریلیب مکتبگه باریله‌دی. مکتده استاذلر هم قیزیقیشدی بو مسئله‌گه. اولرگه هم شو ناخوش واقعه‌نی توشونتیردیم. «بو نې قباحت، بو نې ظلم» –دېیه قاشلرینی چیمیریب، باش آغریغی توتگنده‌ی سراسیمه بۉلیشدی. شاگردلر ایچیده ینه اوزون قولاق گپلر.

بوگون هم اۉقیشدن کېین جِنگیرلرنی یقیندن کۉریشگه آشیقدیم. کېچه‌گی احوال، باله‌لر آرتیمدن یۉل باسماقده‌میز. ینه اۉشه ماوي بَیراق قده‌لگن تام آستیگه کېلیب تۉقیره‌دیک[1]. بو گَـلَ قیشلاقده‌گیلر هم تماشاگه باره‌یاتگنده‌ی یاپیریلیشیب، ممه‌رحیم و عبدرحیملرنی کۉرگنی حاولیگه کیریب باریشردی. اوّلیگه یوره‌گیم بېتلَـمه‌دی... آخری کیردیک حاولیگه. تۉغری باریب، برماقده‌ی–برماقده‌ی

[1] تۉقیره‌ماق: تۉختلماق؛ کوتماق، حرکتنی سېکینلشتیرماق.

www.ezgu.org

خیمچه‌لر غره‌ملنگن[1] خانه‌گه باش سوقدیک. نې کۉز بیلن کۉره‌ی و نې تیل بیلن اَیته‌یین. کییملری اَلبیر–شلبیر، اویـتَ جایلری بیر آچیلیب، بیر یاپیلیب، ممه‌رحیم و عبدرحیم بایقیشلر موسیچه‌دېککینه موشـه‌ییب اۉتیریشر، بندلریده‌گی زیرقیراق آغریق شدّتیدن بۉلسه کېره‌ک ایسیتمه‌له‌گن کبی دغ–دغ تیره‌شردی. قانلیق تنه‌سی کۉکریب، یۉل–یۉل بۉلیب تیلینگن اېتی کۉزگه تشلنردی. اَفتیدن «جـِنینی چیقره‌من» –دېب راسه بېچاره‌لرنی کلتکلشگن.

ممه‌رحیم قۉلیده اۉلچک، آیاغیده کیشن، بیر چیمدیم رحم و شفقت اولشسینلر، دېگن ایلینج ایله بغریمگه اۉزینی آته‌ی، دېب سیلتنه‌دی، تارتیلیب قازیققه یانباشلب ییقیله‌دی. ممه‌رحیم‌نینگ کۉزلریدن مظلوملیک تامچیلری یالانغاچ تنیگه تۉکیله‌دیر ایدی. قوچاغینی مېنگه آچه‌دی، «اَیتینگله مېنی اورمه‌سین!!» –دېگنچه یالوارردی. قره‌ب چیده‌ی آلمه‌دیم. چۉنتـگیمدن غیجیم قۉل رۉمالچه‌منی چیقریب ایکـلّه‌سی‌نینگ کۉز یاشلرینی اَرتیب آلدیم؛ گۉدکلرچه مأیوس یوزلرینی سیلب، بیر–بیر قوچاقله‌دیم. بو احوالگه چیده‌ی آلمسدن داد سالیب هۉنگره‌ب ییغله‌دیم. بولر هم انسان–کو! یره‌تگن‌نینگ چقه‌لاق‌سیمان بېگناه مخلوقلری–کو! روحی خسته بۉلسه باردیر. بولرگه کۉرستیلگن یاردم، مرحمت شومی؟ مونچه اچـّیق بۉلمه‌سنگ اې شیرین حیات! –دېیمن بیراوگه دردیمنی تۉکیب سالگن ینگلیغ.

تشقریده حاولی‌نینگ اۉرته‌سیده اۉتیرگن قاراوولگه یوزلندیم. کۉرسه‌تینگ اۉشه اویی کویگور قاقیمچی جـِنگیرلرنی، –دېدیم. قولاغی آغیرراق کیشی ایدی. قۉلینی قولاغیگه توتیب، «نیمه دېیسیز آغه؟» –دېب انگره‌یگنچه قره‌ب قالدی.

---

[1] غره‌م: بېده، پیچن و شو کبیلرنینگ تۉپلنگن اویومی. غره‌مله‌ماق: غره‌م حالتگه آلماق؛ غره‌م قیلماق.

www.ezgu.org

توشونتیردیم. کابلدن کېلگن بخشیلرنی اَیتەمن دېیه. «یۉغ، یۉغ آغه، سیزنی اویاققه یۉلتمەیدیله، سرگردان بۉپ اۉتیرمنگ» –دېدی. اوستیمگه تاغ اغدریلگن کبی ناچار اوییمگه قـَیتدیم.

اېرتەسی مکتبگه کېلدیم. اۉقیتووچیلر بیرگەلـشیب، بو احوالنی اولوسوالگه خبر بېرگنی قرار قیلدیک. مقصد شو نامرادلرنی آیاوسیز کلتکدن قوتقریش اېدی. حاکم اۉرنیده اېمس اېکن.

بوگون هم اۉتدی. مکتب زنگی چـَلیندی. شاگردلر بیلن یۉلگه توشەمیز. ساعت بیر یریم دېگنده اۉشه ینه ماوي بَیراق آستیده تۉختەدیم. ممەرحیم و عبدرحیملر آلدیده تونـب قالەمن بو کېچه، دېگن خیالگه هم باردیم. قییه آچیلگن اېشیک آلدیده بیر سیقیم‌گینه بۉلیب ایکـّی کمپیر زار–زار ییغلشەیپدی. عبدرحیم و ممەرحیملردن خبر آلگنی گـزیواندن کېلیشگن اېکن. کمپیرلرنینگ کۉکره‌گیگه اوریب زارلـنیشلری ساووق واقعەدن خبر بېریب توریبدی. تشقری حاولیده آیاق اوستیده توریبمن. ایچکریگه بارەی، دېب تېبرەندیم. اونگەچه قولاغی آغیر بایەگی کیشی کېله سالیب مېنگه:

آغه، خلاص بۉلدی. تمام بۉلدیله، بېچارەله قضا قیلیشدی. تابوتگه سالیب قیشلاغیگه آپ کېتەدیلر اېندی، دېب باشینی چـَیقب، کۉز یاشی قیلدی قاراوول. تورگن جاییمده قاتیب قالدیم. ایکـّی اۉلیک و ایکـّی دربدر آنەنینگ تقدیری نیمه بۉلدی اېکن؟ –دېگن اۉی خیال چولغب آلدی.

حیات درختیدن ایکـّی برگ اوزلیب توشدی. اَنیقراغی بو تازه یپراقلرنی اوزیب توشیردیلر. اېسدن آزیش یازیق‌می اېدی اي شفقت‌سیز حیات؟... بولر آخرگیسی

www.ezgu.org

اېمس. شۆرلىک! مېن بيلگن ممەرحيم و عبدرحيملر اېسيدن آزگن تېلبه كۆرينمسدى... همّه بيلدى بو واقعەنى، هيچ كيم غيرتيغيگه هم ايلمەدى. «قاقيمچيلر جِن هـَيدەگنى باشقه چېككه-چېككه قيشلاققه كېتديلر» -دېييشدى.

(١٩٨٨-ييل يازيلگن اوشبو حكايه قـَيته ايشلندى)

٢٠٢٣/٣/٢٧

كانادا، تورانتو

www.ezgu.org

قیمّتگه توشگن محبّت

www.ezgu.org

قیمّتگه توشگن محبّت

سلیمانگه اونـشتیریلگن نرگس‌نینگ تۉیی هم یقینلشب قالدی. اوزاغی بیلن ایکـّی هفته ایچیده تۉی بۉلیب اۉتیشی ربجه‌لشتیریب قۉییلگن. بۉله‌جک قوده‌لر هم اۉز حالیگه یره‌شه تیارگرلیک کۉرماقده ایدیلر. اویی شهرگه یقین بۉلگنی اوچون نرگس وقت تاپدیم دیگونچه بیرار کمچیلیگینی بوت قیلیش اوچون دوکانلرگه باش اوره‌دی. اویدن شهرگه باریب کېلیش‌نینگ اۉزی بۉلمه‌یدی. هر قـلَه‌ی کیمدیر، یانیده بۉلگنی یخشی-ده. نرگس کون ایسیمه‌ی، سلقینده «نیمه قیپدی، کوپـّه- کوندوز-کو، شهر تۉله آدملر، بیر باریب کېله‌من-ده» -دېگن اۉی بیلن چادرگینه‌سینی باشیگه یاپیب، میده-چویده ساتیب آلگنی شهرگه توشدی.

قیزیگندن قیزیب باره‌یاتگن یاز کونلری ایدی. شهر کتـّه، گـوَجوملیگدن آدم قـَینه‌یدی. قیش، یاز و کوزلرده لایقه سووی قوریب، فقط بهارده‌گینه کیلپ اوریب[1]، چـلقیب آقه‌یاتگن دریانینگ ایکـّی قیرغاغی بۉیلب سالینگن دوکانلر رسته‌لریده آدملر تیربند، شهرنینگ باشقه جاده‌لریده هم بیر-بیریگه توتـش مغازه‌لر جایلشگن.

---

[1] کیلپ اوریب تورگن: تۉلیق، تۉله بۉلیب تورگن.

www.ezgu.org

بو تیقیلینچده شهرچیلرنینگ بیر–بیرلریگه اوریلیب، اوسوریلیب حرکتلـنیشی کۆزگه تشلنه‌دی. اولکن شهر بۆلگندن کېین تورلی سببگه کۆره، هر یاقدن آدملر یاپیریلیب کېله‌وېررکن. تکسی، ریکشا، کراچی، مۆتر سایکل، بایسکل، کتـّه–کتـّه یوک مۆترلری کۆپلیگیدن پیاده‌لر زۆرغه اۆزلریگه یۆل آچیب منزلگه یېتیب آله‌دیلر.

کتـّه–کتـّه مارکېتلر هم مۆل بو شهرده. یوکچیلر قۆل ارابه‌لریده بنجاره‌لرگه رنگمه–رنگ گزلمه‌لر تـَشییه‌پدی. بقـّالیک، عطارلیک و باشقه مغازه‌لرگه تینمه‌یین تاوار[1] تـَشیلر ایدی.

پیشیقچیلیک موسومی. اوستیگه قیزیل، سریق، ماوي رنگ پراشوتلر تارتیلگن کۆچمه کراچی دوکانلرده، هۆل–قوریق، میوه–چیوه‌لردن تارتیب، پلاستیک شه‌تکلر[2]، لېلام قیلینگن اوست–باش کییملری–یو؛ قوندوزدن کېلتیریلگن کۆکیمتیر اسقـلانی قاوونلر و ترسیللب یاریله‌ی دېب تورگن تربوزلر تیلیملب، ساتیلیب توریبدی. اَینیقسه لېلامی ساتوچیلرنینگ بازاری قیزیق. اولر تیلیدن:

«آلیب قالینگ! تېکین حسابیده!! منه بهاسی توشیریلدی، آلیب قالینگ. بیرکونلیک لېلام؛ ساته‌من، کېته‌من!!» –دېگن قیچقیریقلر تینمه‌ی ینگره‌ماقده ایدی. آلووچیلر شاشیلیب سودالشماقده‌لر.

نرگس هر گـل آنه‌سی، خاله‌سی یاکه عمّه‌سی بیلن بیرگه‌لیکده بازار قیلگنی شهرگه چیقیشردی. آلدینده تۆی، مینگ یوره‌کنی بیر یوره‌ک قیلیب بو نوبت یالغیز شهر چیقیشگه مجبور قالدی. بیر اۆزی زیپـّه باریب کېلماقچی ایدی.

[1] تاوار: مال، ساتیله‌دیگن نرسه.
[2] شه‌تک: چپلی.

www.ezgu.org

بونی شهر دېیدیلر. اېنگ آق سویک بەدولت بایبچەلردن توتیب، شۉدەلر[1]–و، قۉل–آیاغی، یوز–باشینی یره–چقه، گزەک باسیب کېتگن آدملرگەچه ایشی توشەدی؛ وقت اۉتکزیش اوچون بارەدیگنلر هم آز اېمس. ایسلیقی کیینگنلر، ساچلرینی کیر باسگنلر تیلمچیلک قیلەدی. یاش قیز–بالەلرگەچه ایسیریق توتەتیب، اۉتگن–قَـیتگنلردن «یا بهاوالدین بلاگردان، بېرینگ خدا یۉلیگه» –دېیه تیلمچلیک قیلشماقدەلر. بو شهرده تازه هوا قَـیده دېیسیز؟ اېرتەلب اوییـنگیزدن کییب چیققن تازه اوست–باشینگیز کېچقورونگەچه سچرتمه لایلرگه بولغەنیب، کیر بۉلیب افلاسلـنیشی هیچ گپ اېمس. سەسیق هیدلر بورونگه انقیب اورەدی. پست–بلند تاغلر آرەسیده جایلشگه بو شهر دوکانلری کیر سوولر، بلچیق و باتقاق ایچیده چۉکیب، سینیب یاتگن قەییقلر–و، کېمەلرگه اۉخشب کېتەدی.

کافه و رستورانتلردن آقیب چیقەیاتگن بدبۉی چیقیتلر[2] هیدی کیشینی اېسیدن آزدیرگودەی درجه. قطار فروشگاەلر آلدیدن اۉتیب–قَـیتیش آسان ایش اېمس. شهرگه چیـبین، پشّه، بینگک، قاواق زنبورلر هجوم کېلتیرگن. شولر یېتمەگنیدېک، بېزاری بالەلر هم اۉلجەسینی پایلەیاتگن آوچیلر کبی مغازەلر اوستیدەگی بالکونلردن توریب، یېبیلگن قاوون، تربوز پۉچاقلرینی یۉلکلردن یورەیاتگن خاتین–قیزلر اوستیگه آتیشگه چاغلنماقده. یۉلاوچی خاتین بۉلسه: «الهی کۉزینگنی یېگین! جوانمرگ بۉلگین» –دېیه قرغەی باردی. سـَتنگ سۉققەباش[3] قیشلاقلردن کېلگن ییگیتلر چادر آستیده بارەیاتگن خاتین–قیزلرگه تېگەجاغلیق قیلیب گپ آتماقده. قیلگن

[1] شۉده: کمبغل، قشـّاق، فقیر.
[2] چیقیت: چیقیندی، قالدیق، یراقسیز نرسه.
[3] سۉققەباش: اویلنمەگن، باله–چقه قیلمەگن؛ بۉیداق.

www.ezgu.org

ایشلریدن قهقهه آتیب شادلنه‌تورگن ییگیتلر، اۉزلریده تویگن مزه–کیفینی جۉره‌لری بیلن بۉلیشر ایدی. اَیریملری اۉتیب–قَیته‌یاتگن خاتین–قیزلرگه سوقلـنیب[1]، سېوگی–محبّت اظهار قیلیماقچی هم بۉلیشردی اۉزلریچه. پـَیت پایله‌شیب، تېگیشه‌دیلرمی–یېی، یاکه قۉللری قه‌یاقه‌دیر کېتیب قالرمیدی–یېی. بو وضعیتده یالغیز حالده عیال کیشی‌نینگ شهرلب کېلیشی جوده–جوده قیین. بیر کونلیک شهرگه کېلیب–کېتیش هر خیل ماجرالرگه تۉله بیر عالم داستان. مکتبلر رخصت بۉلگن وقتلرده قیزلرگه گپ آتیشلر یامغیری یاغیله باشله‌یدی. خودّی، اَری‌نینگ اینی بوزیلگنده‌ی قیزلر بیر–بیرلرینی سوریشیب، تیقیلیشیب، سوریلیشیب بیری–بیریگه اېلکه‌لَـشیب، زۉرغه اویلریگه یېتیب آله‌دیلر.

بیلکلری شیمریلگن، کۉزیگه عینک تـَقیب، کۉک کاوبای پتلون کییگن، ساچ–ساقالی تېکیسلنگن بربسته بیر ییگیت برماقلری آره‌سیده قیسیب، سیمیریب تارته‌یاتگن سگریتینی آخریگه‌چه چېکیب بۉلدی. آلیفته قیافه‌دگی بو ییگیت‌نینگ ایلان‌دېک آله‌زره‌ک بۉلیب تۉرت تامانگه قره‌شی کیشی دقتنی اۉزیگه جلب قیله‌دی. اونینگ یوریش–توریشی غیر طبیعی کۉرینه‌دیر ایدی. او افتیدن تېزده بیر نرسه‌نی قۉلگه توشیریب، اېرککلیک هاوورینی چیقرماقچیده‌ی بیر کیفیتده. یانیده‌گی اۉرتاغی اونی «جاوید احمد!» –دېب چقیررکن، «اېرته‌گه اوچره‌شه‌میز!» –دېیه برماقلرینی هواگه اۉینه‌تیب خیرلـشیب کېتدی. احمد شهرده بیر اۉزی سنقیی[2] باشله‌دی.

---

[1] سوقلنماق: حرص و هوسلنماق؛ یامان کۉز، کینـّه.

[2] سنقیماق: سندیراقلب، ده‌یدیب بېکار یورماق؛ سـَیاقلیک قیلماق.

www.ezgu.org

احمد آرقه‌ده، آلدیده ایسه، کؤک چادر کییگن بؤی بلند قیزمی، خاتینمی سېکین آدیملب بارماقده ایدی. عیال‌نینگ بلند پاشنه‌لی کاووشی‌نینگ تق–تق قیلیب تاووش چیقریشی احمدنینگ یوره‌گیدن آله‌ییدی. قیز بیر یوموش بیلن قَـیسی‌دیر مغازه‌گه بوررکن، احمد هم آرتیدن قوویب یېتیب آلر و اونگه: «یخشی قیز!! کېلینگ تَـنیشه‌یلیک یخشی قیز» –دېگن سؤزلرنی آَیتیشگه اولگوردی. قیزدن جواب چیقمس ایکن، احمدنینگ یوره‌گی یانیب، ایچی توتاقیب، کېتمه–کېت یاندیرگیچی بیلن سگریتینی یاقدی و چېکه باشله‌دی. او آلدی–آرقه‌سیگه بیر قره‌ب، آچ سریق رنگ توسلی کؤیلک توکمه‌لریدن ایکـیّتّه‌سینی یېچه‌دی–ده، یلنگ تؤش کؤکسینی شمالگه بېریب، بیلکلرینی یلتیللـتیب، بیر گېرده‌ییب قؤیه‌دی. سېکین چادره‌لی قیزگه یېتیب آلیب، گپ آته‌آلمسه–ده، آرقه‌سیدن باره‌بېردی. چین–چین بورمه چادر آستیده باره‌یاتگن قیز بیرار نرسه‌نی تېزراق ساتیب آلیش بیلن آواره. چقّـان ایشینی بیتیریب، اوییگه قَـیتیشگه شاشیله‌یاتیر. ییتگیتچه‌نینگ عاشقانه، گاه بې‌ادبانه گپ–سؤزلریدن قیزنینگ جانی هیقیلداغیگه[۱] کېلیب تیره‌لیب توریبدی. بؤغزیده توگیله تورگن ییغی کؤزلریدن دوو–دوو تؤکیلگن بؤلسه باردیر. قیز اطرافده‌گیلردن هـدَیک‌سیره‌ب، باله‌نینگ جوابینی بېره‌ی دېسه پـیَت تاپمه‌یدی. یاپینچیق آستیده‌گی قیز آدملر آره‌سیده شرمنده بؤلیشدن قؤرقه‌دی. او: «باشقه‌لر مېنی بوزووق خاتین ایکن» –دېب اؤیلمه‌سین اوچون، غضبینی ایچیگه یوتیب کېله‌یپدی. احمد انچه اوزاقدن بېری قیزنینگ آرقه‌سیدن توشکنگه اؤخشه‌یدی. نیمه قیلسه هم

[۱] هیقیلداق: بؤیین‌نینگ آلد قسمی؛ بؤغیز، تاماق.

www.ezgu.org

مقصدیگه یېته‌آلمه‌یپدی. انیقراغی قیزدن جواب یۇق. احمد دېگنی محبّت بلکه شهوت اۆتیده اۆرتب یانماقده ایدی.

چادره یاپینگن قیز چقـّان-چقـّان بازار-اوچارینی بیتیردی-ده، کېلگن یۉلیدن تیسریلیب، ینه آرقه‌سیگه قـَیریلدی. چادره تـگیده‌گی قیز قدمینی کتـّه-کتـّه تشلب، تېزراق اوییگه یېتیب آلیش فکریده. شونداقّینه شهوت آتشی کۉزلریدن تاشیب تورگن احمد بو قیزنی نیمه قیلیب بۉلسه یم توزاغیگه ایلینتیرماقچی. او قویرووقه اینتیلگن موشیکده‌ی امیدسیزلیک بیلن قیزنی قوویب باره‌دیر ایدی. قۉلیده چقماق توتگن احمد چۉنتگیدن ینه بیر قطی پاپیروسینی[١] چیقریب، سگرت توتتدی. کېتینی اوزمسدن زۉر بېریب چېکه‌ببردی. او یۉل-یۉله‌کـَی یوته‌یاتگن تمه‌کی[٢] توتونینی آغزیدن چیقریب، هواده قۉنغیراق‌سمان حلقه‌لر حاصل قیلیب یوفلب باره‌دی. احمدنینگ خیالیده توتون حلقه‌لری ایچیدن چادر آستیده‌گی قیزنینگ جمالی جلوه‌لـنه‌یاتگنده‌ی گۉیا. اونینگ قیزگه قره‌ته:

- «اي قیزا! سېنی سېوه‌من، اي قیزا!»، «حالیمگه رحم قیل، بیر قییا باقمه‌یسنمی؟!»، «قیز دېگنی مونچه هم شداد بۉلرمی؟ مغرور بۉله‌دیمی قیز دېگنی مونچه؟»، «بیر کۉرمه‌سم اۉله‌من، یخشی قیزا!»، «دیدارینگدن تۉیمه‌سم اېندی بونده‌ی یششدن معنا یۉق» -دېگن سوییوق عاشقانه گپ-سۉزلری آلدینگیلریده‌گی‌دېک تـغین بې‌جواب قالدی.

چادرلی عیال دوکان رسته‌لرینی کېچیب، اۉنگ تامانده‌گی کۉچه‌گه بوریلدی. احمد همان زاریقیب، تېلبه‌لردېک ایلگریگه اینتیله‌دیر. چادرلی قیز آلدیدن کېله‌یاتگن

[١] پاپیروس: سکرت نامی.
[٢] تمه‌کی: تنباکو.

www.ezgu.org

آدملرنی اؤتقزیب، آرقه‌سیگه قـَیریلیب بیر قره‌دی. احمد: «مرادیم حاصل بؤلدی»، «دولت قوشی باشیمگه قؤندی»، «وصال ایامی کېلیب دان تشلش وقتی یقینلشدی» –دېگن خیالده بؤلسه کېره‌ک تاباره آلغه قره‌ب اینتیلردی. قیز چادر آستیدن یوزینی کؤرسه‌تیب جواب قیله‌ی دېسه هلی فرصتی ایمس. بیر آز یوریب، قیز اچّـیغی بیلن بیر سیلکینیب، باشیدن چادرنی کؤتریب، قاشلرینی توگگنچه احمدگه یوز بوردی:

«بو اخماقلیگینگ نیمه‌سی، اویگه کېلمه‌یسنمی، آته–آنه‌مگه اَیته‌من، – دېدی و چادرینی یاپیب، تېز–تېز یوریب کېینگی بوریلیشده‌گی کؤک دروازه‌نی شرتته آچیب، اوییگه کیریب کېتدی. احمد یاپینگن قیزنینگ گیپنی یخشی انگلـمه‌دی چاغی. قه‌یاققه غایب بؤلگنینی هم بیلمه‌دی. تربوزی قؤلتیغیدن توشگنده‌ی سلقی–سلقی یوریب کېله‌بېردی. احمد قیزنینگ قه‌یاققه کیریب کېتگنینی پـَیقـمه‌ی قالگنیدن مغلوبانه اؤکسیندی. کؤچه‌گه بوریلیشی بیلن اؤیین اؤینب یورگن بیر باله‌گینه بلند آوازده ایکـّینچی قـَوه‌تدن توریب:

«احمد اکه، احمد اکه اووووا!!! نرگس آپم قنی‌له؟ آپه‌منی کؤرمه‌دیزمی، –دېیه قیچقیردی. آسماندن ییرگه توشگندېک احمد آیاق اوستیده تققه تؤخته‌دی، تورگن جاییده هیکل‌دېک قاتیب قالدی. همّه یاق سوو سېپگنده‌ی بؤلدی. ییردن سېس چیقدی–یو، احمددن تاووش چیقمه‌دی....

(اوشبو حکایه ۱۹۹۰– ییل شبرغان شهریده یازیلگن بؤلیب، بیر آز قـَیته ایشلاو بېریلدی)

۲۰۲۳/۹/۴

کانادا، تورانتو

www.ezgu.org

مامانینگ یادگاری

www.ezgu.org

مامانینگ یادگاری

بیر کېچه–کوندوز تینمه‌ی یاقن یامغیرنینگ اېندی‌گینه کېتی اوزیلگن اېدی. شونده هم هوا یکّـه–یریم تامچیلب توریبدی. قویاش بیر بۉزرَه‌دی–ده، ینه قـلین بولوتلر آرتیگه بېکینه‌دی. کۉپ یامغیر قوییب یاقنیدن بۉلسه کېره‌ک اۉشه کونی بازارچیلرنینگ آقیمی انچه سییره‌کلشگن کۉرینه‌دی. همیشه‌گی‌دېک قیزیق–پیشیق بازار بۉلمه‌ی توریبدی. قۉلی قۉلیگه تېگمه‌ی تاوار، نرسه‌لرینی جره‌ق–جره‌ق پوللـه‌یاتگن ساتووچیلر کیبک آوله‌یاتگن آوچیلر کبی خریدار پایلـشه‌یاتگندی.

یۉل، یۉلکلر شلبـّا سوو، شلتیلـّمه لای–لوی. اۉنقیر–چۉنقیر یۉللر یامغیر سوویدن کیلپ اوریب، کۉل، حوضلر حاصل قیلگنده‌ی. بیر بازارگه کېلیب کېتیش سهل کم اوست–باشدن اجره‌لیشده‌ی بیر گپ. ایلگریلری شهر راسته‌لریده حرکتلنه‌یاتگن بازارچیلر دوکانلر قرشیسیده غوچ–غوچ تۉپله‌نیشیب، قیزغین بازار–اوچارینی قیلیشردی. سۉنگگی قتـّیق یامغیردن کېین بازارنینگ مزه‌سی قاچدی. یکـّم، دوکـّم آدمنی حسابگه آلمه‌گنده شهر بۉم–بۉش. اَیریم دوکاندارلر تاملرگه چیقیب،

www.ezgu.org

چکّـی[1] اۉتگن جایلرنی بیل بیلن تپ–تپلـتیب قاتیرماقده‌لر. ینه بیراولری «جۉره اکه یووو! بونی کۉره‌سیزمی؟ ایکّـی کوندن بېری آسمان‌نینگ تـگی تېشیلدی–یاو!» –دېدی–ده، اۉیلری پریشان بیر حالتده پستگه توشدی. سۉنگ دوکان ایچیده، چکّـی‌دن سقلـنیش اوچون یاییب توتیلگن ملـّه رنگ ساتـندن سیزیب آقه‌یاتگن سوو ایدیشینی سېکین اوشلب آلیب اریققه تۉکه‌بېردی. دوکان اېشیگی بۉیلب توتیلگن پرده سایه‌باندن ییغیلیب قالگن یامغیر سوولری هلی تامچیلب توریبدی. یامغیرنینگ تینیشی بیلن بازار هم جانلـنه باشله‌دی. قۉللریده شیشه بۉتل، کاسه–کۉزه، تۉربه–خلته، تقیر–توقور... کۉترگن بازارچیلر اول–بولنی خرید قیلیش بیلن بند....

شهرگه کیره‌بېریشده، بیر پـَیت قوچاغیده یۉرگک[2] کۉترگن کمپیر باشیگه مونسگینی سالیب، بازارچیلر آره‌سیدن مۉله‌گه[3] اۉخشب کۉرینب قالدی. کمپیر قۉینیده‌گی یۉرگکنی اَوه‌یله‌گنچه، آدملر آره‌سیدن سوغریلیب، کوچسیز حالتده اۉزینی بیر چېتگه آلدی. زۉرغه تېبره‌نیب، سۉنگ دوکانلر رسته‌سیگه قره‌ب بوریلدی.

«اۉزینگگه شکر یره‌تگن ایگم ایی!!» –دېیه ایغره‌نه–ایغره‌نه[4]، آرقه‌سینی دېوارگه بېریب، قۉلیده‌گی توگونچگینی تۉنکه‌گه[5] قۉییب، موربت‌گینه[6] اۉتیریب آلدی.

---

[1] چکّـی: چکک، چککه.
[2] یۉرگک: غوندک، چقه‌لاقنی اۉره‌یدیگن کیچیک چایشب، یاپینچیق.
[3] مۉله: اېکینزارلرده قوشلرنی قاچیریش اوچون قۉییله‌دیگن آدم‌سیمان بیر جسم؛ قراقچی.
[4] ایغره‌نه–ایغره‌نه: نالیش قیلیب، نالینیب.
[5] تۉنکه: کېسیب تشلنگن کونده.
[6] موربت‌گینه: استه‌گینه، آرام‌گینه.

www.ezgu.org

یؤرگگنی بغریگه باسیب الـلّهلهی بېردی. کمپیر اېسکیگینه بورونچگی[1] آستیده اؤرهب اوشلهگن یؤرگگنی تیزهلری اوستیده محکم توتیب، «الـلّه بالم الـلّه یا!» –دېییه سېکین–سېکین تېبرهته بېردی. اؤتگن–قـیَتگنلر تانگ قاتیب قرهشر، یاقه اوشلب یؤلیگه باریشر اېدی.

یقیندن یخشی تیکلیب قرهلسه، یاشی آلتمیش بیلن یېتمیش آرهلریده. خوارلیک و عذاب–عقوبت تارتگنیدن آوازینی آلدیریب قؤییگن. نوراني، کؤزلریده مِهر بلقیب تورهدی؛ کؤکرهگی داستانلرگه لیق تؤله، دنیا کؤرگن بیر کمپیر. قارهیگن یوزلرینی اجیریققه اؤخشب اَجین باسگن. توشلهدېک خیرهگینه کؤزلری ایچکریگه چؤککن؛ تیشلری تؤکیلیب، لبلری بورمهییشگن؛ قلتیرهب تورگن قؤللریدن کؤکرگن تامیرلری بؤرتیب چیققن کؤرینهدی. آیاغیده لونجلری اوزیلیب کېتگن کلاووش، توتوندن سرغهیگن اېگنیدهگی کېنگ چاپانی ساووقدن اسرهب تورهدی. کوچیدن تایگن بوگینه کمپیر هنسیرهب–هنسیرهب گپیرهیاتگنده سؤزلرینی چؤزیب–چؤزیب اَیتهدی. هر گپی آرهسیده «اؤزینگگه شکر»، دېب قؤیهدی. کمپیرنینگ چیل–چیل سینگن آیینهدهی یوزلریدن کېچیرگن آغیر کونلر–و قیغو–المرینی بېملال اؤقیب کؤرسه بؤلهدی.

کمپیر یؤرگگینی توتگنچه دېوارگه سویهنیب، اؤرنیدن تورماقچی بؤلدی–یو، بېلی چتـنب[2] آغریگنیدن بؤلسه کېرهک، «آه تنگریم!!»، دېب اوفکهلنیب، قـیَته اؤتیریب آلدی. اېتی سویـَگیگه یاپیشیب کېتگن کمپیر قاق کؤزلری کاسهلریدن سیریقیب چیقهیاتگن یاشنی اؤنگیری بیلن اَریتدی–ده، «یا پیریم اېې!»، دېیه بوکچهیگن

[1] بورونچېک: چادر.
[2] چتـَنماق: سینماق؛ درز کېتماق، یاریلماق.

www.ezgu.org

قدّینی ینه اۉنگله‌گنده‌ی بۉلیب اورینده‌ی، تغین اۉتیریب قالدی. توگونچه‌سی بیلن یۉرگکنی قیسیب اوشله‌گنچه سېکین یۉلگه توشدی. یوره توریب آدملرگه یوزلنرکن: «ثواب بۉله‌دی آغه‌لریم، بوگون مېن محتاجمن، خدا یۉلیگه اته‌گنینگیز بۉسه بېرینگلر، آچمن، گدامن»، «منه شو بې‌غبار چقه‌لاق‌نینگ ق... حرمتی» –دېب بیر–ایکـّی دوکانگه–ده، باش اوردی. ساتووچیلردن بعضیلری بیر–ایکـّی تیلشم نان‌می، بیر سیقیم مه‌ییزمی، حلوامی، قاره قندمی، «خدا یۉلیگه»، دېب کمپیرگه توتقزدیلر. بېش–اۉن قدم آدیمله‌ی–آدیمله‌ی ینه بیر دۉنگلیککه باریب چۉکدی. شاشه–پیشه ییغله‌یاتگن آلتی آیلیک نبیره‌سینی قۉلیگه آلیب، آووتیشگه توتیندی. تیلنچیلیکدن توشگن ناننی اېزیب، سووگه باتیریب، شیره‌لـتیب برماقلری‌نینگ اوچی بیلن چقه‌لاقنی یېدیره‌بېردی. شو آره‌ده اۉزی هم تۉیر–تۉیمس، بیر–ایکـّی تمشندی. کاسه‌ده‌گی سوودن بیر–ایکـّی هوپله‌دی چمه‌سی.

ماما[۱] یۉلیگه روانه بۉلرکن، دوکانلردن بیریگه ینه یوزلـنیب:

– اۉغلیم! سیزگه باله کېره‌ک اېمسمی؟ بوگینه‌نی آلینگ فرزندلیککه، ثواب بۉله‌دی، خدا یۉلیگه آلینگ، –دیدی.

ساتووچیلر کمپیرنینگ بو تکلیفیگه پروا هم قیلیشمه‌دی. مامانینگ صبری تاشیب، غضبی آشیب «آدملر بونچه تاش‌بغیر بۉلمسه اېدی!» –دېب افسوسلـنیب باش چـَیقه‌دی. اېندی کمپیر، یۉرگکده‌گی چقه‌لاقنی دوچ کېلگن کیشیگه باقیب آلیش، اسره‌ب توتیشگه بېرگووچی بۉلیب توریبدی.

[۱] ماما: مامه، کمپیر.

www.ezgu.org

بو احوال انسان فکر و خیالینی آغدر–تۋنتر قیلمه‌ی قۋیمه‌یدی. چوقور اۋیگه تاله‌سن کیشی. «ینه کیم‌نینگ اویی بوزیلدی ایکن؟» –دیگن فکرلر بیٖ‌اختیار ایچینگدن اۋته‌بیره‌دی. بیر جان‌نینگ ساپ بۋلیشی، بیر انسان تقدیری‌نینگ ویران بۋلیشیگه سببلر کۋپ.

انسان شونده‌ی یره‌لمیش. جرلیک‌نینگ اوچیده ساچ تاله‌سیدیک ایلینجنی اوزمه‌ی قۋیمس ایکن. «فرزندلری یۋلیده عمرینی کول قیلگن بو کمپیرنی نیمه‌لر بو کویگه سالدی ایکن؟» –دیگن فکر وجودینگنی کیمیره‌باشله‌یدی. کمپیرنینگ آغیرینی ییٖنگیل قیله‌آلسم بختیارمن، –دیگن حِسنی کۋنگلیمده توگه‌سن کیشی. جانیمگه جان، کوچیمگه کوچ قۋشیلیب آیاققه توردیم و باره سالیب کمپیرنینگ قۋلتیغیدن اوشلب محبّت ایله سلام قیلدیم. روحی سینگن، آرزولری کوز ییٖراقلریدیک تۋکیلیب بۋلگن، ایلنجلری ذرّه–ذرّه بۋلیب کۋککه ساچیلگن، ایزگو نِیتلریگه‌چه برباد کیٖتگن بو قری کمپیر بیلن نرراققه باریب گیٖلـشیشگه باتیندیم. بو کۋرگولیک‌نینگ سببینی بیلیشگه–ده قیزیقدیم.

– اَیتینگ دردینگیز بۋلسه ماما جان، –دییمن و سۋزیمگه دوام ایته‌من.

– قیامتلیک آنم بۋلینگ ماما جان؛ سۋره‌شگه عیب یۋق، کۋنگلینگیزگه ملال کیٖلمه‌سین تغین. قـیسی قیشلاقدن کیٖلگنسیز ماما بو یاغینده؟ –سۋره‌دیم.

– گیٖنی قـَیبیٖریدن باشلب، نیمه بیلن توگتیشیمنی بیلمه‌یمن بالم. آسمان باشیمگه نوره‌ب توشدی، تنه‌م ایچیمگه تۋکیلیب توشدی. دردیم آغیر، آه! قـَیسی‌سینی گیٖیره‌ی آغم؟ سیز سۋره‌منگ، میٖن گیٖیرمه‌ی بالم، –دیٖدی قریه.

– نیمه بۋلدی ماماگینه‌م؟ –دیدیم ایچ–بغریم ایزیلیب.

www.ezgu.org

– باشیمگه مصیبت توشدی. بیگیت اۆلگور اۆغلیم ممه رسول خاتینینی بۆغیب، بۆغیزلب اۆلدیریب قۆیدی. اۆزی اېرانگه قاچیب کېتگن جوانمرگ، بېدرک. بیراونینگ ایشیگیده منه شو بیرگینه چقه‌لاق بیلن تۆکیلیب قالدیم بالم! –اۆزینی توته‌آلمه‌ی ییغلرکن کمپیر، –یوره‌گیم ویران! کۆرگیلیگیم قالدیمی مېنی؟ داد بالم نیمه‌سینی اَیته‌یین؟! ایکـّی کون دېگنده منه شو ییرگه کېلدیم. اېگم رحم قیلرمیکن؟ –دېدی.

– اېندی نیمه قیلماقچیسیز؟ –سۆره‌دیم مامادن. راستینی اَیتسم قۆشیلیب ییغلشگه سهل قالدی.

– کۆریب توریبسیز بالم، سویکلریم تېریمگه تۆکیله‌ی دېب توریبدی. بوگون–اېرته‌م بارمی، یۆقمی بیلمه‌یمن؟ امانتینی آله‌دی بیر کون. کۆزیم آچیقلیگیده شوگینه گۆدکنی بیراوگه بېره‌یین، وجدان عذابیدن قوتیله‌یین، –دېب کېلیب اېدیم –دېدی او.

شو تابده مېن:

– غم ییمه‌نگ ماما! فرزند داغیده یورگنلر کۆپ. سیزنی بو احوالده خوار–زار قیلیب قۆیمه‌یمیز. بیزده هم یوره‌ک بار. یخشیلیک هلی اۆلگنی یۆق. یخشیلر بار که یخشیلیک بار. آرتیق اۆکسینمنگ، هیچ نرسه‌نی اۆیله‌منگ ماما جانیم، –دېدیم و بیر آز یانیده اۆتیریب، قلبیگه قولاق آسدیم. دردینی آلدیم، کۆنگلینی کۆتردیم. ایچی بیر قدر بۆشه‌گنده‌ی بۆلدی.

قیشلاغیمیزده فرزند کۆرمه‌ی یورگن یخشی‌گینه اېر–خاتیننی بیلردیم. درگینی قیله‌ی–چی، –دېدیم–و، کمپیرنی تۆغری اۆشه‌لرنیکیگه باشلب باردیم. باریب

www.ezgu.org

اېشیکنی تق–تقلتدیم. اۉچاغینی قیزیتیب، اېندی تندیرده نان پیشیره‌ی دېب تورگن مرجان آی اۉزی آلدین، اېری کېتیدن قرشیمیزگه چیقدی. سلاملـشیب، حال–احوال سۉره‌شدیک. اولرگه مېن:

– منه مهمان قوللوق بۉلسین! آسماندن سۉره‌گن اېدینگیز، یېردن بېردی یره‌تگن. ماما سیزگه منه شو قیزه‌لاق نبیره‌سینی فرزندلیککه بېرماقچی. آله‌سیزلرمی؟ – دېدیم مرجان آی و اېریگه قره‌ب جیلمه‌یگنچه.

– هه–ده، جانیم بیلن اکه جان! تیرناقلرینی کۉزلریمیزگه سورتیب آلمه‌میز، –دېدی مرجان آی یوزلریگه کولگی یوگورگن بیر قیافه‌ده.

– اونده، مبارک بۉلسین، بو قیزنینگ آته–آنه‌سی اېندی سیز بۉله‌سیز، –دېدیم. ماماسی کۉمـّه‌چه‌لرینگدن اۉپیب قاله‌ی، جگریم‌نینگ بیر پرچه‌سی، –دېدی چقه‌لاقنی مرجان آیگه توته‌یاتیب.

– اسمی نیمه اېدی بو عسل قیزه‌لاقچه‌نینگ؟ –سۉره‌دی مرجان آی.

– آتی یادگاره، یادگاره جان، –دېدی کمپیر اۉکسینیب.

سېوینگنیدن مرجان آی بۉلسه خورسندلیککه چـَیقلگن لبلرینی چۉچـّه‌یتیریب، چقه‌لاق‌نینگ یوزلریدن چۉلپه–چۉلپه اۉپدی.

– اېندی آتی یادگاره اېمس، سېوگی بۉله‌دی قیزیمیزنینگ، –دېیه قـَیته–قـَیته اۉپیب، سویونگنیدن بغریگه باسدی چقه‌لاقنی. چقه‌لاق اېسه «اینغه، اینغه» –قیلیب چومـّیشه[1] بېردی. مرجان آی و اېری تۉخته مراد: «خی کیرینگله اېندی، توز حقی، بیر پس دم آلیب کېتیپلر» –دېب بیزنی اوییگه آلیب کیردی. تـَنیشدیک، مېن

[1] چومـّیشماق: آیاق–قۉللینی ییغیب، سیقیلیب اۉزینی جمع قیلماق؛ چیره‌نیش بیر حالتگه توشماق.

www.ezgu.org

اۉیله‌گندن هم مرجان آی «بیر کۉرگن قدردان، ایکـّی کۉرگن جانه جان» – دېگنده‌ی قیلیب کۉنگیل آلدی. شو پـَیت زار–زار ییغله‌یاتگن کمپیر، اول چقه‌لاقنی، کېین مرجان آینی قوچاقلب یوزلریدن اۉپدی–ده، «دیدار قیامتگه» –دېیه خیرلشدی.

مېن ایسم کمپیرنی قۉلتیغیدن اوشلب مۉتریمگه میندیریب، اوییمگه آلیب کېلدیم. آنم‌نینگ جایینی تۉلدیردی. اوییم‌نینگ تۉریدن اۉرین بېردیم. عمر یۉلداشیم هم خوش قرشیله‌دی. درّاو تیل تاپیشیب کېتدیک. خاتینیم موسیچه‌ده‌ی‌گینه آق یویوب، آق ترەب، آنه‌سی اۉرنیگه قبول قیلدی. ایرته‌سی کونی کمپیرنی دوکتورلرگه آلیب باریب قره‌تدیم. او تبرّک کیشینی ایندی کمپیر دېییشگه تیلیم بارمه‌ییدی. تبرّک انسانگه: عذر، سیز ایندی مېنگه آنه بۉلدینگیز، –دېدیم. اۉغیل–قیزلریم هم مِهر قۉییب ماماسینی یخشی کۉریب قالدیلر. قوتلوغ دېمه‌یسیزلرمی انسانلر؟!! او کیشی مېنینگ آنم بۉلدی...

منه آره‌دن ییتـّی ییل اۉتدی. بارینگیزگه شکر آنه جان، –دېیمن. آنه جانیم اۉز حالیگه کېلدیلر. ییگولیک، ایچکولیکلری یخشیلندی. فقط تنه‌سیدن آغریقلری کۉپ وقتگه‌چه کېتمه‌ی توردی. ایکـّی آدم‌نینگ حیاتینی سقلب قالگنیمدن ایچیم یاریشدی، یېنگیل تارتیب، روحي قووناق چولغب آلدی مېنی.

ایندی آنه جانیم اوییمیزنینگ کېکسه دعاگویی بۉلیب یـشب توریبدیلر. یادگاره هم سېوگی بۉلیب، کولیب–اۉینب، آته–آنه‌سی‌نینگ بغریده، کۉز اۉنگیده یـَیره‌ب یشه‌ماقده. منه هه‌دېمه‌ی سکـّیز یاشیگه کیردی. سېلکیلله‌گن قیز بۉلیب قالدی. سېوگی جان ماماسینی، بیزنی و آته–آنه‌سینی یخشی تـَنییدی. مامه‌سی بیلن

www.ezgu.org

اۆینشنی کۆپ یخشی کۆره‌دی. مَمر–شمر حیات؛ تۆکین–ساچین دستورخوان، کېلدی–کېتدیلر، سودا–ساتیق دېگنلریدېک همّه‌سی اۆز اۆرنیده، بوندن آرتیغی بۆلمس.

همّه‌لـشیب هفته‌سیده بیر مرته مامه‌سی‌نینگ یادگاری بۆلمیش سېوگی جاننی کۆریشگه باره‌میز. اېرته‌گه جمعه کونی سېوگی خان اۆزی‌نینگ سېویکلی ماماسینی مهمانگه چقیرگن. خوشبختلیک کۆریب کېله‌میز نصیب بۆلسه.

حکایه‌میز قهرمانلری عین کونلرده حیاتدیرلر. یادگاره دېیین‌می، سېوگی دېیین‌می بیر هم چیرایلی قیز بۆلگن که آلیب قاچگینگیز کېله‌دی. ذهنی اۆتکیر، مکتبگه عشقینی قۆیگن. کمپیوتر، ریاضی و انگلیس تیلیگه کۆپ قیزیقه‌دی. سېوگی خان آلدیده هلی کۆپ یخشی کونلر توریبدی. بختلی بۆله‌دی....

۲۰۲۳/۴/۱۷

کانادا/تورانتو

www.ezgu.org

آمازون

www.ezgu.org

آمازون

ساووقدن بیر هفته‌چه اویدن تشقریگه چیقیشگه ایسته‌گیم بۉلمه‌دی. یلنگلـنیب قالگن طبعیتنی ایزغیرین چولغه‌گن کونلر. انسان ذاتیگه حرکت‌سیزلـنیب قالیش‌نینگ اۉزی بیر کتـّه یوک ایکن. ایچیم قیسیب تشقریگه هوا آلگنی چیقدیم. نیمه بۉلسه هم طبعیتگه قاریلیب یششگه نیمه یېتسین. آنه طبعیتدن ایراق کانکریت اویلرده یشش انساننی کسلمند قیلدی. یېرگه دومه‌لـَمه‌ی، چنگ و لایگه بیلنمه‌ی اۉسگن باله‌نینگ سویـگی مۉرت[1] بۉلیب اولغه‌یرکن؛ تېز-تېز شماللرکن.

کۉچه‌لر بۉم-بۉش، آره-سیره قـَلین کییـنیب آلگن بیتـّه-یریمته آدملرگه کۉز ایلینه‌دی. مۉترلرنینگ قتناوی هم سییره‌کلشگن کونلر. آلمه خانلر دُملرینی لیککیلتگنچه، درختلر و بلند قـَوه‌ت بنالرگه کۉتریلگن.

آسمان تېز-تېز اَینیب، اۉزگریب توریبدی. اۉشه کونی هوانینگ خـُمی بوزیلگندی؛ بیر پسده کوچلی بۉران بۉز کۉرستدی، ساووققه اَیلندی. باشیده سیم-سیم شیبات ایسدی، آرتیندن ایلـَکده اون ایله‌گنده‌ی سپپیب یاغدی، سهل اۉتمه‌ی، یېرگه

[1] مۉرت: ایگیلمسدن سینه‌دیگن، سینووچن.

www.ezgu.org

قـلَین‌گینه قار تۆشه‌لیب، تېوره‌ک–اطراف بیردن آپـاّق کییمگه بورکندی. قار کېتیدن قار، سَوه‌لب، باسیب یاققنی–یاققن.

تلویزیونده: «اېرته‌گه‌چه کیندیککه‌چه قار یاغه‌دی، یۆللر وقتینچه یاپیلیب، ترانسپورت قتناوی تۆخته‌دی...» –دېگن بشارت ینگره‌ب توریبدی. صناعتلشگن بیر اۆلکه اوچون هر قنده‌ی طبعیت اینجیقلیکلری وهیمه‌سیز کېچرکن. قایل! هیچ نیمه بۆلمه‌گنده‌ی – منه هر کونگی تیریکچیلیک ینه اۆز ایزیگه توشیب کېتدی. هر بیر فصل‌نینگ اۆز گشتی بار. قیش‌نینگ قارینی سېومه‌ی بۆله‌دیمی؟ شونینگ اوچون بو یېرلرده قار گۆزللیک بېلگیسی؛ اوندن قۆرقیش–هدیک‌سیره‌ش یۆق. قار طبیعت ساوغه‌سی، فصل‌نینگ کۆرک–جمالی. قار یاغمـسه یېر هم خودّی انسانگه اۆخشب کسل بۆله‌دی، او هم تیریک جان–ده. بو یورتلرده قارسیز حیاتده هیچ قنده‌ی معنا یۆق.

کېچقورون بۆله‌ییدی، تون اۆزی‌نینگ قاره پلاسینی تۆشه‌ی دېب توریبدی. هه‌دېمه‌ی، همّه یاقنی قارانغیلیک قاپلب آله‌دی. آلدینده هلی اوزاق تون، قیش‌نینگ اوزون کېچه‌لری خودّی آدم باشیگه توشگن آغیر–زیل[1] یوکده‌ی گۆیا. شونچه‌لر آغیر که اونینگ زلواری کیشی اۆی–خیالینی بوکیب، بېلینی قرسه سیندیریب تشله‌یدی ایکن. اویقونی کۆزدن تارتیب آلر، تاتلی تویغولرنی اوشلمس آرزولرگه باغلب تشلر، روحنی قوتغولر گردابیگه اولاقتیرر، شو آلیس تونلر توشینگنی حسرت تخته‌سیگه میخلب قۆیر و نهایت آدمنی ده‌یدی فکرلر ایچره سرسان–سرگردان قیلمسدن قۆیمس ایکن. چیده‌ب یشه‌یسن ایکن. هر ییل شو داستان، هر ییل شو

[1] زیل: یېردن اوزیب بۆلمه‌یدیگن درجه‌ده آغیر.

www.ezgu.org

سودا. هر بیر آدم‌نینگ اؤز کېچمیشی، آغریقلی، عذابلی کونلری بؤله‌دی. سېزیملری موزلب قالگن آدملر آز اېمس. نفسیدن، قارنیدن اؤزگه دردی یؤق انچه‌-مونچه‌لرنینگ. ایچکی یره‌لر تـَقیمیگه تیزیب قؤیسه بؤله‌دیگن گپلر مؤل. بونینگ اوستیگه اؤتمیش گزه‌کلرینی قؤشیب گپیرسنگ، اېسله‌سنگ کیشی‌نینگ باشی ایچیگه اؤپیریلیب توشوگنده‌ی بؤله‌دی.

هر تور آدملرگه دوچ کېلرکنسن. شولر آره‌سیده مېن بیلگن، تـَنیگن بیتـّه آدم بار. آتی نظر، یاشی اولوغ بؤلگنی اوچون نظر تاغه دېییشه‌دی. او قیرق ایکـّی ییلدن بېری چېت اېلده، غربت دیاریده یشب کېله‌دی؛ تینچ زمانلرده تقدیر اونی شو تامانلرگه تارتیب کېلگن. او قهره‌تان قیشلرده بیر دردکش تاپیب، ایچینی بؤشه‌تیشنی اؤلگوده‌ی یخشی ایسته‌یدی. «سؤزلشگنی آدم تاپمه‌سم، ترسه یاریلیب اؤله‌من آغه» –دېیدی هر بیر سیم قاققنیده. نظر تاغه باشیدن کېچیرگن دَورلرینی «انقلاب»دن کېینگی زمانلرگه سالیشتیریب بیلگیسی کېله‌دی. او کؤرگن آدملر کؤپی اؤلیب کېتگن. قیرق یاشگه کیرگنلردن هیچ کیمنی تـَنیمه‌یدی. قیشلاغی‌نینگ حاضرگی قیافه‌سی بیلن قیزیقه‌دی. اوییده اؤتیرگیسی کېلمه‌ی، بیر دردلشگنی قؤشنی‌نیکیگه باره‌دیگن بؤلدی. یقینده دؤست توتینگنلر. جانه‌-جان اؤرتاقدیرلر. دؤستی‌نینگ آتی رحیم، اېپچیل آدم، آلتمیش بېش یاشلرده. ایکـّله‌سی بیر شهرده قؤنیم تاپگنلر. سکسان بېش یاشنی قاره‌له‌گن نظر تاغه هلی به‌یاو[۱]، تېتیک. یورتداشی رحیم‌گه جیرینگ‌–جیرینگ قیلیب سیم قاقدی:

– سلام رحیم جان، یخشی‌میسیز اوکم؟

---

[۱] به‌یاو: جرّار، به‌قوت، کوچلی آدم.

www.ezgu.org

– سلام، رحمت تاغه جان؛ اۉزینگیزدن سۉره‌سم.

– اویده بۉله‌سیزمی بو کېچ رحیم جان؟

– هه اوییمده بۉله‌من تاغه.

– بیر دردلشگنی قاشیزگه اۉته‌ی، –دېب ایدیم.

– کۉز اوستیگه، کېلینگ تاغه.

– قارلی تونلرده کۉنگیلله‌شیشگه نیمه یېتیبدی؟!

– آدم‌نینگ دردینی آدم آله‌دی؛ آدم–آدمگه غنیمت، –دېدی رحیم بای.

اېشیک تق–تقله‌دی. رحیم بای باریب اېشیک آچیب، مهماننی کوتیب آلدی. هلی کۉرپه‌چه‌گه چۉککه‌له‌مسدن حیم بای تلویزیون تاووشینی پسه‌یتیردی. ایکـّلاولری قویوق حال–احوال سۉره‌شدی. بیر پیاله قرمز چای اوستیده صحبت قوره باشله‌دیلر. گورینگلر قیزیگن سَری قیزیب بارر ایدی. نظر تاغه کۉزلرینی پیر–پیرلـتیب، قاشلرینی چیمیرگنچه، چینـّی پیاله‌ده‌گی کۉک چاینی هوپلرکن، حیم بایگه تیکیلدی و سۉز قاتدی.

– بیله‌من، اۉشه مشئوم اۉتمیشدن سۉز آچیش نه‌قدر آغیر ایش. مېن انقلابدن آلدین تشقریگه چیقیب بویاقلرگه کېلیب قالگنمن. یخشی اېسله‌ی آلمه‌سنگیز کېره‌ک او زمانلرنی. یېتـّی–سکـّیز یاشلرده ایدینگیز. مېن مکتب کتابداری ایدیم. آدملرنی خرافات‌پرستلیکدن تیینیشگه چقیرردیم. معناسینی بیلمه‌گن نرسه‌لرنی طوطی قوشده‌ی سَیره‌ب یوریشدن کۉره، دنیاوي، انیق بیلیملرنی ایگللـنگ، نسیه حلوا اوچون نقد شیپه‌لاقدن اجره‌لمنگ، –دېر ایدیم باله‌لرگه. تسبیح، آفتابه و عصا بیلن یره‌تگننی تـَنیب بۉلمه‌یدی. علم بیلن‌گینه (اگر بار بۉلسه) تنگریگه قاووشیش،

www.ezgu.org

اېریشیش ممکن، دېب اېدیم اۉشنده. تېکینخۉر ملالرگه یاقمه‌دی گپیم. درّاو پېشانه‌مگه دهري‌لیک تمغه‌سینی باسه قالدیلر. هر قنده‌ی نامنی قۉییش اولر اوچون آپ–آسان اېکن... شو باعث یورتیمده سیغمه‌ی قالدیم. منه اۉشندن بېری شو یېرده قۉنیم تاپگنمن اوکه.

قۉنیق اَیتگنلرینی جان قولاغی بیلن تینگلرکن، رحیم سۉز رشته‌سینی قۉلگه آلدی، و یوزلریگه کولگی یوگیرگن بیر احوالده گپیره کېتدی.

– کۉنگیلینگیز چۉکمه‌سین تاغه، سیزنی کۉپچیلیک هنوز هم یخشی نام بیلن اېسلـشه‌دی. سیز اَیتگن اۉگیتلرگه عمل قیلینسه شو کونلرگه توشرمیدیک؟

چوقور خۉرسینرکن، نظرتاغه کفـینی ایپه‌گیگه تیره‌ب، چوقور اۉیگه تالدی. سۉنگ یوره‌کدن کۉچیب سۉزیگه دوام بېردی.

– وطن دېگنی بیر درد، تاتلی بیر آغریق بۉلرکن اوکه. بو درد و آغریق باریب–باریب سېنینگ قانیگگه قۉشیلیب، جانینگگه یوغریلیب کېترکن. یوره‌ک‌نینگ بیر تاری وطن دېگن بیر شیرین تویغوگه آسیغلیق توررکن. شکر، مېن دنیانینگ اېنگ یخشی دملرینی چېت اېلده اۉتکزدیم. حیاتدن فیض–برکت تاپتدیم. اۉغیل–قیز آرتدیردیم. کۉنگیلنی بیر کتـّه «دردنامه» دېسه‌نگیز، بو کتاب‌نینگ اېنگ یارقین و اېنگ اېسده قالرلی صحیفه‌سی، فصل و بابی هم شو وطن اېکن. دنیادن تاپگنیم شو بۉلدی اوکه. شونینگ اوچون وطن‌نینگ یخشیسینی هم، یامانینی هم اېشیتگینگ کېله‌بېره‌دی. وطن یوزیدن گرد، غبارنی اَریته‌من دېیسن–و... نه علاج.

– مېنینگ وطن حقیده‌گی تصوّریم عموماً باشقه‌چه تاغه جان. بېزییمن شو وطندن. بیزنینگ هم اولوشیمیز بارمی بو یورتده؟ بنده‌گه بنده بۉلیب یشه‌سک. اېی اۉزگیلیب

www.ezgu.org

کېته‌ی، شو یم وطن بۉلدیمی؟ نیمه‌سینی گپیره‌ی سیزگه. اۉلیککه اَیتیشدن اویه‌له‌یاتگن وطنیمیز بار. ینه نیمه‌سینی سۉره‌یسیز مېندن، –دېدی رحیم مد نظر تاغه‌گه قره‌ب توریب.

– یۉق رحیم جان اوکم، عیب وطنده ایمس. او سیز و بیزگه اۉخشه‌گن انسانلرنی وایه‌گه یېتگزگن تبرّک توپراق. همّه‌میزنینگ باله‌لیگیمیز، یاشلیگیمز، یخشی–یامان کونلریمیز اۉشه یېرده مُهرلنگن... او یېرده فقط منگو تاپیشیمیز، قۉلیمیزده ایمس.

– قۉیینگ اې تاغه! شونی ایسله‌سم اۉپکم آغزیمگه کېله‌دی. یوره‌گیم آرقه‌مگه تارتیب کېته‌دی، روحیم سینیب، ایچیمگه تۉکیلیب توشه‌دی، –دېدی رحیم صحبتگه قۉشیلیب.

– میلی، شولر یوره‌ک زنگینی آلرکن اوکه. وطندن گپیره‌یلیک، وطندن سۉیلنگ رحیم جان. خیال مېنی اۉشه توپراق باسیب یاتگن، کۉچه–کوی، قیشلاق–محله‌لریمگه آلیب قاچه‌دی. باله‌لر بیلن تونلری گوجیم، یشین–یشین اۉینه‌گنیم؛ اریققه اۉمگن تشلب سوو ایچگنلریم، خیویچلردن تای یـَسب مینیب یۉرتگنلریم[۱]؛ کۉچه چنگیتیب تۉپ، چیللک اۉینه‌گنلریم؛ تېنگقورلر بیر بۉلیشیب سای–اَدیرلردن لاله–قیزغلداقلر تېرگنیم، جۉره‌لـشیب بۉیینگه قۉنغیراق تـَقیب، «شېر کېلدی» اۉینه‌گنلریم، بَری–بَری کۉز اۉنگیمدن اۉته‌بېره‌دی. اَینیقسه، قیزلر دَوره‌سیده توریب «یار–یار»، «نای–نای» اَیتیملریدن قولاقلریم آرام آلگنی؛ «زیبا جان»، «آچیل قمیش» داستانلرینی بېریلیب ایشتگنیم یادیمگه توشه‌بېره‌دی. قـَیسی تیل بیلن اَیته‌ی اۉشل اینجه تویغولر کېچیملرینی؟ آنم‌نینگ الـّه‌لری همان قولاقلریم آستیده

[۱] یۉرتماق: ییریک قدم بیلن تېز یورماق، یېلماق؛ لۉکیلله‌ماق.

www.ezgu.org

جرنگلەیدی... گپیرینگ اوکم اؤشه وطندن سؤزلب بېرینگ رحیم جان، –دېدی کؤپدن بېری چېت اېللرده ایچی زیل آلیب کېتگن نظر تاغه گپیده داوم اېتیب.

وطن دېگنده جهلی چیقیب، غیجینی[۱] کېلەیاتگن رحیم‌نینگ هیچ هم گپیرگیسی یؤق. اَلمینی ینگیلەگیسی کېلمەیپدی. بیر بهانه بؤلسه تیلگه کیریشی هیچ گپ اېمس. گپ‌نینگ چؤغی یېتمەی توریبدی چمەسی.

– یوره‌ک بېتلَـمسه قیین اکه؛ قؤیینگ سهل یېنگیلراق گپلردن سؤز قاته‌یلیک. شولر بیلن هم دردینگیزنی آلسه بؤله‌دی تاغه جان؛ ایچینگیز چیللری[۲] یېچیلیب، یازیله‌سیز –بیله‌من.

شو پـَیت رحیم اؤرنیدن توره سالیب، آشخانه‌گه باردی. گزه‌ک[۳] قیلیش اوچون موزلتگیچدن اوچ–تؤرتته شؤر بادرینگ، میوه–چیوه، بیر بشقاب یېگولیکلرنی، بیر شیشه آقیدن کؤتریب کېلدی و دستورخوان یاییب عراقدن قدحلرگه قوقوللـتیب قویه باشله‌دی. آوقات تیار بؤلگونچه آتملشه‌یلیک[۴]، دېدی. قیتـّه–قیتـّه آله باشله‌دیلر.

– آلینگ اوکه یخشی کونلر اوچون ایچه‌یلیک. کېلینگ اچّیق دردلرنی اچّیق سوو بیلن کېسه‌یلیک. توشونسنگیز بو دملر هم غنیمت، –دېدی نظر تاغه. چیق–چیق اوریشتیریلدی قدحلر.

– منه بو باشقه گپ. اَیتمه‌یسیزمی آتم، سَیره‌ته‌یاگنی بار دیب. کؤتردیک بؤمـَسه یم. آدملرگه اېزگولیکلر تیلب ایچه‌یلیک، عالم و آدم باشیدن تینچلیک اَریمه‌سین، –

---

[۱] غیجینی کېلماق: غشی، اچّـیغی کېلماق، جهلی چیقماق.
[۲] چیل: آزار، رنج، درد.
[۳] گزه‌ک: ۱. یره‌نینگ، شکستلنگن جای‌نینگ یللیغلنگن، ییرینگ آلگن حالتی. ۲. اشتها آچر یېنگیل آوقت.
[۴] آتملشماق: حسرتلشماق، یوره‌که‌گی درد–المرنی اؤرتاقلشماق.

www.ezgu.org

دېدی رحیم. مد نظر تاغه هم شرابنی یوتر-یوتمس سۆزلرنی تصدیقله‌گن بۆلیب باش ایرغه‌دی.

خیره چیراق نورلری آستیده، رومانتیک بیر فضا حکم سورماقده. تلویزیون اِکرانیده قَیسی‌دیر اۆلکه‌نینگ قارلی منظره‌لری کۆرستیلماقده ایدی. موزلرنی یاریب بلیق آوله‌یاتگنلر صحنه‌سی توگب، کېتیدن ابدي قارلیکلر تـگیدن هیبتلی اَییقلر تشقریگه چیقه‌یاتگندی. شو آپـّاق اَییق باله‌سینی آچیق هوا بغریده سیلب، سیپپه‌لب اولرنی محافظت قیله‌یاتگنی کۆرستیلدی.

شراب قوییلگن شیشه قدحلر ینه جرینگللـتیب اوریشتیریلدی. صحبت قیزیب کېتسین اوچون ینه اوچ-تۆرت قدح کېتمه-کېت کۆتریلدی. صحبتلر بارگن سَری قیزیب بارماقده ایدی. تشقریده قار چۆککن اېسه-ده، خانه‌ده قووناقلیک حکمران. اوی دېوارلریدن کولگی یاغیلگنده‌ی ایدی اۆشه دملرده. عراق شیشه‌سینی آخرلتمه‌ی توریب، ایکـّولان بیر آز یوره‌کلشدیلر، تۆییب-تۆییب ییغلشدیلر هم. اَفتیدن اوزاق چۆزیله‌یاتگنگه اۆخشه‌ییدی صحبت.

- وطندن گپرینگ اوکه. اۆشه انقلاب باشیده‌گی گورینگلردن آلینگ، -دېدی ینه مد نظر تاغه.

اوزاق سکوتگه کېتگن رحیم کرسیللـتیب تیشله‌گن شۆر بادرینگنی یوتدی-ده، برماقلری آره‌سیده‌گی سگرتینی تارته‌یاتیب سۆزگه کیردی:

- بۆلمه‌ی کېتسین ایدی، انقلاب بۆلدی-یو، اېل-یورتدن آماننلیک کۆتریلدی. اۆرته‌ده هیچ نرسه یۆق، همّه بیر-بیری‌نینگ دشمنیگه آیلندی قالدی. کۆچه-کۆیده اوچره‌تگن آدملرینگ خودّی، آوگه چیققن میرگنگه اۆخشب، «منه اۆچ آلیش‌نینگ

www.ezgu.org

پـَیتی یېتدی» –دېگنده‌ی، بیر–بیری‌نینگ آرقه‌سیدن توشگن. انقلاب آدملرگه یاووزلیک اېشیگینی لنگ آچیب تشله‌گن بۉلدی. نېچه یوز ییلدن بېری گزه‌ک آلیب یاتگن علت و یره‌لرنینگ اوستی آچیلدی. ایشانه‌سیزمی؟ قویاش قیر–اَدیرلر آرتیگه باتیشی بیلن تونگی ساکنلیک بوزیلردی. موشوک سیچقاننی بۉغیزلب آلگندېک، هر کیم کۉز آستیگه آلگن آدمینی کۉرپه‌سیدن سوغوریب، آلیب کېته‌بېرگن زمانلر اېدی. ایچیم تۉله داستان، او یاغینی سیز سۉره‌منگ، مېن اَیتمه‌ی اکه!

– ینه نیمه‌لر یوز بېردی اۉشه ییللری؟ –سۉره‌دی مد نظر تاغه.

یوزلری تره‌نگ تارتگن، شراب کیفی بشره‌سیگه تاشگن رحیم، واقعه‌لرنی بیر–بیریگه اولب گـپیره کېتدی. باشله‌گن جمله‌سینی اداغلَـمه‌ی، باریب تلویزوننی آوازینی غیپـّه اۉچیردی. تی وی بېتیده الـّه قـَیسی یورت‌نینگ بېپایان دله‌لری، سۉلیم طبعیتی، تورلی–تومن حیوانات، طرفه قوشلری، بای و کۉم–کۉک اۉرمانلری نمایش قیلینماقده اېدی. رحیم کۉزلرینی تلویزیوندن اوزر–اوزمس کېلگن جاییدن سۉزینی دوام اېتدیردی.

– اۉشه پـَیتلری، بیله‌سیزمی تاغه؟ اېرته‌لب تانگ آتیشی بیلن محله، قیشلاقلرده ساووق خبر، دوو–دوو گپلر. کۉرییسیز که، کمپیرلر کۉرگن توشلرنینگ بَری راست چیققن بۉلیب توریبدی. کیملردیر آلیب کېتیلگن، کیملردیر آتیب کېتیلگن. آوچیلر نشانگه آلگن آدمینی تاپه آلمسه، خرمانینی کویدیریب کېتیشگن؛ مال–حالی بۉلسه اولرنی سوریب کېتگنلر. شوم خبردن باشقه نرسه‌نی اېشیتمه‌یسن کیشی. اۉشه کېزلری قره‌ب‌سیز که، «داد اۉغلیم، داد آته‌سی، اېندی قـَیگه باره‌من!!» –دېب باش–باشیگه اوریب کۉچه‌گه چیققن خاتین–خلچدن کۉپ نرسه یۉق. خلص، هر

www.ezgu.org

تونی کیم‌نینگ‌دیر تاماغیدن بؤغیب آلیب کېته‌بېره‌دیلر. اوشلب آلیب کېتیلگنلرنینگ کؤپیسی دام–درکسیز یؤق قیلینردی. باردی، بیرارته‌سی‌نینگ ایسی چیقیب قالسه، تېپـّه–تیار دلیل تاپیب قؤییشگن اولر. نیمه اېمیش؟ «فلانی کافر اېمیش!». خدانینگ نامیدن گپیره‌یاتگن نادان کیمسه‌لرگه «بونده‌ی قیلمنگلر گناه بؤله‌دی، بو ایشینگیز یخشیلیککه آلیب بارمه‌یدی» –دېب کؤرینگ–چی؟ درّاو نریگی دنیاگه روانه قیله‌دی، قؤیه‌دی. اؤزی الفـگه شرمنده تؤپاری[1] آدم‌نینگ فتواسی آته‌یین عرشی اعلی‌دن توشیریلگنده‌ی. بویروقلر بجریلیشی کېره‌ک بؤلیب قالگن زمانلر اېدی.

هیجانیدن هنسیره‌ب قاپ–قاره تېرگه توشگن رحیم چؤنتـگیدن قؤل رؤمالینی چیقریب یوزینی اَریتدی–ده، کېلگن جاییدن ینه سؤزینی دوام اېتدیردی، گپلری باشیدن کېچگن کؤرینه‌دی.

– چومچوق پیرّ اېتسه، یوره‌ک شیرّ اېته‌یاتگن آنلرنی اېسلشدن عذابی بؤلمسه کېره‌ک اکه. آدملر آره‌سیده «همّه گپ شو باش یلانغاچلرده؛ گؤری کویسین خلقی‌لر، پرچمی‌لر – اؤشه تره‌کی و کارمل‌نی» –دېگن سؤزلر تېز–تېز قولاقلرگه اوریلیب توریبدی....

– اَیتیشیزدن بو، زامبیر اویه‌سینی قؤزغه‌گن اېکنلر–ده. تینچ یورگن آدملر شونده‌ی قیلیب، بیر–بیری‌نینگ جانیگه داریدی دېنگ. بیله‌سیزمی رحیم جان، سوادسیز آدملر سوریک گله‌گه اؤخشه‌یدی. آلدینده‌گیلریدن بیری جرگه تشلـسه، کېتیده‌گیلر هم آرقه‌سیدن اؤشه توبسیزلیککه اؤزلرینی تشله‌ی‌بېره‌دی، آته‌بېره‌دی. آخریده

[1] تؤپاری: جاهل، هیچ نرسه‌نی بیلمه‌یدیگن، قیلویرلیکنی بیلمه‌یدیگن.

www.ezgu.org

کؤریبسیز که، بَری اوچیب اؤلگن، -دېدی نظر تاغه گورینگنی اېشیته توریب، -مَیلی اوکه! اَیتهبېر-چی، سؤزلرینگ‌نینگ توزوکراق، یاقیملی جایی چیقیب قالر.

صحبتداشلر دقتینی تلویزیون اؤزیگه قره‌تدی. شونده چیکسیز اؤرمان اوستیدن تیک اوچر پرواز قیله‌یپدی. نق آمازون اؤرمانی اېدی. تېپه‌دن توریب، یـَیلاولرده‌گی حیوانلر حیاتیدن فلم تؤلدیریلماقده اېدی. اؤرمان سلطانی بؤلمیش ارسلان یاووایی بوقه‌لرگه تشلنماقده. فیللر، یاووایی هؤکیزلر جان وهیمه‌سیده اؤزلرینی شدت-له آقه‌یاتگن کېنگ دریاگه اورر، حالیدن تایگنلری ارسلانگه یېم بؤلماقده. بي‌آزار کییکلرنی اېسه یؤلبرسلر، دؤلته‌لر[۱] آلدیگه قوویب سالگنی سالگن. قاچیب قاله‌آلمه‌گنی خام تلاش بؤله‌یاتگندی. خلص، حیوانلر اؤرته‌سیده اؤرمانده اؤرمان قانونی حکمران. قـَیسی‌دیر حیوان اؤزیدن کم‌زؤرراغینی بؤغیزلب یېییش بیلن آواره. رحیم تیلی بیلن انقلاب زمانینی حکایه قیلسه، برماقلری بیلن تلویزیون اِکرانیده نمایش قیلینه‌یاتگن قؤرقینچلی صحنه‌لرگه اشاره قیلیب توریبدی.

- قالگنینی اېشیتینگ اکه. مېن گپیره‌یاتگن داستان‌نینگ هلی بېری کېتی کؤرینه‌یاتگن نرسه اېمس. عصرلرنی قریته‌یاتگن داستان بولر. مَیلی، بیتـّه‌سینی اَیته قاله‌ی:

اؤشه کېچه‌سی آتلیقلر کېلیشیب، جؤره اکه‌نینگ اؤغلی حق بېردینی آلیب کېتیشدی. دام-درکسیز کېتدی باله. آته-آنه‌سی‌نینگ دادی فلککه چیقدی... بارمه‌گن، باش اورمه‌گن اېشیگی قالمه‌دی. عایله‌ده بیر اؤغیل اېدی-ده اؤزی. فرزند داغی یامان بؤلرکن، -دېدی او.

---

[۱] دؤلته: سیرتلان؛ اؤلیمتیک بیلن آذیقلنه‌دیگن، بؤینیده یالی بار، رنگی یشش جاییگه ماسلشه‌دیگن ییرتقیچ سوت اېمیزووچی حیوان.

www.ezgu.org

– تـغین نیمه بۋلدی، بیپ‌درک کېتدیمی؟ یاکه تیریک بۋلسه، اونی تاپیشگه هیچ یاردم بېرمه‌دیمی؟ –سۋره‌دی نظر تاغه.

– آخری درگی چیقدی. حق بېردینی کتـّه تاشگه، کمیته‌گه آلیب کېتیشگن اېکن. جۋره اکه اۋشه جایگه باریب هم کېلدی. لېکن اۋغلیدن خبر تاپمه‌ی قـَیتدی. عقلیدن آزه‌ی دېب قالدی بېچاره‌لر.

– کمیته‌گه آقساقاللردن کیمنی‌دیر تاپیب یوبارسه بۋلمسمی اېدی شفاعت سۋره‌ب؟ –دېدی نظر تاغه.

– کتـّه–کیچیک صمد ابجیرنی ایشگه سالیشدی، –جواب قیلدی رحیم.

– هه! اۋشه صمد جیرَن‌نی اَیته‌سنمی؟

– هه–ده، اۋشه‌نی اَیته‌من.

– چـیانگه اۋخشب، حاضر یېتمیشنی قاره‌لگن‌دیر او چال. اۋته چقـّان، به‌یاو، جوده اېپچیل، ایلان‌نینگ یاغینی یله‌گن آدم اېکن اکه.

– هه، بیز اونی صمد مزه‌نگ، دېب چقیرر اېدیک اۋشه زمانلری.

– هی، اۋشه‌نی گپیره‌یپمن. آلتمیش یاشیده یولغونده‌ی[۱] یېلیب، ایشنی بجریب قـَیتدی. بو یاشده تکه‌دېک سکره‌ب تورگن آدمنی کۋریب حیران قاله‌سیز. راسه چه‌پیر آدم اېکن. او توشمه‌گور بیتـّه شرط بیلن جۋره تاغه‌نینگ اۋغیلی حق بېردینی باریب، عینی کتـّه تاشدن آلیب قـَیتدی. او بلانینگ بلاسی اېکن. کمیته‌ده‌گیلرنی نیمه بیلن کۋندیرگنینی بیلمه‌دیک.

[۱] یولغون: گـُلی مـَیده، آقیش، مـَیده برگلی بوته.

www.ezgu.org

تون یریمدن آشدی. شمال ضربیدن دېرَزه شیشه‌لریگه کېلیب اوریله‌یاتگن قار پرچه‌لری جیپـّه یاپیشیب قاله‌یاتیر ایدی. تشقریده‌گی اوییلگن قارلرنینگ آپـّاق رنگی خانه‌گه تره‌لیب توریبدی. دېرَزه شیشه‌لری موز باغله‌گن. شو پـَیت کؤچه‌لرنی تازه‌له‌یاتگن ماشینلرنینگ غیر–غیرله‌گن آوازی صحبت‌نینگ بېلیگه تېپه‌دی. آمازون اؤرمانلریده‌گی حیوانات عالمی زنگاری اِکرانده کؤرینمه‌ی قالدی. اؤرمان اېتـّگیده، یاوواییی تاووقلر اؤز جؤجه‌لری بیلن جوغیرلـّشیب دان–دون تېریب یېیه‌یاتگندی. شو پـَیت تینیق آسمان اوزره شونقار آوچی قوش پیدا بؤله باشله‌دی. اؤت–اؤلنلر آره‌لب یورگن تاووقلر بیردن بیر تؤده‌سی خیل–خیل بؤلیشیب، اؤزلرینی پناه‌گه آلیشدی. آوچی شونقار یوکسکلیکدن تاووقلر تؤده‌سیگه تشلندی. اؤلجه‌سینی آله‌آلمه‌گچ، آوچی شونقار یشین تېزلیگیده ینه کؤککه کؤتریلدی. آنه تاووقلر اېسه قوت–قوتلـّشیب، باله‌لرینی قناتی آستیگه آلیشدی. آوچی شونقار بیر نېچه بار اؤلجه‌نی چنگلیگه ایلینتیرماقچی بؤلدی–یو، علاجینی قیله‌آلمه‌دی. سېرگک تارتگن آنه تاووقلر جؤجه‌لرینی اجل قیرغیسیدن زؤرغه سقلب قالیشگه موفق بؤلدیلر. آوچی بورگوتلرنینگ بات–بات اورینیشلری نتیجه‌سیز قالدی. رحیم‌نینگ کؤرگن–کېچیرگنلری اؤرمانده‌گی تله–تؤپلریگه اؤخشب کېته‌دیر ایدی. رحیم:

– بیر شرط عوضیگه، –دیدی.

او نظر تاغه‌نینگ ینه دقتینی زنگاری اِکرانگه بوردی. نظر تاغه بؤلسه شؤر قمست نیمه بیلن توگنینی بیلماققه آشیقه‌یپدی.

– شرط دېدینگمی اوکه؟ نیمه شرط عوضیگه بو ایشنی قیلدی او قاره باتیرلر؟

رحیم بؤلگن واقعه‌نی بیر چیکه‌دن آَیتیب کېتدی:

www.ezgu.org

– جۆره تاغه‌نینگ بیتـّه تۆقـّیز یاشر قیزینی خاتین قیلیب آلیش حسابیگه ایشنی بجردی، قۆیدی صمد ابجیر. کۆپ‌نینگ آلدیدن اۆتدی، نان سیندیریلدی، دعا- فاتحه بۆلدی. او سۆزیده توریب، حق بیردینی آته-آنه‌سیگه آلیب کېلیب تاپشیردی. قیزچه‌نی خاتین قیلگنی اۆزی بیلن آلیب کېتدیلر کتـّه تاش قیشلاغیگه. خودّی، بیر موشوک باله‌سینی آلیب کېتگنده‌ی قیلیب.

– موشتوم‌دېک‌کینه قیزچه‌نی-یه؟ -سۆره‌دی نظر تاغه تانگ قاتیب.

– ایشانه‌بېرینگ. قیزنینگ اسمی آی جمال اېدی. تقدیرگه تن بېریب آته-آنه‌سی تاپشیریشگه مجبور بۆلیشدی. آی جمال آسماننی باشیگه کۆتریب، تاووشینی بلند چیقرگنچه داد سالیب ییغله‌دی. «بېگانه آدم بیلن کېتمه‌یمن. خاله‌مگه، عمّه‌لریمگه اَیتینگلر، مېنی آلیب قالیشیسن! آته-آنم‌نینگ ایشینی قیله‌من. اېشیگینی سوپوره‌من. اولرگه چای-پای قیلیب بېره‌من. مېنی اویلریدن هـیده‌شمه‌سین، آتم-آنمگه اَیتینگلر. مېنی بو ارواحگه، کاپ-کتـّه آدمگه اوزه‌تمه‌سینله!!!» -دېیه یالباریشگه توشدی. قنچه تیریشیب یـَلینسه هم فایده بېرمه‌دی.

– یۆغ اېی؟ ایشانگیم کېلمه‌یپدی. تۆقـّیز یاشر گۆدکنی-یه؟! نخات آته-آنه دېگن ذات یوره‌گی‌نینگ بیر بۆلـگینی حیوان صفت بیر آدم آلدیگه تشلـسه-یه؟ بو نې کۆرگولیک؟!

– سیز بار پـَیتلرده (انقلابدن آلدین) هم سکـّیز-تۆقـّیز یاشلی گۆدکلرنی چیرقیره‌تیب، کېکسه آدملرگه بېریش حاللری اوچره‌ب توردی. اېسله‌سنگیز کېره‌ک اۆشه کېزلرنی. انقلاب-کو! قیزلرنی اۆسگنی قۆیمسدن غۆره مرگ قیلیب اېرگه

www.ezgu.org

بېریب یوبارش اورچیب[۱]، اَوجیگه چیقدی. فقط جۉره اکه‌نینگ قیزی اېمس، بونده‌یلردن مینگلرچه‌سی بو کبی شوم تقدیرگه مبتلا قیلینگنلر. تېنگداشیگه اېمس، کېکسه آدملرگه سکّیز، تۉقّیز یاشر قیزلرنی ایکّینچی، اوچینچی حتاکه، تۉرتینچی خاتین قیلیب بېریش حاللری هم اوچره‌ب توره‌دی. اوچره‌یدی اېمس عادت توسینی آلگندی.

– بو ایشلرنی ناچارلیکدن قیلیشه‌دی اولر، بۉمسه وجدان عذابی، فرزند داغی انساننی قیینه‌یدی–کو اخیر! شونده‌ی اېمسمی؟

– بونده‌ی قلتیس ایشلرنی قیله‌یاتگن آدملرنینگ قۉلیده فتواسی بار. یۉق دېب کۉرسین–چی؟...

– بو همّه‌نینگ باشیگه کېلگن سودا بۉلسه کېره‌ک اوکه؟

– یۉق. اونده‌ی دېب بۉلمه‌یدی. بای–به‌دولت‌نینگ قیزی قیرققه کیرسه هم آته‌سی‌نینگ اوییده توره‌وېره‌دی. کمبغل، بېچاره، کس و کۉیی بۉلمه‌گن؛ قناتیگه آله‌دیگن حمایه‌چیسی بۉلمه‌گنلرگینه، اۉز قیزلریدن اجره‌لیشه‌دی. آدملر باشیگه کېلگن هر قنده‌ی بلاگه شو گۉده‌ک قیزلرینی کۉنده‌لنگ توتیب، جان سقلب یشش‌گه مجبورلر... اېشیتگندیرسیز، قدیم زمانلرده طبیعي آفتلر آلدینی آلیش اوچون آدملر اېنگ سېویکلی و سولوو قیزلرینی خدا نامیگه قربان قیلیشرکن، تا کیم بلا–آفتلر تۉختەسین دېب. تیریکله‌یین سېلگه آقیزرکن. بو دومه‌لاق یېر تۉپی‌نینگ بیر چېتیده شونداقلر بۉلمه‌یدیمی دېیسیز؟ اۉتمیشده بۉلگن؛ بوگون هم بار شو گپلر. آدملرگه بونده‌ی حس–تویغولرنی کیم بېرگن؟ انه‌شونیسینی بیلماق مهم. کیچیک

---

[۱] اورچیماق: کۉپه‌یماق، کۉپلب نسل یوزه‌گه کېلتیرماق.

www.ezgu.org

جنایتنی آدملر اؤز اختیاری بیلـنه قیلسه، کتـّه جنایتلر عادتده تنگری آتی ایله عملگه آشیریله‌دی.

آمازون اؤرمانی اوزره آوچی شونقار تینیمسیز پروازده. آنه تاووقلر اپسه جؤجه‌لرینی قناتلری آستیگه آلیش بیلن آواره. اِکران بیتیده بالارده‌ی کپله‌یاتگن کتـّه بؤغمه ایلان تؤلغـنه‌یپدی. کؤپ اؤتمه‌ی ایندی توغیلگن کییک باله‌سیگه تشلـنیب، حمله قیلدی ایلان. قوره‌له‌ی‌گینه کییکچه‌نی غیقیللـتیب تاماغیدن آلرکن، بؤغمه ایلان دَب بیریب اونینگ باشینی غـَجیشگه اؤتدی. سپکین–سپکین باشیدن تیشلب، اش–پش دپگونچه یوتیب یوباردی. بؤغمه ایلان بایه‌گی جـجـّی‌گینه کییک باله‌سینی جیغیلدانیگه تارتیب یوتدی قؤیدی و اؤرمان ایچیگه کیریب کپتدی.

آی جمال خاتینلیککه آلیب کپتیلگن بؤلسه، اوندن بیری کؤپ زمانلر اؤتیب کپتدی. نظر تاغه فاجعه‌لی درامه‌نینگ تـَگیگه یپتماقچی بؤلیب تورر، مییه‌سیگه سیغمس داستاندن عذابلنر ایدی.

– خوش، جؤره اکه‌نینگ قیزیدن نیمه خبر؟ شو چال بیلن یشب کپتدیمی قؤشـّه قـریّب آخرگه‌چه؟

– اؤن ییلدن کپین قیشلاققه بارسم صمد ابجیرنی اوچره‌تیب قالدیم، –دپدی رحیم، –اؤشه سیز بیلگن صمد، ساقالی آقرگن اپسه–ده، دیرکیللب توریبدی. بؤرتیب چیققن کوره‌کـدپک آلد تیشلری توشگن. یوزلریگه اَجین تؤرینی یایگن. اؤشه اؤزیز بیلگن صمد جیرَن–ده خلص کلام. ایلیگی قاقیب آلینگن سویـکده‌ی تقیرده‌ب توریبدی. هه، اَیتماقچی، مپن سؤره‌دیم اوندن ایکـّینچی خاتینینگیز، جؤره تاغه‌نینگ قیزیدن باله کؤردینگیزمی، باله‌لر نپچته –دپب. اَیتیشیچه، صمد ابجیر

www.ezgu.org

حج‌گه کېتگنده بېچاره نامراد قیز اۉن ایکـّی یاشیده عالمدن اۉتگن ایکن. همّه‌سینی اَیتیب بېردی. «سویـَگـی بوت اېمس ایکن، اۉلیب کېتدی» –دېب جواب قیلدی صمد ابجیر. یوزیده، ایچیده اَچینیش، افسوسلـنیش، اۉکینیش علامتینی هیچ هم سېزمه‌دیم. دۉزخ‌نینگ کاساوی‌دېک سېره‌ییب یوریبدی حاضرگه‌چه. آی جمال‌نینگ تقدیری چومچوق باله‌سی‌نینگ اۉلگنچه‌لیک ارزیمس واقعه ایدی صمد اوچون.

بو واقعه‌نی آخریگه‌چه اېشیترکن، نظر تاغه کۉزلری غیلقه یاشگه تۉلدی. «ایخ، توف اوردیم موندا‌ق جیرکنچ حیاتگه، بونده‌ی وحشیانه ایشلرگه قرشی کوره‌شمه‌گن انسانلرگه–ده، توف اوردیم. بیز تغین اشرف المخلوقات اېمیش‌بیز!» –دېدی مُشتینی یېرگه سیلته‌دی. تاماغی ییغیگه تۉلیب تورگن بیر احوالده رحیم‌گه قره‌ب:

– عذر اوکه، وطن حقیده سۉره‌شدن شرمنده‌من آلدینگده. بو واقعه‌نی اېشیتیب ایچ–بغریم اېزیلدی، سېنینگ هم کۉنگلینگ بوزیلدی اېسکی واقعه گپیره‌بېریب. باشقه موضوعدن سۉز آچسک بۉلمسمیدی، –دېدی او.

بو حکایه سۉنگگیگه کېلیب، ساووق تونی کونگه اوله‌گن درددا‌شلر اۉزلرینی وقتینچه‌لیک کیف و صفا قوچاغیگه آتدیلر. بو وقتینچه‌لیک چاره ایدی. بیراق، وطنلریده قنچه‌دن قنچه سان–سانقسیز قیزگینه‌لر خزان بۉلماقده. بهارده تۉکیلگن بو خزان یپراقلرینی کیملردیر باسیب، ینچیب اۉتر، کیم‌لردیر یاقیب هم یوبارر و ینه الـلّه قـَیسی آدملر بو لطیف جنسنی خۉرلش و یېرگه اوریش اوچون یره‌تگندن «مقدس» حجّتلر کېلتیریب ایشینی قیله‌بېرر. زمان اېرککلر بویروغیگه باش اېگیب، اولرنینگ

www.ezgu.org

ایستک اۆقلری اطرافیگه اَیلــنیب کېلماقده. چیریگن قدریتلر سینمس، ینگی ارزیشلر شکللنمس ایکن، دقی یونوس‌دن قالگن توتم[1] بیلن یشب بۆلمس کېلندی.

(حکایه قـَیته ایشلندی)

دسمبر، ۲۰۰۶

شیربوروک، کانادا

[1] توتم: سمبول صفتیده قدرلنه‌دیگن، عبادت قیلینه‌دیگن نرسه.

www.ezgu.org

قیزیل داغ

www.ezgu.org

قیزیل داغ

مینگ تۋقّیز یوز سکسان تۋقّیزینچی ییلی، قیبناق کونلرنینگ یاز پلّه‌سی، اېرته‌سی جمعه دم آلیش کونی بۋلردی. توشگی آوقتدن کېین غوج–غوج اۋقووچیلر یاتاقخانه‌لرینی ترک قیلیشیب، انستیتوت باغی آره‌لب، سلقین سایه‌لرده‌گی یۋلکلرنی اَیلنیب؛ بیر یازیلیب، یَیره‌ب کېلیش مقصدیده شهرگه تامان آدیمله‌ی باشله‌دیلر.
دوداق توکلری نیش اورگن، ساقالی اۋسیق ییگیتلر–و، بیر ایکّی ساقال قیرتیشله‌گن یاشلرنینگ شهرگه ترددلنیشی آسان کېچمسدی. شونگه قره‌مه‌ی، حجّتی بۋله‌توریب، قۋللریده قورال کۋتیریب تلاشی قیله‌یدیرگنلردن قۋرقیب، پیسیب[1] اویلریگه آشیقه‌یاتگن طلبه‌لر تله‌ی‌گینه ایدی.
قویاش‌نینگ ایسّیق تفتیدن تۋرقیب[2]، بېتیگه اَجین تۋرلری یوگیرگن اسپالت یۋللر اوزره، ویجیرلب کۋرینه‌یاتگن سراب، خودّی، تندیردن کۋتریله‌یاتگن حرارتگه اۋخشه‌یدیر. کتّه یۋل بۋیلب اۋتیب–قَیته‌یاتگن تورلی ماشینه‌لرنینگ کوچلی آقیمی، تۋلقینلنه‌یاتگن سرابنی بوزیب یوبارر، غیر–غیرلب قویوق توتونلرنی هواگه

[1] پیسماق: اۋزینی پنه‌گه آلماق؛ بېکینماق، یشیرینماق.
[2] تۋرقیماق: تۋر آتماق، تۋرگه اۋخشب چیقماق.

www.ezgu.org

پورکه‌گنچه، غوریللب شاوقین سالماقده ایدی. بو آره‌ده تؤختاوسیز قـتنب تورگن آله–سریق توسده‌گی تکسی‌لرنینگ غیزیللب اؤتیشی کیشی خیالینی آلیب قاچردی. بیر تؤقسان یاشلی بابانینگ: «هلی قـَیده‌سیز؟! انقلاب ینه باله‌له‌یدی، ینه قاره کونلرنی کؤپ توغه‌دی؛ کابلده اؤلیکلر رقصی اؤله‌جک... سیچقان اینی مینگ تنگه بؤله‌دی» –دېگن گپلری کؤپ نرسه‌دن درک بېریب تورگنده‌ی ایدی اؤشه کېزلری. تینچ زمانلرده‌گی باشکېنت‌نینگ طعمی قاچگن، اویقوسی اَریگندی. کابل شهری توتون و چنگ–تؤزان آستیده زؤرغه نفس آلماقده....

یؤللر، کؤچه‌لر کېسیشگن جایلرده اپلکه‌لریگه کلـشنیکوف آسیب آلگن حزبي‌لر اؤتگن–قـَیتگنلرنی تؤخته‌تیب، حجّت سؤره‌شه‌دی. اسنادی «شبهه‌لی» کؤرینگنلر اوچره‌ب قالسه بؤلدی، درآو عسکری مؤترلرگه باسیب ساله‌دیلر–ده، خوست، پکتیا، گردیز، هلمند، قندهار اوروش جبهه‌لریگه، «بارسه – کیلمس»گه تامان سوریب هیده‌شردی... یوقاریدن: «کؤپراق جؤره قول، تؤره قول، اېگم قوللرنی توتینگ!» –دېگندن سؤنگ، آته–آنه، قوره‌له‌ی کېلینلر، باله–چقه‌سیدن، اوروغ–ایماغیدن اجره‌لیب، بېدرک کېتگنلر سانی مینگته.

آیاق آستیدن کؤکریب چیققن بلادېک، نیمه بؤلدی–یو، اؤن ایکـّینچی صنفنی اؤقیب تورگن طاهر انه‌شو تلاشی قیلگووچیلر قؤلیگه توشدی قالدی. شولردن بیری بایاقیش ظاهرگه:

– قنی حجّتینگ بؤلسه کؤرست، قنی کؤره‌یلیک–چی! –دېدی ساووق بیر آوازده، –طاهر کؤرستگن حجّتنی تیتکیله‌ی کېتدی و تېرگه‌ی باشله‌دی:

– قه‌یېردن بؤله‌سن اؤزی؟ –سؤره‌دی تېکشیرووچیلردن بیری.

www.ezgu.org

– آتیم طاهر، اېندی اۆن یېتـّیگه کیردیم –اۆزبَیمن، میمنه‌دن بۆله‌من. آتم‌نینگ آتی یامغیر. او کیشی بولتور خوست اوروشلریده شهید بۆلدیله. اووو منه شو تاغ بېتیده‌گی اویلردن بیریده، –اۆنگ قۆلی بیلن تېپه‌لیکنی کۆرسـتـه توریب، –آنم، اوکه‌لریم، سینگیللریم بیلن، کرا بېریب یشب توریبمیز. یریم کون مکتب اۆقییمن، یریم کونی اویگه تۆرتته نان کۆتریب باره‌ی، دېیه ایشله‌یمن اکه‌لر، مسافرمیز.

– یاشینگنی اۆن سکـّیز دېسه هم بۆله‌بېره‌دی، ییگیت‌سن اېندی! وطننی حمایه قیلیشینگ کېره‌ک، اېندی سېنی عسکرلیککه جۆنته‌میز. خۆپمی؟

– یۆغ اکه‌له. مېنی اوروشگه یوبارمه‌یله. اسنادلریم تۆغری. اویده‌گیلر آچ قاله‌دی، صغیر سینگلیم، اوکه‌لریم با، رحم قیلییله. آنم‌نینگ کۆز یاشلری هلی قوریگنی یۆغ، –دېدی طاهر رنگ و قوتی اوچیب، مظلومانه بیر حالتده.

– آنه‌نگ بېوه‌می؟ اممممم اونده... بۆل–چی! یور، آلغه، –دۆق قیلیب طاهرنینگ اېلکه‌سیدن سوریب مۆترگه سالماقچی بۆلدیلر، –گپنی چۆزمسدن قیمیرله، سوریل تویاغینگنی شیقیللت قنی!!

– قۆییب یوبارینگلر، مېن مکتب اۆقییمن. اي اکه‌لر! یېتیم باله‌من؛ بو آی اوی کرانی بېرالمه‌ی، کونیمیز اۆتمه‌ی توریبدی، بیزنی کۆچیرماقچی شوگینه بیر کتکده‌ی‌گینه خانه‌دن. هلی تۆلیق اۆن سکـّیزگه کیرمه‌دیم. نیمه، اۆزیز چیقرگن قانونگه اۆزلریز نیمه‌گه رعایه قیلمه‌یسیزلر؟

– قانون... اووو اوروش میدانلریده بۆله‌دی. اۆشه یېرگه باریب اۆقییسین اېندی؛ سېنگه قانوننی اۆرگتیشه‌دی. «حزب» دېب «وطن» –دېب شیرین جانیدن

www.ezgu.org

اَیریله‌یاتگنلردن سېن اوستون‌می‌سن! قیزیل عسکرلردن هم سېنینگ جانینگ شیرین‌می باله؟ داد–وای قیله‌بېرمه، فایده‌سی یۉق بَری–بیر.

– یۉق. قانی تۉکیلیشنی ایسته‌گنلر بۉلسه تۉکه‌بېرسینله، مېن بو «وطن» یۉلیده قان تۉکیشنی ایستمه‌یمن. اۉلیش اوچون توغیلگنیم یۉق. یشه‌شیم، اۉقیشیم کېره‌ک لازم، صغیرلرگه قره‌شیم کېره‌ک.

– آزادلیک درختی یاشلر، ییگیتلرنینگ قانیدن قوّت آله‌دی؛ اوزاق تامیر آتیب یشه‌یدی، یپراق یاییب مېوه بېره‌دی –بیله‌سن‌می باله.

– کېچیره‌سیزله، انسان قانیدن کوچ آله‌دیگن درخت قوریسه، قوریسین، انسان جانیدن اوستون هر قنده‌ی غایه و حتّی اېنگ اولوغ توشونچه‌دن هم نفرتلنه‌من. مېن اوچون جان هر نرسه‌دن عزیزدیر. اۉقیگنیم داستان و رومانلرده شونداق جایلری بار ایدی. «جاندین سېنی کۉپ سېورمن اي عمرِ عزیزا!...» –دېگنله اولوغ بابام. مېنگه شو گپلری یاققندی، –دېدی.

اېسینی ییغیب آلگن، یاشلیگدن سېر مطالعه اۉسگن طاهرنینگ پیشیق گپلری بالته‌گه اۉخشب سویـکلرنی سیندرردی، آتیلگن اېسه–ده، بولرگه کار قیلمه‌یپدی، انقلابي روحده اۉسگن هر قنده‌ی یاشده اۉسگن آدم‌نینگ مییه‌سی آغدر–تۉنتر بۉلیب قالگن بۉله‌دی. بو یورتلرنی شرق دېیدیلر! ایلیگی دیني کیفیتدن شیره‌لنگنلردن هر قنده‌ی خطرلی ایش باش چېکیشی ممکن.

– بورنینگ اۉسیب، عقلینگ ارقالب، اۉزینگدن کۉره اوزونلبدی اوکه. یور قنی، – قۉللریدن تارتیشدی لهجه‌سی غلیظ حزبي‌لردن ایکـیّته‌سی.

www.ezgu.org

طاهرنینگ مییه‌سیگه: «اۆزی شو قاره باتیر» دغه‌لرا![1] قۆلیدن قاچیب پایتختگه کېلیب اېدیک؛ اېندی قـَیسی گۆرگه باره‌میز...» –دېگن اۆی–خیال اۆتدی شېکیللی، اۆکسینیب، کۆزی یاشگه جیققه تۆلدی و لبلرینی قیمرلـتیب:

– آخـــخـــخ..... قۆییب بېرینگلر اکه‌لر. هیچ بۆمـَسه اویگه باریب آنه جانیمگه خبر قیله‌ی، –دېدی طاهر قۆرققنیدن.

مۆترگه تامان تارترکنلر، طاهر زۆرغه قدّینی تیکله‌گن بۆلیب، قرشیلیک قیلدی. حزبيلر کۆزلری جـَودیره‌ب تورگن طاهرنی تۆرت کیشی‌لـشیب تلاشی‌نینگ مۆتریگه سودره‌ب، آلیب باریب تیقدیلر. مۆتر جاییدن قۆزغه‌لیب، اېندی حرکت قیله‌یاتگندی یم که، طاهر تاغ بېتیده‌گی اویلرگه قره‌ب: «آنه، آنه جـــــــان!!! مېنی اوروشگه آلیب کېته‌یاتتیلر! بوگون سیزلرگه نان آلیب باره‌آلمه‌یمن. مېنی کېچیرینگ آنه جان! اگر تیریک قـَیته‌آلمه‌سم، آق سوتیزگه راضی بۆلینگ، خیر آنه جان!!! –دېب بار تاووشی بیلن قیچقیردی، –سینگیلچه–یو، اوکه‌لرینی هم بیر–بیر آت توتیب:

– «سیزلرنی هم ساغینه‌من، دعا قیلینگ آنه جان دیدار قیامتگه قامه‌سین» –دېیه تیلک بیلدیریب، آق ساغیندی.

کۆپ اۆتمه‌ی، تلاشی‌نینگ مۆتری کۆزدن غایب بۆلدی. طاهرنی عسکرلر تۆپلاقلریدن تاپیب چیقریب آلیش‌نینگ سیره امکانی یۆق. علاجی بۆلگن تقدیرده هم کېچ بۆلگندی. کۆپ‌نینگ باشیگه کېلگن مصیبت! اونی اۆلیمدن اسره‌ب قالیشگه جان کویری هم یۆق اېدی اصلیده.

---

[1] دغه‌لر: دغه–دوغه قیلیب یورگنلر؛ پشتونلر، اَوغانلر.

www.ezgu.org

***

خودّی کؤچه‌ده‌گیلردن کیمدیر طاهرنینگ آنه‌سیگه بو ساووق خبرنی یېتکزگنده‌ی؛ یاکه قؤققیسدن ماجرا شاهدی بؤلگن کبی، تلاشی مؤترلری تورگن جایگه قره‌ب کېله‌یاتیر ایدی. کؤنگلی ویران آنه–اؤغیللری حیدر و جؤره‌نی اویده یالغیز قالدیریب، سراسیمه احوالده آق یاپینغیچینی باشیگه سالیب، بیردن کؤچه‌گه آتیلیب چیقدی. آرتیدن تؤقـّیز یشر قیزچه‌سی سېوگیلی هم ایرگشیب کېله‌یاتگندی. آنه‌سی‌نینگ قیزیگه: «سېن قـَیت!» –دېگنی فایده قیلمه‌دی شېکیللی، قیزچه‌سی کېتیدن یؤرتمه‌لب کېله‌بېردی. هلی ماتمدن باش کؤترمه‌گن آنه بیردن: «ایبیی... اوییم کویدی، دربدر بؤلدیم، داد طاهریمدن اَیریلدیم!» –دېیه چیرپیره‌ک اوریب تېپه‌لیکدن کتـّه یؤل یاققه‌سیگه توشیب کېله‌یاتیر ایدی. اوچ دقیقه آلدینراق کېلگنیده طاهرینی کؤریب قالیشی و خیرله‌شیب قالیشی ممکن ایدی.

– کیمنی قیدیره‌سیز بو کتـّه شهرده خاله، –دېدی اؤزبېکچه‌لب، ایگنیده چاپان بیر کیشی. یؤل یاقه‌سیده تیک تورگن سلـّه‌لی شو کیشی، اده‌شیب قاله‌سیز بو کتـّه شهرده، دېیه دردینی بیلگیسی کېلدی. طاهرنینگ آنه‌سی:

– قیشلاقده مجاهدلر، شهرده بؤلسه، حزبي‌لر کون بېرمسه–یه، قـَیسی مزارگه باش اوره‌یین اکه! بیز اؤزبَی‌لرنی باشیمیز، غمخواریمیز یؤغ ایکن. بؤسه یم بورینلریگه سوروغ یېتیشمه‌یدی اوله‌نی. طاهریمنی آلیب کېتتیلر اوروشگه، –دېدی رنگی سامان باباقیش آنه.

طاهر کېتدی؛ آنه ایسه ایسیدن آزگنگه اؤخشب، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی، یؤل‌نینگ نریگی تامانیده تورگن حربي کییمده‌گی منصبدارگه عرض قیلگنی بارماقچی. ایندی

www.ezgu.org

شاشیلیب، یؤلنی کېسیب اؤتماقچی بؤلیب تورگندی. آنه آدملەی باشلەدی، قیزگینەسی سېوگیلی هم آنەسی‌نینگ آرقەسیدن چاپدی. کتـّه یؤل‌نینگ نری یاقیگه اؤتیب آلگن آنه، آرقەسیگه بیر تیسریلیب قرەدی. نې کؤز بیلن کؤرسین که، سېوگیلی‌گینەسی یؤل اؤرتەسیده قانیگه بپلـنیب یاتیبدی. او کؤککه فغان کؤتریب... جانسیز قیزینی بغریگه باسیب، چیرقیرەگنچه اؤزیدن، هوشیدن کېتدی.

اگوست، ۱۹۸۳

تاشکینت

www.ezgu.org

معجزه

www.ezgu.org

معجزه

– «اوزاغی بیلن ینه بېش ییل‌گینه بو یاروغ عالمده یشه‌شینگ ممکن؛ امّا، ...!»
قیرق تؤرت یاشلی لوسی بو اؤته ساووق خبرنی کسلخانه‌ده جراحلیک تیغی آستیده، ایکـّی مینگ اؤن یېتـّینچی ییل‌نینگ کوزیده دوکتورلردن اېشیتدی. باشیده لوسینی ازاّنچه قاره تېر باسیب، دَمی ایچیگه اؤره‌لدی. سهل اؤتمه‌ی کیپریکلری نَـمیقدی. هؤل بؤلیب، کؤز یاشلری قیپ–قیزیل یناقلری اوزره ایرماقلـنیب کېتدی. سؤنگ اوزون نفس آلیب، چوقور اؤکسیندی. نظریده کؤکره‌گینی تؤلدیریب تورگن هوا بیردنیگه پولادگه اَیلنگنده‌ی تېپه‌دن باسه‌بېردی، باسه‌بېردی. سؤریب–سؤریب چېکه‌یاتگن هواسی شونچه‌لر آغیرلشدی که، کرخت بیر حالتگه توشدی. گـَوده‌سینی قیمیرلـتیب، اؤزینی اؤنگلشگه هم کوچی یېتمه‌ی قالدی.
شوندن کېین کسل‌نینگ ایچکی دنیاسی آستین–اوستون بؤلیب سیندی؛ یوره‌ک شیشه‌سیگه چیل–چیل درز کېتدی. ییغیب بؤلمه‌گوده‌ی درجه‌ده تؤکیلیب، تؤزیب کېتدی وجودی. بونچه‌لر کتـّه روحي تاریقیش کیشینی نې کؤیلرگه سالمه‌یدی دېیسیز.

www.ezgu.org

درّاو خیالیدن: «مونچه شیرین بۉلمسنگ حیات! هلی سېن بیلن تیریکلیک اَیوانیده اوزاق جولاَن اوریب یشه‌ماقچی اېدیم–کو! سېنینگ تاتلی آنلرینگدن بهره‌لـنیب، چقنب، یَیره‌ب یشه‌ماق نِیـتیم اېدی–کو! عمریم یشیل باغیگه اجل قوشین قۉندیریب، هلی توگل آچیلمه‌گن چېچکلریم سۉندیریب، اۉلیم چاغین دۉندیریب، ایلینجلریم کۉندیریب، نخات مېنی ترک اېتسنگ حیات! عزیز عمریم باغلری شوگینه لذیذ حیات ایپلریدن اوزیلسه–یه! ایشانگیم کېلمه‌یپدی. اخیر چیده‌ب هضم قیلرده‌ی گپ اېمس–بو!!! شو کېزلر ثانیه و دقیقه‌لرنی سـنب وقت اۉتگزیش آسان بۉلمسه کېره‌ک. اۉزینگکه اۉزینگ تۉزیم تیله‌گین لوسی. یازیغینگ[۱] اۉلمه‌گندیر؛ اۉلیمگه بۉیین اېگمه، اۉزینگنی توت! آته–آنه‌نگگه، عمر یۉلداشینگگه، باله‌لرینگگه کېره‌ک بۉله‌سن هلی! سېندن عرَضلب، یوز اۉگیرگن بخت قویاشی قـَی بیر یاقلردن بلقیب چیقر بلکیم...» –دېگن اۉیلر اۉتدی.

تېپه‌سیده تون–کون حاضر–ناظر بۉلیب کېله‌یاتگن ایچی ویران آنه فقط آق ساغینر، ارداغیدن توشیرمسدی. آنه لوسی‌نینگ محزون بېتلرینی سیلب توریب، یوزیگه–یوزینی قۉیدی–ده، جانی‌نینگ الـّه قـَیسی بورچکلریده اوخلب یاتگن سۉنگگی مهرلرینی–ده، قیزی هارغین کۉزلریگه تۉکیب سالدی. بو شفقت‌سیز بیر آغریق ایکـّی دردگه اَیلندی. باله بیر کویر، آنه بیر اۉرته‌نر. آنه–باله درد چنگلیده یانه–یانه دا بۉلدیلر. ایکـّی اَچّیق کۉز یاشلر بیر–بیریگه قۉشیلیب، اۉته مونگلیغ منظره حاصل قیلدی. لوسی آنه‌سینی یوپـتماقچی بۉلیب، ققشب یاتگن دوداقلرینی جـُفتله‌دی–ده، زۉرغه مأیوس‌گینه «پیشانه اېکن، اۉکسیمنگ آنه جان» –دېدی و بیر پیاله چاینی

---

[۱] یازیق: گناه. بو یېرده قسمت معناسیده.

www.ezgu.org

ایچیب بۋلگونچه‌لی وقت ایچیده ینه اوزاق اۋیگه تالدی. کسلخانه‌ده مطلق ساکنلیک حکمران بۋلدی.

کیریستینه اۋزینی قۋلگه آلیب، جگری‌نینگ بیر پرچه‌سی بۋلمیش قیزیگه قره‌ب سۋز قاتدی: «یخشی‌سن لوسی، اۋزینگنی قۋلگه آل. بیزده‌گی دوکتورلر تۋغری سۋز بۋلیشه‌دی. اولر کسلینی اۋلیم‌نینگ چنگلیگه آسان‌گینه تاپشیرمه‌یدیلر. ایچینگنی امیدلنتیرووچی سۋز بیلن تۋلدیریب، ایشانتیره‌دیلر. بو بیر حقیقت. قره، علم–فن جوده–جوده ایلگریلب کېتدی. بیله‌سن، بویره‌ک المشتیریش اوزاق جریان؛ دۋنرلرنی[1] کوتیب یشه‌یاتگن بېمارلر آز اېمس. امیدوار بۋل قیزیم، نصیب بۋلسه هلی پېشانه‌نگ یره‌قله‌یدی» –دېدی دَلده بېرووچی، کوچ بغیشلاووچی بیر آهنگده. آنه‌نینگ ایلیق سۋزلریدن سۋنگ لوسی‌نینگ یوزیگه قان یوگیرگنده‌ی بۋلدی....

بویره‌ککه زار لوسی کوننی کونگه، هفته‌نی هفته‌گه، آینی آیگه و نهایت ییلنی ییلگه اولب، یشب کېله‌دیر اېدی. کون باتر انسانلری‌نینگ فرهنگیده عمردن بیر کون قالگونچه دنیا کېزیب اېسکی بشریت تاریخی بیلن یقیندن آشنا بۋلیش؛ خلقلر، مدنیتلر، علم و صنعت، موسیقه–یو ادبیات، اودوم و عادتلرنی کۋریب، تۋییب یشه‌ماق بار. لوسی هم شولر سیره‌سیگه کیره‌دی. نیمه بۋلدی–یو، سناقلی کونلر قالگنده لوسی مصرگه سفرینی تۋختـتدی، اَنیقراغی کېینگه قالدیردی. بېمار لوسی بۋلسه، اینجیق و بولوتلی آسمان اوزره قویاش چره‌قلب چیققن کونلرنینگ بیریده، میلو – قیز ایتینی اۋینه‌تیب کېلیش نـیتی ایله بیچگه[2] باردی.

---

[1] دۋنر (Donor): بغیشلاوچی؛ یره‌دار و بېمارلرگه قوییش اوچون اۋز قانینی یاکه باشقه بېمار شخصگه کۋچیریب اۋتکزیش اوچون بیرار اعضاسینی بېرووچی کیشی.

[2] بیچ (Beach): ساحل، دریا قیرغاغی.

www.ezgu.org

لوسی‌نینگ ایتی میلو – شۆخ دېسه شۆخ، بیر هم خوش قیلیق، مهربان و سېزگیر ایمسمی، دُمینی لیکیللتگنچه، قیرغاق بۆیلب یاستنه کېتگن قوملاق اوزره، سکره‌ب–سکره‌ب یوگردی. قویاشده تاولـنیش اوچون اغه‌نب یاتگنلر یعنی، قیپ–یالانغاچ قیز–خاتینلر، ییگیت–ایرککلر آره‌لب چاپدی. اۆلیم بیلن یاقه‌لـشیب کېله‌یازگن لوسی دېنگیز قیرغاقلریگه کۆز قیرینی سالیب، ذوق ایله تماشا قیلیب توره‌بېردی. مه‌یین و موزدېک‌کینه اېسنلر[1] یوز و کۆکره‌کلرنی سیلب اۆته‌پیدی. اولکن سوونینگ شاشقین کۆتریلیب، قیرغاققه اوریب، سپلیینیشی تنه‌نگده‌گی دردلرینگنی سۆریب آلمه‌ی قۆیمه‌یدی....

بویاغی اېسیدن آزگوده‌ی منظره: یېل–یېل تۆنر کوموش بدنلر، انه آپـّاق–آپاق بیلکلر، تراش یېگن آلماس‌ده‌ی ممه‌لر، منه اوزه‌نه توشگن خییچه[2] قامتلر، کېتیب‌وارگن گۆزه‌للر و آییمچه‌لر نیمه دېیسیزمی؟ قره‌ب–قره‌ب کۆزلر قوونر: لاو–لاو یانر آیاقلر–و، بادام–بادام قباقلر، قـَیناق–قـَیناق دوداقلر، سرلی–سرلی سقاقلر، رخش آلمه‌دېک یناقلر، بېباش و سنقی چاغلر وَی وَی وَی... بېلنی دېیسیزمی، بۆیینمی، انه بۆربـَی، منه بالدیر، سانلر و قویروقلر، اووو...! بونی کۆرگن ایمان‌نینگ بېلی سینمه‌ی قالمه‌یدی. ییرلیک آدملرگه–کو عادیدن عادی صحنه بۆلیب قالگن. تراژیدی بیلن گۆزللیک اوچره‌شه‌یاتگنلر ایدی بو دملر.

میلو همان شوملیک قیلیب، چیرایلی قیزلر سری باریب ایرکه‌لـنر، ایت–بېتلرینی یـَلمه‌ماقچی بۆله‌دیر. میلو سۆز اېشیتر، یوواش بۆلیشگه قره‌مه‌ی، بیرینچی بار بونده‌یین بۆیین باغیدن قاچیب ایدی. میلونینگ اۆیناقلشلری اوزاققه چۆزیلدی.

---

[1] اېسن: شمال، یېل.

[2] خییچه: اینگیچکه، نازک‌کینه؛ کېلیشگن.

www.ezgu.org

بو وضعیتدن لوسی بېزاوته‌لندی. ایتی‌نینگ مستلیقلریدن اویـَتگه باتیب، آدملردن کېچیریم سؤره‌شگه توشدی. ایتگه مهر قؤیگن عاشقلردن بؤلمیش کیتی خانیم میلونی قوچاقلب، بؤیین–باشینی سیله‌ی کېتدی، اؤپیشدیلر هم. لوسی کیتی خانیم‌نینگ بو شفقت و مهربانچیلیگیدن روحلـنیب، منتدارچیلیک بیلدیردی. انه، خوش فعل میلو بیر ایمس، ایکـّی ایگه تاپگن بؤلدی. کیتی خانیم و لوسی‌لر انه‌شو میلو آرقه‌لی تـَنیشیب، قـَلین دؤست بؤلیشدیلر. تـَنیشوونینگ ایلک آنلری، گپ درّاو لوسی‌نینگ خسته‌لیگیگه باریب تقیلدی. گپدن خبردار کیتی خانیم ینگی دؤستی لوسی دؤنرلردن بویره‌ک سؤره‌ب مراجعت قیلگنی خبرینی الـّه قچان مجازي و حقیقي ترماقلرده اؤقیگندی....

کیتی لوسی‌نینگ کؤنگلینی کؤتردی. اونگه اؤز بویره‌گینی تارتیق قیلیشگه وعده قیلدی. شوندن سؤنگ ایکـّاولان خط یازیشیب، بیر–بیری بیلن علاقه‌ده بؤلیب توره‌بېردیلر.

بیر هفته اؤتر–اؤتمس کسلخانه‌گه باریشیب دوکتورلر بیلن اوچره‌شیشدی. ترددلر کؤریلدی، دوکتورلر کیتی خانیم و لوسینی آبدان تېکشیریب، کسل بویره‌گی اؤزگه بویره‌کنی قبول قیلیش یاکه قیلمسلیک اوستیده علمي تدقیقات آلیب باریشدی. نتیجه‌ده لوسیگه دوکتورلر:

«یوزگه یوز موفقیتلی کېچه‌دی، دېب سؤز بیره‌آلمه‌یمیز. هر قله‌ی حیاتینگ اُفقلریدن بیر قـَتیم یلـّیغ جیلمه‌یسه عجبمس» –دېییشدی. خانیم کیتی و لوسیلرنینگ بیر–بیرگه بؤلگن چوقور انساني محبّتی توغیله‌جک خیره یالقیننی

www.ezgu.org

پارلـتیب، النگه‌لـتیب یوباردی. لوسی‌نینگ جانیگه جان کیردی. وجودیده قووانچلی ایلینچ کورتکله‌ی باشله‌دی.

هر احتمالگه قرشی ایکـّی تامان تیل خطی ببریب، حقوقي بیتیک آستیگه قؤل قؤیدیلر. ابرته‌سی شنبه کونی بویره‌کنی کؤچیریش عملیاتی باشلندی. لوسینی بخت یارله‌قب، کوتیلگنیدن هم آرتیق درجه‌ده جراحلیک عملیاتی آمان چیقدی، بویره‌ک کؤچیریش عملیاتی موفقیتلی کېچدی. لوسی عمری‌نینگ سؤنگگی لحظه‌لری قالگنده سېوملی حیات قوچاغیگه قـَیتدی. بو خبر یشین تېزلیگیده مجازي و حقیقي ترماقلرده یاییلندی. دوکتورلرنینگ خلاصه قیلیشیچه، بو حادثه چینه‌کم معجزه ایمیش. اولرگه کؤره هر ییگیرمه ایکـّی میلیون کیشیدن بیتـّه‌سی‌گینه بو تور عملیاتدن تیریک قالیشی ممکن ایکن....

لوسی ساغه‌ییب کېتدی. صمیمي دؤستلیک اؤزگه‌چه معنا-یو مضمون کسب ایته‌بېردی. کونلردن بیر کونی کیتی، لوسی و ایرکه‌تای میلو اؤشه اوچره‌شگن پیلاژگه[1] هاردیق چیقریش و کؤنگیل یازیشیب اوچون باریشدی. اینډیلیکده اولر حیاتدن ذوقلـنیب، میریقیب یشب کېلماقده‌لر.

(بو حکایه شو کېچه-کوندوزلری یوز بېرگن علمي واقعه‌دن الهاملـنیب قاغذگه توشیریلدی)

۲۰۲۳/۵/۳۰

کانادا، تورانتو

---

[1] پیلاژ (Plage): دېنگیز، دریا قیرغاغی.

www.ezgu.org

اوشلمه گن آرزو

www.ezgu.org

اوشلمه‌گن آرزو

انقلاب بۆلدی... کاروان–کاروان مۆترلر تیزیلیشی، شهرلر ارا شورووی‌نینگ قیزیل عسکرلرینی تَـشیماقده ایدی. هواده تیک اوچرلر گیر–گیر اَیلنه‌دی، بمباردمان قیلووچی اوچقیچلر تینمسیز پروازده. یشش اۆز توسینی یۆقاتگن بیر احوالده دوام اېته‌یاتگندی. اۆشنده کمونیستلر یاشلرنی شورویگه یوباریب اۆقیتیش سیاستیگه شدت بېردیلر. مینگ–مینگلب محصللر تحصیل اوچون ساویتلر دیاریگه یۆل آله باشله‌دی. کۆپلر قطاری اجمل‌گه هم شورویگه باریب اۆقیش نصیب اېتدی. او ایکـّی هفته بورون قـَیسی شهرده اۆقیشینی بیلیب آلدی. ساویت اتفاقی‌نینگ باشکېنتی اولکن شهر مسکوگه اوچیش آلدیده توریبدی. او مسکوگه اوچه‌دی، هه مسگوگه... مسکوه‌نی ایچ–ایچیدن ساغینیب تورگنی اونینگ کۆزلریدن بیلینردی. هوشیده هم توشیده هم مسکوه. بو کتـّه شهر اونینگ روحیگه فراغت شباده‌لرینی آلیب کیره‌یاتگنده‌ی گۆیا.

هر کېچه ماسکونی توش کۆره‌دی. قره‌سه که، توشیده شهر کۆچه‌لری بۆیلب اَیلـنیب یوریبدی، آیاقدن تالگونچه سَیلگاه‌لرنی کېزه‌دی. چیرایلی طبعیت منظره‌لرینی کۆریب، خیالیدن کیر نرسه‌لرنی چیقریب تشله‌یدی. قووناق بیر کیفیت

www.ezgu.org

بیلن دانگدار اونویرسیتېت پارکیده، گـوَجوم طلبه‌لر آره‌سیده کېریلیب تورگن. کیم‌سن، دېسه اجمل خان. قیزغلداق‌دېک ملـّه ساچ روس قیزلری دَوره‌سیده شمشاددېک بۉی کۉرسه‌تیب توریبدی. گۉزل قیزلر قیقیرلـشیب اجمل‌نی اۉرته‌گه آلیشگن. اجمل درّاو هم ایچکوی قیلیب، چۉنتـگیدن مالبرو سگرتینی یاقه سالیب چېکه باشله‌یدی. آلیفته‌گرچیلیک قیلیب قیزلرگه هم سگرت اولـشه‌دی. قیزلر اېسه خودّی، «اجمل جان مېن بیلن کېت، بو کېچه مېن بیلن بۉله‌سن، مېن بیلن قاله‌سن اجمل!» –دېیه‌یاتگنده‌ی. او بۉلسه قیزلرنی بیر–بیر بېلیدن قوچیب بغریگه باسه‌دی. اجمل دیسکوتیکده، تونگی کۉنگیل آچر بزملرنینگ اۉچمس چیراغی بۉلیب توریبدی. شیرین خياللر آغوشیده مستِ الست. قۉلیده کان‌یاک سالینگن قدح یریم یاریتگیچ نورلر آرتیدن شۉخ–شۉخ تاولـنه‌دی. گــلَی کېلگنده قدح اَلمه‌شیب، یاش‌گینه، آق بیلک قیزلرنینگ قۉلیدن شیمیریب–شیمیریب شراب ایچه‌دی. یوزلریدن کیفی تاشیب کېتگن بیر کۉرینیشده. تونلری سېوگی مـَیـیدن تۉییب–تۉییب سیپقرماقده. اۉرس قیزلرنی تاتیب–تاتیب، آخری چرچب–چرچب ناز اویقوگه کېته‌دی. اویقوسیده، چرچاق تنه‌سی اوزره اېپکدېک مه‌یین برماقلر اۉرمه‌له‌یدی. رانلرینی اوقه‌لب اوخلـته‌دی قیزلر. بیر یاقدن قیزلرنینگ اوپاری[1] ساچلری قیتیقلب اویغاتسه، باشقه یاقدن، اولرنینگ آلاودېک نفسی اجمل‌نی مودره‌تردی... خماری ترقب اۉرنیدن توره‌دی. بۉیینینی ایلان‌دېک آق بیلکلر قوچیب آلگن. او گاها دریا بۉیلریده یاقه‌لب یورر، چهچه اوریب چوغورله‌یاتگن سَیراقی قوشلرگه قولاق آسه‌دی. چـَیقله‌یاتگن دېنگیز تۉۋیقینلری بغرینی آچر، شوواس قوییله‌یاتگن یامغیر

---

[1] اوپار: اوفار، ایفار، مُشک.

www.ezgu.org

بیلن اۆینه‌شر، روس ودکالری خماریدن تۆیمسدی. ینه اۆزینی اۆشه آق پری‌لر اۆرته‌سیده تاپر ایدی او... توش کېتیدن توش.

سفر تاباره یقینلشماقده ایدی. اجمل‌نینگ ایچی قوم–قومله‌یدی. یوره‌ک اورشی تېزلشماقده. سناقلی دقیقه‌لرده همّه ایشینی بیتیریب، اوچیشگه شــَی بۆلیب تورگیسی کېله‌دی....

شو کونی کابل دوکانلرینی اَیلــنیب، اۆزیگه کېره‌ک نرسه‌لرنی ساتیب آلدی–ده، بکسیگه جایلشتیردی. آلدین ساتیب آلیب قۆیگن بیر درجن عطر، تۆرتته ماوي رنگ کابای پتلوننی هم چرم بکسگه زۆرغه تیقدی. قیزلرگه اته‌لگن ساوغه‌لرنی بیر سیدره کۆزدن کېچیردی. برچه ایشلری سر انجام. جمعه کونی اوچیشی کېره‌ک. اېرته‌لبدن پایتختده‌گی طیاره‌لر قۆنلغه‌سیگه یېتیب آلدی... محصللر بیرین–کېتین پیلــّه–پایه چیقه باشه‌ییدی. اجمل هم اوچاققه چیقیب اۆریندیققه اۆتیریب آلدی. طیاره اوچیشیگه چاغلنه‌یاتگندی. کابلدن کۆرتریلگن ایرپلین[۱] کۆم–کۆک آسمان بغرینی سۆتیب بلندلب اوچه باشله‌دی....

۲

مسکوه قۆنلغه‌سیگه باریب توشرکن، اجمل کۆزلری اَلنگ–جلنگ تېوره‌ککه تیکیله‌دی. ایچیده «کۆرگن قاره کونلریم آرتده قالگنی راست بۆلسین الهیم» –دېیه شکرانه اَیتدی. تــغین ایچیده مسکوه شانیگه ایلیق سۆزلر اظهار اېتدی:

«... مینگه قوچاغینگنی آچیب، کېل فرزندیم اجمل جان! دېیه قبول قیلگنینگ اوچون منتدارمن» –دېدی....

---

[۱] ایرپلین: تیک اوچر، طیاره.

www.ezgu.org

شو کونی اجمل باریب یاتاقخانه‌گه جایلشدی. صولت تؤکیب تورگن اؤن سکّیز قبَتلی یاتاقخانه اجمل‌نی خوش قرشیله‌دی. اؤشه زمانلر کیشیلرنینگ کؤنگیل قَتیدن جای آلگن الـه‌پوگه‌چوه‌نینگ[1] «الی خروس»، ایتالیاچه «پیری چیته!» اشوله‌لری بلند آوازده ینگرر ایدی. یاتاقخانه تورلی مملکتلردن کېلگن طلبه‌لردن لیق تؤله. اجمل تماشا قیلگنی لیفتدن پستگه توشدی. یاتاقخانه اېشیگیده توردی. کیرگن– چیققنگه کؤز قیری تشله‌ماقچی بؤلیب، سگرت توتونلرینی هواگه پورکب، آیاق اوستیده توریب قالدی. کېچ پـَیت بؤلدی دېگونچه اؤغیل باله‌لر اؤزلری بیلن اؤرس قیزلرینی اېرگشتیریب، خانه‌لریگه آلیب کیره‌دی... هر بیر باله ایتاویده[2] بیر پری قیز. یاتاقخانه‌ده اجمل‌نینگ دماغیگه درس– تعلیمدن کؤره، شؤخلیک، عشق و محبت، اؤینب قالیش هیدی اَنقیب اوره باشله‌دی. خیالینی کوموش بدنلرنینگ شوق و ذوقی، آرام‌بخش لذتی ضبط اېتیب تورگن. خیالنی قمچیلشگه قیتّـک–قیتّـک[3] یېتمه‌یپدی. تؤغریراغی، شیطان سووینی قه‌یېردن ساتیب آلیشنی هلی بیلمه‌ی توریبدی.

اېرته‌سی توریب–آق، آوگه چیقدی. قیزلرنی آولشگه. قره‌سه که، اؤرس قیزلرنی رام قیلیش اوچون کتـّه تیارگرلیک، اونچه تیل بیلیش هم کېره‌ک اېمس. هر درختنی سیلکیتسه قیرقـته قیز تؤکیله‌ی دېب توریبدی خیالیده. ایچیده تؤقیگن رېجه‌لری «خودّی، اولّ مېنی بجر، اولّ مېنی بجر، مېندن باشله‌ی قال بارینی» دېگنده‌ی اونگه تین بېرمه‌یپدی. کؤنگلیده توککن نـیتلرینی دستلب ایچیشدن باشلب

[1] الهٔپوگه‌چوه: شخص اسمی.

[2] ایتاویده: یانیده، آلدیده؛ اېرگشتیریب یورماقده.

[3] قیتّـک–قیتـّک: آز–آزگینه، آزراق.

www.ezgu.org

یوباردی، کېین قیزلرنی تاتیشگه اۉتدی. پالیزگه جـَیره[۱] داریگندهٔی قیزلرگه اۉچ. قیزسیز کېچه‌لر او اوچون یات ایدی. قۉشیله–قۉشیله، اۉته حالسیزلـنیب، بۉکیب قالگندن سۉنگ، سره‌له‌یاتگن بۉلدی قیزلرنی. اېنگ آخری «گۉزل مسکوه، بوتون شورروی» عشق و محبّت وطنی ایکن، دېگن خلاصه‌گه کېلدی او. معیشت‌نینگ چېک و چېگره‌سی یۉق. سووسیز ققره‌ب یاتگن چۉلده‌ی، اجمل‌نینگ هلی بېری سېراب بۉلگیسی یۉق. ایچگن سَری ایچگیسی، تاتگن سَری تاتگیسی کېله‌دی.

عشق بابیده اجمل توشیده‌گیدن کۉره هم یوکسک‌راق بیر مرّه‌لرنی قۉلگه کیریتدی. آرزولری دېبیرلی اوشلدی. بیر کم دنیا دېگنلریدېک، اېنگ گۉزل اۉرس قیزیگه اۉیلــنیش اجمل‌نینگ بیردن–بیر آرزوسی بۉلیب توریبدی. کۉرینیشیده، شوندن کېین آتینی سېکینراق هـَیده‌ماقچی، ارابه‌نی موربــتراق تارتیشنی کۉنگلیدن اۉتکزماقچی. آرزولب یورگن، اۉزی ایسته‌گنی، آنه‌سی اۉپمه‌گنیدن تاپدی. شونده هم کۉچه‌لرده ایزغیب آو قیلیشدن تایگنی یۉق.

اجمل قاتمه‌دن کېلگن، کۉزلری چوقور–چوقور. قولاقلری سفره‌ده‌ی کتــّه–کتــّه. اېلکه‌لری یاییق، اۉسیق قاشلری چـَتیشگن، لبلری قـَلین، کۉکسینی جون باسگن. کۉکیش خالدار کۉیلگی‌نینگ ایکـّی توکمه‌سینی قدمه‌گن. دۉندیققینه سېر توک بیگیت. چقچه‌یگن کۉزلری تېوره‌ک–اطرافنی کوزه‌تیشده چرچمه‌یدی.

اۉقیش‌نینگ بېشینچی ییلی ایدی. اجمل لینه خاننی تاپدی. او بیلن سېویشیب تورموش قوریشدی. گۉزللرنینگ گۉزلی لینه‌گه یېته‌دیگنی یۉق. سوو ایچسه تاماغیدن کۉرینه‌دی... کۉزلری ماوي – شیشه رنگ. بۉیی بلند، قییلگن قاشلری

---

[۱] جـَیره: تېریسی دوک شکللی ایگنه‌لر بیلن قاپلنگن، کېمیرووچی، سوت اېمیزووچی حیوان.

www.ezgu.org

کمه‌لکده‌ی موزون. نگاهلری قاره‌متیر کیپریکلری آره‌سیدن کؤککه قده‌لیب تورده‌ی. معنالی جیلمه‌یگنده تورقیدن حیا یاغیله‌دی. سوتگه چـَیقلگن آپـّاق یوزلری بار. تؤلیشگن کؤکره‌گیدن ایکـّی کبوتر کؤککه پرواز قیگودېک بؤلیب توریبدی. آپـّاق کؤکسی اوزره آلتین زنجیر یلتیللب پارپلب تورگن. سلماقلـنیب گپیرگنده تیلیدن بال تامه‌دیگن ذات. سېوینگنیدن اجمل‌نینگ آغزی قولاغیده. اېرکه‌لب–اېرکه‌لب تېز–تېز شیرین‌گینه لبلریدن چؤللپیلـلـتیب اؤپگنی اؤپگن. قالگنینی خیره نورلری آستیده کؤرماقچی...

۳

بیر ییل اؤتر–اؤتمس ساویتلر توزومی انقراضگه یوز توتدی، توزوم چاک– چاکیدن سؤکیله باشله‌دی. اتفاقداش جمهوریتلر اؤرنیگه مستقل دولتلر قد کؤتردی. اجمل و لینه‌لر قورگن محبّت اویی همان کؤرکم. بختیار حیات قوچاغیده تؤفانلرده اېگیلمس چیناردېک، یـَیره‌ب، یشنب یشه‌ماقده اېدیلر.

کمونیستلر دوریده‌گی اؤلچاو و قدریتلر اؤز جاذبه‌سینی یؤقاته باردی. شوندن کېین اجمل قدرتلی دولت پایتختی بؤلمیش مسکوه‌گه سیغمه‌ی قالدی. حجتلری اؤتمه‌یاتیر. لینه خان هم اجمل‌سیز یشه‌ی‌آلمه‌یاتگن بؤلیب قالگن. بیر–بیریگه وفادار سېویشگنلر هر قنده‌ی وضعیتده هم سویه‌شیب، بیر–بیریگه تیره‌شیب یشه‌ماقچی. اجمل مسکوه‌نی ترک قیله‌ی دېب تورگن پـَیتده، کؤنگلیگه قیل سیغمه‌ی لینه‌گه معنادار قره‌ب دېدی:

– شیرین و تاتوو حیاتیمیز بار شکر. مېنی اېندی مسکوه‌دن چیقریشه‌دی. قنده‌ی فکر و مصلحت بېره‌آله‌سن عزیزی؟!

www.ezgu.org

– سېنگه تېککـنیمدن خورسندمن. سېن مېنینگ یوره‌گیمدن چوقور اۆرین اېگلله‌گن‌سن جانیم. بو تنگلیکدن چیقیشگه بار کوچیمیزنی ایشگه ساله‌میز، دېیه اېری‌نینگ کۆنگلینی کۆترگن بۆلدی لینه.

– نیمه قیلسک اېکن؟ –حسرت بیلن سۆز آچدی ینه اجمل.

– مېن سېنینگ قانگه باتیب یاتگن وطنینگه باریش نـِیتیم یۆق. حتـّا، سېنی–ده، باریشینگنی خواخلمه‌یمن.

– مېنینگ هم اۆشه یاققه باره‌ی دېب کۆزلریم اوچه‌یاتگنی یۆق. نیمه قیله‌سن المیمنی ینگیلب، بۆله‌دیغانینی آیت لینه! نیمه قیلیش کېره‌ک؟

– بیتـّه یۆلیمیز بار، –لینه باسیق، هیجانسیز بیر حالتده گپینی دوام اېتدیردی، –او هم بۆلسه، مسکوه‌ده‌گی بیرلشگن ملتلر تشکیلاتی‌نینگ قاچقینلر اداره‌سیگه باش اورشدیر. اولردن باش پناه سۆره‌یمیز.

– سۆزلرینگده جان بار، حاضرچه قۆلیمیز ایلینه‌یاتگنی انه‌شو. میلی سۆزلرینگگه قۆشیله‌من. شونده‌ی قیله‌میز. اېرته‌سی–یاق، باریب مشکلیمیزنی اۆرته‌گه قۆیه‌میز، – دېدی اجمل.

– سېن بوگون ساغلیگینگگه قره‌تگنی دوکتورگه بارگین خۆپمی. کون سه‌یین سیلـّه‌نگ قوریب باره‌پیدی. روحینگ چۆککن کۆرینه‌دی، اۆزینگنی آلدیریبسن. ساغلیغینگنی اَوه‌یله. بیله‌من، سیزلرنینگ فرهنگلرینگیزده کۆپ نرسه‌گه اهمیت بېرمه‌ی قۆییله‌دی. بیلیب آلدیم، عقلدن کۆره سیزلر کۆپراق حسّیات بیلن یشه‌یسیز. سېر جهل بۆله‌سیزلر. بونی توشینه‌من. سیزلرده دردنی درمان قیلیشدن کۆره اونگه آخرگی نقطه‌نی قۆییش افضل توره‌دی. بیرینچی سۆز اۆرنیده سیزلر دایم آخرگی

www.ezgu.org

سۆزنی اَیتهسیز. نسبیت بیلن چیقیشهآلمهیسیز. همه نرسهنی مطلق دېب توشینهسیز. مطلق دېب توریب آلهسیزلر. بو سیزنینگ ازلي طبیعتینگیز و تربیه اصولینگیز.

– شوندهی بیر قالاق یورتگه منسوبلیگیمدن عارلنمهیسنمی لینه؟

– یۆق عزیزیم. روسلرنینگ مدني قتلمی کتـّه معنوي بایلیک زمینیده وایهگه یېتگن. اولر عموم بشري قدریتلرگه سویهنهدی. آته–آنم مېنگه شوندهی تربیه بېرگن. شولر حقیده کۆپراق اۆیلهیمیز. مېنینگ سېنگه کۆنگیل قۆییشیم هم منه شو نرسهلرگه باریب تـقیلهدی. بیز اۆرسلر سۆنگگی سۆزنی اۆز جاییده اَیتهمیز.

– سېن حجّتلرنی تیارله، مېن اېسه کسلخانهگه بارهیین، –خاتینینینگ آغزیدن لبلرینی باتیریب اۆپدی–ده، خیرلـشیب تشقریگه چیقیب کېتدی اجمل.

۴

بېش آیگه یېتر–یېتمس اجمل و لینهلر قاچقینلیک مقامیگه اېریشدیلر. اجملنی مسکوهدن هـیدهب چیقریش قیستاوی هم توگهدی. اېر–خاتین آسایشتهلیک بیلن یشب یورهبېردیلر. اجملنینگ اوشلمهگن بیتـّهگینه آرزوسی قالگندی. لینه بیر کونی شیره کیف اجملگه تیکیلیب:

– تبریکلهسم مـَیلمی جانیم؟ –دېدی.

– نیمه بیلن؟ –جواب قیلدی اجمل.

– منه آته بۆلدینگ عزیزیم، –آلماسدېک برماقلری بیلن قارنینی سیلهیبېردی، –تبریکلهیمن اولوغ بخت بیلن.

– قیزمی، اۆغیل؟

www.ezgu.org

– خدانینگ بېرگنی–ده.

– مېن اۆغیل بۆلیشنی ایستهیمن، –دېدی ساووق آوازده.

– اېککنینگنی اۆرهسن اجمل جانیم، –دېدی لینه.

لینه قۆلیگه ایدیش تۆله سوونی آلهتوریب توبکدهگی گـُللرنی سوغاره باشلهدی.

۵

آرهدن تۆرت آی اۆتدی چمهسی. لینه قیز کۆرهیاتگنینی اجملگه اَیتمهی یورهبېردی. اېری قیستهیبېرگچ، آخری لینه:

– باریب دوکتورگه تېکشیرتیردیم.

– خوش، نیمه دېدی دوکتور؟ –سۆرهدی اجمل.

– قیز، –دېدی لینه لبلریده تبسّم ارهلش.

– پیشانهم شۆر اېکن، –دېدی اجمل.

– نیمهگه؟

– نیمهگه اېدی، قیز...

– اجمل جان عزیزیم، اویـَت بۆلهدی، یورتینگدن آرقهلب کېلگن قالاق فکرلر بیلن یشب یورهبېرهسنمی؟ ییگیرمه بیرینچی عصرده بونداغ اۆیلمهیدیلر. بالهنی اجرهتیش یخشیلیک اېمس. سېن خرافاتدن وازکېچگن انسان اېدینگ–کو، –مونگلی تاووش ایله دېدی لینه اجملگه.

اجمل انترنیت ترماقلریگه کیریب، دلیدهگی سۆراقلریگه جواب ایزلهی باشلهدی. کۆپ نرسهلرگه دوچ کېلدی. «آخری خاتین اېرککدن توبن تورهدی»؛ «خاتینلرنینگ ساچی اوزون، عقلی کلته»، –دېگن خلاصهگه کېلدی و خاتین–قیزلرنی جزالاوچی

www.ezgu.org

صحنه‌لر، قاتیب قالگن دینی تعصّب اجمل‌نینگ روحیگه بمبه بۉلیب کیرگن. شوندن باشلب، او نماز اۉقیی باشله‌دی. یۉقاتگن نرسه‌لرینی انه اعتقاددن تاپگنده‌ی بۉلدی... قیزنی آلدیرماقچی بۉلیب کۉردی. بیراق، بونگه لینه تیش-تیرناغی بیلن قرشیلیک کۉرستدی.

۶

نیمه قیلسه هم اجمل زرتاب‌نینگ آته‌سی اېکینینی تن آلیشگه مجبور اېدی. چقه‌لاققه بو اسمنی لینه اۉیلب تاپگن. قۉغیرچاقدېک قیزه‌لاق آنه‌نینگ قوچاغینی تۉلدیریب، اوییگه فیض بغیشلب توریبدی. چقه‌لاق بیر یاشگه کیرگنده اجمل و لینه‌لر مهاجرلیک مقامی بیلن کانادا‌گه قبول قیلیندی. بیر آیدن سۉنگ ججّی‌گینه عایله مسکوه‌نی ترک قیلیب، ایکـّینچی ابدی وطنیگه یۉل آلیشلری کېره‌ک اېدی. اولر بختیار حیات آغوشیگه قـَیته‌یاتگنیدن خورسند. آلدلریگه امکانیتلر اېشیگی لنگ آچیلگن. اولردن فقط‌گینه قانوننی حرمت قیلیب یشش‌گینه طلب قیلینه‌دی. قالگنیگه اۉزیلری خان، اۉزلری بېک...

سفرگه آتلـنیش آلدیدن اېر-خاتین تیارگرلیک کۉره باشله‌دیلر. لینه چقه‌لاغینی ساغ-آمان کانادا‌گه آلیب باریشنی اۉیله‌یدی... ۲۴- اگوست کونی اېرته‌لب اوچیشلری کېره‌ک...

مسکوه هواسینی قویوق تومن چولغب آلگن. سهل اۉتمه‌ی شرّه بییران یامغیر قوییب بېردی. کېتیدن بابا قویاش زرّین نورلرینی ساچه باشله‌دی. آته-آنه و کیچکینه رزتاب طیاره‌گه چیقیب اۉرینلشدیلر. بیگیرمه دقیقه‌دن سۉنگ طیاره آسمانگه کۉتریلدی. کۉپ اۉتمه‌ی به‌هیبت کېمه فېروزه بۉشلیق بغریگه شونغیب

www.ezgu.org

کېتدی. طیاره قـلین–قـلین قاره بولوتلرنی یاریب، پرواز اېتماقده ایدی. اوچـاولان اجره‌تیلگن اوچته اۉرینديقده جایلشدیلر. سفرده بحثلـشیش فکریده اېمسدی. لینه، وقت اۉتیشینی کۉزلب ابری اجمل‌نی گپگه توتدی:

– بیله‌سنمی اجمل؟ انسان اۉزی ایستمه‌گن تقدیرگه تن بېریشگه مجبور اېکن. آدم ذاتی ازلدن مهاجر بۉلیب توغیلگنگه اۉخشه‌یدی. بیر زمانلر انسان باله‌سی آت، اېشک، تویه‌لرده اوزون منزل باسیب، اۉزیگه آسایشته مکان ایزلب یۉلگه چیققنلر. منه حاضر بۉلسه، انسانلر عقل تفکّری بیلن، جانسیز تېمرقنات کېمه‌لرده اۉتیریب قیسقه وقت ایچیده کۉزله‌گن یېرلریگه یېتیب آله‌دیلر. ایکـله‌سیده هم بیر قاعده حکمران اېکن اۉیلب قره‌سم. اۉز فکریگه اېگه بۉلیب، اۉزی ایسته‌گن طرزده یشَشنی خواخله‌گنی اوچون انسان یورتیده سیغمه‌ی، غربت دیاریگه قره‌ب یوز بوریشگه مجبور بۉلرکن. بیراوتینگ اَیتگنینی، بویروغینی بجرمه‌گنینگ اوچون آنه یورتدن قوویلیشگه محکوم بۉلرکن آدم. سېن و بیزنینگ تقدیریمیز هم بیر تاماندن شو نرسه‌لرگه باغلیق. یخشیم که بو یاروق عالمده، انسانیتنی اۉیله‌یاتگن آدملر بار.

– بو نرسه‌لرینگ خدانینگ آلدیده چیپّـک[۱]. کتـه‌راق نرسه‌لر حقیده باش قاتیر لینه. تیمیز–تقدیر، عالم–پالیملرینگنی ییغیشتیر. تېپـّه‌ده‌لیگیمیزنی هیچ قچان اونوتمه...

– گپنی چووه‌لشتیرمه‌ی اَیته‌دیگن بۉلسم، بو دنیاده سېن و بیز، بوتون بشریت بیر نېچه انسان‌نینگ عقل میوه‌لرینی ییب کون کۉریب کېله‌میز. اولر یره‌تگن امکانیتلر حسابیگه یشب کېله‌یاتیرمیز. بیز استعمالچی آدملر شولرگه شکر قیلمسدن اۉزیمیزگه معمّا، جنجل توغدیریب یششگه اۉرگنیب قالگنمیز. عالملرنینگ، دانا آدملرنینگ

[۱] چیپّـک: بیهوده، ضایع؛ یۉققه، پوچگه کېتماق.

www.ezgu.org

قورالی سؤز و فکر؛ بیزنینگ قورالیمیز ایسه زؤره‌وانلیک. اگر دنیاده فقط عالملر، اؤقیمیشلی‌لر یشه‌گنده ایدی، ییر یوزیده تینچلیک حکمران بؤلرمیدی؟ افسوس بونده‌ی ایمس–ده، –دیدی لینه بیر پیاله ساووق سونی ایچه توریب.

اجمل‌نی قارانغی کیله‌جک، ناتـَنیش تقدیر، ایریشیب بؤلمس موهوم امیدلر اؤز شکنجه‌سیگه آلگن. انترنیتده کؤرگنلری اونینگ بؤیینیدن بؤغیب آلگندیک. غیری دینلرگه قرشی جنگ قیلیش، شهادت بیلباغینی بیلیگه باغلب آلیش کبی اؤیلر اجمل‌نینگ مییه‌سینی بند ایتیب توریبدی. طیاره دیرزَه‌لریدن پستگه نظر تشله‌گن لینه، طرفه اؤلکه‌لر، یورتلر، خلقلر، تاغ– تاشلر، دریا–یو، دینگیزلرنی عجیب بیر منظره بیلن تماشا ایتماقده ایدی.

۷

طیاره نری–بیری اؤن سکـّیز ساعت دیگنده کاناده خلق ارا قؤنلغه‌لریدن بیریگه یقیلنشدی. بیر پسدن کیین قییه‌لب اوچه‌یاتگن طیاره ییرگه قؤنه‌دی. استیوردیس[1] عیال طیاره‌نینگ قه‌ییرگه اوچیب کیلگنی، بلندلیگی، حرارت درجه‌سی، وقت و هوا باسیمینی اعلان قیلدی. بیر آزدن سؤنگ طیاره ییرگه باریب قؤندی...

تیگیشلی تشکیلاتلر خادملری اجمل عایله‌سینی اعزازلب، مهمانخانه‌گه آلیب باریب جایلشتیردیلر. بیر هفته اؤتیب دولت اولرگه بلند قبـَتلی بنالردن اوی بیردی. جان باشیگه نقد پول، تیکین طبي خذمت، برچه قوله‌یلیکلر حاضر و ناظر. کؤرگن یامان نرسه‌لری آرتده قالیب، ایزگولیک و یخشیلیکلرنی اؤیلب، اولرگه اینتیلیب یشش توریبدی آلدینده.

[1] استیوردیس (Stewardess): طیاره‌ده مسافرلر اوچون خذمت قیلووچی عیال.

www.ezgu.org

۸

لینه اجمل‌نینگ ایچیده جدي اؤزگریشلر صادر بؤله‌یاتگنینی سېزیب توری، اونده غیرِ طبیعي بیر حرکتلر نمایان بؤله‌یاتگنینی پـَیقب باری، بیر نرسه قیلیب قؤییشیدن خبردار ایدی. بولرگه، لینه مهاجرلیکده یوز بېره‌یاتگن فرهنگي تفاوت صفتیده قره‌ب کېلدی. حیات ینه اؤز ایزیگه، اؤز اؤزه‌نیگه توشیب کېتیشیدن امیدار ایدی...

کونلردن بیر کونی لینه اوییني ییغیشتیررکن، تؤشک‌نینگ آستیدن بیر جلد پاسپورت تاپیب آلدی. ورقلب باقسه، نې کؤز بیلن کؤرسین که پاسپورتده زرتاب بیلن اجمل‌نینگ عکسی یایشتیریلیب قؤییلگن. سناقلی کونلردن سؤنگ اوچیب کېتیله‌دی. اَفتیدن آته قیزینی سفرگه تیارلش ترددیگه توشگن. آنه‌سیدن یشیریب قیزنی قه‌یاققه‌دیر آلیب کېتماقچی. بوندن خبردار آنه‌نینگ کؤنگلیگه وهیمه توشدی. اوّلیگه بیر حقیقت تـگیگه یېتماقچی بؤلدی. اجمل کېلگندن کېین همّه نرسه آچیق–آیدین بؤله‌دی.

آقشام قارانغی توشگچ، سراسیمه بیر احوالده اجمل اوییگه کیریب کېلدی. لینه سِر بېرمسدن آچیق پیشانه بیلن اېرینی کوتیب آلدی. اجمل:

– عذر لینه مچیتده ایدیم، شونینگ اوچون کېچیکیب کېلدیم. خورسندمی‌سن اؤزی؟ زرتابدن نیمه خبر؟ آلتی یاش بؤله‌ی دېب قالدی قیزچه. مکتبگه قؤییش نـِیتینگ بار ایدی. اول–بول نرسه خرید قیلدینگمی؟

– هه، همّه‌سی یخشی... بیله‌سن مېن نهایتده باسیق عیال‌من. یوره‌ک– بغریم کېنگ. سېندن بؤلک اؤیله‌یاتگن نرسه‌نینگ اؤزی یؤق مېن اوچون. ساغ بؤلسنگ بؤلدی. مېنگه هر دایم یوره‌ک سِرینگنی آچیب تشله‌گنینگ اوچون سېنگه رحمتلر

www.ezgu.org

اَیته‌من، سېندن اۋله–اۋلگونچه منتدارمن. مېندن یشیرر سِرینگ یۋق دېب اۋیله‌یمن. راستینی اَیت کېینگی کونلر بیر یاققه کېته‌یاتگنده‌ی ایشته‌رابلب قالدینگ. تینچلیکمی؟ سېنی بېزاوته کۋره‌ییمن!

– تینچلیکمی اۋزی؟ دایم بې‌معنی خیاللرگه باره‌سن–ده لینه. لېکن، حقیقتنی بیلگنیندن کېین اۋزینگگه کېله‌سن. شو تامانینگ مېنگه یاقه‌دی. مېنینگ سېندن سِر توتگن نرسه‌م یۋق، –دېدی اجمل.

– بو نیمه‌سی، –هلی آهاری کېتمه‌گن یپ–ینگی پاسپورتنی قۋلیگه توتیب، –بو سِر اېمس نیمه؟

– نی ی ی ی م م مه؟ –دېگنچه جاییده قاتیب قالدی اجمل.

– نیمه اوچون قیزیمگه پاسپورت آلگنینگنی توشینتیریب بېره‌سن اېندی، –دېب توریب آلدی لینه.

– اۋزینگنی باس، منه توشینتیره‌من. سېنگه غلطی تویپلمه‌سین دېب اَیتمه‌ی کېله‌یاتگندیم. اۋن ایکـّی ییل بۋلدی سېن بیلن یشب کېله‌یاتیرمن. راستمی، یالغانمی سېن مېنینگ دنیمگه کیردینگ. برچه اَیتگنلریمنی بجریب کېلماقده‌سن. بعضی بیر اودوملریمیز بارلیگیدن سېنینگ خبرینگ یۋق. اولرنی اېندی اَیتمه‌سم بۋلمس. قیزینگگه پاسپورت آلیشدن مقصدیم:

کېچیکتیرمسدن سنتنی بجا قیلیشیمیز ضرور. یۋقسه، آخرتده جزاگه تارتیله‌میز.

– میلی، اېشیته‌من، –دېدی لینه.

– راضی بۋلسنگ هم بۋلمه‌سنگ هم بو قیزنی آلیب کېتیب، اۋز یورتیمده «ختنه!» قیلدیرماقچیمن. اۋزی قیز باله‌نی بېش یاشده ختنه قیلیش کېره‌ک اېدی. منه

www.ezgu.org

وقتیدن بیر ییل اۆتدی. قره‌ب توریشگه حاجت یۆق دېب اۆیله‌یمن. لینه ایکـّـی قۆلینی کۆکسیگه قۆییب:

– نی ی ی ی م م مه، –دېدی–یو، قاپ–قاره تېرگه باتیب، قۆل–آیاغی سُسه‌ییب اۆزیدن کېتیب ییقیلدی.

بیر پـَیت قۆغیرچاقلری بیلن نریگی خانه‌ده اۆینب تورگن زرتاب چاپیب کېلیب آنه‌سینینگ قوچاغیگه اۆزینی آتدی. آنه‌سی‌نینگ کۆزلریده جاودیره‌ب آقه‌یاتگن کۆز یاشلرینی یېنگی بیلن اَریتیب، بار تاووشی ایله تکرار–تکرار «آنه جان!!!» –دېب بقیردی. زرتاب آنه‌سی‌نینگ کۆزلریدن اۆپگنچه زار–زار ییغلر ایدی.

کۆپ اۆتمه‌ی ایشیک تق–تقله‌دی. ییغله‌یاتگن زرتاب «دوکتور جان! دوکتور جان! آنمنی قوتقریب بېرینگلر التماس!!» –دېیه زارلـنیب یالباره کېتدی. پولیس هم تېز طبي خذمت خادملری بیلن اویگه کیردی. اولر اجمل‌نی سۆراققه توته باشله‌دیلر...

۲۰۰۶ – کانادا

www.ezgu.org

نجات ایزلب

www.ezgu.org

نجات ایزلب

حکایه قیله‌یاتگنیمیز موضوع حیاتي بۉلیب، بو واقعه‌گه کۉپ ییللر بۉلدی. اۉشه پـَیتلری شفاخانه دېگن نرسه بیرگینه ولایت مرکزیده بۉلر اېدی. بیزنینگ شهریمیزگه هلی زمانوي اېملش[1] یېتیب کېلمه‌گن. اوستیگه اوستک قیشلاغیمیز هم شهردن بېش چقیریمچه‌لیک اوزاقده جایلشگن. شولرگه قره‌مه‌ی، خامه یۉللر آشه شهرلر ارا کتـّه‌-کیچیک یوک ماشینه‌لری قتنب توره‌دی. آدملر اۉز ایش-یوموشلرینی قۉلـده‌دیر، آیاق بیلن‌دیر، اولاوده‌دیر بجریب یوریشگه اۉرگنیب قالیشگن. قیشی لای، کوندوزی چنگ-تۉزانگه بیلـنیب بۉلسه هم کیشیلر تیریکچیلیکلرینی انه‌شو یۉسینده تېبره‌تیشگه مجبور اېدیلر اۉشنده. خودّی، حاضرگینه یوز بېرگنده‌ی انیق اېسیمده توریبدی – اۉشه واقعه. بو بیرینچیسی اېمس، سۉنگگیسی هم اېمسدی. بو نرسه اۉشه یېرلرده، و ینه قیسی‌دیر یورتدلرده حاضر هم بۉله‌یاتگندیر احتمال. اعتقاد لاییگه ایلدیز آتگن علتلر تېز-تېز قـَیته‌لـنیب توره‌دی-ده بـَری بیر.

***

---

[1] اېملش: طبي خذمت؛ معالجه قیلیش.

www.ezgu.org

جمعه کونی بۆلدی دېگونچه، اوزاق–یقینلردن آق چادر یاپینگن خاتین–خلچ یه‌یاومی یاکه اېشکده‌می کسل–بېمارلرینی اېتکلب، قـیَده‌سن «مُلـّه تۆره» –دېیه یۆلگه چیقیشردی. بیراو اېریدن تینمه‌گن، بیراو کونداشیدن نالییدی؛ ینه کیمدیر تیرناققه زار – باله کۆریش ایلینجیده. بولر آره‌سیده اجینه[۱] چـلَیب کېتگن، کۆک یۆتلگه یۆلیققن، چیپـقان چیققن، کۆزی آغریگن، یوک توشگن، قولاغیدن ایرینگ کېله‌دیگن، سوخلنگن، باله‌سیگه چېچک–قیزه‌میق چیققن، ایچ کېتدی، تیش آغریق، باله‌سی تورمه‌گن، توماوله‌گن، ایت قاپگن، قولونجلی، سریقلمه، خلص، مینگ بیر کسللیک بیلن آغریگنلر بار بولر ایچیده. مُلـّه تۆره‌نینگ حاولیسی سهل کم بیر کسلخانه‌نی اېسلـته‌دی. انه‌شو حاولیده بېمارلر تیربند. نوبتینی پایلب توریشردی. آدملر مُلـّه‌نینگ حقینی بېریب، دعاسینی آلیب کېتیشسه بس، قالگنی بیلن ایشی یۆق.

قهری قتـّیق اېریدن رخصت آله‌آلمه‌ی یورگن زبیده خاله هم شیللینگنی بیللینگ قیلیب، یوزلری سرغیب تۆشکده میخلـنیب، آغیر نفس آله‌یاتگن ایکـّی یاشر باله‌سینی کۆتریب، یۆرتمه اۆغلینی اېرگشتیریب یۆلگه چیقدی. چیقیشدن آلدین تاووقلری‌نینگ کتگیگه قۆل تیقیب، «یا بهاوالدین بلاگردان» –یېتـّیته‌چه تخمنی آلدی–ده، چنگینی اَرتیب، بیر توگونچه‌گه توگدی. زبیده خاله باله‌سینی بغریگه باسیب، یازده سووی کېسکین کمه‌ییب آقه‌یاتگن دریانی کېچیب، ملـّه تۆره‌نینگ اوییگه زۆرغه یېتیب آلدی. باله‌سی بېتابلیگینی پېش قیلیب، اوریلیب–سوریلب بۆلسه–ده، ایچکریگه کیردی. بیر ساعت اۆتر–اۆتمس زبیده خاله‌گه نوبت یېتدی. او

---

[۱] اجینه: جِن. اجینه چلماق: جِن تېگماق، عقلدن آزدیرماق.

www.ezgu.org

بالاخانه‌گه کۆتریلرکن، لبلری کۆکرگن باله‌گینه‌سینی قوچاقله‌گنچه، شاشه–پیشه ملـّه تۆره‌نینگ قرشیسیگه باریب اۆتیردی و سلام قیلدی. ملـّه تۆره تخمین منه بونده‌ی کۆرینیش ببره‌دی: آلتمیش یاشلر تېوَره‌گیده، اوزون آپـّاق ساقاللی، قیرّه بورون، بۆینی‌نینگ اۆنگ تامانید چیگیت‌ده‌ی خالی بار. شو سببدن بۆلسه کېره‌ک اونی آدملر خالدار مُلـّه هم دېگیچ ایدی. کۆزلریده کۆزلیک، سلـّه‌سی‌نینگ پېچینی ایلکه‌سیگه بوکیب تشله‌یدی. آق کیینگن آدم، یلتیره‌ب تورگن پېشانه‌سینی آره–چوره یاغلیق قۆلی‌نینگ کفی بیلن بیر–بیر سیپیریب قۆیه‌دی. دعاسیگه کېلگنلر اونی قیسقچه «مُلـّه اکه» –دېب هم اته‌شه‌دی. مُلـّه اکه قیزیل کۆرپه‌چه اوستیده اۆتیرگن، یانیده ناس قطـیّسی، قرشیسیده تونیکه توفدان، اۆنگ تامانیده یاستیقده‌ی–یاستیقده‌ی سریق اوراقلی تاشباسمه کتابلر قه‌لنگن. برماقلری آره‌سیده یوزدانه‌لی تسبیحی شیقیللب باریب کېله‌دی. گاه‌ده یاغ باسگن ساقالیگه غـَراودېک[1] یۆغان–یۆغان برماقلرینی یوگیرتیریب «استغفرالله» –دېب هم قۆیه‌دی. او کۆزلیگینی قییشه‌یتیریب تاقه‌دی. دېوارده بۆلسه، قاره توسلی قمچی آسیغلیق توررده‌ی.

اوزاق تاماغینی قیرگن ملـّه تۆره زبیده خاله‌نینگ سلامینی علیک آلرکن، خاله‌گه یوز بوریب: –هو، قخو، هو!! خۆب، سیز ضعیفه‌ده نیمه گپ، نیمه دردینگیز بار؟ ایسیغیده اَیته قالینگ! –دېدی مُلـّه اینه‌غه‌نین بیر قیافه‌ده.

– بالم اوچ هفته‌دن ببری ایسیتمه‌لب، قان قوسیب، باش کۆترمه‌ی یاتیبدی. آته‌سیدن یشیریب، یوگورگیلب قاشینگیزگه کېلدیم جگر بندیمنی کۆتریب. بوگوندن

[1] غـَراو: پایه‌سی قتـّیق و بۆغیم–بۆغیم، ایچی کاوک، قمیشگه اۆخشش اۆسیملیک؛ بمبوک.

www.ezgu.org

لبلری کۆکریب، کۆزلری کیرته‌ییب، نفس آلیشی هم آغیرلـشیب بارماقده. شو آره‌ده بیر–ایکـّی زیارتگه آلیب هم باردیم، اولیا آته توپراغیدن یېدیردیم. بیر بار خضر خلیفه‌گه آلیب باریب تال آچدیردیم، کۆچیرتیردیم، قاقتیردیم. بـَری فایده بېرمه‌دی. نیمه قیلسم هم کۆزی آچیلمه‌یپدی بالم‌نینگ.

– وای، وای، وای ی یی گۆدکنی کېچیکتیریب آلیب کېلیب‌سیز–ده! –قۆلینی بیمار باله‌نینگ یوزیگه قۆییب، –باله شیطان اورگن کۆرینه‌دی. جِنینی چیقرمسه بۆلمه‌یدی، –دېدی مـُلـّه اکه.

– نیمه قیلسنگیز هم شو بالمنی توزه‌تیب قۆلیمگه بېرینگ جان مـُلـّه اکه، اۆرگیله‌یین سیزدن، الهی ایسّیق نفسینگیز بالمگه تاتسین، –دېدی زبیده خاله.

– اونده اته‌گنینگیز بۆلسه مُلـّه بۆبه‌نگیزنی کۆنگلینی آلینگ. الله یۆلیده قۆلینی اوشلنگ، خدا اجرینگیزنی بېره‌دی. انشاالله مېنینگ آلاودېک نفسیم اجینه‌لرنی قووه‌دی البتّه!

– منه بو یېتـّیته‌گینه اتـلَگن غلـّه‌لرنی سیزگه آلیب کېلدیم مُلـّه جان، –دېیه بیر مقدار پول بیلن تاووق تخملرینی ملـّه اکه‌نینگ آلدیگه قۆیدی.

مُلـّه تۆره چقچه‌یگن کۆزلرینی آچیب–یوموب، باشیده کسل باله‌گه اوچ خیل ایملش قیله‌یاتگنینی توشونتیردی:

بیرینچیسی، دېدی ملـّه، –باله‌نی پیچاق بیلن کېسیب–کېسیب اۆقییمن، «کوف»، «چوف»لریم اجینه‌لرنی اینیدن قۆزغه‌یدی، جن–اجینه‌لر گله–گله بۆلیشیب باله‌نگیزنی ترک اېتیشه‌دی. توشوندیگیزمی؟ –دېب ایکـّی–اوچ قتله تأکیله‌دی.

www.ezgu.org

ایکـّینچیسی، –گۉدک‌نینگ تاماغی‌نینگ تۉریگه، بۉغزیگه «شیطانگه هی! شیطانگه هی!» –دېب توف آته‌من و کوفله‌یمن. توفوگیم ذرّه‌چه‌لری کسل‌نینگ بار وجودینی اَیلـنیب چیقه‌دی. اولرنی بیرمه–بیر تېریب اۉلدیره‌دی. انه شوندن سۉنگ باله‌نینگ یوزیگه قان یوریب کېته‌دی. یخشیلب توشونیب آلینگ خاله!

اوچونچیسی، –منه‌شو کۉک چاینکینگیزنی مېنگه بېره‌سیز–ده، مېن اونگه «دم ساله‌من»، شو دمنی آلیب باریب، سیز اوچ کون باله‌نگیزگه ایچیره‌سیز، هیچ نرسه کۉرمه‌گندېک توزه‌لیب کېته‌دی اۉغیلچه، خوشمی؟ –دېدی ملـّه اکه.

بونده‌ی اېملشلر باله‌نی توزه‌ته‌یاگنده‌ی گۉیا. گپلر زبیده خاله‌گه معقول توشدی. مُلـّه اکه اولّیگه بیر آتیم ناسنی آغزیگه تشلب، کیفی ترقب توگه‌گونچه خیالگه چۉمدی. کېین اچّیق تمه‌کی توتونینی اۉپکه‌سیگه جایلش نـیتی ایله اوستیدن قوریّلـتیب چیلمنی شیمیب–شیمیب تارتدی. ملـّه تۉره قۉلیگه تسبیحینی آلیب «کررر، کپه کپه کپه!» قیلیب باله‌نی اۉقیشگه توتیندی. «اجینه‌لرنی قوویب هیده‌گندن کېین» آخون تـغین بیر آتیم ناس چکتدی. قالگن دعالرنی آغزیده ناس بیر حالتده اۉقیب توگـتدی.

اېملش‌نینگ ایکـّینچی باسقیچیده، ملا تۉره اۉزی‌نینگ «تبرّک توفوکلریدن» اوچ مرته باله‌نینگ آغزینی آچیب توفله‌دی. قاره تېرگه باتگن گۉدک مُلـّه‌نینگ کۉز اۉنگیده میق اېتمسدن یاتردی. توغیلگنیدن بېری تازه‌لنمه‌گن مُلـّه اکه‌نینگ تیشلری آره‌سیدن قت–قت بۉلیب یاتگن کیرلر–و، قنغسیگن هیدلر بورقیب، اوی هواسینی خیره‌لشتیرگنده‌ی چمه‌سی.

www.ezgu.org

اېملش‌نینگ اوچینچی باسقیچیده، مُلّـه اکه کؤک چاینککه هم «سحرلی» نفسلری ایله دم سالدی. زبیده خاله ملّـه‌نینگ «قوتلوق دمی» هوالَـمه‌سین، دېیه چاینگینی تخم توگیب کېلگن گل‌شفتالو رؤمالگه اَوه‌یلب اؤره‌دی. اوییگه قَـیتیشگه چاغلندی. علحیده اخلاص بیلن رحمی کېلگنیدن مُلّـه اکه بیر چیمدیم کولنی برماقلری اوچیگه قیسیب توریب، آنه و باله‌نینگ کؤزلریگه پوفلب، پورکب هم قؤیدی. شونده‌ی قیلیب، بیر کونلیک عذاب عوضیگه زبیده خاله بېتاب یاتگن باله‌سینی «آتش نفس» مُلّـه‌گه اېملتگن بؤلدی. باله‌نینگ توزه‌لیب کېتیشیگه امید باغله‌گن زبیده خاله، کسل باله‌سی‌نینگ اطرافیده گرد-کپلـک. بیر هفته‌گه یېتمه‌ی باله سؤنگگی نفسلرینی چیقریشگه شاشیلردی. جمعه کونی کېچقورون زبیده خاله کیچکینه قبرچه اوستیده یوم-یوم کؤز یاشی قیلیب اؤتیرردی. شونده هم مُلّـه تؤره‌گه اؤقیتیب کېله‌یاتگنلرنینگ کېتی اوزیلمسدی. شولرگه قؤشیلیب ینه ملّـه‌گه باره‌ی دېسه، قؤینی باله‌دن بؤشب قالگن. ملّـه‌گه شبهه قیلیشگه اعتقادی اِذن بېرمس. «بـَری بیر، اجلدن اؤچیمنی آلمن» -دېگن اؤیلر بیلن اؤز ماتمخانه‌سیگه قَـیتیشگه مجبور بؤلدی خاله.

www.ezgu.org

ینگلیش منظره

www.ezgu.org

ینگلیش منظره

واقعه شاهدی مین اېر نظر کۉرگن و بیلگنلریمنی شونده‌ی حکایه قیله‌من:

«قیشلاغیمیزنینگ بای–به‌دولت اولوغلریدن، دانیار حاجی اۉلیب قالدیلر. اۉشه کونی درّاو خبرچیننی چارلب کېلدیلر. اونگه قاره سحردن «یېتّـی قیشلاقنی جنازه‌گه خبر قیلگین!» –دېیه تاپشیریق بېریلدی. شوندن سۉنگ جرچیلیک قیلگنی ممدیار صوفی یۉلگه آتلندی. جنازه خبرینی اوّل قوم قۉرغاندن باشله‌دی. کۉچه‌لردن ایتلرنینگ آهاو–آهاولب هوریشیگه قره‌مه‌ی، قیشلاق‌نینگ آبرولی کیشیلری نامینی بیر–بیر اَیتیب، آخریده: «... جنازه‌گه خبراااوووواآآ» –دېیه یۉغان آوازده قیچقیردی. کۉچه‌ده تورگن بیر–ایکـّی آقساقال «یخشی آدم اېدی تنگری یارلـقه‌سین» –دېب، یوزلریگه فاتحه تارتدیلر.

آیاقده‌می، اولاوده‌می، ایش قیلیب، اوزاق–یقیندن جنازه‌چیلر کېلیشه‌بېردیلر. تومنات آدملر دانیار حاجینی عزتلب، حرمتلب توپراققه تاپشیردیلر و تعزیه مراسمی هم آلیندی.

جنازه‌چیلر و فاتحه‌چیلر اوچون کـنجد مایېدن پلاو دملندی. کتـّه میدانده قالین و گیلملر یازیلیب، آش تارتیلدی. مُـلـه‌لر، خۉجه‌لر و حاجی بۉوه‌لر قۉللریده‌گی یلتیره‌ب

www.ezgu.org

تورگن پلاو یوقینی ثواب بیلیشیب و تبرّک سـَنب، ساقللریگه سورتدیلر. «رحمتلی یخشی آدم ایدی» -دییشیب قـَیته-قـَیته آمین‌لشدیلر. چیغای، رۉزغاری ابتر کمبغللر هم جنازه بهانه آشدن تۉییب-تۉییب ییدیلر. ینه شو ثواب آشیدن کرسانلرگه سالیب، اویلریگه آلیب قـَیتگنلر هم بۉلیشدی. کتـّه-کیچیک رحمتلر اَیتیشیب، مرحوم‌نینگ جایینی جنتدن سۉره‌شدی. حاجی دانیار روحیگه تکرار و تکرار دعالر یاغیلدی.

۲

مونی قره‌نگ؛ حاجی آته قضا قیلیشدن آلدین، ملالرنی چقیرتیریب، شیره‌لی‌کینه وصیتنامه هم یازیب قالدیرگن ایکن. اۉشه وصیتنامه‌ده جمله‌دن شونده‌ی دیب یازیلگن ایدی: «تنگری‌نینگ بنده‌سی مین توپراق - دانیار حاجی فلان و پیسته‌کانچیلر حضوریده شولرنی وصیت قیله‌من که تیگیرمان کتـّه اولوم[۱] خدایارنیکی بۉلسین؛ ده‌یمه ییرلر ممه‌رحیم‌نیکی؛ سوروک قۉیلر اۉرته‌ده؛ کتـّه باغ اۉیلنمه‌گن اۉغلیم مد نظرگه، دولتیمدن قیزلریم یریم-یریم اولوش آلشیسین؛ آنه‌سیگه سکـّیزدن بیر؛ قرضلر ابسه آدملردن اۉندیریلسین؛ نقد پولدن ملـّه، قاری، امام، خطیب، خواجه، سیّدلرگه بۉلسه علیحده-علیحده سرپا، ینگی کییم باش آلینسین و مبلغ‌نینگ قالگنی شو عالي ذاتلرنینگ ییییش-ایچیشیگه صرفلنسین. آلتین، کوموش، تنگه، غجه‌ری‌لریم[۲] خیراتیمگه ایشله‌تیلسین و ایل آشی بیریلیب، بیلیم شهرنینگ کتـّه جامع مچیتیده سیندیریلسین...» قاغازنینگ تـگیده مُهر، شاهدلر و باش برماق ایزلری.

---

[۱] اولوم: اۉغلیم.

[۲] غجه‌ری: قاجاریه دولتی دَوریده ایشلب چیریلگن کوموش تـقینچاقلر.

www.ezgu.org

وصیت بجا کېلتیریلیب، شام آشی، اوچی، یېتّـی‌سی، ییگیرمه‌سی، قیرقی، آلدینمه–کېین اؤتکزیله باردی. شو مدتده حاجی‌نینگ قبری اوستیدن قاری‌لرنینگ آوازی اَریمه‌ی توردی. تون–کون قاری‌لر چقیریلیب، قبر اوستیده تلاوتلر ینگره‌ب توردی. قیشلاقچه‌سیگه قیلیب، عزا و باشقه مراسملر کؤنگیلده‌گیدېک قیلیب بجریلدی. دانیار حاجی‌نینگ ییللیگی هم یقینلشه‌ی دېب قالدی. اېندی مونیسیگه آبدان تیارگرلیک کؤریله باشله‌گن پـَیتلر.

۳

حاجی دانیار ییللیگینی اؤتکزیش خبری یایینلندی. رادیو و تلویزون آرقه‌لی آدملر خیراتگه دعوت قیلیندی. طبیعي که مراسملرنی شهرده اؤتکزیش قیشلاقده‌گیسیگه قره‌گنده سېر خرجتراق بؤله‌دی. هر قـله‌ی بایلیک، میراث کؤتررکن بونده‌ی چیقیملرنی. اولکن جامع مچیت‌نینگ تام آرقه‌سیده کتـّه–کتـّه قازانلر آسیلدی. اوسته بکاوولر حاضر بؤلیشدی. قطار–قطار قازانلرده پلاو خان تؤره دملندی. دستورخوانلر یاییلدی. قؤلی–قؤلیگه تېگمه‌ی آشپزلرنینگ کفگیرلری قازان‌نینگ قولاغیگه جرنگ–جرنگ تېگه‌دی. غؤریلرگه آش سوزه باشلنه بېردی. سلـّه پېچینی باشیگه قیستیرگن آیاق یلنگ جرّارلر دستورخوان اوستیده یؤرغـَله‌یاتیب، «اوچاوَره آلینگلر» –دېب تاواقلرنی ترقتماقده ایدیلر. تلاوت و خیرات صحنه‌لری فلمگه آلیندی. شهرگه آلیب باریلیب تلویزیوندن قؤییلیشی کېره‌ک بؤلدی.

معرکه‌ده قؤل قاووشتیریب تورگن آیدینلی بیر کیشی نیگه‌دیر کؤنگلی غشلـنیب: «دستورخوان اېنگ تازه و تبرّک نرسه–کو! همّه یورتده بو دستورخوان تازه قدریت حسابلنه‌دی. کیر آیاقلرینگیز بیلن دستورخوان اوستیده اؤیناقلب آش ترقتیشینگیز

www.ezgu.org

یخشی ایش اېمس ییگیتلر. آوقتنی قؤلمه–قؤل قیلسنگیز ایش آسان کېچهدی، قؤناقلر هم بېزاوتهلنمهیدی. یؤقسه ناننی خوار قیلگن بؤلهسیزلر؛ بو ایشلرینگیز بیلن ابلگه کولگی بؤلهسیز. باشقهلر سیزنی «بولر مدنیتسیز، یاووایی آدملر اېکن، دېب اؤیلشهدی. تؤغریسینی اَیتهی، اوشبو صحنهنی کؤریشدن اویهلیب کېتهییمن. بو جیرکنچ علتنی کیم آلدینی آلهدی؟ ضیالیسیز خیراتخؤر طایفهنینگ احوالی شو بؤلرکن–ده، وادریغ!!» –دېب ایچیدهگی بار دردینی تؤکیب سالدی.

شهر نورگه تؤلگندهی ساکن. همّه آخرتنی اؤیلب، یورهگی اېریب، یومشهگن کون بؤلدی... خیراتخؤرلر ترقهلیشدی؛ کون اؤرته بؤلیب قالگندی. قویاش قیزیگن بیر پلـه. مچیتده مرحومنینگ یقینلری ملـّهلر، خؤجه و سیّدلر، حاجی–یو آبرولی کیشلر قالیشدی، خلاص. جامعده آواز کؤترگیچلر واسطهسیده پیشین نمازی هم اؤقیلدی. خیراتدن کېین هلیگی آدملر ییغیلیشیب، دانیار حاجینینگ شهردهگی اوییگه قـَیتیب کېلیشدی. کتـّه حاولیده تؤپلـنیشدیلر. اوسته ییگیتچه کمرهنی کمپیوترخانهگه آلیب کېلیب قؤیدی. ییگیتچه خیرات و مراسم صحنهلرینی اېسدهلیک اوچون کمپیوترده یوکلشی کېرهک ایدی.

اؤتیرگنلر اوسته ییگیتدن فاتحه، مراسم صحنهلرینی تلویزیوندن قؤییب بېریشینی التماس قیلیشدی. بروقت بجریلیشی کېرهک. آدملر تلویزیون پردهسیده اودومنی کؤریشگه چاغلنهیاتگندی. سهل اؤتمهی، تعزیه و خیراتلر مراسمی تلویزوندن قؤییله کېتدی. نیمه بؤلدی–یو، بیر آز اؤتیب کؤرسته تورگن زنگاری شیشه پردهسی قارهییب لیپ–لیپلهدی، قارهییب، آقریب اؤچیب قالدی. نې سؤز بیلن اَیتهی که بیردن تلویزیون اِکرانیده هیجانلی تاووشلر، آخ–واخلر بؤلیب قالدی. کېتیدن اېرکک

www.ezgu.org

و عیال اۆرته‌سیده بۆله‌یاتگن اېنگ نازک مناسبتلر، یالانغاچ و اویـَتلی صحنه‌لر باشلنیب کېتدی.

«یا توبه! یا توبه! استغفرالله!!!» –دېییشلر، تلویزیون اِکرانیدن ینگره‌یاتگن هنسیره‌شلر، نالیش و ایغره‌نیشلر آستیده قالیب کېتدی. بیردن آقساقاللر اوسته ییگیتگه قره‌ته: «اۆچیر، اۆچیرررر، تېزراق اۆچیر بولرنی» –دېگن تاووشلر آتیلدی. ینگلیشگن اوسته ییگیتچه افسوس که اۆشه ساعتی اۆز جاییده اېمس اېدی...

www.ezgu.org

بارسه كېلمس

www.ezgu.org

بارسه کېلمس

انقلابدن ایکـّی ییل اۆتیب ایدی. شهرده‌گی بیتـّه–یو، کتـّه مکتب یاندیریلدی. بار کیچیک مکتبلرنینگ هم کولی کۆککه ساوریلدی. برچه قیزلر، باله‌لرنینگ یوزیگه اۆقیش اېشیکلری تقه–تق یاپیلدی. بو کونلردن قاچگنلر قاچدی؛ قاچه‌آلمه‌گنلر توبه‌لر قیلیشیب، مسجدلردن اۆزلریگه باش پناه ایزلشلریگه تۆغری کېلدی. شوندن کېین مجاهدلر تامانیدن تېرگاو، سۆراق–جواب کونلری باشلنیب، قیپ–قیزیل قیامت قۆپدی شهریمیزده. اولر مکتب اۆقیگنلردن اوشله‌گنلرینی آته–آنه‌لری‌نینگ بغریدن سوغوریب آلیب، گـُمدان قیله‌بېردیلر. قیز باله‌لر اۆز اویلریده قـمب قۆییلدی. هه! چیندن هم قیامت! مکتب کۆرگنلر اېندی اولر آلدیده حساب بېریشلری شرط. اۆقیگنلیک کېچیریلمس گناهگه تېنگ بۆلیب قالدی. آته–آنه‌لرنینگ اَلداو، یوپـَتیشلریگه قره‌مه‌ی، مکتب باله‌لری کېچه‌لری قۆرققنیدن اَلخسیره‌ب، بقیریب، الجیره‌یلب چیقه‌یاتگن کونلر ایدی. قه‌یېرده‌گی بلا ایدی بو! اېندی همـّه قاره محکمه بوریاسیده تیز چۆکیب، بیر تیشلب، تال برگی‌دیک تینیمسیز تیتره‌یاتگن

www.ezgu.org

آنلر. بیر یاقده سۉییل[1]، دېوار بېتیده ایسه تېمیر تنگه‌لر سالینگن شلاقلر آسیغلیق توریبدی. باشقه یاقده قین–پانه، زنجیر–زولانه ساووق و اۉته قۉرقینچلی حالت کۉزگه تشلنه‌دی. اولرنینگ توتقینیده توریش سهل کم اۉلیم دېمکدیر. برچه‌نینگ اۉی–اندیشه‌سیده شونده‌ی خیاللر حکمران. انسان باله‌سی توشیده کۉرگنلرینی اۉزیگه ایشانقیره‌مه‌ی، «کېچه‌لری کۉرگنلریم کاشکی توش بۉلسه‌یدی» –دېب چیقه‌دی. هۉل و قوروق انسان تقدیری سیریه‌یگن آق و قاره ساقللر قۉلیده...

«اولر یره‌تگندن بویروق کېلتیرگن؛ پروردگار یالغیز انه اۉشه‌لرنی یارلقه‌گندېک گۉیا. تنگری اۉز حکمینی همّه‌گه بیرده‌ی عیان قیلگنیده آدمزادنینگ تشویشی آزراق بۉلرمیدی! همّه عیب اۉزیده» –دېدی المی قۉزیب، غضبی تاشگن کۉپچیلیک ساده آدملر.

اۉقیشی چله قالیب کېتگن جۉره قول اۉشه‌لرنینگ قۉلیدن زۉرغه قوتیلیب آلدی. مچیتگه تېز–تېز باریب توریشی جانیگه آره کیردی شېکیللی، عمل–تقل قیلیب بۉلسین اۉز قیشلاغیده، بویاغی یشب کېتیشیگه کۉزی یېتدی. حیات معناسی اَریب، تاتی کېتگن ایسه–ده، شو کونگه مجبوراً کۉنگن بۉلدی او.

جۉره قول ایکّـی هفته‌دن کېین اۉن تۉقـّیزگه کیره‌دی. ایشچن‌گینه باله، چېـَقه‌ی، قاره مغیز، بۉیی ناوچه‌دن کېلگن؛ لبلرینی اېندی قاره مه‌یین توکلر باسه باشله‌گن، بیراق، یوزلریگه هلی اوستره[2] تېگمه‌گن. آوازی یۉغانلشیب، کېکیرتـَگی بۉرتیب چیققن ییگیتچه؛ کۉزلری شیشه‌دېک تینیق، قویوق‌قینه ساچلریگه کۉچه چنگلری انچه‌گینه آره‌له‌گن. مکتبده‌گی تازه‌لیک و آزاده‌لیک اونی بوتونله‌ی ترک اېتدی.

[1] سۉییل: اوزون یۉغان کلتک، تیاق.

[2] اوستره: ساچ–ساقالنی قیریش اوچون ایشله‌تیله‌دیگن اۉتکیر تیغلی، دسته‌لی اسباب؛ ساقال ماشینی.

www.ezgu.org

اۉزی ایستمه‌گن بولغاق حیاتگه تن بېرشگه ناچار. بېش وقت مچیتده کۉرینسه بۉلدی؛ بو دنیاده باشقه آرتیقچه تشویشی قالمه‌گندېک. اېگیلیب، بوکیلیب، منگله‌یینی یېرگه اورسه بۉلدی؛ شونینگ اۉزی کتـّه «کمالات» اېکنینی شونده توشونیب یېتدی. بو نرسه‌لر الله‌گه نیمه اوچون کېره‌کلیگیگه عقلی یېتمسدی. «توبنلیکده هم فضیلت بار» –دېگن «حکمت»دن بې‌خبر اېدی جۉره قول.

هر کون کۉزی آلدیده دنیا بیر خیل، تکراری و بې‌معنا بۉلیب کۉرینه‌دی. اوزاق–یقینگه جیله‌یین دېسه قۉلی هم، کۉزی هم یېتمه‌یدی. قیشلاغیده ایپسیز قازیققه باغلیق او.

جۉره قول یشب تورگن قیشلاغیده‌گی کتـّه یۉل یاقه‌سیده، بېش–آلتی یاشر یم–یشیل توت درختی کۉرک سالیب توررده‌ی. بیر کتـّه صفه‌نی یاپگودېک کۉلنکه‌سی بار بو درخت‌نینگ. جۉره قول بۉش وقتلریده انه‌شو درختگه کېلیب، ناوده‌لری آستیده، اۉیگه تاله‌دی. عمری‌نینگ اۉته‌یاتگن لحظه‌لرینی سرحساب قیلیشگه کیریشه‌دی. تۉغری، درخت اونچه‌لیک کېکسه و دنیا کۉرگن اېمس؛ هر قله‌ی اۉزیگه تېنگداش بیر درخت–ده. انه‌شو توت درخت بیلن سِرلشیب توره‌دی او. قره‌سه که شوگینه درخت جۉره قول‌نینگ دېگنلرینی اېشیتیب، دردینی آله‌ییدی. جۉره قول هم اونگه بار مهرینی قۉیگن. درختگه اَیتگنلری گۉیا آلتین دفترده یازیب قۉییلگنگه اۉخشب توییله‌دی نظریده.

بیر پـَیت قۉققیسدن خیالی آغیب، درخت یپراقلرینی سنه‌یاتگنده‌ی کۉزلری تېپه‌گه تیکیلیب قالدی. قره‌سه که درخت‌نینگ شاخه‌لریدن اَیریم–اَیریم برگلری آره–سیره سرغه‌یه باشله‌گن. هر کونی قویاش باتیشدن آلدین شو یېرگه کېلیب، بیر قاره‌سینی

www.ezgu.org

کؤرسته‌دی. کون اؤتیب بارگن سَری درخت‌نینگ سرغه‌یگن ییراقلری آرتیب باره‌یاتیر ایدی. اؤیلشگه توشدی جؤره قول اؤزیچه:

– یاپیریم ابی! کوز ایمس–کو، نیگه بو درخت‌نینگ برگلری سرغه‌ییب توشه باشله‌ییدی؟ نیمه‌دن ایکن بو سرغه‌ییشلر؟ یاکه مینینگ باشیمگه توشگن سودالر اونینگ هم یاقه‌سیدن آلگنمی ایکن؟ –دیدی آسمانگه قره‌ب.

هر بیر اوزیلیب توشه‌یاتگن ییراق قاره کؤز صنفداشلریدن بیرینی ایسیگه ساله‌دی. بیر کون باریب بوتون درخت سرغه‌ییب، قاوجیره‌ب، قوریب تؤکیلسه بارمی؟! او انه‌شو کوندن اؤته اضطرابده ایدی.

جؤره قول اوییگه باریب کؤپدن بیری قاتیب یاتگن قورروق میشچه‌نی سووگه ایویتیب قؤیدی. ایرته‌سی بیر کؤزه سوو آله‌یاتگن چرم میشچه‌سینی قؤلتیقلب، بولاق باشیگه باردی. و قـَینب تورگن بولاق قیرغاغیده قیمیرله‌یاتگن اوچ–تؤرتته شولوکنی[1] هاووچیگه آلیب، قوم اوستیگه ایرغیتیب آتدی. کره‌وات[2] میشچه‌نی سوودن تؤلدیردیب، تؤغری آلیب کیلیب توت درخت تنه‌سیگه قویدی، «آبِ حیاتدن یخشیلب، تؤییب، سیمیریب ایچ جانیم! سین هلی یششینگ کیره‌ک؛ اؤزیم هلاکتدن قوتقره‌من سینی» –دیدی توت درختگه قره‌ب.

---

[1] شولوک: زولوک؛ چوچوک سوو حوضلریده یشاوچی، ییرتقیچ یاکه پرازیت حالده کون کیچیرووچی حلقه‌لی چوولچنگلر وکیلی.

[2] کره‌وات: اوستیده کؤپچیلیک بؤلیب اؤتیریش اوچون مخصوص ایشلنگن، یاز کونلری حاولی، چایخانه و شو کبی جایلرگه قؤییله‌دیگن مخصوص قوریلمه؛ سؤری، چیرکت.

کره‌وات میش: کتـّه میش، صفه‌گه اؤخشه‌گن کتـّه میشچه.

www.ezgu.org

جؤره قول بېتاب درختگه قره‌ته: «هلی سېنینگ شیرمان[1] توتینگدن کؤپلب آدملر تاتیگه‌ی؛ سلقین سایه‌نگدن راحتلر آلگه‌ی؛ حتاکه، قورت–قومروسقه لر، قوشلرگه–ده مېوه‌نگدن یېگولیک بېرگه‌یسن، رزق اولشگه‌یسن» –دېگن گپلرینی ایچیده اَیتگن بؤلدی. و درختگه سوو بېریشدن تالمه‌ی، ایشیگه دوام بېره‌وېردی. شوندن کېین توت درختگه جان کیریب، یپراقلر یوزیگه سوو یوگوره باشله‌دی. توت درختن طراوت و یشیللیک تؤکیلیب تورگوده‌ی ابدی. جؤره قول بیر خیرلی ایش قیلگنیدن یېنگیل تارتیب، روحی تازه‌لندی.

۲

جؤره قول کېچه‌لری آته–آنه‌سی‌نینگ بغریده، عایله‌ده تین آلردی. بیری–بیریگه قوّت و باش‌پناه بؤلیب توریبدی عایله اعضالری. لېکن، اوی باشیدن قؤرقوو و قوتغو اَریگنیچه یؤق. اولر بیر کار–حال بؤلیب قالیشیدن دایم خواطرده یشب کېلردی.

شو تاپده آسمانده تؤلین آی یاغدو تره‌تر، سما یوزلدوزلری آلیس–آلیسلردن ایلتیللب کؤرینه‌دی. چېکسیز کاینات کېمه‌سیده بوتون جانزادلر سفرگه چیققندېک. مجال بېریشسه تون‌نینگ آسایشته‌لیگیدن میریقیب، دم آلیشگه نیمه یېتسین. تون آدمنی شاعر یاکه فیلسوفگه اَیلنتیریب قؤیرکن. تونلری تازه اؤی و چوقور مشاهده‌لر میبه‌گه اوریلرکن. عادتده کېچه‌ده فضیلت کؤپ. اېرکک–عیال تونلری جفتلـشیشگه، بیر–بیری‌نینگ قؤینیدن راحت–فراغت آلیشگه اینتیلیشه‌دی.

حاولیده چیراق یاقیشگه احتیاج یؤق. ساعت اؤن ایکـّیگه یقینلشماقده ابدی. بیردن ایت‌نینگ هکیللب، غیشیب هورشی باشلندی. بؤیینیدن بایلنگن ایت، قنده‌ی‌دیر یات

[1] شیرمان: تندیرده اېندی‌گینه پیشیب، یلتیللب تورگن نان.
بو یېرده شیره‌لی، شیرین، یلتیراق معناسیده.

www.ezgu.org

تاووشلرنی سېزیب، کوچلیراق هوریشگه توشدی. اونگه‌چه اېلکه‌سیده کلاشنیکوف آسیب آلگن ایکّـی آدم حاولیگه تؤغری کیریب کېلیشدی. تویقوسدن طوطی عمّه و یخشی بای اکه بېزاوته‌لنیب اؤرینلریدن توریشدی و قؤرقو اره‌لش:

– یا توبه! کیم بو؟ نیمه ایشلریز بار اېدی یریم کېچه‌سی؟ –دېب سؤره‌شدی تونگی مهمانلردن.

– بیز، –دېدی تاماغینی سېکین‌گینه قاقئن تونگی آدملردن بیری، –خیریت–خیریت، قؤرقمنگلر، بیز بیرینچیدن سیزلردن خبر آلگنی کېلدیک. ایکّـینچیدن اؤغلینگیز جؤره قول‌گه اَیته‌دیغان گپیمیز بار اېدی.

– نیمه ایشیز بار اېدی تؤره‌م؟ –طوطی عمّه باشیده‌گی قرسینی پېشانه‌سیگه تارتدی، –اوخله‌یپدی بالم. کوندوزی کېلسه‌یلر بومسمیدی؟ مکتب اؤقیگن بؤسه یم کافر بؤلگنی یؤق بالم. عقللی، ایسلی باله‌گینه. هیچ کیم اوندن آزار کؤرمه‌گن.

– سیز اَیتگنده‌ی قیلسک هم بؤلردی–یو، خاله گپیمیز مهم، خلوتده گپلشیب آلگنیمیز یخشیراق دېب اؤیله‌دیک، –دېدی آغزینی قاره سلّـه بیلن اؤره‌ب آلگن تونگی چقیریلمه‌گن مهمانلردن بیری.

طوطی عمّه باره سالیب اؤغلی جؤره قول‌نی سېکین ته‌ته‌لب اویغاتدی. جؤره قول اویقوسیره‌ب، جاییدن سکره‌ب توردی. آنه‌سی‌نینگ بؤیینیدن قوچاقلب آلیب، ینه کؤرپه‌سیگه کیردی. آنه‌سی عزیز اؤغلینی قؤلتیقلب، شو چارلنمه‌گن تونگی مهمانلر آلدیدگه آلیب کېلدی. جؤره قول کؤزلری تؤله اویقو بیر حالده تونگی مهمانلرگه:

– سلام، –دېدی و چؤکه‌له توشدی.

تونگی مهمانلر هم احتراس ایله آیت و حدیثلر اؤقیب، دعا و صلوات اَیتیشدی. و بیردن مقصدگه کؤچدیلر:

www.ezgu.org

– بیز الله‌نینگ امرینی بجا قیلیشگه درگاهینگیزگه کېلدیک یخشی بای اکه؛ علمالریمیز جهاد و اوروشلرده هلاک بۉلیب بارماقده‌لر. اولرنینگ ایزداشلرینی تیارلش بیز اوچون هم فرض، هم قرض. نصیب اېتسه الله عنایتی ایله اۉغلینگیز جۉره قول یقین وقتلرده کتـّه دین عالمی–مولوی بۉلیب، اۉز قیشلاغیگه قـَیته‌جکدیر.

– یۉق، یۉق! مېن بالمنی اۉز قۉیینمدن، یانیمدن نریگه جیلیشگه رخصت بېرمه‌یمن، –دېدی طوطی عمّه. مهمانلرنینگ بو گپیگه آته‌سی هم قرشیلیک قیلدی. کۉزی آچیلمه‌گن بۉز باله‌نی[۱] قنده‌ی قیلیب یریم کېچه‌سی مېن ناتـَنیش آدملرگه تاپشیره‌من، انصاف قیلیب بیر اۉیلب کۉرینگ قنی تۉغری ایش‌میکن شو قیله‌دیگن ایشلریز؟

– داد و وایلرینگ فایده قیلمه‌یدی. مسلمان بنده‌سی الله یۉلیده هر نرسه‌گه تیار بۉلماغی کېره‌ک. بیزنینگ بویروغیمیزدن بۉیین تاولش عینِ شرک، الله‌گه قرشی چیقیش و یېر یوزیده فساد قیلیش بیلن تېنگدیر.

تونگی مهمانلر جۉره قول‌نینگ قۉللریدن اوشلب، یۉلگه باشله‌دی.

بو وضعیتدن چیغه–بېیران بۉلگن طوطی عمّه جۉره قول‌نینگ بۉیینیدن قوچگنچه، بغریگه باسیب، ییغلب–ییغلب یوز و کۉزیدن اۉپیشگه توشدی. تقدیرینگ شولر قۉلیده ایکن «آی باریب، آمان قـَیت بالم!» –دېیه اۉغلیگه ایلیشیب، دروازه‌گه‌چه باردی و بۉینیده‌گی بۉری آشیغینی یېچیب اونینگ بۉینیگه آسدی. شو بۉری آشیغینی طوطی عمّه جۉره قول توغیلگنیده سوخدن، یامان کۉزلردن اسره‌سین معناسیده اۉغلی‌نینگ چقه‌لاقلیک پـیتیده بېشیگیگه آسیب قۉیگندی. منزلگه یېتیب

---

[۱] بۉز باله: اېندی‌گینه کوچگه تۉلیب کېله‌یاتگن، تورموش اچـّیق–چوچوگینی تاتمه‌گن، تورموش تجربه‌سیگه اېگه بۉلمه‌گن، خام باله، اۉسمیر.

www.ezgu.org

آلگندن کېین جۆره قول انه‌شو بۆری آشیغینی «مېن تیریکمن» رمزي معناسیده آنه‌سیگه قـَیتیب یوباریشی کېره‌ک. عینِ پـَیتده بۆری آشیغی آنه اوچون منگو ساغینچ بېلگیسی هم‌دیر. جۆره قول آنه‌سی‌نینگ کۆکسیگه باشینی قۆییب، «آق سوتینگیزگه راضی بۆلینگ آنه جان!» –دېب شو جایده خیرلشگه اولگوردی.

۳

جۆره قول بیلن اوچاولان یۆل یورسه هم مۆل یوریب، اَیتیلگن منزلگه یېتیب آلدیلر. اولر یېتیب باریش کېره‌ک بۆلگن یېر، اصلیده پاکستانده‌گی مجاهد تیارله‌یاتگن مکان اېدی. اوزون آق کۆیلک کییگن باله‌لر، ملالر آلدیده تیز چۆکیب، باشلرینی یۆقاری–قویی سیلکیتگنچه درس اۆقیماقده اېدیلر. عربچه سۆزلرنی بیدیرلـشیب، اۆقی‌یاتگندیلر. جۆره قول هم اېسکی طلبه‌لر آره‌سیگه باریب چۆکدی.

– قه‌یېردن کېلدینگیز ینگی مهمان؟ –دېب سۆره‌دی طلبه‌لردن بیری.

– اۆز حالیمگه قۆیېشمه‌ی، مېنی تورکستاندن آلیب کېلیشدی، –جواب قیلدی جۆره قول خفه بیر کۆرینیشده.

مدرّسلردن بیری جۆره قول‌نینگ قۆلیدن اوشلب، طلبه باله‌لر یانیدن بیر صفده یېرلشتیردی. درسخانه‌گه کتـّه آخوند کیریب کېلرکن، طلبه‌لر بیر آوازدن صلوات اَیتیشدی. ماش–گوروچ ساقاللی بیر آخوند اۆقووچیلر حضوریده جۆره قول‌نی تۆخته‌تیب تـَنیشتیردی:

– بو باله بو گوندن باشلب، الله یۆلیده جهاد قیلگنی سیزنینگ قطارینگیزگه قۆشیلدی. جۆره قول اېندی قرآنگه آنت ایچیب، شهادت بېلباغینی کمریگه باغلشگه

www.ezgu.org

تیار. قاره بېلباغنی بېلیگه باغلهیدی انشالله و کفارگه قرشی جهاد قیلهدی! –دېدی او سۆزی‌نینگ سۆنگگیده.

جۆره قول یورتی‌نینگ رسم و رسومینی بجا کېلتیرگن بۆلیب، آنهسی بۆیینیگه آسگن ایپک ایپلی بۆری آشیغینی کۆزیگه سورتیب بیر اۆپیب قۆیدی. جۆره قول‌نینگ بو حرکتیده جدّي ناراضیلیک آهنگی یاتگندی. بونی عربلر، آخوندلر حسابگه آلمه‌ی، سۆزلریده دوام بېردیلر.

ایکـّنیچی مدرّس ایسه جهاد فضیلتلری بابیده نطق سۆزلهدی:

– عزیز مجاهدلر! سیز شهادت بېلباغینی اَیتیلگن ترتیبده باغلهنگیز. علاجی باریچه آیاقلرینگیز آره‌سیده محافظت اوچون تېمیر قلقان باغلب آلیشیگیز واجب‌دیر. شهید کېتسنگیز، بهشتده سیزنی حور و غلمانلر خوش قرشیله‌گه‌یلر. باکره قیزلر آغوشیده سیز کۆنگیل مرادیگه یېتب، عشق شربتیده سیراب بۆلگه‌یسیز یا نصیب! بو الله‌نینگ سیز و بیزگه بېرگن وعده‌سیدیر.

شو یېرده دیني سباق و عملي اوروشلر جۆره قولگه هم اۆرگتیله باشلندی. اونگه جهادده هۆل و قوروق بېرده‌ی یانیشی الله‌نینگ حکمی، –دېیه اوقتیریلدی. شونده‌ی تقدیرگه گرفتار قیلینگن جۆره قول ناچار اوروشلرگه تونگی عملیاتلرگه تارتیله باشلندی. بو ایشلرگه عربلر و قۆشنی مسلمان یورتلردن کېلگن مجاهدلر باش–قاش بۆلیشیب توریبدی. بو جریانده وایه‌گه یېتمه‌گن باله‌لر هم اوزاق–یقینلردن آلیب کېلینه‌یاتگندی. مدرسه ایشیگیده «اۆلسنگیز شهید، اۆلدیرسنگیز غازی!» –دېگن عرب تیلیده‌گی یازوو آسیغلیق توررډی. اوروش و پارتلتیشلر قیلیب اۆلیب کېتگن

www.ezgu.org

ییگیتلر، باله‌لر اۆرنی ینگی-ینگی مجاهدلر حسابیگه تۆلدیریلماقده ایدی. جهاد شدت ایله دوام ایتدیریلماقده...

۴

جۆره قول یۆلیده ادای تمام بۆلگن طوطی عمّه تینمه‌یین کۆز یاشی قیلر: «بالم‌نینگ هیدینی آلیب کېلگندیرسن شمال» -دېب هوانی تۆییب-تۆییب هیدلر ایدی. اۆغلی‌نینگ یۆلیده کۆزلری قوریب قالگن بیچاره آنه، باله‌گینه‌سی‌نینگ کییملرینی پـَیپسلب توننی کونگه اولب چیقه‌دی. آخری چال و کمپیر جۆره قول‌نینگ درگینی ایزلب یۆلگه چیقه‌یاتگن بۆلیشدی. طوطی عمّه اۆغلیگه بیر جۆره کییم باش و ایکـّیته‌گینه پتیر قیلیب: «قـَیده‌سن جگریم بیر بۆلـَگی» -دیبه یۆل باشلشدی. آته-آنه اَیتیلگن منزلگه ییتیب آلدیلر. طوطی عمّه و یخشی بای اکه مدرسه ایشیگیده توریب:

- «جۆره قول»، -دېب تاووشی ییتگنچه قیچقیردی.

هیچ کیمدن آواز چیقمس ایکن، اطرافده‌گی طالبلردن اۆغلینی سۆره‌شگه توشدی. هیچ کیم جواب قیلمه‌دی. آخری کیمدور مدرسه‌دن تشقریگه چیقیب، بی‌پروالیک بیلن اولرگه اۆغلیدن «جۆره قول الله یۆلیده شهید کېتدی» -دېگن خبرنی کېلتیریشدی. جۆره قول‌نینگ سباقداشی بۆلمیش طلبه سیقیمیده اوشلب تورگن بۆری آشیغینی قۆلیگه آلرکن، طوطی عمّه اۆغلیدن قالگن اېسده‌لیکنی یولقیب آلدی و هۆنگ-هۆنگ ییغلب گۆزلریگه سورتیب هوشیدن کېتدی و شو ییرده جان بېردی.

۲۰۰۷ — کوز فصلی

کانادا، شیربوروک

www.ezgu.org

ئاتسىز چقەلاق

www.ezgu.org

آتسیز چقه‌لاق

کېلین–کویاونینگ تورموش قورگنیگه اېندی بیر ییل بۆله‌ی دېب قالگندی. کوموش خان اۆزینی آووتیش اوچون مغازه‌دن بیر شیشه ایدیشده کیچکینه بلیقچه ساتیب آلدی و اونی اوه‌یلب اوییگه آلیب کېلدی. تینیق سوو‌ده اۆیناقلب سوزه‌یاتگن بلیقچه، کۆزنی قووانتیره‌یاتگن درجه‌ده چیرایلی و میتــّی‌گینه کۆرینیشلی اېدی. سیرتی آلتین رنگ قیزغیش توسده؛ اۆمگنی بۆیلب، زغیرده‌ی–زغیرده‌ی تۆریق[1] خالچه‌لر آره‌لب کېتگن. شوگینه مستانه سوزیب تورگن اۆیناقی بلیقچه شیشه آستیده‌گی بیر تېکیس حکمران سکوتدن بېزاوته‌لنگندېک، بیر قلقیب سوو یوزیگه چیقه‌دی–ده، نېگه‌دیر قــَیتیب ینه شیشه توبیگه قره‌ب شونغیب کېته‌دی. معنالی، کۆرگوده‌ی صحنه. یالغیز قالگن پــیتلریده کوموش خان انه‌شو بلیقچه‌گه تیکیلیب، قۆشیقلر تۆقیر، پس آوازده اشوله‌لر اَیتر، او بیلن درد و حال قیلر و آخری چرچب–چرچب، بلیقچه‌نی

---

[1] تۆریق: قاره قیزیل، تۆق جییران.

www.ezgu.org

آوقتلنتیره‌دی، سۆنگ میزغیب کۆزی اویقوگه ایلینه‌دی. بلیقچه، ینگی تورموش قورگن یالغیز، مسافر بیر عیال اوچون یخشی‌گینه اېرمک[1] بۆلیب قالدی.

هر کونی ایشدن قـَیتیب کېلگن کویاو تۆره، بو نرسه یاقمه‌گنیدنمی، کوموش‌نینگ بو قیلمیشیدن اېنسه‌سی توشیب، قانی قـَینب کېته‌دی. کېتی کۆرینمس کېلیشماوچیلیکلر باشلـنیب کېته‌دی. خاتینیگه نسبتاً نفرتی تاشه باشله‌یدی. بیر کونی کوموش خان بلیقچه‌نی اېری‌نینگ آلدیده تۆستدن «اېرکه‌گینه‌م» –دېب یاقیمتای، مه‌یین تاووشده نوازشله‌دی. بلیقچه‌گه اېرکه جان، دېب مراجعت قیله‌دیگن بۆلدی. چیندن هم اېرکه‌له‌گودېک غایت گۆزل بلیقچه اېدی. او هم خودّی تـَنیب آلگنده‌ی کوموش خانگه اینتیلیب، برماقلرینی یـلب–یـلب راحتلنردی؛ کوموش خانگه خوب مهر قۆیگن اېدی. ایکـّله‌سی‌نینگ آره‌سیده‌گی ملاقات، سۆزلشیشلر اویده تشویش و غم گزه‌گینی بیر قدر آریتیب، عایله‌گه تاتوولیک آلیب کېله‌یاتگنده‌ی گۆیا.

بو مناسبتلردن اېری عبدالله‌نینگ غـشی کېله‌دی. بلیقچه‌نی کۆرگنی کۆزی یۆق. اۆزیچه بلیقچه‌نی گـُمدان قیلیشنی مۆللجله‌گن. هلی وقت و ساعتی یېتمه‌گندی. طبعیتی تیریّق عبدالله خاتینیگه قره‌ب:

– اویـَلمه‌یسنمی خاتین؟ بو نیمه‌سی؟ او سېنگه آدمی مونچه نازینقیره‌ب اېرکه‌له‌گنینگ اېرکه‌له‌گن؟ –دېیه دۆنغیلله‌دی.

---

[1] اېرمک: وقتی کۆنگیل‌چاغلیک بیلن یاکه زېریکمه‌ی اۆتکزیش اوچون خذمت قیله‌دیگن نرسه، مشغولات، آوونچاق، یوپنچیق.

www.ezgu.org

– هه! بو هم تیریک جانزاد! اونده هم حس–تویغو بار؛ اوییمیزده بؤلهیاتگن نرسهلرنی بیلیب تورهدی جانوار. او هم مهرگه تشنه؛ انسان‌نینگ قـیَناق سېوگی–محبّتیدن تاتگیسی کېلهدی؛ شونقه گپلر تؤرهم، –دېدی کوموش خان.

– بلیققه اېرکه دېب آت قؤییبسن، بالهنگگه خدا بیلسین قنـَقه آتلرنی تؤقیب تشلهگندیرسن اؤزینگچه؟! –بیدیللب، –قاشلرینی قویوق قیلیب آسیلتیرگن عبدالله ایلماقلی گپلردن آتدی.

– هه! او یورهگیم‌نینگ بیر بؤلـَگی–ده. تؤقـّیز آی قارنیمده کؤتریب یورگن بالمگه مناسب آت تاپیب قؤیسم ارزیمهیدیمی؟

– اونی سېن اېمس مېن، یعنی آته حل قیلهدی. کتابلرده شونـقه دېییلگن. مونچه منجهلهقی[1] بؤلمهسنگ–چی. بیز الحمدالله مسلمان‌بیز.

– آته دېگنی تیار آشگه بکاوول دېگنی اېکن–ده! –جواب قیلدی کوموش خان، –آهنینگ هیچ هم رؤلی بؤلمهیدیمی بو اؤرینده؟ –نیمهلر دېیهپسیز اؤزی؟ عدالتسیزلیک–کو انساني مناسبتلر مسئلهسیده. بوندهی قرهش یرهمهیدی؛ ییغیشتیرینگ بو یاووایی فکرلرینگیزنی.

– رؤلی بؤلهدی، –دېدی عبدالله قاشلرینی چیمیریب، جهل ارهلش بیر کؤرینیشده، –آهنینگ ایشی بالهنی یوویش، ترهش، یېدیریش–ایچیریش و اوخلهتیش تمام!

– دَور اېوریلدی، اوندهی زمانلرده یشمهییمیز شېکیللی؟ –دېدی کوموش خان اېریگه نالیگن بیر آوازده.

---

[1] منجهلهقی: هیچ کیمگه سؤز بېرمهیدیگن، جنجلکش، شلـّهقی.

www.ezgu.org

– اېسینگ بارمی؟ نیمه بیز آسمانده، آیده، مریخده یشرمیدیک؟ نیمه مونچه سفسطه قیلهسن؟!

– قهییرده یشهسک هم آدم بۆلیب یشهیلیک، دېیمن–ده. اېسکیلیک سرقیتلریگه[1] آغزیمیز سۆلـَگی[2] آقیب یورسه یخشی اېمس دېماقچیمن.

– بالم اۆغیل بۆلسه اونگه مېن آت قۆیهمن البتّه. مېن آتهمن دېدیم–کو.

– خوش قندهی اسم قۆیهسیز؟ –سۆرهدی کوموش.

– نیمه قۆیسم هم بالمنینگ اسمی مسلمانچه بۆلهدی. بیلدینگمی؟ چونکه، مسلمانچه اسم آلگن باله ایمانلی اۆسیب، تۆغری جنتگه توشهدی. بالمنی قاری قیلیب تربیهلهیمن؛ قرآننی یاد آلدیرهمن خدا خواهلسه. باشقه ملتلر اسمینی بالمگه قۆییب اونی دۆزخی بۆلیشینی ایستمهیمن زنهارا! اللهنینگ قهریدن قۆرقهمن. بو مسئلهده مېنینگ قراریم قطعي.

– مېنگه قالسه اۆز ملتیم خاص، اولوغ اجدادلریم قۆیگن اسملردن قۆیهمن بالمگه. مېن عربچه–مسلمانچه اسمنی اۆغیلچمگه هیچ قچان قۆیمهین. بیزنینگ اۆزبېکچه آتلریمیزنی نېگه مسلمان عربلر فرزندلریگه قۆییشمهیدی؟ تېورهگ–تاشیمیزده عربچه اسملر قـَینب یاتیبدی. اۆز اصلیمیزگه قـَیتسک یامان بۆلمس آته جانیسی. اچّیقدن توشینگ؛ اۆزیزگه کېلینگ. عادتده بالهنینگ اسمی اېمس، آلگن تربیهسی، اۆقیب اۆرگنگن علمی، کېنگ دنیا قرهشی بیلن حسابلشیلهدی حاضرگی زمانده. خارجده یشهییمیز اخیر؛ بوگونگی کونده مسلمانچه اسملردن آدملر قۆرقهدیگن بۆلیب

---

[1] سرقیت: بیراودن قالگن طعام، قالگن آوقت؛ اۆتمیشدن میراق بۆلیب کېلهیاتگن، بعضاً زمانه روحیگه تۆغری کېلمهیدیگن عادت، رسم–رسوم، ترتیب و شو کبیلر.

[2] سۆلـَک: آغیز سووی.

www.ezgu.org

قالگن؛ شولرنی هم اۉیله‌سنگیز یامان بۉلمس. ایرته باله‌میزنینگ اولغه‌ییشی بار؛ چیت ایللرگه کیریب–چیقیشی بار. حاضردن اونگه تشویش توغدیرمه‌یلیک آته‌سی، –دیدی کوموش خان ایریگه مراسا[1] آهنگیده.

افتیدن بو ینگی عایله‌ده باله‌گه اسم قۉییش مسئله‌سی حل قیلیب بۉلمس بیر معمّاگه اَیلنیب بارماقده ایدی. بیر–بیرنی توشونیش، کیلیشوو، مراسا–مدارادن نشانه یۉق عایله‌ده. ایر دۉق–پۉپیسه، اوروش، سۉکیش حسابیگه بۉلسه هم اۉز حکمینی اۉتکزیش فکریده. قۉل کۉتره‌ی دیسه قانون آلدیده جوابگرلیک بار. ایر–خاتین قانون آلدیده تینگ. بیری–بیریدن اوستون ایمس بو ییرلرده.

اویده بۉلیب اۉته‌یاتگن هر کونلیک خفه‌گرچیلیک خانه هواسینی بۉغیب بارر؛ اوی دیوارلریدن زردابگه اۉخشه‌گن غضب، عداوت یاغیلیب توریبدی. کوموش خان‌نینگ قارنیده‌گی باله قنده‌ی توغیلیشینی بایه‌گی شیشه‌ده‌گی بلیقچه احوالیدن بیلیب آلسه بۉلردی. نیچوکدیر، بلیقچه سیرتیده‌گی اولّگی قیزغیش، شۉخ آلتین رنگلر قاره‌ییب کیتگن. اونینگ قارنیده‌گی چیرایلی‌گینه خال–خال تنگه‌چه‌لر ایچیگه چۉککن. اۉشه چیرایلی تنگه‌چه‌لرنینگ تـَگیدن ایگنه‌ده‌ی–ایگنه‌ده‌ی تیشیکچه آچیلیب، او ییردن بلیقچه‌نینگ سیرتیگه ایرینگ، فساد آقیب تورگنده‌ی. شیشه‌ده‌گی سوو هم انچه‌یین اۉز توسینی یۉقاتیب، خیره‌لشگن کۉرینه‌دی. آلتین بلقیچه ایر–خاتین‌نینگ مناسبتیدن خبردار؛ اولر بیلن قۉشیلیب نفس آلماقده ایدی. آلتین بلیقچه کوموش خاننی کۉرگنده رنگی تازه‌لنیب، ییره‌ب کیتر؛ عکسینچه غضبی یوزلریدن تاشیب تورگن عبدالله‌نی کۉرسه، رنگی سۉنیقیب، سۉله باشلردی. عبدالله‌نی کۉرگن

---

[1] مُراسا: اۉز ارا کیلیشوو مناسبت؛ کیلیشوو، کیلیشووچیلیک.

www.ezgu.org

شیشه‌ده‌گی آلتین بلیقچه، خودّی جلادنی کۉرگنده‌ی نفسی ایچیگه توگیلیب، جیمیب کېتردی.

عایله‌ده ناخوش وضعیت همان حکمران. آلتین بلیقچه کبی دېرَزه آلدیده تېریب قۉییلگن توبکلرده‌گی گـللر هم بو وضعیتدن تأثیرلنیب، سۉلیی باشله‌گن. گـللرنینگ تـله‌ی سرغیش یپراقلری هم پستگه توشیب یاتردی. اوی‌نینگ هواسینی تازه‌لب تورگن شمال اېندی کیرمه‌ی توریبدی. چیراقلر یاریغی هم اوینی یاریتیشگه یېتمه‌یاتگنده‌ی. همّه یاقده کوموش خان‌نینگ کۉز یاشلری عکس اېتیب تورردی.

آنه‌نینگ کۉنگلیده جۉش اوریب تورگن محبتنی حسابگه آلمه‌گنده، دنیاگه کېله‌یاتگن ینگی مهماننی خوش قرشیلاووچی کیمسه یۉق... چقه‌لاق‌نینگ آی کونی یقینلشدی. قارینده‌گی باله هم تۉقـیز آی اېزیلیب تمام بۉلگنگه اۉخشه‌یدی.

کوموش خاننی تۉلغاق توتدی. اېردن درک یۉق. توغروق آلدیدن حالسیزلنه‌بېردی. بوتون وجودینی درد آلیب بېلی ققشه‌ی کېتدی. جان هاووچله‌گنچه دېوارگه سویه‌نیب باریب، اۉریندیققه اۉتیردی–ده، بیردن کسلخانه‌گه قۉنغیراق قیله باشله‌دی... آره‌دن اوچ دقیقه اۉتر–اۉتمس آق کییملی بیر عیال، ایکـّی اېرکک کوموش خاننی تېز طبي خذمت ماشینه‌سیگه سالیب کسلخانه‌گه آلیب کېتدی. یریم ساعت اۉتمسدن اېری تېنتیره‌کلب یورگن گرگی عبدالله تاپیلیب قالدی. او هم خوش–ناخوش کسلخانه‌گه یۉل آلدی. کۉز یاریش آلدیدن کویاو تۉره هنسیره‌گن بیر وضعیتده توغروقخانه‌گه یېتیب کېلدی. کۉزلری اَلنگ–جلنگ بۉلیب توریبدی نیمه قیلرینی بیلمه‌ی. باله‌نینگ اینغ–اینغلله‌گن تاووشی دهلیزنی تۉلدیریب توره‌دی. همشیره چقه‌لاقنی آنه‌نینگ قوچاغیگه تشلب، التفات ایله انگلیس تیلیده ایلیق

www.ezgu.org

تبریک سۋزلری اَیتدی. عبداللهنینگ قاوجیرهب قوریگن لبلری دوکتور و همیشرهلرگه انگلیسچهلب رحمت دېییشگه بارمهدی.

آرهدن بیر ساعت اۋتر–اۋتمس یوزلریده کولگی موج اوریب تورگن کسلخانهنینگ سکرتری چقهلاقنینگ اسمینی حجتلشتیریش مقصدیده خانهگه کیریب کېلدی.

– اَیت–چی، ابرککمی، عیال؟ –سۋرهدی عبدالله اېسنکیرهگن بیر کۋرینیشده.

– بیزده اونینگ اهمیتی یۋق. کیم بۋلسه هم انساننینگ دردینی آلسین، بېمارگه یاردم قیلسین، –دېدی دوکتور عیال.

چقهلاقنینگ قۋلچهسیگه کودلشتیریلگن پلاستک تسمه باغلنگن. بالهنینگ آغیرلیگینی تۋرت یریم کیلو، –دېدی همشیره لبلری کولگیگه تۋلیب.

– خوش، چقهلاققه نیمه اسم قۋیهمیز؟ –سۋرهدی دفتر کۋتریب تورگن سکرتر خانیم.

آته هم، آنه هم اۋز دلیده توگیب یورگن ناملرینی بیرین–کېتین اَیته کېتدیلر. شو زمان قۋللرینی کورهگدېک پخسه توتگن عبداللهنینگ غضبلی آوازی دۋریللهدی.

کوموش خان اېسه، مېن بو اسمگه قرشیمن! –دېیه توریب آلدی. کسلخانهده جنجل، قیی–چوو آواز کۋتریلدی. وضعیت جدي توس آله باشلهدی. تۋق پۋپیسهلر ملتیق اۋقیدهی، اطرافگه ناتینچلیک توغدیردی. شنغیللهگن شاوقین اوجیگه مینگن پلـّه. قۋرققنیدن سکرتر خوفسیزلیک چارهلرینی کۋریش مقصدیده چقـّانلیک بیلن [۹۱۱]گه سیم قاتدی. بیر پسده پولیسلر توغروققخانهگه یېتیب کېلیدیلر. آته–آنهنی چقهلاقدن اجرهتیشدی. اونی کېرهکلی تشکیلاتلر آتهلیققه آلیشدی. چقهلاقنینگ آتینی هیچ کیم بیلمهدی. ابندی اونی آته–آنه یا کۋرگهی یا کۋرمهگهی.

www.ezgu.org

آلتين بليقچەنينگ احوالى قندەى کېچرکن؟ شيشەدەگى طعمينى يوقاتگن سەسيق سوودە قنچە يشرکن؟ کوموش خان‌نينگ دردينى آليشگە يررميکن؟ اۆزى‌نينگ حياتى قيلگە آسيلگن بۆلسە-چى! بو عايلەدە او هم روحاً مجروح و خستەلنگن، درمانگە محتاج. چقەلاق-کو، بو يورتلردە ساغلام اۆسيب، دولت حمايەسيدە بختيار يشب کېتەدى، قراوسيز آلتين بليقچەنى قوتقزيشگە هيچ کيم يۆق. آلتين بليقچە اېندى کوموش خان‌نينگ اېرکە، دېب چقيريشيگە زار؛ اونى اينتيقليک بيلن کوتيشگە مجبور. امّا بوزيلگن اويدە حيات اېپکينلرى[1] اوريلرميکن؟ جاننى تازەلاوچى ملايم اېسين اۆز ايپارينى ينە بير بارە ترەترميکن؟

۲۰۰۸/۶/۲۵

شيربوروک، کانادا

---

[1] اېپکين: شمال، سوو و شو کبيلرنينگ آقيمى، شو آقيمدەگى تأثيرى، اورينيشى.

www.ezgu.org